

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1949

ANDRA KAMMAREN

Nr 15

30 april—4 maj.

Debatter m. m.

Sid.

Tisdagen den 3 maj.

Svar på interpellationer av:

Herr Svensson i Ljungskile ang. tillämpningen av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.....	14
Fröken Vinge ang. förfarandet i fråga om val av nämnder och styrelser, då en kommun erhåller stadsrättigheter	30
Herr Edström ang. vissa av tjänsteman inom priskontrollnämnden mot näringsgren eller icke namngivna företag inom näringsgrenen i pressen riktade beskyllningar	33
Herr Hjalmarsen ang. redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för monopoliseringen av den svenska fiskexporten, m. m.	34
Herr Håstad ang. krisförvaltningens succesiva avveckling m. m.	46

Onsdagen den 4 maj fm.

Svar på interpellation av herr Hansson i Skediga ang. ökad användning av vissa läkemedel mot tuberkulösa sjukdomar	58
Upphävande av bestämmelserna om visst avstånd mellan halmstack och byggnad	61
Utsträckt tillämpning av den till arbetsrätten hörande skyddslagstiftningen	73
Ersättning av statsmedel åt delägare i »Svartbyns dikningsföretag av år 1941» i Överluleå socken.....	76
Ändringar i kungörelsen angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m.....	78
Effektiva åtgärder mot monopolistisk prisuppskörtning m. m.	84
Direktiven för priskontrollnämnden	88

	Sid.
Upphävande av bestämmelsen om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval	92
Utredning om valmetoder medförande större proportionell rättvisa vid mandatfördelningen mellan partierna	100
Sänkning av valbarhetsåldern till riksdagens första kammare	103
Avlöningar vid statens sinnessjukhus m. m.	106
Övergångsbestämmelser om befordringsgången för vissa biträden vid statens järnvägar	116

Onsdagen den 4 maj em.

Beskattningen av inkomst av icke frivillig avverkning av skog ..	126
Främjande av det frivilliga enskilda sparandet	126
Utredning om statsmonopol för tillverkning av skattepliktiga malt-drycker m. m.	128
Kontroll av den offentliga partipropagandan	134

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 4 maj fm.

Val av valmän och suppleanter för utseende av riksdagens fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret med suppleanter ..	57
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 25, ang. upphävande av bestämmelserna ang. visst avstånd mellan halmstack och byggnad ..	61
— nr 26, ang. bestämmelser till förhindrande av vissa skenäkten-skap	73
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 16, ang. ändrad lydelse av förordningen om moderskapspenning	73
— nr 17, ang. utsträckt tillämpning av den till arbetsrätten hörande skyddslagstiftningen	73
— nr 18, ang. komplettering av lagen om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet	76
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 15, ang. ersättning av statsmedel åt delägare i »Svartbyns dikningsföretag av år 1941» i Överluleå socken	76
— nr 16, ang. en mera produktiv fiskodling i Kalix älv	78
— nr 17, ang. ändringar i kungörelsen ang. statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m.	78
— nr 18, ang. statlig kreditgaranti för lån till förvärv av fiskefartyg	84
<i>Andra kammarens andra tillfälliga utskotts</i> utlåtande nr 5, ang. effek-tiva åtgärder mot monopolistisk prisuppskörtning m. m.	84
— nr 6, ang. effektiv personalvård inom den statliga administrationen	88
— nr 7, ang. direktiven för priskontrollnämnden	88

	Sid.
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 19, ang. upphävande av bestämmelsen om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval ..	92
— nr 20, ang. valmetoder medf. större proportionell rättvisa vid mandatfördelningen mellan partierna	100
— nr 21, ang. sänkning av valbarhetsåldern till riksdagens första kammare	103
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 89, ang. byggnadsfrågor m. m. (ecklesiastikdepartementet).....	106
— nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition ang. verksamheten vid statsunderstödda privatläroverk	106
— nr 91, ang. avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.	106
— nr 92, ang. anslag till statens skol- och yrkeshem på Salbohed och i Vänersborg m. m.	116
— nr 93, ang. anslag till Statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar: Ombyggnad av rättarbostad m. m.	116
— nr 94, ang. anslag till landsfiskalerna m. fl.	116
— nr 95, ang. avtal mellan staten och Stockholms stad rörande mark i Stockholm m. m.	116
— nr 96, ang. överlåtelse av fastigheter m. m.	116
— nr 97, ang. broförbindelse mellan Resarö och fastlandet	116
— nr 98, ang. förbättring av kommunikationerna i Stockholms skärgård	116
— nr 99, ang. övergångsbestämmelser om befordringsgången för vissa biträden vid statens järnvägar	116
— nr 100, ang. vissa vattenfallsstyrelsens arbetares tjänstårsberäkning för pension	118
— nr 101, ang. livränta åt A. I. Ståhlberg	118
— nr 102, med allmänna synpunkter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49	118
— nr 103, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (utrikesdepartementet)	118
— nr 104, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (försvarsdepartementet)	118
— nr 105, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (socialdepartementet)	118
— nr 106, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (kommunikationsdepartementet)	118
— nr 107, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (finansdepartementet)	118
— nr 108, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (ecklesiastikdepartementet)	119
— nr 109, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (handelsdepartementet)	119
— nr 110, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (inrikesdepartementet)	119
— nr 111, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (folkhus-hållningsdepartementet)	119
— nr 112, ang. ersättning till G. I. Lager	119
— nr 113, ang. anslag till fångvårdsstyrelsen m. m.	119

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 114, ang. anslag till centraldepån för blindas arbeten	119
— nr 115, ang. ersättningar för läkarundersökningar enligt arbetarskyddslagen m. m.	119
— nr 116, ang. anslag till sinnessjuknämnden för budgetåret 1949/50	119
— nr 117, ang. fortsatt disposition av anslaget till en byggnad för blinda i Stockholm	119
— nr 118, ang. förebyggande av återkommande oroligheter, skydd och säkerhet i tjänstgöringen för personalen vid fängvårdsanstalterna	119

Onsdagen den 4 maj em.

<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 27, ang. siloanläggningars jämställande i taxeringshänseende med fasta maskiner	126
— nr 28, ang. beskattningen av inkomst av ofrivillig avverkning av skog i vissa fall	126
— nr 29, ang. åtgärder för främjande av det frivilliga enskilda sparandet	126
— nr 30, ang. utredning rörande statsmonopol eller annan jämförlig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker	128
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 29, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut om pension åt K. J. Hedberg (voteringsproposition godkänd)	134
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 27, ang. ändrad lydelse av lotteriförordningen	134
— nr 28, ang. kontroll av den offentliga partipropagandan samt bokförings- och redovisningsplikt för dem som bedriva politisk propaganda	134

Lördagen den 30 april.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 23 in-
nevarande april.

§ 2.

Svar på interpellation ang. skyldigheten
att anordna och iordningställa skydds-
rum.

Herr talmannen lämnade på begäran
ordet till

Chefen för inrikesdepartementet, herr
statsrådet MOSSBERG, som yttrade:
Herr talman! Med kammarens tillstånd
har herr Sköldin till mig riktat följande
fråga:

Anser statsrådet det nödvändigt, att
de av civilförvarsstyrelsen utfärdade
skärpta bestämmelserna beträffande
skyldigheten att anordna och iord-
ningställa skyddsrum allt fortfarande
böra vara gällande?

Till svar vill jag framhålla följande.

Skyddsrumfrågan behandlades se-
nast av föregående års riksdag. I pro-
positionen nr 81 den 20 februari 1948
förekom en utförlig redogörelse över si-
tuationen i allmänhet på detta område.
I detta sammanhang berördes även de
provisoriska inskränkningar i civilför-
varslagens bestämmelser om skydds-
rumsbyggande, som i samband med det
andra världskrigets upphörande medde-
lats av civilförvarsstyrelsen i septem-
ber 1945 och sedermera godkänts av
Kungl. Maj:t i februari 1946. Genom
dessa bestämmelser medgavs anstånd
med vissa åtgärder vid anordnande av
nya skyddsrum, nämligen anskaffning
och insättning av dörrar och luckor,
uppförande av inre begränsningsväggar
för gasfång vid ingångar och reservut-
gångar samt anskaffning och insättning
av luftrenare jämte viss annan utrust-
ning. Detta innebar att skyddsrum i

samband med nybyggnader skulle ut-
byggas *partiellt*, i den mån av tekniska
skäl icke kunde anstå med utförandet
till ett senare tillfälle.

I propositionen lämnades vidare en
redogörelse för 1945 års civilförvars-
utrednings förslag angående det fram-
tida skyddsrumbyggandet. Dessa för-
slag inneburo att byggandet av skydds-
rum i stort sett skulle fullföljas enligt
gällande regler, varvid skyddsrummen
borde *helt* färdigställas. Dessutom för-
ordade utredningen att man på större
orter skulle bygga friliggande fullträff-
säkra skyddsrum i viss utsträckning.

För egen del framhöll jag, att jag vore
i princip ense med utredningen om att
skyddsrum borde byggas även i fort-
sättningen. Vissa spörsmål borde emel-
lertid närmare utredas genom särskilda
sakkunniga, innan man tog slutlig
ståndpunkt till skyddsrumfrågan i dess
hela omfattning. I avvaktan på resulta-
tet av de sakkunnigas förslag borde de
tidigare inskränkningarna gälla.

På grund av den tid, som skulle krä-
vas för att fullt iordningställa skydds-
rummen, inneburo dessa inskränk-
ningar bestämda olägenheter ur bered-
skapssynpunkt. Den skärpning av det
utrikespolitiska läget, som inträdde un-
der våren 1948, föranledde en viss om-
prövning av medelsanvisningen till så-
väl det militära försvaret som civilför-
svaret. För civilförsvarets del ansågs
det i detta sammanhang nödvändigt att
revidera den tidigare intagna stånd-
punkten beträffande skyddsrummens
färdigställande. I propositionen nr 233,
dagtecknad den 30 april, begärdes även
medel för en central anskaffning ge-
nom statens försorg av sådan materiel,
som fordrades för att färdigställa en-
skilda skyddsrum, vilka anordnats en-
ligt civilförvarslagens föreskrifter men
som enligt anståndsbestämmelserna ut-

Svar på interpellation ang. skyldigheten att anordna och iordningställa skyddsrum.

byggts endast partiellt. Denna materiel skulle mot full ersättning tillhandahållas fastighetsägarna. I anslutning till detta förslag framhöll jag, att enskilda skyddsrum, som framdeles komme att byggas, borde helt färdigställas från början.

Riksdagen, som i enlighet med propositionen anvisade ett anslag av 7,5 miljoner kronor för budgetåret 1948/49 till den första hälften av denna materialanskaffning (den ansågs böra fördelas på två år) gjorde *ingen erinran* mot vad jag anfört på denna punkt. I överensstämmelse härmed upphävde civilförsvarsstyrelsen den 18 oktober 1948 enligt av Kungl. Maj:t lämnat bemyndigande de tidigare gällande anståndsbestämmelserna. För närvarande gäller alltså att skyddsrum i nybyggnader skola *fullt färdigställas*, bortsett från viss lättanskaffad utrustning. (Jag vill inom parentes påpeka, att skyldigheten att inrätta skyddsrum i huvudsak är begränsad till tätorter samt endast gäller byggnader av viss storlek eller betydelse.)

Enligt min mening kan en sådan förändring i läget icke anses ha inträtt, att skyddsrumsbestämmelserna, som i sin nuvarande utformning endast ha varit gällande under ungefär ett halvt år, nu böra underkastas en omarbetning.

Interpellanten har även berört frågan om materialåtgången för skyddsrumshbyggandet och uppgivit, att en del av den plåt, som användes till dörrar i skyddsrummen, tillhör de mest svåranskaffade materialslagen och att vi nödgas importera denna plåt från hårdvalutaländer. Det förhåller sig tyvärr så, att de flesta åtgärder både på det militära och på det civila försvarets område förutsätta att viss materiel tages i anspråk. Enligt till mig lämnade upplysningar kan sådan plåt tillverkas inom landet. Då vi för vårt totala behov av sådant material delvis äro hänvisade till import, påverkas emellertid även importbehovet av de krav, som skydds-

rumshbyggandet ställer. Importen sker enligt uppgift huvudsakligen från Bizonien och Belgien. I detta sammanhang må nämnas ett par siffror angående materialåtgången i övrigt för skyddsrummen. Enligt av civilförsvarsstyrelsen och den dåvarande statens byggnads-lånebyrå i slutet av 1947 gemensamt gjorda beräkningar av åtgången under år 1948 av cement och armeringsjärn för skyddsrumshbyggandet uppskattades cementåtgången till 6 % av hela åtgången för bostadsbyggnader och till 3,5 % av den totala åtgången för samtliga byggnadsändamål. Motsvarande siffror för armeringsjärn beräknades till 8,3 resp. 4 %.

De anförda siffrorna, vilka alltjämt i huvudsak torde äga giltighet, äro enligt min uppfattning icke av den storleksordning, att de kunna motivera att man ytterligare eftersätter den förhållandevis begränsade beredskapen på detta område av vårt civilförsvaret.

Beträffande den under innevarande budgetår påbörjade engångsanskaffningen av kompletteringsmateriel, som från början avsågs fördelad på två budgetår, vill jag i detta sammanhang erinra om att jag i årets statsverksproposition uttalat, att med hänsyn till rådande statsfinansiella läge upphandlingen av återstående materiel borde fördelas på flera budgetår. I enlighet härmed ha för budgetåret 1949/50 äskats endast 2 250 000 kronor för ändamålet — en av ekonomiska hänsyn nödvändig men ur beredskapssynpunkt föga önskvärd åtgärd. Genom denna uppdelning kommer en viss lättnad att vinnas beträffande anspråken på material.

Interpellanten har slutligen påtalat den ekonomiska belastning, som de nuvarande skyddsrumsbestämmelserna medföra, samt menat, att de nu befintliga dispensmöjligheterna i särskilda fall, t. ex. beträffande skyldigheten att anordna inre begränsningsväggar av betong, saknade ekonomisk betydelse. Jag vill i anledning härav meddela, att

Svar på interpellation ang. skyldigheten att anordna och iordningställa skyddsrum.

skyddsrumskostnaderna enligt beräkningar, som gjorts av civilförsvarsstyrelsen, normalt torde uppgå till omkring *en procent* av byggnadskostnaderna för bostadsfastigheter. De dispensmöjligheter, som för närvarande finnas i exempelvis det av interpellanten berörda fallet, äro i första hand motiverade icke av ekonomiska skäl utan för att möjliggöra en ökad fredstidsanvändning av lokalerna. Värdet därav torde väl uppväga de ökade kostnader, som kunna vara förenade med att senare komplettera en sådan detalj.

Sammanfattningsvis vill jag uttala, att med hänsyn till beredskapsläget inom civilförsvaret någon uppmjukning av nu gällande bestämmelser i fråga om skyldigheten att bygga och iordningställa skyddsrum icke bör komma i fråga.

Herr talman! Med vad jag nu anfört anser jag interpellationen besvarad.

Vidare anförde:

Herr SKÖLDIN: Herr talman! Jag vill framföra mitt tack till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för det svar jag erhållit på min interpellation.

Jag vill medgiva att jag med hänsyn till de beslut rörande vårt civilförsvär, som riksdagen fattat under åren 1945—1948 och till vilka herr statsrådet genomgående varit förslagsställare, icke hyste någon större förhoppning om att herr statsrådet i dagens läge skulle ansluta sig till de synpunkter jag i interpellationen framhållit. Då jag ändock framställde interpellationen, gjorde jag det mot bakgrunden av de ytterligare skärpningar på investeringarnas område som kommit till stånd efter det att Kungl. Maj:t bemyndigat civilförsvarsstyrelsen att upphäva lättnaderna beträffande skyddsrummens iordningställande, och denna synpunkt underströk jag också i interpellationen.

Ett ställningstagande till ifrågava-

rande problem är icke lätt, ty det förutsätter en avvägning mellan å ena sidan nödvändigheten att vidtaga beredskapsåtgärder med hänsyn till det nuvarande utrikespolitiska läget och å andra sidan angelägenheten av att av statsfinansiella skäl begränsa investeringarna i största möjliga mån. Statsrådet har för sin del i sammanfattningen av interpellationssvaret uttalat, att med hänsyn till beredskapsläget inom civilförsvaret någon uppmjukning av ifrågavarande bestämmelser rörande skyldigheten att bygga och iordningställa skyddsrum icke bör komma i fråga. Jag tillåter mig tolka herr statsrådets interpellations svar så, att om en ljusning skulle inträda i det utrikespolitiska läget, detta skulle medföra att herr statsrådet kunde giva sin anslutning till de synpunkter, som jag framlagt i interpellationen, och sålunda åter uppmjuka bestämmelserna i fråga om iordningställande av skyddsrum.

Med hänsyn till den uppmärksamhet som civilförsvarsstyrelsens beslut rönt bland de människor som äro sysselsatta inom byggnadsindustrien har jag ansett det önskvärt att herr statsrådet sattes i tillfälle att framlägga sina synpunkter på denna fråga. Jag vill framhålla, att även om huvudskälet för begränsningarna av byggnadsverksamheten varit av rent ekonomisk natur, har dock materialbristen på vissa områden varit en bidragande faktor till åtstramningen inom byggnadsindustrien. Det gäller bland annat armeringsjärn och plåt, vilka — som jag framhållit i min interpellation — förbrukas i avsevärd utsträckning vid iordningställandet av skyddsrum. När man nödgas vänta i minst sex månader på att erhålla radiatorer på grund av brist på plåt, är det inte så underligt om det finns de som anse, att man kan ifrågasätta lämpligheten av att förbruka våra knappa tillgångar av nämnda material för våra skyddsrum.

Herr statsrådet har i sitt svar anfört några procentsiffror över åtgången av

Svar på interpellation ang. skyldigheten att anordna och iordningställa skyddsrum.

cement och armeringsjärn. Dessa siffror kunna i och för sig förefalla obetydliga, men mot bakgrunden av den faktiska åtgången torde de representera icke obetydliga kvantiteter. Jag har inte tillgång till de siffror, som legat till grund för uträknanDET av de förut nämnda procentalen, men jag vill hänvisa till årets proposition nr 153, där socialministern föreslår införande av tilläggs-lån just för här berörda kostnader vid byggande av skyddsrum i bostadsfastigheter och där bostadsstyrelsen gör en beräkning av kostnaderna under kommande budgetår, vilken slutar på en summa av 2 490 000 kronor. Man torde kunna påstå, att det med hänsyn till det nu rådande statsfinansiella läget här inte är fråga om obetydliga belopp.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Sköldin säger, att det här som i alla andra frågor som röra försvaret gäller att göra en avvägning mellan beredskapskraven och nödvändigheten att iaktta ekonomisk återhållsamhet. Vi hoppas väl alla att, om det skulle inträda en mera bestående lätnad i det utrikespolitiska läget i världen, det skall bli möjligt att sänka försvarskostnaderna, inte bara för det civila, utan även för det militära försvaret, under den höga nivå, på vilken vi för närvarande hålla dem.

Det är klart att det kostar pengar att bygga skyddsrum, men man bör akta sig för att överdriva storleken av dessa kostnader. Enligt den ur civilförsvarets synpunkt mest ofördelaktiga beräkningen, d. v. s. den som räknar med de högsta kostnaderna, uppgå kostnaderna för skyddsrummen med nuvarande omfattning av bostadsbyggandet i tätorter till ungefär 10 miljoner kronor om året. Det är inte ett större belopp saken gäller. Om det nu skulle ske en återgång till den ordning, som tillämpades under åren 1945—1948, då man vid uppföran-

det av bostadsfastigheter byggde så att säga den bärande konstruktionen i skyddsrummen — alltså den del som icke kan byggas annat än samtidigt med att själva fastigheten uppföres — men lät resten vara, så skulle vi göra en besparing på i runt tal 3,5 miljoner kronor årligen. Man frågar sig emellertid, om det som vi skulle vinna i ekonomiskt avseende genom en sådan åtgärd står i rimlig proportion till vad som skulle förloras ur beredskapssynpunkt.

Jag vill upplysa om att dessa halvfärdiga skyddsrum äro oanvändbara, när det gäller att bereda människor skydd under ett bombanfall. Skyddsrummen måste alltså byggas färdiga för att kunna fylla sitt ändamål. Mellan år 1945 och 1948 tillkom det ungefär 5 000 halvfärdiga skyddsrum i nybyggda bostadsfastigheter i städer och tätorter, och med nuvarande takt inom bostadsbyggandet skulle detta antal ha ökats med inemot 2 000 varje år. När man på våren 1948 satte i gång en undersökning om hur snabbt dessa halvfärdiga skyddsrum skulle kunna iordningsättas, därest någonting skulle hända, så visade det sig, att utan speciell prioritet vid leveranserna skulle bara anskaffningen av behörlig materiel ta en tid av tolv månader, och sedan skulle materielen inmonteras i skyddsrummen. Och även om man på grund av lägets allvar skulle ha fått en ordentlig prioritet för dessa leveranser, skulle man ändå inte ha kommit ned under en tid av sex månader, innan materielen varit anskaffad och skyddsrummen kompletterade. Gör man icke skyddsrummen färdiga, kommer för varje år som går tiden för iordningställandet av dem att öka, eftersom det årligen tillkommer ytterligare ett antal skyddsrum.

Med hänsyn till att världsläget är sådant, att Sveriges folk och Sveriges riksdag äro beredda att satsa mellan 800 och 900 miljoner kronor om året på försvarsberedskapsåtgärder av olika slag, hyser jag den uppfattningen, att

Svar på interpellation ang. skyldigheten att anordna och iordningställa skyddsrum.

beredskapsåtgärderna även på det civila området böra hållas uppe på en skälig nivå.

Jag har därför i nuvarande situation inte kunnat komma till annan slutsats än att vi beträffande skyddsrummen böra fullfölja det program som uppställt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Föredrogs var för sig följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 382 av herrar *Birke* och *Nilsson* i Svalöv;

till bevillningsutskottet motionerna: nr 383 av herr *Hedlund* i Rådom *m. fl.* och

nr 384 av herr *Utbutt m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 385 av herr *Johnsson* i Stockholm, nr 386 av herr *Nilsson* i Svalöv *m. fl.*, nr 387 av herr *Norup m. fl.* och nr 388 av herr *Olsson* i Mellerud *m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 389 av herr *Dahlgren m. fl.*, nr 390 av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.* och nr 391 av herr *Spångberg m. fl.*

§ 4.

Föredrogs den av herr *Mosesson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående vissa spörsmål rörande den italienska kolonien Eritrea.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Hansson* i Skediga vid kammarens nästföregående

sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet Sköld angående vissa spörsmål i samband med byggnadsregleringen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Föredrogs den av herr *von Seth* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i anledning av den ökande föroreningen av våra sjöar och vattendrag.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillstälts kammaren, nämligen:

nr 212, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; och

nr 213, angående godkännande av Sveriges anslutning till ett internationellt veteavtal.

Dessa propositioner bordlades.

§ 8.

Föredrogs och lades till handlingarna en av bankoutskottet gjord anmälan, att till utskottet den 29 innevarande april inkommit framställning från delegerade för riksdagens verk med förslag till vissa ändringar i 1947 års tjänste- och pensionsreglementen för riksdagens verk m. m.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckta motioner angående upphävande av gällande bestämmelse om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval;

nr 20, i anledning av väckta motioner om utredning i syfte att åvägbringa valmetoder medförande större proportionell rättvisa vid mandatfördelningen mellan partierna; och

nr 21, i anledning av väckta motioner om sänkning av valbarhetsåldern vid val till riksdagens första kammare;

statsutskottets utlåtanden:

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilt anslag för budgetåret 1949/50 till verksamheten vid statsunderstödda privatläroverk;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens skol- och yrkeshem på Salbohed och i Vänersborg m. m.;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1949/50 till Statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar: Ombyggnad av rättarbostad m. m.;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till landsfiskalerna m. fl.;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan staten och Stockholms stad rörande del av Mariebergssområdet, del av Kampementsbacken å Ladugårdsgärdet och tomten nr 1 i kvarteret Atomena i Stockholm m. m.;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av vissa fastigheter m. m.;

nr 97, i anledning av väckt motion angående en broförbindelse mellan Resarö och fastlandet;

nr 98, i anledning av väckta motioner angående förbättring av kommunikationerna i Stockholms skärgård;

nr 99, i anledning av väckt motion angående särskilda övergångsbestämmelser i fråga om befordringsgången för vissa biträden vid statens järnvägar;

nr 100, i anledning av väckt motion angående vissa vid vattenfallsstyrelsens kraftverksbyggnader och sjöregleringsarbeten anställda arbetares tjänstårsberäkning för pension;

nr 101, i anledning av väckt motion om livränta åt f. d. stationskarlen A. I. Ståhlberg i anledning av skada till följd av olycksfall i arbete;

nr 102, med vissa allmänna synpunkter i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser finansdepartementets verksam-

hetsområde jämte i ämnet väckt motion;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 112, i anledning av väckt motion om ersättning till G. I. Lager för skada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till fångvårdsstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till centraldepån för blindas arbeten;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till ersättningar för vissa läkarundersökningar enligt arbetarskyddslagen m. m.;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till sjuksjuknämnden för budgetåret 1949/50;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av investeringsanslaget till lån till uppförande i Stockholm av en byggnad för blindas; och

nr 118, i anledning av väckt motion om åtgärder i syfte att förebygga åter-

kommande oroligheter och bereda personalen vid fångvårdsanstalterna skydd och säkerhet i tjänstgöringen;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 27, i anledning av väckta motioner om siloanläggningars jämställande i taxeringshänseende med fasta maskiner;

nr 28, i anledning av väckta motioner om utredning angående beskattningen av inkomst, som uppstår på grund av ofrivillig avverkning av skog i vissa fall;

nr 29, i anledning av väckta motioner om åtgärder för främjande av det frivilliga enskilda sparandet; och

nr 30, i anledning av väckta motioner om utredning rörande statsmonopol eller annan jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga malt-drycker;

bankoutskottets memorial nr 29, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 23 i anledning av väckta motioner om pension åt assistenten hos riksdagens revisorer K. J. Hedberg;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § lotteriförordningen den 19 maj 1939 (nr 207);

nr 28, i anledning av väckta motioner angående kontroll av den offentliga partipropagandan samt angående bokförings- och redovisningsplikt för sammanslutningar och andra, som bedriva politisk propaganda; och

nr 29, i anledning av väckta motioner dels om skyndsamt utredning rörande åtgärder till skydd för barn och ungdom mot sexualförbrytare, dels angående tvångskastrering av sedlighetsförbrytare, dels ock med förslag till lag om ändrad lydelse av 41 § sjuksjuklagen;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1948 vid dess tretioförsta sammanträde fattade beslut, m. m.; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 4:o) och 16:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om åtgärder för underlättande av orientering i gällande lagar och författningar;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, över motion om utredning rörande principerna och metoderna för nya former av samarbete mellan arbetsmarknadens parter; och

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om upphävande av bestämmelserna rörande slaktgodemän.

§ 10.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1949/50 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garnisonssjukhusets i Sollefteå framtida ställning;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-

getåret 1949/50 till byggnadsforskning och standardiseringsverksamhet;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från betalningsskyldighet till kronan;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till Flygtekniska försöksanstalten: Projekterings- och konstruktionskostnader;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till anskaffning av matematikmaskinutrustning m. m.;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till folkskolinspektionen;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1949/50 till understöd för utomprocessuell rättshjälp jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till bidrag till den halvöppna barnavården m. m.;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om vissa anslag för budgetåret 1949/50 till vanförestalter;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till barnmorskeläroanstalterna;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till anordnande av lokaler för statens rättsläkarstation i Lund m. m.;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ersättningar

av statsmedel till arbetstagare som drabats av silikos (stendammslunga);

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till Erik Ask;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1949/50 till bidrag till anläggningar för vattenförsörjning och avlopp jämte i ämnet väckta motioner;

från första lagutskottet:

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret;

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 20 juni 1935 (nr 395) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel m. m.; och

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 167, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående reglering av förbrukningen av elektrisk kraft, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor;

nr 169, i anledning av väckta motioner dels om utredning rörande tillämpningen av gällande bestämmelser angående folkpension, som tillkommer sinnesslöa, dels ock om ändrad ordning för utbetalning av folkpension, som tillkommer å allmän sjukvårdsanstalt intagen pensionstagare;

nr 170, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 14 juni 1929 (nr 131) om försäkring för vissa yrkessjukdomar, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 171, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 2.27 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Tisdagen den 3 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 26 och 27 nästlidna april.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av andra kammaren Carl Christenson, Malmö, på grund av febersjukdom (Polyarthrit. ac.) är oförmögen till arbete tills vidare, intygas.

Malmö 2 maj 1949.

Erik Sundberg.

Kammaren beviljade herr Christenson i Malmö ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 2 innevarande maj tills vidare.

§ 3.

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Svensson i Ljungskile riktat två frågor till mig. Den ena går ut på om jag är villig att lämna riksdagen en redogörelse för de tillämpningsföreskrifter, som gjort det möjligt att förvandla lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete till ett jordbrukspolitiskt tvångsinstrument. Den andra frågan gäller, om sådana åtgärder kunna motses från min sida, att statsmakternas försäkringar om att jordbrukets yttre rationalisering skall bedrivas i frivilliga former helt och fullt komma till uttryck vid beslutets genomförande.

I motiveringen för interpellationen har herr Svensson hänvisat till de beslut angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken, som fattades av 1947 års riksdag, och de uttalanden, som vid frågans behandling gjordes av dåvarande departementschefen. Det framhålles i interpellationen, att dessa beslut och uttalanden syntes ge rimlig garanti för att den jordbrukare, som satt kvar på sin gård utan att begära någon hjälp, skulle vara helt befriad från att antastas av samhällets organ. Lantbruksnämnden skulle ha möjlighet att ingripa endast då samhällets hjälp påkallades av de nuvarande brukarna eller då ägarskifte inträffade.

Nu menar tydligen herr Svensson, att man vid tillämpningen börjat åsidosätta dessa principer. Han har i motiveringen särskilt nämnt två fall, där man enligt hans mening skulle ha gått fram i direkt strid mot innebörden av dåvarande departementschefens uttalanden och riksdagens beslut. Dessa fall äro väl avsedda att särskilt väl illustrera de tvångsmetoder, som enligt interpellanten förekomma. Jag skall därför tillåta mig att uppehålla mig vid dessa något innan jag ger mig in på frågans mera principiella sida.

Det första fallet gäller frågan om tillstånd till laga skifte å en sämjedelad jordbruksfastighet i Älvsborgs län. Ägodelningsrätten hade lämnat tillstånd till laga skifte, men dess utslag hade överklagats av lantbruksnämnden. I interpellationen framhålles nu, att det här gäller jordbruk, som i flera årtionden i realiteten varit självständiga brukningsdelar, som redan äro bebyggda och som innehas av jordbrukare, vilka önska fortsätta att hämta sin bärgning ur desamma. Herr Svensson säger, att det enligt hans mening är ren formalism att använda jorddelningslagstift-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

ningen för att hindra dylika jordbrukare att få laga form för en ordning som redan är för handen. Han gör också gällande, att tillvägagångssättet strider emot andemeningen i riksdagens beslut.

Båda dessa påståenden äro enligt min uppfattning i grund felaktiga. Jag förmenar nämligen, att det inte alls är någon formalism, att samhället utövar kontroll över fastighetsbildningen, även när det gäller förut sämjedelade lotter. Och vidare förhåller det sig ju så, att riksdagen år 1947 genom ändringar i jorddelningslagen uttryckligen gav lantbruksnämnderna i uppgift att medverka just vid den jordpolitiska kontrollen över fastighetsbildningen.

Vad angår den första frågan, d. v. s. tillåtligheten av ett skifte å en sämjedelad fastighet, ber jag få erinra kammarens ledamöter om att — enligt nu gällande jorddelningslag av år 1926 — tillstånd till laga skifte får lämnas endast om de fastigheter, som skulle bildas genom skiftet, uppfylla vissa fordringar på fullständighet och ändamålsenlighet. Frågor om laga skifte av sämjedelade lotter ha i åtskilliga fall prövats av domstolarna. Det har därvid långt innan jordbruksreformen genomfördes flera gånger förekommit, att man inte ansett sig kunna medge skifte på en sämjedelad fastighet, även om sämjedelningen tillkommit före den nya jorddelningslagens ikraftträdande och lotterna varit bebyggda.

I det fall, som herr Svensson nu berört, ha redan förrättningsmännen, d. v. s. lantmätaren och gode männen, haft delade meningar om skiftets tillåtlighet. Gode männen meddelade tillstånd till skiftet, medan lantmätaren ansåg förutsättningar för skifte icke föreligga. Förrättningsmännens utlåtande underställdes ägodelningsrätten. Denna meddelade tillstånd till skiftet. Även här voro emellertid meningarna delade. Utslaget dikterades av ägodelningsnäm-

demännen, medan ägodelningsdomaren var skiljaktig och ansåg tillstånd till skifte icke kunna meddelas. Ägodelningsrättens utslag överklagades dels av överlantmätaren i Älvsborgs län den 4 december 1948, dels av lantbruksnämnden den 10 december 1948. Målet har nyligen avgjorts av Göta hovrätt. Hovrätten biföll besvären och undanröjde tillståndet till skiftet. Enligt uttalanden i pressen kommer hovrättens utslag att överklagas.

Det kan tydligen inte här diskuteras, om skifte enligt nu gällande lag bör tillåtas i det av herr Svensson berörda fallet eller ej, eftersom frågan ligger under domstols prövning. Herr Svenssons påstående, att en sakprövning av frågan om skiftets tillåtlighet skulle vara ett utslag av ren formalism får väl anses tillräckligt belyst av vad jag redan anfört.

I interpellationen har också gjorts gällande, att det skulle strida mot andemeningen i beslutet om riktlinjerna för rationaliseringsverksamheten, att lantbruksnämnden blandar sig i frågan, om laga skifte i ett visst fall bör tillåtas eller ej. Jag vill då påpeka att lantbruksnämnderna, som jag redan antytt, genom en särskild lagändring just vid 1947 års riksdag tillerkändes rätt att anföra besvär i fastighetsbildningsärenden. I den proposition, som låg till grund för denna lagändring (nr 232/47) och som framlades av chefen för justitiedepartementet, framhölls att lantbruksnämnderna komme att få ett direkt intresse av att inte vid fastighetsbildningen de ur allmän synpunkt uppställda villkoren för jorddelning åsidosattes eller fastighetsbildningen skedde på ett sätt, som kunde förhindra eller fördröja verksamheten för åstadkommande av en mera ändamålsenlig fastighetsindelning. Någon erinran här emot gjordes icke av riksdagen.

Jag vill alltså fastslå, att det är lantbruksnämndens både rätt och skyldig-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

het att ingripa genom överklagande, om den anser att ett beslut i ett jorddelningsärende står i strid mot de principer som uppställts i jorddelningslagen.

Det andra fall, som herr Svensson särskilt nämnt, avser behandlingen av ett ärende om byggnadstillstånd i Torsby socken i Bohuslän. Detta fall skall tydligen illustrera påståendet att lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete skulle användas som ett jordbrukspolitiskt tvångsinstrument. Jag skall även här först nämna några fakta. Fallet avser en småbrukare, som sökte byggnadstillstånd hos länsarbetsnämnden för att uppföra en ny ladugård. Länsarbetsnämnden remitterade ansökningsen till lantbruksnämnden för yttrande. En av lantbruksnämndens tjänstemän besiktigade fastigheten den 3 december 1948. Enligt hans uppgift förklarade ägaren då, att han måste sälja gården, om han inte fick tillstånd att bygga ny ladugård. Tjänstemannen ansåg att byggnadstillstånd borde beviljas. För att fullständigt utreda ärendet ansåg han sig dock pliktig att höra efter, om en granne, som hade en fastighet på omkring 8 hektar åker, ville köpa mera jord. Denne granne förklarade emellertid, att han inte ville utöka sin fastighet. Ärendet föredrogs i lantbruksnämnden den 14 december, och nämnden beslöt då tillstyrka ansökan om byggnadstillstånd. Beslutet expedierades nästa dag, den 15 december. Jag vill gärna särskilt framhålla, att detta skedde åtskilliga dagar innan saken började uppmärksammas i tidningspressen. Presskritiken mot lantbruksnämnden är i detta fall fullkomligt obefogad.

Vad som förekommit i detta speciella fall tarvar enligt min mening kommentarer endast i ett avseende. Tjänstemannens åtgärd att fråga grannen, om denne ville köpa sökandens fastighet, har varit både onödigt med hänsyn till den sakliga behandlingen av ärendet och också olämplig, eftersom inte sö-

kanden direkt sagt sig vilja sälja sin fastighet. Åtgärden får emellertid en förklaring av sökandens yttranden.

De två fall, som nämnts i interpellationen, utgöra alltså enligt min mening ett mycket klen underlag för herr Svenssons påståenden, att lagen om tillståndstvång skulle användas som ett jordbrukspolitiskt tvångsinstrument eller att man på annat sätt skulle åsidosätta de beslut om medlen för den yttre rationaliseringen, som fattats av 1947 års riksdag. Det är emellertid inte bara i interpellationen som dylika påståenden gjorts. Det har i en del av tidningspressen under senare tid förekommit en rad inlägg, däri lantbruksnämndernas verksamhet klandrats eller misstänkliggjorts. De två fall, som nämnts i interpellationen, ha gått nära nog land och rike runt, och även andra fall ha dragits fram. Jag är därför glad över tillfället att här angiva min uppfattning om hur rationaliseringsarbetet skall bedrivas.

Egentligen skulle jag kunna inskränka mig till att deklarerera, att jag helt står fast vid den ståndpunkt i fråga om sättet för genomförande av den yttre rationaliseringen, som intogs av 1947 års riksdag och vars innebörd utvecklats bland annat i propositionen och särskilda utskottets utlåtande samt i uttalanden av statsrådet Sköld under riksdagsdebatten. Eftersom särskilt byggnadsregleringen varit på tal, skall jag emellertid något närmare utveckla min uppfattning härvidlag.

Jag måste då först förklara att jag inte, som herr Svensson begär, kan lämna någon redogörelse för de tillämpningsföreskrifter, som gjort det möjligt att förvandla lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete till ett jordbrukspolitiskt tvångsinstrument. Anledningen härtill är helt enkelt den, att några sådana tillämpningsföreskrifter inte finnas och att det mig veterligt inte heller förekommit att lagen använts på det sätt, som herr Svensson anger.

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndsvång för byggnadsarbete.

Att en lantbruksnämnd skall bedöma lämpligheten av ett byggnadsföretag på en jordbruksfastighet ur bland annat yttre rationaliseringssynpunkt, ifall lån eller framför allt bidrag av statsmedel sökes för ändamålet, är ju i och för sig ganska självklart och framhålls också både av departementschefen och särskilda utskottet vid 1947 års riksdag. Att man skulle använda sig av de nu rådande byggnadsrestriktionerna som ett medel för att genomföra den yttre rationaliseringen var däremot ingalunda avsett och bör enligt min mening inte heller komma i fråga. Syftet med byggnadsregleringen är endast och allenast att, såsom det anges i lagen om tillståndsvång till byggnadsarbete, bidra till att upprätthålla ett fast penningvärde och främja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft. Den begränsning av byggnadsverksamheten, som ur dessa synpunkter är nödvändig, drabbar praktiskt taget alla områden av näringslivet. Den innebär, att en mängd projekt, som kunna vara vällovliga eller till och med synnerligen önskvärda ur det allmännas synpunkt, måste ställas på framtiden, utan att man därför har rätt att säga, att samhället vill motverka dem. På samma sätt förhåller det sig också inom jordbruket. Även här måste byggnadsverksamheten begränsas högst avsevärt, och det måste då ske en gallring bland de planerade företagen.

I arbetsmarknadsstyrelsens cirkulär nr B 11 (1948) med allmänna föreskrifter angående tillämpning av författningarna om tillståndsvång för byggnadsarbete har under hänvisning till syftet med lagstiftningen angivits, att byggnadstillstånd kan ifrågakomma endast för sådana byggnadsarbeten, som under rådande förhållanden kunna anses ur allmän synpunkt angelägna. Det är med denna utgångspunkt som jordbrukets byggnadsfrågor likaväl som

byggnadsfrågorna på andra områden av näringslivet måste bedömas.

Det skall inte fördöljas att det kan vara utomordentligt svårt att avgöra, vilka företag som böra komma till utförande framför andra. I det praktiska livet äro förhållandena så skiftande, att det är omöjligt att uppdraga några generella linjer. Rent allmänt kanske man emellertid kan säga, att det i första hand är de gamla byggnadernas nedslitningsgrad, eller alltså det omedelbara behovet av byggnadsföretaget, som bör vara avgörande. Skulle ur denna synpunkt flera företag vara i ungefärligen samma klass, måste förnuftsmässigt företräde ges de byggnadsföretag, som ha den största betydelsen för produktion och jordbruksdrift. Att tala om att man i så fall använder byggnadsregleringen för att främja den yttre rationaliseringen förefaller mig emellertid fullständigt obefogat.

Med det nu sagda vill jag alltså ha avisat påståendena om att Kungl. Maj:t eller rationaliseringsorganen genom en av riksdagen icke avsedd användning av byggnadsregleringen eller på annat sätt skulle ha avvikit från den ståndpunkt i fråga om sättet för genomförande av den yttre rationaliseringen, som låg till grund för 1947 års riksdagsbeslut. Jag vill vidare till slut än en gång understryka, att jag anser det ytterst angeläget att detta arbete skall fullföljas i den anda, i vilken besluten fattades.

Vidare anförde:

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att få tacka chefen för jordbruksdepartementet för att han svarat på min interpellation. Innan jag försöker kommentera de konkreta fall som varit på tal här vill jag emellertid framföra ett par allmänna synpunkter.

Vi veta allesammans, som varit med

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

om förberedelserna till de lagar, varom här är fråga, att det icke går att lämna preciserade föreskrifter om vad som skall göras eller inte göras i de enskilda fallen. Den skrivning som finnes och som måste finnas lämnar en ganska bred marginal för ett allmänt bedömande, en praktisk prövning av hur man skall handla i det ena eller andra fallet. Det är alltså icke alltid möjligt att i fråga om visst fall säga att det är lagens bestämda föreskrift eller i enlighet med lagens skrivning att man handlar så eller så. Om den saken hoppas jag vi äro överens. Man har emellertid på den ena punkten efter den andra sagt ifrån, att man i den praktiska tillämpningen bör gå försiktigt fram. Det heter bland annat på s. 212 i proposition nr 75 till 1947 års riksdag följande: »Vad angår de *riktlinjer* efter vilka denna verksamhet bör bedrivas må först understrykas, att det här givetvis aldrig får bli fråga om att tillämpa schematiska regler, utan att avgörandena måste träffas med hänsyn till vad som efter en prövning av förhållandena i det enskilda fallet framstår såsom mest ändamålsenligt.» På ett annat ställe i samma proposition heter det: »När det åter gäller att avgöra vilka brukningsdelar, som böra anses vara i behov av yttre rationalisering, och hur eventuella rationaliseringsåtgärder skola ske, är det givetvis ej brukningsdelens storlek i och för sig utan den faktiska lönsamheten hos jordbruket samt faktiska försörjningsmöjligheterna för brukningsdelens innehavare, som böra vara avgörande.»

Liknande formuleringar och synpunkter finnas i olika sammanhang och strökos starkt under av det särskilda utskott som behandlade frågan vid 1947 års riksdag. Jag citerar ett typiskt stycke ur detta utskottsutlåtande; det heter där: »Vad som skall anses såsom en med hänsyn till ortens förhållanden lämplig typ av ett bärkraftigt jordbruk

kan givetvis ej angivas med några för hela riket gällande arealsiffror utan måste i mycket stor utsträckning bli beroende på förhållandena i varje särskild trakt. I enlighet härmed bör man också i strävandena att förvandla övergångssmåbruk till bärkraftiga brukningsdelar beakta förhållandena i varje särskild bygd och utforma åtgärderna med ledning av praktiska erfarenheter om vad som i orten utgör en lämplig jordbrukstyp.» I samma utskottsutlåtande säges det att »det är angeläget, att rationaliseringsåtgärderna skola utformas i intim kontakt ej blott — såsom naturligt är — med jordbrukarna utan även med näringslivet och befolkningen i övrigt i orten».

Som jag nämnt i motiveringen till min interpellation underströkos dessa synpunkter även i en motion från folkpartiets sida, där det heter: »Det är enligt vår mening av stor vikt, att man så långt möjligt respekterar de människors uppfattning, som i varje särskilt fall äro part i målet, samt att man bemödar sig om att skapa klara gränser för den enskilde medborgarens rätt. Endast genom att inskränka laga tvång och ekonomisk påtryckning till det minsta möjliga kan talet om att rationaliseringen skall vara en jordbrukarnas egen verksamhet bli en levande realitet och endast då kan man acceptera en beskrivning av den yttre rationaliseringen, som i så hög grad gör det hela till en tillämpningsfråga som fallet är med statsrådets skrivsätt.» Det ströks också under i många olika sammanhang, icke minst ifrån regeringens sida, att man skall ta stor hänsyn till jordbrukarna; det och det skall ske i samförstånd med jordbrukarna. Jag vill upprepa vad jag citerat i min interpellation om vad dåvarande jordbruksministern yttrade i debatten här i kammaren. Han sade bland annat följande: »Det allmännas organ få inte sätta sig på några höga hästar och diktera ut-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

vecklingen. Det allmännas organ ha att verka så, att den enskilde jordbrukaren vill göra någonting själv. De böra stå till hans tjänst men kunna icke påbjuda någonting.» Det heter avslutningsvis i detta avsnitt vidare: »Vi ha valt frihetens väg. Vi försöka inte genomföra det som här skall ske med lagbud och tvång.»

Jag skall icke taga fram flera sådana uttalanden, fastän jag kunde plocka fram litet mera, men jag tror att vad som är sagt i alla fall utgör en liten påminnelse om hur resonemanget var i propositionen, i utskottet och i debatten här i kammaren.

Vad beträffar fallet i Ljungsarp, så gäller det ju där två gårdar om vardera fyra hektar åker, ungefär fyra hektar beten och 30 hektar skog. Därvidlag kan man naturligtvis icke tala om något idealiskt jordbruk. Som jag nämnt i min interpellation är det fullt naturligt att man säger nej till nybildning av sådana jordbruk. Men vi ha i vårt land hundratusentals sådana gårdar, vilkas innehavare vilja sitta kvar. Vad som krånglat till det är att innehavarna sitta på sämjedelade gårdar, men så har ju fallet varit i hundra år. Enligt uppgifter i pressen förhåller det sig beträffande den ene av dessa lantbrukare, Oskar Högberg, så, att han köpte gården 1931 och startade med 700 kronor i kontanter och 5 300 i skulder. Sedan dess har han inte bara betalat sin skuld utan därjämte sparat ungefär lika mycket till på banken, rustat upp hela gården, elektrifierat bostäder och ladugård, dragit in avlopp och vattenledning, köpt motor, kvarn och tröskverk, byggt till kokhus och magasin, renoverat hela sitt hus, köpt möbler till det, täckdikat hela sin åkerjord, nybrutit ett hektar åkerjord och två hektar betesmarker. En broder som är hemma där på gården och som är trädskötare i två socknar har anlagt plantskola med både frukt- och prydnadssträd. Herr Högberg säger

själv, när han visar fram sina deklARATIONER för en tidning, att det finns många jordbrukare med flera gånger större odlad jord som icke ha större inkomster på sin fastighet.

Den andre lantbrukaren, Gottfrid Johansson, som alltså har en gård av motsvarande storlek, har försörjt fem barn. Han har sparat pengar så att han har kunnat bygga till sitt bostadshus och har virke liggande för att uppföra ett nytt sådant, om han får tillstånd till det.

Vi diskuterade för litet sedan de ekonomiska förhållandena här i Stockholm. Man slog då fast att 6 000 kronor per år icke räcka till att leva på för en familj med tre barn utan fattigvårdsbidrag. De här småbrukarna ha kanske haft mindre inkomster i pengar räknat, men de ha klarat sig, och de vilja klara sig. De begära inte annat än att få fortsätta. Om de nu vilja få förhållandena inom de gamla gränserna uppordnade, tycker man att de böra kunna få det. En folkskollärare där nere i Ljungsarp har sagt, att i socknen finnas bara tre gårdar över 10 hektar åker. En tillämpning av bestämmelserna, motsvarande den i de åberopade fallen, skulle alltså betyda att socknens halva befolkning finge avflytta eller lämna jordbruket. Detta är ju omständigheter som man kan behöva taga hänsyn till, om man verkligen vill bedöma en sådan här fråga med hänsyn till förhållandena i trakten. Handlingarna i målet, både i interpellationssvaret och de som kommit fram i pressen, visa, att man här varit av delade meningar beträffande lagens tillämpning. Nämndemännen ha ansett, att jorddelningslagen icke kräver att man skall säga nej till ett sådant här laga skifte. Lantmätaren däremot och lantbruksdirektören ha ansett, att man borde säga nej. Lantbruksdirektören säger, att frågan har bedömts olika på nämndemanna- och ämbetsmannahåll, och det tycker jag är en rätt typisk formulering. Vad de domstolar, som ha med sa-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

ken att göra, skola fatta för formella beslut, har jag ingen anledning att uttala mig om. Men när lantbruksnämnden skall begagna sin rätt att här ingripa och säga sin mening — vilket väl inte borde ske ifrån en mera strängt juridisk eller formell synpunkt utan från en mer praktisk jordbrukspolitisk synpunkt, låt mig säga också från en mer mänsklig synpunkt med hänsyn till hur de människor ha det och vilja ha det som redan bo på ifrågavarande gårdar — då tycker jag det finns mycket goda skäl för lantbruksnämnden att framhålla de speciella synpunkter som tala för att laga skifte i dessa fall beviljas. Lantbruksdirektören säger att det måste bli av så stort värde med ett prejudikat. Jag vet inte vari det stora värdet ligger utan tycker det hade blivit ett större värde om man försökt hålla vägen öppen för en frivillig bedömning i den praktiska tillämpningen.

Nu valde lantbruksnämnden den hårdare, mer juridiska, mer formalistiska, byråkratiska linjen, och statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ställer sig bakom och gillar denna hållning. Då är endast att konstatera att så är förhållandet, och detta komma nog Sveriges lantbrukare också att notera och i den mån de kunna rätta sig efter.

Den andra fråga det här gäller är byggnadsregleringen och dess inkoppling i detta sammanhang. Statsrådet säger, att det är ett mycket klenk underlag för de synpunkter jag för fram i interpellationen. Det ha vi ganska olika uppfattning om. Jag vill emellertid säga att redan i somras, på eftersommaren och långt innan dessa frågor på något sätt varit påtalade i pressen, ringde mig en tjänsteman i en lantbruksnämnd och var upprörd över att jordbrukspolitiska synpunkter nu skulle anläggas på frågan om byggnadstillstånd även när en jordbrukare vill bygga för sina egna pengar. Observera, herr statsråd, att denna anmärkning framfördes långt

innan det sagts något i pressen om saken.

Statsrådet säger att honom veterligt har lagen om tillståndstvång vid byggnadsarbeten aldrig använts på det sätt jag antyder. Men den tjänsteman som undersökte Torsbyfallet hade instruktion att behandla frågan om byggnadstillstånd på samma sätt som om lån eller bidrag söks! Om denna instruktion var protokollförd i lantbruksnämnden och beslutad där in pleno eller givits av någon annan tjänsteman kan jag inte uttala mig om. När saken förts på tal i pressen kom frågan upp i lantbruksnämnden, och då ändrades signalerna. Det kan således kanske finnas ett och annat på detta område som statsrådet ännu inte hunnit få reda på.

I interpellationssvaret noterar statsrådet att länsarbetsnämnden remitterat ärendet till lantbruksnämnden. Men vad i alla tider skall det hos lantbruksnämnden att göra, om man inte skall anlägga jordbrukspolitiska synpunkter? Om det här är fråga om ett byggnadstillstånd och vederbörande vill bygga för egna pengar, har ärendet inte i lantbruksnämnden att göra. Och kommer det till lantbruksnämnden måste det naturligtvis vara förfärligt svårt att hålla de jordbrukspolitiska synpunkterna borta.

Nu söker man bygga upp ett försvar på det faktum att Berntsson i Torsby fick byggnadstillstånd. Detta är ju fullkomligt ovidkommande när man resonerar principiellt. Ty om man från rent jordbrukspolitisk synpunkt undersöker, om dessa småbrukare skola få bygga eller inte, är det självklart att man i vissa fall rekommenderar byggnadstillstånd och i andra fall avslår. Men vilket som händer i ena eller andra fallet berör inte principen, utan frågan är om man över huvud taget skall anlägga några jordbrukspolitiska synpunkter på den saken.

Det finns också ett annat fall i detta sammanhang, och det gäller denne Gott-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndsvång för byggnadsarbete.

frid Johansson i Ljungsarp. Som småbrukare hade han sökt byggnadstillstånd för ett bostadshus, men detta avisades av lantbruksnämnden med hänsyn till att detta inte kunde vara lämpligt, då han inte hade mera jord. Vad är detta, om inte en inkoppling av byggnadsregleringen som ett jordbrukspolitiskt instrument? Här har man alltså angripit ifrån två håll, dels genom att överklaga ägodelningsrättens beslut att bevilja laga skifte och dels, såvitt jag kan se, genom att avstyrka byggnadstillstånd.

Huruvida det finns några centrala direktiv ifrån lantbruksstyrelsen eller arbetsmarknadskommissionen som animerat lantbruksnämnden att handla på detta sätt eller det är en uppkommen olika praxis på olika håll, det vet inte jag — det var det som jag frågade om. Statsrådet säger, att det finns inte några sådana centrala direktiv. Jag vill gärna stryka under och även uttala min tacksamhet för vad statsrådet säger på sidan 7 i interpellationssvaret: »Att man skulle använda sig av de nu rådande byggnadsrestriktionerna som ett medel för att genomföra den yttre ransoneringen var däremot ingalunda avsett och bör enligt min mening inte heller komma i fråga.» Där äro vi alltså överens. Däremot är det felaktigt ifall statsrådet tror att detta inte har förekommit, ty det har det gjort. Där finns således en fullgod anledning att göra klart för lantbruksnämnderna, att några jordbrukspolitiska synpunkter skola icke kopplas in i detta sammanhang.

På följande sida i interpellationssvaret heter det att det enda som skall bedömas, när det inte är fråga om lån eller bidrag, är »de gamla byggnadernas nedslitningsgrad», alltså behovet av byggnader i och för sig. Det är min uppfattning också. Men statsrådet erkänner samtidigt att det är utomordentligt svårt att i vissa fall säga var gränsen här går. Därför vore väl det rikti-

gaste att man här lät bli att remittera frågor om byggnadstillstånd till lantbruksnämnderna i de fall, då det inte är frågan om att stödja med lån eller bidrag.

Skola nu lantbruksnämndens tjänstemän behandla alla sådana där ansökningar om byggnadstillstånd ena gången som om jordbrukspolitiska synpunkter inte funnos, men från jordbrukspolitisk synpunkt så fort det är fråga om lån eller bidrag, blir det sannerligen inte lätt för dem att tillämpa objektivitet och i ena fallet agera utan jordbrukspolitiska synpunkter och nästan helt utifrån dessa synpunkter i det andra fallet. Det blir sannerligen inte lätt. Jag tror därför att det riktigaste här vore att man helt enkelt lät bli att koppla in lantbruksnämnderna på saken när det inte gäller lån och bidrag.

Denna krislagstiftning i fråga om byggnadsregleringen skola ju lantbruksnämnderna bli kvitt, hoppas vi, när vi kommit ett eller annat år framåt i tiden. Den hör inte alls till den apparat som vi skola syssla med, och varför skola vi då syssla med den just nu? Varför kan man inte nu få arbeta med de bestämmelser och förordningar som man skall arbeta med, när krisförvaltningen är avskaffad?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**: Herr talman! Jag vill bara bemöta herr Waldemar Svensson på ett par punkter.

Det är väl klart för alla och jag tror inte det är några delade meningar därom i riksdagen, att det är ett ganska halvt arbete, om riksdagen enar sig om vissa riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken och i dessa riktlinjer även skisserar en lämplig storleksordning utav de jordbruk man strävar efter, men inte samtidigt skaffar garantier för att man inte bakvägen får in

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

brukningsdelar, som äro långt ifrån av den typ vi önska utan kanske snarare av den typ vi inte önska. Därför är detta problem dels ett problem om nybildning av fastigheter, dels ett problem om delning av de gamla fastigheterna. Redan 1926 var man på det klara med att man var tvingad att kontrollera fastighetsbildningen i samband med jorddelningen. Det säges i jorddelningslagen, att vid ett laga skifte får man se till, att till varje delägare kan utläggas en ägolott, som i avseende å storlek och beskaffenhet samt med hänsyn jämväl till övriga föreliggande förhållanden prövas kunna på varaktigt sätt erhålla en ändamålsenlig användning såsom en särskild fastighet. Genom en komplettering, som gjordes 1947, gav man lantbruksnämnden icke blott rättighet utan skyldighet att bevaka jorddelningsinstitutet, så att man icke finge en del nya fastigheter av en icke önskad struktur och storlekstyp.

Nu är det riktigt, att bedömningen av om en fastighet är fullvärdig, så att innehavaren kan försörja sig därpå, är en svår och besvärlig sak. Det går icke att klara denna bedömning enbart genom att se efter hur stor fastigheten är. Som alla veta är det så många andra faktorer som spela in. Därför kan det icke givas några absoluta, generella linjer, utan det får bli en individuell prövning. Därest det är olika uppfattningar om huruvida delning skall ske, får man göra en bedömning och pröva denna sak i de instanser som finnas för ändamålet. Så har skett här.

Nu vill jag icke giva mig in på att diskutera det anförda Ljungsarpsfallet, detta av naturliga skäl. Ärendet har ju ännu icke genomlöpt alla juridiska instanser. Det har sagts, att hovrättens utslag kommer att överklagas i högsta domstolen. Eftersom varken herr Svensson i Ljungskile eller jag tittat på fastigheten utan vi bara ha andras hörsägener att rätta oss efter, är det ur flera syn-

punkter olämpligt att diskutera detta speciella fall.

Men jag slår ändå fast, att här var man oense. För det första var lantmätaren av en uppfattning och gode männen av en annan. Vidare var ägodelningsdomaren av en uppfattning men ägodelningsnämndemännen av motsatt uppfattning. I detta läge reste hovrätten ut och tittade på fastigheten samt har därefter fällt sin dom, som går ut på att man icke skall tillåta ett laga skifte. Så långt har det följaktligen avancerat domstolsmässigt. Jag nöjer mig med att konstatera detta.

Sedan må man naturligtvis som herr Svensson i Ljungskile säga, att denne Oskar Högberg har en alldeles överraskande god ekonomisk ställning. Det är glädjande att höra, att även småbrukare på s. k. ofullständiga fastigheter, som ju i den vanliga jordbrukspolitiska debatten gärna presenteras såsom ett klientel, som har det alldeles utomordentligt dåligt ställt, ändå i vissa speciella undantagsfall kunna ha en ganska lysande ekonomi. Jag fick nästan detta intryck av herr Svenssons presentation av denne mans ekonomiska förhållanden. Men det kan ändå hända, att Högberg själv åtminstone någon gång funderat över om det ej vore lämpligare att ha en större fastighet. Det säges i lantbruksnämndens yttrande: »Vid av nämndens direktör företaget besök på platsen har sökanden Högberg dels för rimligt pris salubjudit sin samsjälott till ägaren av den andra lotten, Johansson, dels förklarat sig tillsammans med en broder vara spekulant på Johanssons lott.» Jag menar, att det är ett ganska klart uttryck för att även hos Högberg förelagat vissa tvivelsmål, om den fastighet han har och brukar som samsjeldad fastighet är ur storlekssynpunkt en idealfastighet. Jag tycker, att denna Högbergs reflexion i och för sig ger en ganska god förklaring till att man sedermera vid prövningen kommit till

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

olika uppfattningar om huruvida denna sämjedelade fastighet skall få juridisk karaktär av en laglig fastighet eller ej.

När sedermera herr Svensson kom in på de mera principiella frågorna, fäste jag mig vid att herr Svensson icke ägnade så mycket utrymme av sin tid till att diskutera Torsbyfallet i Bohuslän. Jag är glad över det. Jag tycker nog att man liksom gjort en stor och präktig höna av en liten fjäder, när man blåst upp detta. Kvar står i varje fall, att vederbörande fick sitt byggnadstillstånd; detta beslutade lantbruksnämnden. Efter det lantbruksnämnden fattat beslut fick pressen fatt på det lilla mellanspelet, nämligen att vederbörande tjänsteman frågat en granne: »Har du intresse att köpa denne mans jord, eftersom han säger att han måste sälja, om han ej får byggnadstillstånd?» Denna händelse har sedermera, efter det lantbruksnämnden givit vederbörande byggnadstillstånd, i pressen blåsts upp till en riksomfattande politisk historia. Jag är glad över att herr Svensson själv icke tycktes lägga alltför stor vikt vid denna händelse. Men herr Svensson sade vid ett tillfälle, att han hade sig bekant, att vederbörande tjänsteman reste ut till egendomen med alldeles speciella direktiv, nämligen direktiv om att byggnadstillståndsgivningen skulle användas såsom en faktor i jordbrukspolitiken vid jordbruksrationaliseringsarbetet. Det är en fullkomlig nyhet för mig. Det har icke framkommit i remissyttrandena eller i de diskussioner som vi haft med vederbörande lantbruksnämnd. Jag är mycket tacksam, om herr Svensson ville något närmare precisera detta påstående. Det är önskvärt ur den synpunkten, att man från centralt håll kan tala om för vederbörande lantbruksnämnd, att detta är icke i överensstämmelse med riktlinjerna. Jag hoppas att herr Svensson är beredd att lämna detta besked, eftersom han

säkert icke säger någonting om han icke har underlag för det.

När herr Svensson kommer in på byggnadstillståndsgivningen ur allmänna principiella synpunkter, drar han slutsatsen: Varför skall man över huvud taget använda lantbruksnämnden som remissinstans och därmed få in ett jordbrukspolitiskt bedömande vid själva byggnadstillståndsgivningen? Jag tror att förklaringen är utomordentligt enkel. Det är helt enkelt så, att lantbruksnämnden har byggnadsteknisk sakkunskap till sitt förfogande, när det gäller att bedöma behovet av nya ekonomibygnader. Sådan byggnadsteknisk sakkunskap finnes icke hos länsarbetsnämnden eller på något annat håll. När vi nu kommit in i ett läge, där vi icke kunna tillfredsställa alla de önskemål om byggnation, som föreligga på olika områden, är det ej så överraskande om man säger, att den byggnadstekniska sakkunskapen skall ha tillfälle att se på ärendena och, såsom jag bland annat sagt, bedöma nedslitningsgraden, innan man är färdig att besluta om byggnadstillstånd skall meddelas eller ej.

Även om vederbörande egendoms nedslitningsgrad är den faktor, som i första hand blir avgörande för om byggnadstillstånd skall medgivas eller icke, kommer man ju i många fall till en sådan situation, där man har likvärdig nedslitningsgrad men där man har en viss byggnadskvot som ej medger en byggnation på alla de egendomar, som skulle ur olika synpunkter behöva ett nytt byggnadsbestånd. Då är det väl ändå en klok politik att göra en värdering och säga som så: Den här egendomen har större behov; om man ser det produktionsmässigt och jordbruksmässigt är det nationalekonomiskt riktigare att satsa vår byggnadskvot på den och låta de andra vänta. Det behöver icke vara något jordbrukspolitiskt ståndpunktstagande, utan det är

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

helt enkelt en vanlig sund och klok bedömning som jag tror att varje lantbruksnämnd, oavsett vad det är för folk som sitter i den, ändå gör, när den skall väga de knappa byggnadstillstånden mot ett stort byggnadsbehov. Om denna kloka synpunkt sammanfaller med vad som enligt riksdagens uttalande skall vara en riktig jordbrukspolitisk framgångslinje, så är det väl ändå intet ont i det.

Nu fick jag närmast det intrycket att herr Svensson i Ljungskile menar, att för att icke riskera att denna kloka och förståndiga bedömning skall sammanfalla med ett jordbrukspolitiskt ställningstagande, skall man icke göra någonting alls. Jag förstår inte denna argumentering. Jag tycker att man icke skall avsäga sig sitt sunda förnuft, när det gäller att hushålla med byggnadskvoterna. Om en sådan hushållning visar sig gå parallellt med ett jordbrukspolitiskt bedömande kan jag icke begräpa, att det är något ont i detta.

Herr NILSON i Spånstad: Herr talman! Det finnes ju efter den debatt som redan pågått ingen större anledning att vara mångordig, men jag skall ändå be att få knyta några reflexioner till det interpellationssvar som vi nyss ha hört.

Jag har med största intresse lyssnat till herr statsrådets svar, ett svar som klarlagt vissa förut dunkla punkter men ett svar som ändå i vissa avseenden kvarlämnat en rad frågetecken.

Vad jag först med intresse noterat är uttalandet, att arbetet på jordbruksrationaliseringen skall fullföljas i den anda vari beslutet fattades. Jag gläder mig mycket åt denna försäkran, som jag hoppas är allvarligt menad. Jag gläder mig så mycket mera åt den, som, om jag inte minns fel, den dåvarande jordbruksministern, statsrådet Sköld, förklarade, att det nära nog viktigaste

i fråga om den nya reformen vore att denna nya reform i praktiken genomfördes i gott samförstånd med jordbrukets målsmän och företrädare.

Förutsättningen av denna anda i arbetet, när 1947 års beslut fattades, anser jag vara en av de allra viktigaste punkterna i det beslutet. Det är nu allenast att konstatera, att vad som i Ljungsrups-fallet kommit att bli lantbruksnämndens beslut beslöts mot en, såvitt jag vet, enhällig uppfattning bland jordbrukets målsmän i orten, både skiftesgodemännen, ledamöterna i lantbruksnämnden och de edsvurna domarna i ägodelningsrätten, som där handhade sin uppgift under domaransvar.

Eftersom detta ärende allttjämt är föremål för domstols prövning skall jag icke göra någon annan reflexion i sakfrågan än den, att det kanske inte varit ur vägen, att lantbruksnämndens majoritet i sin medverkan i den jordpolitiska kontrollen i detta fall fäst något avseende vid vad en mycket enig jordbruksrepresentation ansett vara en jorddelning i överensstämmelse med lagens anda.

I vad gäller ärendet nr 2, Torsbyfallet, vill jag uttala min tillfredsställelse med att statsrådet bestämt tagit avstånd från det som man måhända kan kalla för tjänstemannens ovisa nit. Det är bara att hoppas, att detta avståndstagande från statsrådets sida observeras ute i de lantbruksnämnder, där verksamhetslusten är, kanske man kan säga, åtminstone en aning större än vad lag och författning avser. Detta gäller icke bara det speciella område som vi diskutera i dag.

Jag säger detta i klart medvetande om att förhållandena i de olika lantbruksnämnderna äro mycket skiftande. Jag vill så mycket hellre giva uttryck åt detta som jag själv bor i ett län, där en klok lantbruksdirektör och hans medarbetare i ett förtroendefullt samarbete med jordbrukarna lyckats, såvitt

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndsvång för byggnadsarbete.

jag vet, undgå alla dessa utslag av en för långt driven verksamhetslust.

Till sist ett par ord om den refererade formuleringen av arbetsmarknadsstyrelsens cirkulär, att byggnadstillstånd allenast skall beviljas till byggnadsföretag som äro ur allmän synpunkt angelägna. Jag vill hoppas, att denna administrativa regel icke kommer till användning så, att befogade anmärkningar kunna komma att framställas. Skulle det visa sig, att dugliga småbrukare, som äro så olyckliga, att de varken äga tillräckligt litet av den svenska jorden eller tillräckligt mycket av denna svenska jord för att passa in i de fallor, som ordnats med stöd av 1947 års beslut, skulle komma att med den motiveringen, att jordinnehavet icke passar in i ritningarna, avstängas från möjlighet att hålla sina byggnader i stånd, då kommer det helt visst att resas en mycket stark opposition mot ett sådant administrativt förfarande.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Det är två ting som jag fäst mig vid i interpellationen och i diskussionen. Det första är att man här vill göra 1947 års jordbruksreform ansvarig för företeelser, som i grund och botten ingenting ha med denna reform att skaffa. Vi ha detta Ljungsarpsfallet. Det är uppenbart, att här gäller det en tillämpning av 1926 års lag, alltså en lag som kommit till 21 år innan riksdagen fattade sitt beslut om jordbruksreformen. Denna lag har icke sedan dess ändrats. Det har påvisats, att den dom som nu fällts av Göta hovrätt icke står i strid mot tidigare praxis i sådana mål. I själva verket är det så, att även om det ej funnits någon lantbruksdirektör, så skulle ju ärendet ha blivit behandlat på alldeles samma sätt. Då är det ju ganska meningslöst att sätta en klick på jordbruksreformen och lantbruksnämnden, eftersom man här har att röra sig med

ett sakförhållande som bottnar i en helt annan och mycket äldre lagstiftning. Om det funnes någon logik hos interpellanten och även herr Nilson i Spånstad, så skulle man väl i stället framställa det önskemålet, att 1926 års lag bleve föremål för reformering. Det kommer den nog också att bli. För egen del vill jag ingalunda förneka, att problemet med sämjedelningen är stort, vilket ju också framgår av det förslag till ny jordabalk, som lagberedningen häromåret framlade.

Man får väl ändå slå fast, att denna sak har ingenting med jordbruksreformen att göra. Den enda lilla hake man kan använda är ju att 1947, i samband med ändring av avstyckningsbestämmelserna i jorddelningslagen, rätt tillerkändes lantbruksnämnden att överklaga beslut i jorddelningsfrågor. Det må ju vara interpellantens sak att t. ex. nästa år, om han så vill, kräva att denna rättighet skall upphöra. Men jag förstår icke vad Ljungsarpsfallet i sak har med jordbruksreformen att skaffa.

Det andra fallet är ju alldeles likartat. Här är det icke fråga om hur lantbruksnämnden tillämpat det av 1947 års riksdag fattade beslutet, utan här i detta andra fall gäller det en principfråga, som egentligen kan koncentreras dithän: Skola dessa lantbruksnämnder, som ha tillkommit för ett annat ändamål, även få användas som utredningsorgan vid handhavandet av byggnadsregleringen? Jordbruksministern har ju här ställt den frågan, och den våga väl alla ställa. Är det verkligen olämpligt, att, när staten i varje län har ett organ, som är utrustat med både jordbruksteknisk och byggnadsteknisk sakkunskap, nämligen lantbruksnämnden, man då också får lov att anlita detta organ för utredningar av byggnadsfrågor som tillhöra jordbruket?

Det är ju icke så, herr Nilson i Spånstad, att denna bestämmelse, att endast

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

byggnadsföretag, som ur allmän synpunkt äro angelägna, få utföras, är en bestämmelse av grundläggande art. Det grundläggande är ju detta, att vi ha en begränsning av byggnadsverksamheten. Centralt har Kungl. Maj:t fastställt en kvot, inom vilken byggnaderna av jordbrukets ekonomibyggnader för ett år får hålla sig. Denna kvot är sedan uppdelad på de olika länen, och då blir det ju länsarbetsnämndernas uppgift att avgöra vilka byggnadsföretag som ur jordbruksekonomisk synpunkt skola rymmas inom kvoten och vilka som skola stå utanför densamma. Detta är som sagt en mycket svår uppgift, som fordrar all den utredning, som kan ske. Enligt min mening kan det knappast vara lämpligt att det mest sakkunniga organ, som finns på detta område i ett län, inte skall få användas som utredningsapparat därför att detta organ skulle kunna komma att sammanblanda jordbrukspolitiska och byggnadspolitiska synpunkter. Den risken kan väl inte vara så stor, att man fördenskull skall avstå från denna praktiska anordning. Men är det inte i verkligheten så, att denna diskussion rör sig om en jorddelningslagstiftning, som kom till redan 1926, och en byggnadsreglering, som vi i en senare tid som en krisåtgärd fått vidta och där man ger 1947 års jordbruksreform, som är alldeles oskyldig, skulden till de förhållanden, som man här kritiserar?

Herr NILSON i Spånstad (kort genmäle): Herr talman! Jag är angelägen framhålla, att vad jag har sagt om tvånget på byggnadsverksamhetens område allena gått ut på att oppositionen med vaksamhet kommer att följa hur man behandlar de olyckliga människor, som ha antingen för mycket eller för litet jord. Jag har på den punkten avstått från att för ögonblicket ge uttryck åt någon bestämd mening, ty

jag menar, att man därvidlag bör avvakta och se hur sakkunskapen kommer att handla, innan man fäller ett bestämt omdöme.

Vad sedan beträffar Ljungsarpsfallet vill jag, eftersom det i statsrådets anförande skyntade något av tvivel på logiken i mitt tänkande, säga, att jag inte klandrat myndigheternas handlingsätt på annat sätt än att jag förmenat, att lantbruksnämnden visat ovist nit. Eftersom statsrådet Sköld här förklarar, att enligt 1927 års lag ärendet utan lantbruksnämndens ingripande skulle ha blivit föremål för den prövning i den högre instans, där ärendet nu ligger, undrar jag, om det kan vara brist på logiskt tänkande att anse att lantbruksnämnden i detta fall handlat i ovist nit. Om lantbruksnämnden läst statsrådets uttalande från tidigare år, hade det varit rätt naturligt att nämnden sagt sig, att eftersom ärendet i vart fall skulle komma under högre myndighets prövning borde, med hänsyn till ett förtroendefullt samarbete med jordbrukarna i och för den rationalisering på jordbrukets område, som vi väl alla äro överens om är nödvändig, det bästa vara, att nämnden inte blandar sig i en sak som denna. Jag tror således inte, att det är ologiskt att i detta fall tala om ovist nit från lantbruksnämndens sida.

Herr CARLSSON i Bakeröd: Herr talman! Frågan om lantbruksnämndernas verksamhet och räckvidden av dessa nämnders befogenhet diskuteras för närvarande ganska allmänt ute i bygderna, och man bör kanhända inte förvåna sig över, att allmänheten känner sig ganska osäker inför åtskilligt av det, som faktiskt sker i lantbruksnämndernas namn.

Ett av de fall, som berörts här av såväl interpellanten som herr statsrådet, känner jag för min del ganska väl till,

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

eftersom händelsen timat i mitt hemlän och jag på ort och ställe fått upplysningar om densamma, nämligen fallet i Torsby socken i Bohuslän. Interpellanten har redogjort för fallet, och statsrådet har också berört det, och jag skall därför inte komma med någon redogörelse för själva händelseförloppet utan med hänsyn till den långa tid debatten pågått fatta mig mycket kort. Den jordbrukare, som det härvidlag var fråga om, sökte tillstånd att få bygga om sin ladugård. Han ämnade göra det för egna pengar och sökte varken lån eller bidrag. Man frågar sig då, om det verkligen fanns anledning för en tjänsteman i lantbruksnämnden att över huvud taget ifrågasätta om, med hänsynstagande till gårdens areal, byggnadstillstånd skulle beviljas. Den omständigheten, att gårdens areal inte fyller anspråket på fullständigt jordbruk, borde enligt min mening i förevarande fall inte vara avgörande. Att jordbrukaren vidare förklarade, att han i händelse han inte fick byggnadstillstånd var tvungen att sälja gården, är ju ganska naturligt, och det motiveerar väl inte på något sätt denne tjänstemans åtgärd att helt enkelt utan att fråga ägaren om han ville sälja, salubjuda gården åt grannen. Men det var ju faktiskt vad som hände. Att en ladugård måste finnas på en gård, om jordbruk skall kunna drivas, är självklart, och det var säkerligen inte någon nyhet för denne tjänsteman, som tidigare varit jordbrukskonsulent och senare egnahemsdirektör. Jag ifrågasätter verkligen om denne man är byggnadstekniskt utbildad, vilket statsrådet föreföll förutsätta att han var. Frågan om byggnadstillstånd blev ju i detta fall ordnad, men det kan inte hjälpas att händelsen väckt pinsam uppmärksamhet i vida kretsar. Det kan naturligtvis sägas, att det var fråga om ett misstag av en alltför nitisk tjänsteman, men jag vill ifrågasätta, om sådana misstag

över huvud taget få begås, om man vill bevara allmänhetens förtroende för lantbruksnämnderna. Ett sådant handlingssätt från en institution, som är satt inte bara att kontrollera utan också att stå jordbruket till tjänst med råd och hjälp, väcker den största misstro och kan lätt leda till att folk drar sig för att anlita detta hjälporgan. Vi äro alla medvetna om att det inte är statsmaktens avsikt att småbruken skola bortrationaliseras med hjälp av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbeten, vilket riksdagen rätt nyligen understrukt, när denna lag behandlades här. Jag skulle vilja vädja till herr statsrådet, att han ville göra den saken klar både för lantbruksnämnderna och för allmänheten, så att händelser av det slag, som här påtalats, inte komma att upprepas i fortsättningen.

Herr SVENSSON i Ljungkile: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord med anledning av vad som här förekommit. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet säger, att den fastighet i Ljungsarp, som Högberg äger, väl inte kan vara idealisk. Nej, det kunna vi vara överens om. Jag har sagt redan i motiveringen till interpellationen, att det är tämligen självklart att jorddelningslagen skall förhindra nybildning av sådana fastigheter; därom råder det inte några delade meningar. Men när en fastighet funnits i närmare hundra år och det där sitter en brukare, som vill ha den utbruten, bör man väl i rimlighetens namn kompromissa mellan det jordbrukspolitiska idealet och nödig hänsyn till den mänskliga, som sitter på fastigheten. Vi leva väl ändå i ett demokratiskt land, där man handlar till människornas bästa och med en smula hänsynstagande till deras egen fria vilja. Vill man göra det, går det inte att komma ifrån att i ett fall som detta ta hänsyn till

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

den människa, som sitter där. Om statsrådet vill säga, att man inte skall göra detta, är det mycket att beklaga, att sådana toner komma från statsrådsbänken i Sveriges riksdag.

Sedan säger statsrådet, att om statsmakterna gått in för en lämplig storleksordning på våra jordbruk, så kan det inte tillåtas, att man bakvägen får fram juridiskt fastställda brukningsdelar, som inte passa. Ja, men det är ju ingen som påstår, att man inte skall ta hänsyn till den sämjedelning som sker, utan alla mena väl, att man skall ta hänsyn till gammal sämjedelning. Man kan alltså inte bakvägen få fram andra brukningsdelar än dem, som redan nu finnas, om vederbörande varit förutseende nog att skaffa sig laga skifte före 1926. Men en gård, som redan då funnits i hundra år, borde vara likställd med alla andra. Jag tror att det är fullt befogat att man i ett fall som detta tar mänsklig hänsyn. I fråga om Torsbyfallet tycks statsrådet, efter vad han sade, vara nöjd med att jag inte lade upp det på samma sätt som vissa tidningar gjort. Ja, jag har tagit fram den principiella sidan av Torsbyfallet, nämligen att man kopplat in jordbrukspolitiska synpunkter, när en småbrukare vill bygga en ladugård för egna pengar på sin egen mark i detta fria land. Det har riksdagen, som statsrådet medgav, aldrig beslutat att man skall göra. För övrigt går statsrådet helt enkelt förbi frågan om byggnaderna i Torsbyfallet. När det gäller denne andre lantbrukare där, tyckas också jordbrukspolitiska synpunkter ha kopplats in, fastän statsrådet i sitt svar säger, att han inte vet att så skett. Jag har inte sagt, att vederbörande tjänsteman reste till Torsby med några speciella direktiv för det fallet, jag har sagt att vederbörande tjänsteman hade direktiv att behandla byggnadsfrågorna som om vederbörande sökt byggnadsbidrag eller lån. Det gäller inte

bara Torsbyfallet utan hans agerande över huvud taget i det sammanhanget. Jag sade vidare redan i mitt första anförande, att jag inte vet om detta grundar sig på protokollfört beslut i lantbruksnämnden eller tjänstemannen eljest fått några direktiv. Jag sade vidare att sedan saken påtalats i pressen kom den upp i lantbruksnämnden och att direktiven ändrades. Det hela är alltså så specificerat i mitt första anförande som det kan vara. Jag har för övrigt fem och en halv tätskrivna sidor om hela gången av Torsbyfallet, men dem tänker jag inte lämna ifrån mig. Jag tror inte att det finns någon anledning att här klandra den tjänsteman, som råkat handlägga saken. Det vill jag i vart fall inte göra, utan vad det här är fråga om är, hur lantbruksnämnden skall uppträda i ett fall som detta. Här går nu statsrådet den balansgång mellan det produktionsmässigt önskvärda och det jordbrukspolitiskt lämpliga, som jag tror i praktiken kommer att leda till att byggnadsregleringen blir ett jordbrukspolitiskt instrument. Jag beklagar att statsrådet inte här vill föra ett så klart och tydligt språk, att vi komma ifrån detta, som statsrådet själv erkänner att det förekommit, nämligen att byggnadsregleringen inkopplas i sammanhanget.

För min del har jag ingen lust att avsäga mig bruket av det lilla förnuft jag eventuellt fått, och det böra vi väl vara överens om att man inte skall göra. Statsrådet Sköld säger, att här diskuterade man, när 1947 års beslut fattades, riktlinjerna för jordbrukspolitiken, medan denna sak egentligen gäller helt andra ting. Ja, vad vi diskuterar är ju lantbruksnämndernas sätt att agera i Ljungsarpsfallet, i Torsbyfallet och andra fall och de principiella konsekvenser detta kan ha, och det har förvisso med jordbruksreformen att göra. När nu en utredning pågått från 1942 till 1946, en massa remiss-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete.

myndigheter sedan sysslat med frågorna, vi behandlat dem vid två riksdagar, beslutet satts i kraft den 1 juli 1948 och praxis ute i landet blivit vacklande, vilket i och för sig inte är så märkvärdigt — det vore tvärtom märkvärdigt, om det inte bleve på det sättet — är det givet att man är intresserad av hur praxis utformas för dessa nya organ, som trätt i funktion. Jag tror inte, att det är något fel på logiken i det resonemanget, utan att det är fullt befogat. Statsrådet Sköld säger också, och det noteras tacksamt, att de sämjedelade fastigheterna äro ett problem, och att det är möjligt att det är ett problem, som bör tagas upp särskilt för sig. Men förvisso är det ett delproblem inom jordbruksreformen, även om andra lagar äro inkopplade i sammanhanget.

Herr RYBERG: Herr talman! Då denna debatt i stor utsträckning kommit att röra sig om Askåkersfallet och jag representerar just denna landsdel och känner förhållandena där mycket bra, har jag ansett mig skyldig ta till orda här.

Jag ger statsrådet rätt i att detta problem kommit till inte på grund av rationaliseringslagens bestämmelser utan i anledning av jorddelningslagens. Jag hade också tänkt att gå den väg statsrådet Sköld rekommenderade, nämligen att när dom fallit, som gått klagandena emot, sätta in en stöt mot jorddelningslagen. Ty man kan ju inte säga, att det är en tillfredsställande anordning, att ett par sådana gamla sämjedelade fastigheter, som det härvidlag är fråga om, inte skola kunna få skiftas för att man skall få en bättre arrondering av jorden och bättre brukningsförhållanden å densamma. Vad som gjort att fallet väckt en sådan uppmärksamhet är den iver, varmed lantbruksnämnden i Älvsborgs läns södra landstingsområde skyndat sig att över-

klaga den dom, som ägodelningsrätten meddelat, varigenom dessa jordbrukare förhindras att på sina sämjedelade fastigheter få vanligt laga skifte. Denna åtgärd har väckt mycken uppmärksamhet bland jordbrukarna i trakten.

Dessa gårdar ha bestått, jag kan inte säga i hur lång tid, men i vart fall äro de mycket, mycket gamla. Där bo två jordbrukare som båda ha rätt sig utmärkt på sina gårdar och som fått en ordnad ekonomi. Ingen kan tvinga den ene av dessa att sälja sin jord till den andre, men myndigheterna kunna förhindra att det företages laga skifte och att de få en bättre arrondering på jorden. så att de lättare kunna bruka densamma. Statsrådet Sträng sade att Högborg skulle ha velat antingen sälja sin fastighet eller köpa den andra. Jag förstår så väl att han kan vara begiven på att sälja sitt jordbruk hellre än att bruka det som det nu är, uppdelat i många ägolotter.

Nu ha vi ju våra särskilda jordförhållanden i Älvsborgs södra med många små jordbruk. Det hade nog varit bäst om lantbruksnämnden och jordbrukarna där nere kommit på god fot med varandra redan från början. Så synes emellertid inte ha skett, den diskussion som förekommit på tidningarnas insändaravdelningar vittnar därom. Helt nyligen har det varit folk uppe hos lantbruksstyrelsen med ett överklagande i ett annat ärende, som avgjorts av lantbruksnämnden, som jag inte skall beröra i dag, och i samband därmed har lantbruksstyrelsen enligt vad jag sett i tidningarna lovat att resa ned och se på våra jordförhållanden, och jag hälsar lantbruksstyrelsen välkommen. Det går inte i Älvsborgs södra att säga, att varje gård normalt skall innehålla så och så många hektar. Man får där försöka rätta sig efter de speciella förhållandena. Där finns en idog småbrukarbefolkning med välskötta och välbebyggda gårdar. Med hjälp av ut-

Svar på interpellation ang. förfarandet i fråga om val av nämnder och styrelser, då en kommun erhåller stadsrättigheter.

komst från andra håll ha de skaffat sig bärgning i tider som gått, och de komma säkerligen att göra det i tider som komma. Jag anser att vi böra akta oss för att riva alltför mycket i detta.

Det är bara detta jag har velat säga för att lägga Askåkersfallet litet till rätta. Jag beklagar att inte ett skifte kan komma till stånd, och jag beklagar att lantbruksnämnden så tidigt tog ställning och försökte förhindra detta skifte.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.**Svar på interpellation ang. förfarandet i fråga om val av nämnder och styrelser, då en kommun erhåller stadsrättigheter.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet MOSSBERG, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har fröken Vinge frågat mig, om jag vore villig medverka till lösning av spörsmålet hur det skall förfaras i fråga om val av nämnder och styrelser, då en kommun erhåller stadsrättigheter, i enlighet med vad i interpellationen anförts. Interpellanten har härutinnan framhållit att frågan borde klarläggas genom uttryckliga lagbestämmelser men att det i avvaktan härpå syntes önskvärt att Kungl. Maj:t i samband med förordnandet om stadsrättigheter lämnade fullständiga föreskrifter i varje särskilt fall av innebörd att nyval över hela linjen skall äga rum.

Till svar får jag anföra följande.

I interpellationen åsyftas det fall att en landskommun eller köping utan att kommunens område ändras erhåller stadsrättigheter. Som exempel på dylika fall under de senaste åren kunna nämnas Kiruna, Nacka och Flen. I intet av dessa fall har det uppstått en ny kommun i vanlig mening. Vad som skett är

att en bestående kommun förlänats vissa rättigheter. Härmed blir lagen om kommunalstyrelse i stad i stället för lagen om kommunalstyrelse på landet tillämplig på kommunens verksamhet. Val av stadsfullmäktige skall äga rum — förordnande härom meddelas regelmässigt i beslutet om stadsbildningen — och drätselkammare måste utses. Enligt 51 § lagen om kommunalstyrelse i stad skall nämligen i varje stad finnas en drätselkammare. Den träder i stället för kommunalnämnden. I fråga om de nämnder och styrelser, för vilkas sammansättning samma regler gälla för stad och land — t. ex. fattigvårdsstyrelsen och folkskolestyrelsen — finnas däremot inga bestämmelser, som tydligt visa att nyval skall ske i samband med ett stadsblivande av denna art. Såsom fröken Vinge påpekat ha också skilda meningar framförts hur det rätteligen skall förfaras, och även praxis har varit skiftande. Ostridigt är endast att det icke föreligger någon lagstadgad skyldighet för staden att utse nya ledamöter och suppleanter i dessa nämnder och styrelser.

Skulle en sådan skyldighet införas genom uttryckliga lagbestämmelser borde dessa upptagas i den lagstiftning som för närvarande reglerar förfarandet vid kommunala indelningsändringar och det första organiserandet av nybildade kommuner, lagen den 13 juni 1919 om ordning och villkor för ändring i kommunal och eklestiastik indelning. Denna lag är, enligt vad som framkommit vid utarbetandet av propositionen nr 191 till årets riksdag med förslag till lagstiftning för genomförande av kommunindelningsreformen, i trängande behov av översyn. En sådan bör därför komma till stånd, och härvid bör även det i interpellationen berörda spörsmålet omprövas. Då 1919 års lag avsluter sig till kommunallagarnas allmänna bestämmelser om den kommunala verksamheten, bör emellertid översyn

Svar på interpellation ang. förfarandet i fråga om val av nämnder och styrelser, då en kommun erhåller stadsrättigheter.

av denna lag lämpligen icke verkställas förrän kommunallagskommitténs arbete med omarbetning i olika hänseenden av kommunallagstiftningen avslutats. Först vid denna tidpunkt bör alltså enligt min mening frågan om införandet av bestämmelser i lag om organiserandet av nya städer upptagas till behandling. Frågan kan icke anses vara av sådan vikt, att den bör omprövas utan samband med de likartade spörsmål som regleras i 1919 års lag.

Interpellanten har vidare funnit det önskvärt, att innan en lagändring skett av sådan innebörd, Kungl. Maj:t vid varje tillfälle, då en hel kommun får stadsrättigheter, föreskriver att nya ledamöter skola utses i kommunala nämnder och styrelser. Hon förutsätter härvid, att Kungl. Maj:t är berättigad att meddela en sådan föreskrift. Emellertid har Kungl. Maj:t, såvitt jag kunnat utröna, icke i något tidigare fall ansett sig böra uppställa ett dylikt villkor i samband med förlänande av stadsprivilegier. Det torde också vara tveksamt om Kungl. Maj:t verkligen har befogenhet härtill. Med visst fog synes det kunna göras gällande, att om ledamöter i en kommunal nämnd utsetts för viss i lagen bestämd tid, bör Kungl. Maj:t icke utan uttryckligt stöd i lag kunna föreskriva att deras mandat skall upphöra före denna tids utgång, i varje fall icke så länge kommunen består i oförändrad omfattning och en dylik nämnd skall finnas i kommunen. Fröken Vinge har hävdad att det ur demokratisk synpunkt skulle vara oriktigt, att efter ett nyval av kommunalrepresentation endast vissa av de verkställande organen nyväljas medan andra kvarstå i oförändrad sammansättning. Härtill vill jag endast knyta den reflexionen att ett studium av kommunallagarna knappast ger belägg för att dessa skulle bygga på en sådan ståndpunkt. Vissa kommunala nämnder med samma mandattid som fullmäktige utses sålunda först i slutet

av året efter det då allmänt fullmäktigeval ägt rum. Under ett helt år tjänstgör sålunda en nämnd, som utsetts av den gamla representationen, oaktat den nya kanske har en helt annan sammansättning. Vidare må framhållas att proportionella val av ledamöter i kommunala organ endast får ske i vissa särskilt angivna fall.

Någon ändring av Kungl. Maj:ts hitillsvarande praxis i det hänseendet som berörts i interpellationen bör enligt min mening ej nu komma till stånd.

Återstår spörsmålet huruvida kommunen har befogenhet att själv besluta att nyval skall äga rum till samtliga eller vissa kommunala nämnder och styrelser. Frågan hur härmed förhåller sig torde emellertid icke böra upptagas i detta sammanhang. Det är en ren rättsfråga, som efter anförda besvär kan komma att prövas av Kungl. Maj:t i regeringsrätten. Något prejudicerande avgörande i högsta instans torde icke föreligga.

Herr talman! Med vad jag nu anfört anser jag interpellationen besvarad.

Vidare anförde

Fröken VINGE: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för det intressanta svaret på min interpellation. Statsrådet delar tydligen min uppfattning, att det problem, som berörts i interpellationen, är oklart och behöver utredas.

Enligt herr statsrådets uppfattning är en nybliven stad tydligen inte att betrakta som nybildad kommun i de fall, då hela kommunen får stadsrättigheter och det alltså inte sker någon områdesreglering. Detta skulle innebära, att 18 § kommunala indelningslagen inte skulle vara tillämplig i sådana fall. Jag observerar statsrådets uttalande med intresse, emedan jag just konstaterat, att någon egentlig definition av begreppet nybil-

Svar på interpellation ang. förfarandet i fråga om val av nämnder och styrelser, då en kommun erhåller stadsrättigheter.

dad kommun inte förekommer i proposition nr 191, som nu ligger på riksdagens bord.

Jag vill inte ge mig in på en diskussion av det invecklade problemet om innebörden av begreppet nybildad kommun eller frågan, huruvida indelningslagen analogivis bör tillämpas i dessa fall. Jag vill i stället lägga den enkla kommunalmannens praktiska syn på saken och säga, att det är nödvändigt att få fram sådana förtydliganden i lagen, att man i de olika kommunerna inte behöver vara villrådlig om hur man skall förfara. En sådan villrådighet kan onekligen skapa en del irritation. Nu har statsrådet i sitt svar på interpellationen ställt i utsikt, att detta spørsmål skall omprövas i samband med en allmän översyn av indelningslagen, och jag noterar detta med tacksamhet. Det innebär att huvudsyftet med min interpellation uppnås, även om det tyvärr tycks dröja länge innan den behövliga utredningen kommer till stånd.

Den utredningen får väl då ta ställning till frågan om lämpligheten av att låta den nyblivna stadens nyvalda stadsfullmäktige omedelbart förrätta nyval av samtliga nämnder och styrelser. Enligt den åsikt jag tillät mig uttala i interpellationen bör sådant nyval ske över hela linjen och inte bara i de fall då skyldighet att förrätta sådana val enligt nuvarande lagbestämmelser ostridigt föreligger, och jag vill uttala den förhoppningen, att utredningen kommer till samma uppfattning och låter den komma till uttryck i sitt förslag till lagtext.

Man är väl tämligen överens om att även om det formella avgörandet i anslagsfrågor och andra större frågor ligger hos fullmäktige, sker ändå det mesta kommunala arbetet i de olika nämnderna och styrelserna. Det måste då anses rimligt att den mening, som uttalats av folket i val, får inflytande över sammansättningen inte bara av stadsfull-

mäktige utan också av de olika nämnderna och styrelserna, och så sker ju alltid annars. Herr statsrådets anmärkning, att proportionella val inte få ske annat än i vissa särskilt angivna fall, synes mig inte ha relevans i detta sammanhang, eftersom resultaten av de val, som förrättas, ju under alla omständigheter måste bli beroende av den väljande församlingens sammansättning.

Då herr statsrådet vidare berör frågan om tidpunkten för valet, vill jag säga, att det inte är tidpunkten som är det väsentliga utan att fullmäktige över huvud taget få förrätta dessa val. I normala fall förrättar man ju, som statsrådet framhåller, de flesta valen ett år efter fullmäktigevalet. Så föreskrivs ju uttryckligen beträffande folkskolestyrelse. Men då är att märka, att det valet sedan gäller för en fyraårsperiod och att under alla förhållanden en nyvald fullmäktigeförsamling förr eller senare får tillfälle att välja dessa förtroendemän, något som däremot den första stadsfullmäktigeuppsättningen i den nyblivna staden inte alls skulle få göra utom i det speciella fall, då stadsblivandet sker vid en sådan tidpunkt, att det särskilda stadsfullmäktigevalet förrättas samma år som allmänna kommunalval hållas i riket.

Man måste räkna med, att det också i fortsättningen kommer att resas krav på nyval av förtroendemännen från grupper som vid stadsfullmäktigevalet se sitt väljarunderlag starkt ökat, såvida det inte tydligt och klart framgår av lagen att så inte skall ske.

Om de grupperna vinna majoritet i fullmäktige, kunna de genomdriva ett beslut om sådana nyval som det här är fråga om. De som äro missnöjda med beslutet kunna då besvärsvägen få dess laglighet prövad hos regeringsrätten, som statsrådet ju framhåller. Om däremot de som önska nyval utgöra en minoritet, kunna de knappast komma till rätta med problemet besvärsvägen, ef-

Svar på interpellation ang. vissa av tjänsteman inom priskontrollnämnden mot näringsgren eller icke namngivna företag inom näringsgrenen i pressen riktade beskyllningar.

ttersom lagligheten av ett beslut att inte förrätta dessa val knappast kan ifrågasättas.

Då nu herr statsrådet inte anser sig kunna förorda, att Kungl. Maj:t i varje särskilt fall utfärdar föreskrifter om hur man ska förfara, kommer tydligen den rådande osäkerheten att bestå tills den av herr statsrådet i utsikt ställda utredningen blir färdig. I förhoppning att detta inte skall dröja alltför många år ber jag, herr talman, att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra mitt tack för detta interpellationssvar och det löfte om utredning, som svaret innehåller.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Svar på interpellation ang. vissa av tjänsteman inom priskontrollnämnden mot näringsgren eller icke namngivna företag inom näringsgrenen i pressen riktade beskyllningar.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet fru KOCK, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Edström till mig riktat följande frågor, nämligen

1) om jag anser, att offentligen obestyrkta beskyllningar, som av tjänsteman inom priskontrollnämnden i pressen riktas mot näringsgren eller icke namngivna företag inom näringsgrenen stå i överensstämmelse med punkt 8 i priskontrollnämndens direktiv,

2) om jag är beredd att vidtaga åtgärder i avsikt att i fortsättningen hindra dylika uttalanden.

Interpellanten har framhållit, att uttalanden, som på senare tid gjorts i pressen av till priskontrollnämnden knutna tjänstemän, framstode såsom anmärkningsvärda mot bakgrunden av an-

dan i punkt 8 i de för den prisreglerande verksamheten gällande provisoriska direktiven. Enligt denna punkt i direktiven böra myndigheterna låta sig angeläget vara att på lämpligt sätt upprätthålla god kontakt med näringslivet och dess organisationer. Som exempel nämner interpellanten ett uttalande i början av mars i år av en tjänsteman inom priskontrollnämnden till en kvällstidning i Stockholm med anledning av nämndens skärpta övervakning av restauranger och matserveringar, i vilket uttalande vederbörande velat göra gällande, att man inom restaurangnäringen medvetet skulle ha sänkt kvaliteten på maträtterna i syfte att kringgå priskontrollen.

Till besvarande av den framställda interpellationen får jag anföra följande.

Jag är helt ense med interpellanten om att obestyrkta uttalanden av den art interpellanten påpekat äro olämpliga. Jag vill understryka, att det ifrågasvarande uttalandet av en underordnad tjänsteman inom priskontrollnämnden helt får stå för hans egen räkning och icke kan uppfattas såsom ett uttryck för myndighetens mening i frågan. Ifrågasvarande tjänsteman har nämligen ej ägt befogenhet att uttala sig å nämndens vägnar. Sådan befogenhet tillkommer enligt vad som upplysts mig endast ordföranden, vice ordförandena, nämndledamöter samt vissa avdelningschefer.

Med hänsyn härtill torde några särskilda åtgärder ej vara erforderliga för att i fortsättningen hindra uttalanden av det slag, som interpellanten anmärkt på.

Vidare anförde

Herr EDSTRÖM: Herr talman! Jag skall be att få uttrycka min stora tacksamhet till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet för det lämnade svaret, och jag understryker

Svar på interpellation ang. redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för monopoliseringen av den svenska fiskexporten, m. m.

gårna min stora tillfredsställelse över att i den väsentliga frågan ha fått en så klar och entydig formulering.

Jag är fullt medveten om att det från pressens synpunkt kan synas ganska stelbent att hålla på den begränsning, som ligger i att uttalanden endast få göras av dessa ansvariga personer, och att det för en tidningsman är mycket irriterande att mötas av svaret »Jag får inte säga någonting» kanske av den som sitter inne med nyheten och kan lämna det bästa svaret. Principiellt är jag inte någon motståndare till all den öppenhet kan man begära och som rimligen kan åstadkommas, och jag anser att den bör tillämpas i de offentliga institutionernas umgänge med pressen.

I detta sammanhang bör man inte försöka dölja att pressen själv — jag tänker på ett särskilt slags press — bär en dryg del av ansvaret för att restriktioner av detta slag måste tillämpas. Uppmjukningen på den punkten bör pressen själv kunna gynna genom att offra litet på sensationsmomentet till förmån för större saklighet.

Den starka utveckling av statens inflytande över enskilda personers och företags väl och ve, som ägt rum under de senaste åren, har skärpt kraven på omdöme i offentliga uttalanden i tjänstefrågor från krisorganens sida. Detta gäller naturligtvis särskilt krisförvaltningen, vars göranden och låtanden fått vittgående ekonomiska följder för enskilda medborgare. Man måste också beakta, att rekryteringen till dessa organ tyvärr inte alltid kunnat hållas på en så hög nivå som skulle vara motiverad.

Det skulle enligt mitt förmenande vara olyckligt om den känsla av rättsosäkerhet, som allmänheten med eller utan orsak känner i umgänget med krisorganen, ytterligare skulle understrykas genom risken att omdömeslösa uttalanden göras i pressen från icke ansvariga befattningshavare. Den auktoritet, som

statsmakterna sedan gammalt åtnjuta inför opinionen i vårt land, lider skada av uttalanden av denna art, och det är inte lätt att vinna rättelse.

Vad det aktuella fallet beträffar vill jag än en gång uttala min tillfredsställelse över statsrådets klara besked. Vi äro ju eniga i det fallet. Den ordning för kontakten med pressen, som statsrådet skisserade och som tillämpas inom priskontrollnämnden, borde enligt min mening vara betryggande. Dessutom tror jag att denna lilla debatt som belyst frågan kommer att ha den inverkan, att ett uppreparande av sådana olämpliga uttalanden från tjänstemän i krisorganen kommer att undvikas.

Jag ber att ytterligare få understryka min tacksamhet gentemot statsrådet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Svar på interpellation ang. redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för monopoliseringen av den svenska fiskexporten, m. m.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet fru KOCK, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Hjalmarsen till mig riktat följande frågor.

1. Är statsrådet beredd att lämna en redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för den monopolisering av den svenska fiskexporten, som på senare tid tillskapats?

2. Vilka omedelbara åtgärder är statsrådet beredd att vidtaga för att återställa och trygga den enskilda företagsamhetens möjligheter till fri näringsutövning på detta område?

Med anledning härav vill jag anföra följande.

Svar på interpellation ang. redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för monopoliseringen av den svenska fiskexporten, m. m.

Beträffande exporten från Sverige av fisk till länder, där importen handhaves av privata importörer, ha alla exportörer möjlighet att fritt sluta kontrakt samt att inom ramen för exportregleringen och de bilaterala avtalen få sina ansökningar om exportlicens prövade.

Vad angår marknader, där importen är centraliserad, d. v. s. handhaves aningen av de statliga myndigheterna eller ett av dessa auktoriserat monopolorgan, har den svenska exporten ställts inför relativt svårbemästrade problem. För det första har vid flera tillfällen från dylika länder uttalats, att man endast önskade förhandla med en enda svensk säljare. Vidare har det förekommit, att enskilda exportörer erbjudit och erhållit kontrakt för export av fisk till priser som sedan icke kunnat accepteras av fiskarena, varför några leveranser från dem ej kommit till stånd. De importlicenser, som det utländska monopolorganet efter kontraktets ingående erhållit i det egna landet, ha därefter i motsvarande mån blockerat fiskkontingenten i vederbörande handelsavtal. Samtidigt har man kanske å svensk sida i tron att dessa licenser komme att resultera i svensk export lämnat importlicenser för vissa andra varor, för vilkas betalning sålunda i realiteten icke förelegat täckning. Risk har härvid uppstått att man å svensk sida skulle bliva nödsakad att betala ifrågavarande import i guld eller fria valutor.

Framför allt på grund av de från utländsk sida framkomna önskemålen tillkom för export från västkusten på livsmedelskommissionens initiativ redan år 1946 Svensk exportfisk, förening u. p. a., i vilken såväl importörer som fiskare ingingo som medlemmar. På sistone ha dessutom förberedelser träffats för att bilda ett motsvarande organ för sydkusten. Avsikten har därvid varit att samtliga berörda parter skulle beredas möjlighet att delta i exporten. Sedan det emellertid visat sig att detta syfte icke

nåtts på ett i allo tillfredsställande sätt har livsmedelskommissionen erhållit i uppdrag att inkomma med utredning och förslag rörande de lämpliga formerna för exportens organisation. I utredningsuppdraget har därvid understrukits att särskild uppmärksamhet borde ägnas spörsmålet under vilka betingelser och i vilka former inom branschen verksamma företag kunde beredas möjlighet att delta i ifrågavarande export. I avvaktan på resultatet av denna utredning komma myndigheterna att meddela föreskrifter som göra det möjligt för tidigare exportörer att i lämpliga former erhålla tillfälle att fortsätta sin verksamhet.

Vidare anförde:

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret och även för statsrådets vänliga tillmötesgående att uppskjuta dess avgivande till i dag från förra tisdagen, då jag hade svårt att komma tillstädes.

Statsrådets svar var från många synpunkter intressant, men tyvärr måste jag säga, att det främst var intressant med hänsyn till vad som inte återfanns där. Min första fråga till statsrådet gällde den rättsliga grunden för monopolisering av den svenska fiskexporten. Denna centrala fråga har statsrådet icke alls besvarat. Jag vill i anledning härav framhålla följande.

Det är ostridigt att myndigheterna ha velat tillerkänna en privat sammanlutning ställningen som monopolföretag på fiskexportens område därigenom att myndigheterna under hand förklarat sig inte komma att medge andra näringssidkare exportlicenser till s. k. centraliserade marknader. En skriftlig bekräftelse härpå föreligger för övrigt i ett brev från statens livsmedelskommission till en privat firma av den 8 december 1948 rörande leveranser av färsk vintersill och färsk sill till tyska östzonen.

Svar på interpellation ang. redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för monopoliseringen av den svenska fiskexporten, m. m.

Sakens rättsliga sida har behandlats i ett utlåtande, som är dagtecknat den 31 januari 1949 och författat av två framstående förvaltningsjurister, nämligen professor Halvar Sundberg och docent Stig Jägerskiöld. Jag förmodar att detta utlåtande är bekant för statsrådet, och jag skall därför inte gå närmare in på detsamma. Konklusionen i utlåtandet har följande lydelse:

»I föreliggande fall synes varken livsmedelskommissionen eller handelskommissionen äga bemyndigande att anlita endast en näringsammanslutning såsom exportorgan för utförsel av fisk. Icke någon föreskrift i den för livsmedelskommissionen den 27 oktober 1939 utfärdade instruktionen berättigar härtill, lika litet som instruktionen den 10 november 1939 för handelskommissionen. Icke heller 1941 års författning angående exportförbud möjliggör dylik privilegiering. Sådan befogenhet kan ej heller härledas ur några allmänna normer. Den sammanslutning, varom här är fråga, Svensk exportfisk, är slutligen icke uppbyggd på sådant sätt, att samtliga inom branschen verksamma svenska företag och personer äga fritt ansluta sig till organisationen. Om så varit fallet, skulle man åtminstone kunnat göra gällande, att icke någon svensk företagare berövats sitt hittills utövade näringsfång. Medlemskap i Svensk exportfisk förening u. p. a. står enligt föreningens stadgar icke öppet för envar inom denna exportgren verksam företagare. Tvärtom stadgas i § 4, att till medlemmar i föreningen antagas Fiskexportörernas förening u. p. a. i Göteborg, Svenska västkustfiskarens centralorganisation och Svensk andelsfiskförening u. p. a. samt de fysiska eller juridiska personer, som enligt samstämmigt beslut av nyss nämnda organisationer kunna beviljas medlemskap. Icke något offentligrättsligt moment, vare sig kontroll- eller besvärsmoment, omnämnes i föreningens stadgar. Då således livs-

medels- och handelskommissionerna torde sakna bemyndigande att förbehålla Svensk exportfisk rätten till viss export och då denna sammanslutning icke består av alla intresserade näringsidkare, kan åtgärden från dessa kommissioners sida att med uteslutande av i utlåtandet angiven privat firma endast medge Svensk exportfisk licenser icke anses stå i överensstämmelse med gällande svensk rätt.»

Herr talman! Jag nödgas alltjämt värdsamt efterlysa statsrådets besked om den lagliga grunden för monopolåtgärderna på fiskexportens område.

Jag kommer så över till det materiella spörsmålet. När jag hörde statsrådets redogörelse för alla de lidanden och vedermödor, som handeln med statsmonopol i andra länder för med sig, kunde jag inte låta bli — statsrådet får överse med mig härför — att erinra mig, att dessa länder strängt taget endast ha ordnat sina utlandsaffärer efter de riktlinjer, som rekommenderas även för vårt lands vidkommande i arbetarrörelsens efterkrigsprogram i punkt 19. Det heter där, att vi måste ha en enhetlig statlig ledning av vår utrikeshandel. Dessutom heter det i fortsättningen, att staten bör övertaga de delar av importhandeln, där ett dylikt övertagande medför särskilda fördelar, t. ex. då gynnsammare importvillkor kunna erhållas i och med att landets inköpsbehov samlas på en hand eller att mellanhandsvinster kunna minskas eller handeln rationaliseras och förbilligas. Vi ha alltså nu, ehuru som objekt, fått uppleva tillämpningen av detta förträffliga system. Det är också verkligen mycket lärorikt att från denna synpunkt studera de otaliga aktstyckena i detta ärende. Är det något, som med överväldigande klarhet framgår ur dessa aktstycken, är det att effekten av det statliga importmonopolet blir rakt motsatt den avsedda. De motåtgärder importmonopolet utlöser i

Svar på interpellation ang. redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för monopoliseringen av den svenska fiskeexporten, m. m.

andra länder driva priserna i höjden, hindra en livgivande konkurrens och försämra varuutbytet mellan folken. Jag känner mig för min del inte som någon ekonomisk doktrinär, och vi ha ju inom högern varit med om en och annan protektionistisk avvikelse från den rena frihandelsläran, men de kortsynta och snävt egoistiska synpunkter, som i flera fall ha präglat de svenska myndigheternas behandling av fiskexportfrågorna, äro djupt främmande för en sund affärsverksamhet, som vill skapa något inte bara för stunden utan även för framtiden. Jag skall be att få lägga fram ett exempel härpå, kring vilket det varit åtskilligt rabalder.

I Frankrike är importen av fisk visserligen inte monopoliserad i vanlig mening, men den bedrivs under viss statlig medverkan. En större exportfirma i vårt land, som står utanför det svenska monopolet, avtalade i höstas om leverans av ett parti torsk om 500 ton till ett par franska importörer. Den svenska firman har väl inarbetade förbindelser och förfogar över förstklassiga anläggningar. Vid den aktuella tidpunkten var det norska priset för lofotorsk fritt Boulogne 87 öre per kilogram, medan den svenska firman kontrakterat ett pris av 90 öre fritt ombord svensk hamn. Läger man nu härtill frakten, blir priset fritt Boulogne i varje fall inte understigande 1 krona per kilogram. Den svenska firman betalade de svenska inhemska producenterna över de fastställda minimipriserna. Producenterna hade förklarat sig nöjda härmed och förklarade sig önska åtaga sig leveranserna, men den svenska firmans licensansökan avslogs under hänvisning till att priset enligt monopolorganets uppfattning borde vara 5 öre mer per kilogram.

I förbigående vill jag säga, att den omständigheten, att en privat firma här hade slunkit förbi monopolet, uppenbarligen framkallade en stark indigna-

tion hos myndigheterna. Denna indignation kan, såvitt jag förstår, endast jämföras med den tillfredsställelse, som man här i landet skulle ha känt, om vi själva hade fått ett liknande anbud utifrån. Hur oändligt fjärran är inte den affärsetik, som framdrives i regleringspolitikens hägn, ifrån allt vad vi bruka lägga in i begreppet god köpmannaanda, den anda, som växer fram på de områden, där det råder en fri tävlan på lika villkor mellan olika företag och företagsformer!

Omkring månadskiftet januari—februari 1949 anförde den här berörda privata firman besvär hos Kungl. Maj:t. Den sedvanliga utredningskvarten sattes i gång. Efter tidsödande skrivelser fick firman äntligen i mitten av mars månad sin licens beviljad. Men vad blev resultatet av dröjsmålet? Jo, förutom avsevärt fördyrade lagringskostnader att firman tvingades annullera inte mindre än 280 ton av den avtalade exportkvantiteten på grund av förse- nad leverans.

De motåtgärder i form av monopolisering, som ett importmonopol i ett land framkallar i exportländerna, bli i själva verket på längre sikt till skada även för näringslivet i exportländerna själva. Konkurrensen försvinner, företagssamheten byråkratiseras och utvecklingen hämmas. Sett från den internationella handels gemensamma synvinkel betyder uppenbarligen statsdirigerad utrikeshandel sänkt effektivitet inom hela den ekonomiska processen.

Jag övergår här efter till några detaljfrågor i svaret. Det sägs att de utländska importmonopolen ofta önskat förhandla endast med *en* svensk försäljare. Det är möjligt, men varför då inte också tala om, att i den nyss refererade franska affären importören uttryckligen velat förhandla allenast med sin gamla svenska förbindelse?

Det heter vidare, att privata exportörer velat kontraktera leveranser till

Svar på interpellation ang. redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för monopoliseringen av den svenska fiskexporten, m. m.

priser, som sedan icke ha kunnat accepteras av fiskarena. Jag vill självfallet inte alls bestrida denna uppgift, men onekligen förefaller det egendomligt, när man vet att man sedan länge tillämpar s. k. riktpriiser på den inhemska marknaden. För min egen del har jag, trots ett ganska ivrigt letande i handlingarna, bara träffat på ett enda fall av leveranserbjudande till underpris men denna gång med livsmedelskommissionens egen medverkan. Däremot har det visat sig, att enskilda exportörer med tillgång till egna kylvagnar ha kunnat betala ett bättre pris till producenterna och ändå offerera till samma pris som monopolorganet, detta tack vare förbilligade transporter.

Statsrådets besked bör även kompletteras med uppgiften att enskilda exportörer uppenbarligen ha kunnat kontraktera leveranser till högre priser än monopolorganet men förhindrats avsluta affärer. Jag skall bara anföra två exempel.

Den 22 november 1948 begärde en enskild firma licens för export av färsk sill till tyska östzonen. Den 8 december avslogs ansökan med motivering, att producenterna inte kunde åtaga sig ytterligare leveranser för närvarande. Detta hindrade emellertid inte att en av myndigheterna utsedd delegation avreste till Berlin och tecknade avtal för 7,6 miljoner kronor men till lägre pris än vad den enskilda firman kontrakterat. Leveransen skulle fullgöras av det svenska monopolorganet.

Samma enskilda firma fick den 25 november 1948 ett telegram från Bizoniën, vari man talade om att man önskade köpa sill till ett sammanlagt belopp av 2 miljoner dollar. Som förhandlingsbas angavs ett pris av 100 dollar per ton. Vid samma tidpunkt erhöll Danmark 105 dollar för likvärdig vara. Vad skedde? Jo, den enskilda svenska firman fördes åt sidan av myndigheter-

na, och i stället inkopplades monopolorganet, men importören i Bizoniën var tydligen icke intresserad av att förhandla med ett monopol här i Sverige. Trots att de svenska representanterna sänkte sitt anbud enligt uppgift till 88 dollar, blev det inte någon affär, och vi fingo stå där 2 miljoner dollar fattigare.

Statsrådet framhåller, att meningen med monopolorganet varit att bereda samtliga intresserade parter möjlighet att deltaga i exporten. Jag vill då göra en fråga. Statsrådet har ju varit mycket intresserad av den statliga övervakningen av monopolistiska tendenser inom det privata näringslivet. Antag att man där träffade på en sammanslutning, i vars stadgar det föreskrives att nya medlemmar endast kunna komma med efter enhälligt beslut av de gamla medlemmarna. Antag vidare att en representant för sammanslutningen förklarade för statsrådet Kock, att syftet med denna bestämmelse varit att göra det möjligt för alla intressenter att komma med. Jag frågar: Skulle statsrådet Kock då ha kunnat sätta tro till en sådan uppgift? Ånej, förhistorien till fiskexportmonopolet visar ganska tydligt, att det inte minst har inspirerats av tillskyndarna av den övriga regleringspolitiken inom denna näringsgren. Det är den gamla vanliga visan överallt, där den statliga regleringspolitiken trampar fram. Där växer det upp nya små monopolblommor i fotspåren.

Statsrådet medger, att syftet med fiskexportmonopolet inte nåtts på ett i allo tillfredsställande sätt. Ja, med förlov sagt, det kan man kalla en förskönande omskrivning av det förhållandet, att enskilda, väl kvalificerade företagare på detta område skola behöva inge otaliga inlagor till myndigheterna, springa på ändlösa uppvaktningar i alla möjliga instanser inom överheten, anlita framstående jurister o. s. v. Varför? Jo,

Svar på interpellation ang. redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för monopoliseringen av den svenska fiskexporten, m. m.

helt enkelt för att inte fråntagas möjligheten att utöva sitt lagliga näringsfång.

Det är självfallet, att jag med tillfredsställelse hälsar statsrådets meddelande, att frågan nu skall utredas på nytt i syfte att få till stånd en bättre sakernas ordning. Det är tre önskemål, som jag då skulle vilja framföra. Det första är att utredningen verkligen blir allsidig, att med andra ord även kritikerna få tillfälle att framföra sina synpunkter, att dessa bli realdiskuterade och att man är beredd att taga erforderlig hänsyn till dem. Det andra är att utredningen leder till att samtliga inom branschen verksamma företag på rättvisa villkor få deltaga i exportaffärerna. Det tredje är att företagens rörelsefrihet begränsas i minsta möjliga mån.

Om man till äventyrs på något håll har reflekterat på att inskränka företagets uppgift till att rätt och slätt effektuera fiskförpackningar inom en given kvot, bör det redan nu sägas ut, att det är inte detta som man väntar sig av den nya utredningen. Jag är fullt medveten om att det kan vara nödvändigt med en viss samverkan, när det gäller affärer med importmonopol utomlands, men man måste här liksom i all annan kommersiell verksamhet ändå sträva efter att skapa utrymme för den konkurrens som är ett livsvillkor för effektivitet och framåtskridande.

Hela den här historien, herr talman, har i mitt tycke varit utomordentligt olustig. Det framgår väl för övrigt i någon mån, om än indirekt, även av statsrådets mycket försiktiga formulering. Att denna sak kunnat klagöras har i icke ringa grad berott på att speciellt en privat företagare inom branschen har vågat att taga bladet från munnen och lägga alla papper på bordet. Man har härigenom fått en in-

blick i regleringsekonomiens metodik med alla dessa underhandsbesked och försiktigt kamouflerade påtryckningar. Efter allt vad som skett i denna sak måste man från myndigheternas sida, vilkas goda vilja jag självfallet inte ett ögonblick betvivlar, vara medveten om att händelsernas vidare utveckling kommer att följas med största uppmärksamhet.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet fru KOCK: Herr talman! Interpellanten anklagade mig för att inte ha besvarat den första frågan angående det bemyndigande, som ligger till grund för en monopolisering av den svenska fiskexporten. Jag vill här understryka, att syftet med denna samverkan på fiskexportens område inte har varit en monopolisering, som skulle utesluta andra inom branschen verksamma företag från att komma med. Det har varit en samverkan, som vid de förhållanden jag har angivit i mitt svar varit nödvändig för att vi över huvud taget skulle kunna få rätsida på en del av de problem som följa med nuvarande uppläggning av handelsavtalen och organisationen av importen på den andra sidan. Den paragraf i exportorganisationens stadgar, som här citerats, är riktigt återgiven. Om emellertid organisationen skulle velat förhindra inom branschen verksamma företag att komma med, så har det ändå inte varit någonting som hindrat dessa företag från att få exportlicens. Denna organisation är nämligen från myndigheternas sida inte avsedd att vara ett monopol med uteslutande av företag som äro verkliga exportörer. Det är också på grund av detta förhållande som vi ha tagit upp frågan om en revision av stadgar, ty om man syftar till detta, bör det även komma till uttryck i förordningens stadgar. Det är inte lämp-

Svar på interpellation ang. redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för monopoliseringen av den svenska fiskexporten, m. m.

ligt — det vill jag ge interpellanten rätt i — att det förekommer en sådan monopolistisk formulering i stadgarna, utan stadgarna böra ge uttryck för att företag, som äro exportörer, skola ha rätt att komma med i denna organisation på samma villkor som andra exportörer.

Därmed har jag också angivit min ståndpunkt till interpellantens andra krav i fråga om utredningen. Detta var ju, att utredningen skulle ta sikte på att en organisation av detta slag skulle stå öppen för alla, att alltså en samverkan på detta område skulle omfatta samtliga exportörer. Jag vill erinra om att jag i mitt svar särskilt har framhållit, att vid utredningsuppdragets fullgörande särskild uppmärksamhet borde ägnas spörsmålet under vilka betingelser och i vilka former inom branschen verksamma företag kunde beredas möjlighet att delta i ifrågavarande export. Därmed syftas direkt på nu nämnda förhållande. När jag talade om att jag funnit att syftet med denna organisation av exporten inte fullföljts på ett tillfredsställande sätt, avsåg jag just detta förhållande.

Med anledning av interpellantens övriga krav på utredningen vill jag säga, att jag förutsätter, att utredningen skall vara allsidig. Det bruka vi i allmänhet anse, att utredningar skola vara. Det skall sålunda bli en allsidig utredning av förhållandena, och den skall bli öppen för kritik. Svenska utredningar utsättas ju många gånger för mycket stark kritik. Vi bruka inte underlåta att höra de parter, som kunna vara intresserade av saken, för att kunna ta hänsyn till de önskemål, som därvid kunna framföras och som inte kunnat komma fram under utredningens gång. Vad typen på företagen beträffar skall jag inte här ta upp diskussion om en sådan detalj. Den ingår ju i hela frågan om de former och betingelser, på vilka dessa exportföretag skola komma in i

organisationen, så att syftet, att man inte monopoliserar exporten för vissa företag, blir tillgodosett.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag sätter självfallet mycket stort värde på de försäkringar, som statsrådet, särskilt i slutet av sitt inlägg, gav om de goda avsikter, som från statsrådets sida äro förknippade med denna utredning, och jag är för min del fullkomligt övertygad om att statsrådet också önskar att på allt sätt se till att dessa intentioner bli beaktade vid den fortsatta utredningen. Det är emellertid med hänsyn till vad som här förut passerat rätt naturligt, om de önskemål framställas, som jag här gjort mig till tolk för. Utredningen har ju ändå anförtrots åt den myndighet ensam, som tidigare främst har skött saken. Jag är självfallet också övertygad om att man från denna myndighets sida vill göra sitt bästa. Emellertid har man kanske inom denna myndighet tidigare inte velat skänka tillräckligt beaktande åt synpunkter, som framförts från utomstående företag. Det är därför mycket värdefullt, att det genom statsrådets understrykande därav blivit klarlagt, att man här bör sträva efter att få utredningen så allsidig som möjligt.

Jag begärde emellertid, herr talman, ordet framför allt med hänsyn till vad statsrådet yttrade inledningsvis. Det gällde frågan: Vilken är den lagliga grunden för den faktiska monopolisering, som har vidtagits på fiskexportens område? På den frågan svarar statsrådet, att syftet med de åtgärder, som vidtagits, inte varit att genomföra en monopolisering, trots att det klart framgår av stadgarna för denna organisation, att den har monopolistisk karaktär, och trots att myndigheterna ha tillämpat den genomförda ordningen

Svar på interpellation ang. redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för monopoliseringen av den svenska fiskexporten, m. m.

på ett sätt, som man inte kan karakterisera annat än som den rena monopolismen. Jag skall, herr talman, för att belysa detta endast be att få läsa upp några rader i den skrivelse, som statens livsmedelskommission den 8 december 1948 tillställde en privat firma, som var intresserad av att exportera fisk till den tyska östzonen. Det heter där i slutet av denna skrivelse — märk väl, att firman tidigare fått avslag på sin ansökan — följande: »Slutligen vill kommissionen beträffande eventuella ytterligare leveranser av färsk vintersill och fisk till östzonen, därest dylika vid berlinförhandlingarna skulle överenskommas, hänvisa Eder till Svensk exportfisk, som enligt överenskommelse med kommissionen kommer att i samarbete med eventuella kompensatörer svara för ifrågavarande leveranser till bland annat östzonen.» Detta är ju ett fullkomligt otvetydigt besked om att här är det detta organ, som skall ha monopolställning på detta område. Har regeringens syfte varit något annat, vilket jag efter statsrådets besked inte betvivlar, vill jag bara säga, att detta syfte inte har blivit tillgodosett. Tills motsatsen bevisas, vågar jag påstå, att de åtgärder, som vidtagits från myndigheternas sida för en faktisk monopolisering av fiskexporten, inte stå i överensstämmelse med gällande svensk lag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Det var ett par synpunkter i herr Hjalmarsons anförande, som föranledde mig att begära ordet.

Herr Hjalmarson har efterlyst rättsgrunden i detta, som herr Hjalmarson kallar en monopolisering åt fiskarens producentsammanslutningar i fråga om exporten av fisk. Jag tror att man inte kan klara ut detta problem med mindre än att man ser det litet grand i sitt

historiska sammanhang. Under efterkrigsåren dök det upp en rad av, jag vågar säga, mindre seriösa fiskexportfirmor, som gjorde avslut med olika länder i Europa men som inte hade något bakom sina avslut, varför vi på diplomatisk väg fingo allvarliga föreställningar från dessa europeiska köpare. Dessa sade, att om de över huvud taget skulle ha några affärsförbindelser på fiskets område med Sverige, måste de ha klara garantier för att de privata firmor, som ginge ut och offererade leveranser, också hade något att komma med. Nu är det ett utomordentligt intresse, sett ur den svenska fiskarbefolkningens synpunkt, att man håller en export på Europa, som får förtroende bakom sig. Om jag erinrar om att värdet av den exporterade svenska fisken år 1948 belöpte sig på en 40 miljoner kronor, förstår man, att fiskets framtid står och faller med att vi få ett gott namn om oss som fiskexportörer.

Det går således inte att föra detta mera teoretiskt betonade resonemang, att man till varje pris skall avhålla sig från att ingripa reglerande. Jag förmenar, att det är nödvändigt att ingripa med vissa regleringar, om man därmed räddar värden av samhällelig valör. Med anledning av nämnda diplomatiska framställningar, att vi måste skaffa oss ett exportorgan som gjorde det möjligt för oss att svara för att affärerna verkligen drevs honnett och seriöst, bildades på initiativ av livsmedelskommissionen Svensk exportfisk, i vilken producentorganisationerna och Svensk andelsfisk gingo in, liksom även de privata fiskhandlarna, nämligen sådana privata firmor, om vilka man vet att de äro hederliga och rejäla. Nu kan herr Hjalmarson säga, att det kan också dyka upp nya firmor, som äro hederliga och rejäla, och fråga: Skola de då ställas utanför möjligheterna att vara med om exporten? Nej, det skola de inte. Detta exportorgan är inte allena-

Svar på interpellation ang. redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för monopoliseringen av den svenska fiskexporten, m. m.

rådande. Dess exportlicenser granskas av livsmedelskommissionen, och i den mån en privat firma, som är honnett och seriös och som man vet inte förstör det svenska exportnamnet på den europeiska kontinenten, vill vara med, kommer den att få medlemskap i detta, som herr Hjalmarson kallar monopolistiska exportorgan.

Herr Hjalmarson har i sitt anförande inte nämnt några namn och sålunda inte direkt utpekat någon speciell firma. Av hela hans beskrivning vet jag emellertid mycket väl vilken firma han främst åsyftar. Denna firmas representanter ha varit uppe och talat både med folkhushållningsministern och med mig, och jag har sagt till dem, att de naturligtvis skola vara med i detta exportorgan och vara med om att exportera, ty vi ha den uppfattningen, att den firman inte kommer att skämma ut de svenska exportörerna. Firman har fått samma besked från livsmedelskommissionen, men firman har vägrat att begära sin anslutning till detta s. k. monopolistiska exportorgan. Så sent som för tio dagar sedan kallades de olika intressenterna till överläggning med livsmedelskommissionen för att diskutera dessa frågor och för att denna firma skulle få möjlighet att bli med och för att livsmedelskommissionen skulle i diskussion med exportorganet göra klart, att det är önskvärt, att denna firma också är med och får sin kvot. Alla inbjudna kommo till sammanträdet, men den firma, som tydligen givit materialet till herr Hjalmarsons interpellation, behagade hålla sig utanför diskussionen. Det är kanske lämpligt att säga detta, eftersom en sådan deklARATION kanske kan medföra, att firman, om livsmedelskommissionen för tredje gången ber firman komma, behagar infinna sig. Jag tycker, att det skulle vara av ett visst värde.

Herr Hjalmarson kom in på mera politiska spekulationer med utgångspunkt

från det centrala arrangemanget i inköpsländerna och gav sig från den ståndpunkten in på 27-punktsprogrammet och skisserade upp den ledsamma framtid vi skulle ha att emotse, därest vi även i vårt land skulle få ett liknande centraldirigerat förhållande. Jag skulle då vilja göra klart för herr Hjalmarson, att de lidanden herr Hjalmarson talade om, vilket är en ganska fri tolkning av vad folkhushållningsministern sagt i sitt svar, dessa lidanden kunna vi utomordentligt elegant och enkelt komma ifrån, om vi följa 27-punktsprogrammet och verkligt effektivt centralisera hela vår exporthandel på fiskets område. Det är nämligen så, att de nuvarande administrativa besvären ha föranletts av att köparen sitter och agerar på en hand, men säljaren, d. v. s. Sverige, agerar på flera händer. Vi kunna komma ifrån dessa besvär, herr Hjalmarson, genom att se till att även säljaren agerar på en hand. Är det bara lidandena man vill komma ifrån så är det en mycket enkel operation att komma dithän. Jag vill också säga, att den svenska exporten på fiskets område har att brottas med konkurrens från den danska och den norska exporten. Den danska och den norska exporten äro nog administrativt och förhandlingsmässigt i ett förhållande, ty där har man faktiskt centraliserat utbuden i långt större utsträckning än man gjort i vårt land. Det är följaktligen nyanseringen i detta problem som man inte får se bort ifrån.

Jag vill, som jag sade inledningsvis, säga litet om den historiska bakgrunden till detta. När herr Hjalmarson talar sig varm om den fria konkurrensens fördelar i samband med fiskhandeln, ber jag att få erinra honom om vad den fria konkurrensen på fiskets område innebar i början av 1930-talet och rätt långt in på mitten av 1930-talet. Det var en situation, där medelinkomsten för de svenska fiskarena låg under 1 000 kronor per år, och jag vet inte, om detta är så pris-

Svar på interpellation ang. redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för monopoliseringen av den svenska fiskexporten, m. m.

vårt. Man får inte genom att begrava sig i en teoretiskt betonad diskussion om den fria konkurrensens välsignelsebringande verkan se bort från vad det systemet för med sig på andra områden. Vi ha tvingats att för jordbrukets del se bort ifrån den fria konkurrensen. Vi diskutera inte, att världsmarknadpriserna skola vara bestämmande för det svenska jordbrukets prisläge. Alla äro överens om att vi måste ha en mycket noggrann reglering av den svenska jordbruksnäringen; t. o. m. herr Hjalmarsons partivänner, i varje fall hans partiledare, äro fullt på det klara därmed. Samma synpunkter ha legat bakom den här diskuterade framgångslinjen i fråga om fiskerinäringen, en diskussion som fördes under fjolåret. Då hade jag tillfredsställelsen att lägga fram en proposition inför riksdagen, där man sagt klart ifrån, att fisket har en betydelse ur beredskapssynpunkt, som är så pass stark, att man får se till att man via statliga ingripanden och regleringar bevarar det svenska fisket och den svenska fiskarbefolkningens levnadsstandard. Av den anledningen infördes en fullständig prisreglering inom det svenska fisket. Då infördes rätt för försörjningsmyndigheterna att lägga en speciell importavgift på utifrån importerad fisk, färsk, saltad eller beredd eller vad det än var. För att klara den svenska fiskerinäringens problem skulle man ha alla dessa möjligheter.

Nu är emellertid den svenska fiskerinäringens problem icke bara en fråga om avsättning inom landet utan, som jag nyss sade, en fråga om i vad mån den kan hävda sig på exportmarknaden. Det är möjligt — och det kan herr Hjalmarson naturligtvis göra gällande — att en enskild firma, som är beredd att bjuda producenterna ett pris, som är likvärdigt med vad producenternas egen organisation kan ge och dessutom säljer i konkurrens med producenternas

organisationer, icke har någon negativ verkan för fiskarna som företagare. Detta kan man säga, om man ser det hela kortsiktigt. Men jag är icke överens med dem som mena, att det är fördelaktigt att en enskild firma överbetalat producenterna och säljer i konkurrens med deras organisationer för att så att säga komma i ett gott läge för framtiden — med kanhända den spekulatio- nen bakom att man skall göra det svårt för företagarnas egna organisationer att göra sig gällande — och alltså räkna med en återgång till den gamla frihet man hade på detta område på 1930-talet.

Herr Hjalmarson säger, att tillskyndarna till den statliga regleringspolitiken ligga bakom. Om jag försäkrar herr Hjalmarson, att dessa tillskyndare äro de fiskare, som råka vara socialdemokrater, de fiskare som råka vara bondeförbundare, de fiskare som råka vara folkpartister och kanske t. o. m. de fiskare som råka vara högermän, kanske han får en annan uppfattning. Jag är övertygad om att om man driver den fria konkurrensens idé i den utsträckning herr Hjalmarson gjorde, att döma av hans anförande, då ha vi en garanti för en återgång till det gamla systemet. Då äro vi tillbaka i 1930-talets tillstånd, då vi hade fattiga fiskare och rika fiskhandlare. Jag tror att herr Hjalmarson är ganska ensam om att mena, att en sådan utveckling är den riktiga.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag måste säga, att statsrådet verkligen lyckades föra över diskussionen till att gälla saker som jag icke trodde att vi skulle behöva diskutera. Det var många frågetecken i statsrådets anförande. Jag skall be att få bemöta en del av vad han sade.

Det har ju framhållits, att syftet med denna organisation som tillskapats icke varit att genomföra ett monopol. Samtidigt talar statsrådet Sträng om att nya

Svar på interpellation ang. redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för monopoliseringen av den svenska fiskexporten, m. m.

firmor efter prövning skola kunna vinna inträde i sammanslutningen. Det tycks då vara så, i varje fall enligt statsrådets mening, att man icke bör få utöva ifrågavarande exportverksamhet, om man icke är med i monopolorganisationen. I annat fall är det ju ingen mening i vad statsrådet sade.

Statsrådet nämnde, att det speciellt var en firma, som han hade i åtanke. Denna hade inbjudits till medlemskap i monopolorganisationen men tydligen icke velat acceptera inbjudan. I och med att firman går med är saken klar för firmans del, menade statsrådet. I anledning härav skulle jag vilja be statsrådet allvarligt överväga frågan: om firman icke går med i exportmonopolet, på vilken laglig grund anser då statsrådet att firman kan förvägras att deltaga i exportaffärerna? Det är detta saken gäller.

Statsrådet Sträng nämnde, att jag tilllåt mig karakterisera förhistorien till denna sak som en serie lidanden och vedermödor. Ja, herr talman, jag skulle vilja hänvisa till livsmedelskommissionens redogörelse av den 25 februari 1949. Om man läser den handlingen utan att efteråt säga sig, att det varit en serie lidanden i samband med handläggningen av hela denna affär, vet jag icke hur man är funtad inombords. Statsrådets replik är mycket betecknande för socialdemokratiska utgångspunkter. Statsrådet säger att det finns ett mycket enkelt sätt att lösa frågan. Det är bara att centralisera hela exporthandeln. Då avlägsnar man alla lidanden. Detta säger statsrådet ögonblicket efter det att statsrådet Kock konstaterat, att den centralisering, som man hittills försökt sig på, sannerligen icke lämnat något tillfredsställande resultat.

Jag erkänner gärna, herr talman, att jag är övertygad om värdet av en så fri konkurrens som möjligt. De beredskapsynpunkter statsrådet Sträng talade om står jag fördenskull icke främmande

för. När emellertid statsrådet Sträng så vältaligt utvecklade nödvändigheten av en mycket strongly organiserad dirigering av handeln med fisk, är det bara en fråga som återstår att besvara för honom, och det är den: Varför vill man då icke ha centralisering av fiskhandeln även i förhållande till de länder, som icke ha importmonopol? Statsrådet Kock har konstaterat — och jag förmodar att det var menat som uttryck för tillfredsställelse — att man icke behövt i förhållande till dessa länder genomföra centralisering av fiskexporten. Det måste väl tolkas så, att i den mån man har med en motpart att göra, som har fri privat handel, är det en stor fördel även för den svenska handeln att slippa genomföra en centralisering.

Sedan skulle jag, herr talman, vilja understryka, att i de exempel jag anförde på hur vissa företag fått sina licensansökningar behandlade, var det icke i något enda fall fråga om en firma, vars leveranskapacitet man kan draga i tvivelsmål.

Statsrådet Sträng framhöll, att när man talar om de rättsliga synpunkterna, är man inne på det mera teoretiskt betonade planet. Vad är det man gjort här? frågar statsrådet. Jo, man har gjort vissa ingripanden som man ansett nödvändiga för att rädda samhällsliga värden av utomordentlig betydelse — jag tror det var ungefär så hans ord föllo. Jag vill, herr talman, sluta med att säga, att enligt min uppfattning det i varje fall icke finns något värde som är större i detta land än värdet av att den svenska lagen hålles i helgd.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Jag kunde till min glädje konstatera, att herr Hjalmarson i sitt sista anförande — av vilka skäl vill jag låta vara osagt — tycktes ha en helt annan uppfattning om detta problem, sett ur fiskarkåkrens

Svar på interpellation ang. redogörelse för de bemyndiganden, som ligga till grund för monopoliseringen av den svenska fiskexporten, m. m.

och producenternas synpunkt, än han hade i sitt första anförande, och det är naturligtvis ett framsteg, som jag för min del är mycket glad över.

Herr Hjalmarson frågar: Om nu denna firma icke vill gå med i exportorganet, på vilken rättslig grund skall man neka den export? Ja, jag har tillåtit mig tro, att firman skulle kunna gå med vid en tredje inbjudan och taga sin kvot av exporten på samma sätt som andra firmor taga sin. Om den insisterar på att sitta på sin lilla speciella topp och säga, att den icke vill finna sig i att vara med bland de andra exportörerna och behandlas på samma sätt som de, anser då herr Hjalmarson att firman skall ha särskilda favörer framför övriga exportörer?

Vad sedan gäller frågan om på vilken rättsgrund man över huvud taget kan våga sig på att lägga sig i fiskexporten, trodde jag att jag hade klarat ut den saken i mitt anförande, när jag redovisade för vad riksdagen beslutat för åtgärder till fiskerinäringens stöd med hänsyn till det grundläggande, att fiskarkåren skall ha en tillfredsställande och hygglig bärning, varvid de övriga åtgärderna få lämpas därefter, och för att — som jag vågade säga avslutningsvis — vi icke skola ha ett system som vi prövat en gång på 1930-talet till stor förskräckelse för de svenska fiskarna.

Jag vill till slut bara bemöta ytterligare en av herr Hjalmarsons synpunkter. Han sade, att det var en socialdemokratisk syn på det hela att säga, att om man vill komma ifrån besvärligheterna skall man centraldirigera. Nu var väl detta snarast en folktalarargumentering, om jag så får säga — utan att därmed yttra mig nedsättande om folktalarargumenteringar i övrigt. Ty märk väl hur mina ord föllo! Jag slog fast, att när herr Hjalmarson beskrev vilka lidanden, som den centrala inportregleringen i de kontinentala län-

derna föranledde, tog han detta som belägg och utgångspunkt för ett angrepp mot socialdemokratiens 27-punktsprogram och skisserade upp en skrämmande utveckling, därest vi komme dithän. Nu ha vi förklarat, att på de icke centraliserade marknaderna får privathandeln agera, men att på den centrala marknaden skola vi ha ett centralt utbud. Detta föranleder vissa besvärligheter, eftersom vi ha en privat exportörkår i detta land. Men vill man komma ifrån detta, så är det enkelt: då är det bara att i detalj centralisera här. Då slipper man ifrån de lidanden och besvärligheter, som äro föranledda av att man gjort en centralisering nere i Europa. Att från den utgångspunkten hävda, att man här ser socialdemokratiens syn på centraliseringsproblemet är ett hopp, som kanske är litet längre än herr Hjalmarsons ben räcka till för.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten utan ber bara att få besvara statsrådets fråga. När jag undrade, vilken laglig grund statsrådet kunde åberopa för att utestänga en exportfirma, som icke är med i monopolet, från att deltaga i exporten, använde statsrådet — jag vill icke begagna uttrycket: på folktalarmaner; det är något som jag tror att han icke ett ögonblick reflekterar på att falla för — en metod som stundom förekommer för att kringgå en ömtålig sak, nämligen att rikta en motfråga, som för in debatten på ett sidospår. Jag vill bara konstatera detta, samtidigt som jag besvarar statsrådets fråga. Statsrådet undrade, om jag tyckte att en utomstående firma, som icke var med i monopolet, skulle ha några speciella favörer i förhållande till de andra, jag förmodar enligt statsrådets uppfattning lojala firmor, som låtit sig enrolleras i monopolorganisationen. Jag vill svara genom att endast hänvisa till de önskemål, som jag tillät mig

Svar på interpellation ang. krisförvaltningens successiva avveckling m. m.

framställa beträffande den nytillsatta utredningen, nämligen att man skall kunna komma fram till en ordning, varigenom alla de i branschen intresserade företagen på så rättvisa villkor som möjligt få deltaga i exportaffärerna. I och med att jag säger detta ligger självfallet däri, att jag icke vill, att vare sig det ena eller det andra företaget skall beredas någon speciell företrädesrätt. Alla skola behandlas lika och efter så objektiva grunder som möjligt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.

Svar på interpellation ang. krisförvaltningens successiva avveckling m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet fru KOCK, som yttrade: Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Håstad till mig riktat följande frågor, nämligen

1) om jag är i tillfälle att meddela de planer eller beräkningar, som regeringen kan ha uppgjort angående gången och tidpunkten för krisförvaltningens successiva avveckling,

2) om regeringen har för avsikt att vidtaga åtgärder för att i all skälighet bereda de i kristidsförvaltningen anställda, som inte kunna erhålla arbete på den enskilda arbetsmarknaden, och i synnerhet dem, som ha bakom sig en långvarig anställning under krisen eller en väl vitsordad tjänst, företräde till annan liknande tjänst i statsförvaltningen eller på annat sätt underlätta deras övergång till annat förvärvsarbete, och

3) om det utfärdats några enhetliga direktiv eller riktlinjer för krisorganen att tillämpas vid uppsägning eller avskedande av sådan personal.

Då jag nu går att besvara denna interpellation, vill jag till att börja med

erinra om att densamma framställdes redan i början av februari månad. Att jag dröjt så länge med svaret beror på att läget i fråga om ett flertal regleringsåtgärder vid denna tid var mycket ovisst och att det därför var svårt att uttala några mera bestämda meningar beträffande den första av herr Håstads tre frågor, nämligen om gången av och tidpunkten för krisförvaltningens successiva avveckling. Sedan dess har bilden emellertid i vissa hänseenden klarnat. Vissa krisregleringar ha kunnat avvecklas, och beträffande andra — särskilt inom bränslekommissionens område — synes så vitt man nu kan bedöma en avveckling möjlig inom en relativt nära framtid. Hur de hittills vidtagna eller planerade åtgärderna inverka på krisorganisationen och kostnaderna för denna framgår dels av propositionen rörande anslag till statens livsmedelskommission, dels av en inom folkhushållningsdepartementet utarbetad promemoria med reviderad beräkning av anslagen till krisförvaltningen under tolfte huvudtiteln för budgetåret 1949/50, vilken under hand överlämnats till statsutskottet. Utan att ingå på några detaljer beträffande de olika kommissionerna vill jag nämna ett par sammanfattande siffror. Under innevarande budgetår har till de krisorgan, som tillhöra folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde, anvisats ett belopp av sammanlagt 25 322 000 kronor. I statsverkspropositionen äskades, inkl. ett beräknat belopp för livsmedelskommissionen, 21 440 000 kronor. De reviderade beräkningarna sluta på ett belopp av 16 095 000 kronor, innebärande en minskning i förhållande till det i år anvisade beloppet med 9 227 000 kronor.

Vid bedömandet av denna kostnadsminskning bör det beaktas, att den beräknade nedskärningen av krisförvaltningen endast kan ske successivt, varför kostnaderna per månad komma att bli betydligt mindre i slutet av budget-

Svar på interpellation ang. krisförvaltningens successiva avveckling m. m.

året 1949/50 än vid början av samma budgetår.

Vad jag nu anfört torde visa, att avvecklingen av krisförvaltningen i själva verket redan är ett gott stycke på väg. Beträffande den fortsatta avvecklingen är det svårt att göra några alltför bestämda uttalanden. Det förefaller emellertid ganska klart att den kommer att fortskrida snabbast beträffande bränslekommissionen. Dennas arbetsuppgifter ha redan i betydande grad reducerats, och en fortsatt avveckling av regleringarna inom dess verksamhetsområde torde kunna väntas, varmed även följer en minskning av personalbehovet. Under förutsättning av en god skörd 1949 synes mig även en fortsatt avveckling av regleringarna på livsmedelsområdet möjlig, varför man torde kunna räkna med en ytterligare sammankrympning av den del av livsmedelskommissionen, som har att administrera de egentliga krisfrågorna. I samband härmed torde också avvecklingen av den lokala krisförvaltningen fortsätta. För livsmedelskommissionens del får jag emellertid erinra om att denna, utöver ransoneringsringar och dylika regleringar, handhar den prisreglerande verksamheten på jordbrukets område och att så måste bli fallet, till dess en mera stadigvarande organisation för dessa uppgifter skapas i anslutning till 1947 års principbeslut om riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitik. En minskning av personalbehovet inom priskontrollnämnden torde vidare kunna påräknas i samband med en förenkling och begränsning av priskontrollen.

Beträffande krisförvaltningen i övrigt äro utsikterna mera ovissa. Handelskommissionens verksamhet får givetvis upprätthållas, så länge importregleringen behövs. Industrikommissionens verksamhet har efter hand i växande omfattning kommit att betingas av importregleringen och får beräknas fortsätta, så länge denna är nödvändig. Ett icke ringa antal regleringar ha dock kunnat

håvas inom industrikommissionens arbetsfält, och det synes ej uteslutet att på vissa områden en ytterligare avveckling kan ske. I detta sammanhang vill jag också erinra om att en särskild kommitté — krisförvaltningens effektiviseringskommitté — för närvarande är sysselsatt med att undersöka bland annat samordningen av handels- och industrikommissionernas arbete. Jag hoppas, att det härvid skall visa sig möjligt att genomföra vissa förenklingar, som skola kunna leda till en minskning av personalbehovet utan att effektiviteten åsidosättes. Vad slutligen angår trafikkommissionen är dess fortsatta verksamhet i hög grad beroende av bensinransoneringen.

I samband med avvecklingen av regleringssystemet och den successiva minskningen av personalen inom kommissionerna uppkommer också frågan om själva krisorganisationen. När en kommission fått sina arbetsuppgifter i mera avsevärd grad reducerade, bör den enligt min mening avvecklas och eventuellt kvarstående arbetsuppgifter överföras till annat lämpligt organ. Som exempel kan jag nämna bränslekommissionen.

Frågan om omplacering av den i krisförvaltningen anställda personalen har länge varit föremål för regeringens uppmärksamhet. I cirkulär till statsmyndigheterna den 29 juni 1945 och den 18 januari 1946, vilket senare förnyats från år till år, har Kungl. Maj:t lämnat anvisningar angående vissa avvecklingsåtgärder inom krisförvaltningen i samband med övergången till fredsförhållanden och därvid bland annat anbefallt myndigheterna att, med vissa undantag, till arbetsförmedlingen anmäla såväl tillämnad personalantagning som avgång av personal. I anslutning till dessa cirkulär har ett samarbete etablerats mellan krisorganen och arbetsförmedlingen i syfte att underlätta en övergång av krisförvaltningens personal till annan verksamhet.

Svar på interpellation ang. krisförvaltningens successiva avveckling m. m.

Denna övergång underlättas givetvis, om avvecklingen av krisförvaltningen sker successivt och mera begränsade personalgrupper undan för undan entledigas. I samband med den avveckling av vissa regleringar, som ägt rum under det senaste året, har också stor vikt lagts vid att så snabbt som möjligt anpassa kommissionernas personalstyrka efter de ändrade förhållandena, detta bland annat i syfte att få till stånd en önskvärd utspridning av personalavgången över en längre tidsperiod. Såväl kommissionerna själva som överrevisionen för krisförvaltningen ha medverkat här till. Som exempel kan jag nämna att bränslekommissionen till den 1 juli uppsagt 38 personer, vilka anmälts såsom arbetssökande hos tjänstemannaförmedlingen i Stockholm, varvid kommissionen för var och en av dessa lämnat för förmedlingsarbetet erforderliga noggranna uppgifter. Kommissionen räknar med att under andra halvåret entlediga ytterligare omkring 50 personer och kommer även beträffande dessa att lämna sådana uppgifter, som arbetsförmedlingen behöver. Vidare har kristidsnämnden i Stockholm uppsagt sammanlagt 73 personer till 1 juli eller 1 oktober. Även dessa ha anmälts som arbetssökande, och utförliga uppgifter ha lämnats beträffande samtliga. Tjänstemannaförmedlingen har börjat anvisa de uppsagda lämpligt arbete i den mån sådant anmälts till förmedlingen eller på annat sätt kunnat anskaffas. För att underlätta omplaceringen har sådan sökande, som omedelbart kunnat beredas ny anställning, fått lämna sitt arbete oavsett föreskriven uppsägningstid.

Enligt vad jag inhämtat bedömer arbetsmarknadsstyrelsen möjligheterna att i öppna arbetsmarknaden utplacera större delen av den hittills entledigade personalen såsom relativt gynnsamma. För en mindre grupp, bestående av äldre personer med tämligen svag utbildning och i vissa fall även mindre

god hälsa, väntas dock placeringssvårigheter uppkomma.

Möjligheterna att bereda den från krisorganen friställda personalen anställning i annan statlig tjänst ha däremot visat sig vara mycket begränsade. Interpellanten har i detta sammanhang ifrågasatt, om icke den från krisförvaltningen entledigade personalen skulle kunna beredas företrädesrätt till annan statlig tjänst, vilket skulle gälla speciellt dem, som ha bakom sig en långvarig anställning under krisen eller en väl vitsordad tjänst. Det förefaller mig som om herr Håstad underskattar svårigheterna härvidlag och kanske också i vissa mån felbedömer problemets räckvidd och karaktär. Det förhåller sig inte på det sättet att någon särskilt stor del av krisförvaltningens personal varit med under hela tiden eller ens under den tid av 5—8 år, som herr Håstad nämner på ett ställe i interpellationen. Omsättningen av personal har tvärtom varit mycket stor, och i allmänhet har större delen av den nu befintliga personalen anställts efter krigets slut. En så lång anställningstid som 8 år ha i industrikommissionen cirka 30 personer av sammanlagt 271 anställda (jag bortser nu från den tillfälligt anställda personalen). Motsvarande siffra är i priskontrollnämnden 13 av 220, i trafikkommissionen 2 av 78 och i bränslekommissionen 25 av 229. En stor del av dessa personer med mycket lång anställningstid tillhöra antingen någon av de högsta lönegrupperna i den för krisorganen gällande löneskalan eller ha av Kungl. Maj:t bestämd ersättning, d. v. s. tillhöra chefstjänstemännens kategori. För de flesta av dessa torde omplaceringen icke erbjuda större svårigheter. En del av dem ha annan statstjänst eller enskild tjänst att falla tillbaka på, andra torde utan större svårighet kunna erhålla statlig eller enskild tjänst.

Beträffande biträdespersonalen vill jag understryka, att det länge rått och

Svar på interpellation ang. krisförvaltningens successiva avveckling m. m.

alltjämt råder påtagliga svårigheter för krisorganen att tillgodose behovet av skrivpersonal och att dessa svårigheter icke tyckas minska i samband med de pågående uppsägningarna av personal. Den mera rutinerade personalen med någorlunda god utbildning i maskinskrivning och stenografi söker sig gärna till det enskilda näringslivet, där lönerna för dylik personal i regel äro högre än inom krisförvaltningen och den egentliga statstjänsten.

Vad beträffar interpellantens fråga huruvida de i krisförvaltningen anställda kunna beredas företräde till annan liknande tjänst i statsförvaltningen ber jag blott få hänvisa till att grundlagens bestämmelser om förtjänst och skicklighet såsom de enda befordringsgrunderna i statstjänst måste följas. Självfallet bör emellertid väl vitsordad tjänstgöring i krisförvaltningen betraktas som en merit vid konkurrensen om befattningar i statstjänst.

Jag är angelägen understryka, att vad jag nu sagt icke får uppfattas så att jag förbiser eller underskattar de svårigheter, som i vissa fall kunna uppkomma i samband med avvecklingen av krisförvaltningen. Jag är tvärtom fullt på det klara med att sådana svårigheter kunna inträffa och jag ämnar nog följa utvecklingen. Speciella hjälpåtgärder kunna måhända visa sig erforderliga beträffande en begränsad grupp av personal. Jag syftar härvid på den tidigare omnämnda kategorien äldre personer med svag utbildning m. m., för vilken särskilda placerings-svårigheter torde föreligga. Jag anser mig emellertid ha skäl att hoppas att problemet icke skall få särskilt stora dimensioner.

Att nu utfärda generella direktiv beträffande uppsägningen av personal utöver de anvisningar, som redan lämnats, torde knappast heller vara nödvändigt med hänsyn till den nära kontakt, som kommissionerna i dessa frågor hålla med såväl departementet som

arbetsmarknadsstyrelsen och överrevisionen för krisförvaltningen. Det mest angelägna i detta sammanhang är enligt min mening att avvecklingen sker successivt, vilket bl. a. innebär, att möjliga personalindragningar icke böra uppskjutas så länge att man på en gång får ett stort utbud av friställd personal. Vidare böra nyanställningar undvikas och uppkommande vakanser, i den mån så kan ske, fyllas genom omflyttningar av personal. För att främja en successiv avveckling bör vidare ett samarbete mellan kommissionerna äga rum, så att, i varje fall i viss utsträckning, överflyttning av personal från ett krisorgan till ett annat kan äga rum. Framför allt är ett nära samarbete mellan krisorganen och arbetsförmedlingen angeläget.

Vidare anförde:

Herr HÅSTAD: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet Kock för svaret på min interpellation och för dess utförlighet. Jag har också full förståelse för att statsrådet har dröjt med detta, med hänsyn till den ovissa utvecklingen på kommissionsfronten.

Jag vill dock inledningsvis och alldeles bortsett från denna debatt endast framhålla, att vi nyligen antogo en ordningsstadga för denna kammare; där heter det att »svar å framställd interpellation må omedelbart före avgivandet i tryckt eller stencilerad form utdelas till kammarens ledamöter». Som en av ledamöterna i den kommitté, som hade att förbereda denna reform, vill jag framhålla, att det verkligen var ett allmänt önskemål att så vitt möjligt interpellations-svar utdelades i kammaren. Men jag har inte kunnat se här i dag, att i något av de fem förekommande fallen en dylik utdelning har skett.

För att sedan återgå till själva interpellationen ställde jag till en början

Svar på interpellation ang. krisförvaltningens successiva avveckling m. m.

den frågan till statsrådet, om statsrådet var i tillfälle att meddela de planer eller beräkningar, som regeringen kan ha uppgjort angående gången och tidpunkten för krisförvaltningens successiva avveckling. I svaret har statsrådet lämnat en tidtabell i konturer över denna avveckling. Därav framgår ju tydligt, såsom vi även kunnat förstå under den sista tiden av många uttalanden ifrån regeringsmedlemmar, att krisregleringen börjar på att sjunga på sista versen, och alla i denna kammare se väl däri både ett hälso- och ett fredstecken. Bränslekommissionen, industrikommissionen, livsmedelskommissionen och den lokala krisförvaltningen stå uppenbarligen närmast till att avvecklas eller inskränkas, eventuellt även trafikkommissionen, medan priskontrollnämnden och särskilt handelskommissionen ännu komma att leva kvar, liksom utlänningskommissionen och hyresrådet med deras speciella uppgifter. Uppenbart är väl dock att själva avvecklingen i vissa fall kommer att ställa särskilt stora krav även på personalen, och därför kommer att fordra sin tid.

Jag skall emellertid inte gå in på dessa frågor nu. Huvudsyftet med min interpellation var att få fram upplysningar och uttalanden ifrån statsrådet om personalens ställning. Jag tror att vi alla här i riksdagen vilja förstå de bekymmer, som många tjänstemän inom krisförvaltningar nu känna. Staten har här en skyldighet — det har ju sagts många gånger tidigare — att uppträda som mönsterarbetsgivare. Jag tänker då särskilt på äldre tjänstemän, liksom på dem som varit anställda länge, vilka visat duglighet i sitt arbete. Nu har statsrådet Kock anfört vissa statistiska uppgifter rörande längden av tjänstgöringstiden och har därvid hållit sig till åtta år eller längre tjänstgöringstid inom kommissionerna. Som framgick av interpellationssvaret var antalet av dem som haft en så lång anställning inte särdeles stort. Det avgörande är

emellertid inte detta utan den stora anhopningen av personal i tjänstgöringsåldern mellan åtta och fyra eller fem år. Jag betvivlar att det är alldeles riktigt vad statsrådet här sagt, att den större delen av personalen anställdes efter krigets slut, i varje fall om man utesluter handelskommissionen ifrån denna beräkning. Jag har i min hand en uppgift uppgjord på tjänstemannahåll, enligt vilken för 3 300 tjänstemän, som voro i verksamhet den 1 mars 1949, tjänstgöringsåldern i genomsnitt skulle utgöra ungefär $3\frac{1}{2}$ år. Staten har ingen formell men väl en moralisk skyldighet att skänka dessa äldre tjänstemän all den hjälp staten nu vid en nödvändig omplacering är mäktig.

Statsrådet hänvisar sedan till myndigheterna och säger, att man inom arbetsmarknadskommissionen bedömer »möjligheterna att i öppna arbetsmarknaden utplacera större delen av den hittills entledigade personalen såsom relativt gynnsamma». Statsrådet gör dock undantag för en grupp »äldre personer med tämligen svag utbildning och i vissa fall även mindre god hälsa», för att citera direkt ur interpellationssvaret. Jag undrar verkligen om denna ljusa tavla är fullt berättigad. Enligt de uppgifter som jag har försökt skaffa — jag har härvid haft kontakt med vissa av de berörda tjänstemännen — förhåller det sig så, att det är lätt för yngre damer, som äro stenografer eller kunniga i maskinskrivning, att få nytt arbete. Det ställer sig relativt gynnsamt även för män under 28 år. Men de stora svårigheterna börja redan vid 30-årsåldern, framför allt för män men även för kvinnor, och läget blir rent av prekär och inger de största bekymmer särskilt för männen över 40 år. Och statsrådets uppgifter gälla ju, som uttryckligen framhölls, blott de hittills entledigade, alltså en relativt begränsad grupp. Hur skall det gå med den övriga personalen som nu säges upp, helst om avvecklingen i vissa fall kommer att

Svar på interpellation ang. krisförvaltningens successiva avveckling m. m.

forceras, vilket väl är ganska troligt dels att döma av interpellationssvaret och dels av vad man i övrigt kan tänka sig? Jag tänker då särskilt på bränslekommissionen. Då måste läget genast bli betydligt svårare för de berörda tjänstemännen. Jag kan därför inte värja mig för det bestämda intrycket, att läget alls inte är så ljusst som statsrådets svar ger vid handen.

Å andra sidan vill jag självfallet vara angelägen att här betyga tacksamhet för de många tacknämliga löften som statsrådet genom sitt svar eller annorledes givit den berörda personalen. Statsrådet ansluter sig såvitt jag förstått i huvudsak till de uttalanden, som riksdagen nyligen gjorde i sammanhang med behandlingen av den motion, som bland andra fröken Vinge väckte. Starkare än vad statsrådet här gjort underströk dock riksdagen behovet av stödåtgärder i de skäligen fallen. Bland dessa åtgärder har ju både i statsrådets svar och ifrån riksdagens sida pekats på kurser och kompletterande utbildning, eventuellt även stipendier, såsom ordföranden i bränslekommissionen har föreslagit. Vidare har statsrådet i dag understrukit angelägenheten av nära samarbete med arbetsförmedlingen och en automatisk anmälan till förmedlingsorganen av de uppsagda. Så vitt jag har mig bekant har dock denna obligatoriska anmälan kommit till stånd först på sistone efter framställning ifrån personalorganisationerna.

Slutligen är det fråga om huruvida för denna personal i någon utsträckning plats kan beredas i statsförvaltningen. Statsrådet yttrar att jag nog missförstått problemet. Jag tror knappast det. Vad jag sagt sammanfaller i stort sett med vad riksdagen, låt vara mycket koncentrerat, genom vederbörande utskott för ett par veckor sedan uttalade. Självfallet kan härvid ett överförande till andra statliga verk leda till komplikationer med hänsyn till den personal, som redan finns. Såsom också

TCO nyligen har framhållit skulle in-
trång kunna komma att göras på be-
fordringsgången. Å andra sidan kan
man väl ändå knappast betrakta staten
som en så segmenterad organism, att
det skulle ha rests nästan oöverstigliga
staket emellan olika verk eller insti-
tutioner. Naturligt måste i detta fall
vara, att ett samarbete skall komma till
stånd, och jag kan inte finna annat än
att det i vissa fall kan vara skäligt att
ge företräde för viss personal. Stats-
rådet har ju också själv framhållit, att
personal från de i avveckling stadda
kommissionerna kan få plats i andra
kommissioner, där plats kan ha blivit
ledig.

I detta sammanhang skulle jag verk-
ligen vilja fråga, om det är riktigt som
det har uppgivits, att nyanställningar
för närvarande göras i handelskommis-
sionen med förbigående av personal
från andra kommissioner, som skulle
kunna vara kvalificerad för dessa upp-
gifter. Skulle denna uppgift vara riktig
och om det inte rör sig om någon all-
deles speciell tjänst, fordrande speciella
kvalifikationer, så synes mig detta
knappast vara en klok åtgärd nu.

Vidares ges det skäl för att vid re-
kryteringen till en del statliga organ
även tänka på kommissionstjänstemän-
nen. Dessa borde kunna fylla likartade
uppgifter särskilt i sådana statliga verk
eller institutioner, som äro under upp-
byggnad eller ha varit under uppbygg-
nad. Jag tänker då på vad som nu har
organiserats upp inom jordbrukets om-
råde, på bostadsstyrelsen, delvis också
på arbetarskyddsstyrelsen och andra
liknande nya verk. Dessutom förefaller
det mig inte omöjligt att vissa andra
statliga organ med närbesläktade upp-
gifter skulle kunna i skäligen fall öppna
sina dörrar för dessa tjänstemän. Jag
tänker exempelvis på länsstyrelserna,
på deras skatteavdelningar, och på vissa
militära verk. I detta sammanhang
skulle jag också vilja ställa den und-
randande frågan, hur det verkligen för-

Svar på interpellation ang. krisförvaltningens successiva avveckling m. m.

håller sig med länsstyrelsernas beredvillighet härvidlag. Det har uppgivits för mig — jag har dock inte kunnat få denna sak bekräftad — att länsstyrelserna skulle ställa sig ovilliga att ta in lämplig personal ifrån kommissionerna.

Vad slutligen avvecklingen beträffar ställer jag även den frågan: förhåller det sig inte så, att det fortfarande behövs för de ofta mycket krävande avvecklingsåtgärderna en viss expertis? Många tjänstemän torde ju ha stannat kvar för denna avvecklingstid, mer eller mindre direkt uppmanade därtill ifrån kommissionsledningarna. Det kan föreligga en viss fara för att kommissionerna under denna sista period ställas utan kvalificerad personal. Skulle det förhålla sig så, att vissa tjänstemän ha uppmanats att stanna med hänsyn till statens intresse, böra garantier i någon form lämnas för fortsatt anställning.

Jag förstår så väl, att det finns många intressen som skola vägas och motvägas i denna fråga. Jag har främst talat för — jag upprepar det ännu en gång — de dugande, för dem som tjänat länge och dem som kommissionsledningarna ha varit angelägna om att så länge som möjligt behålla. Var och en av dessa har i sin stad medverkat till att kommissionsväsendet under det andra världskriget i huvudsak fungerat effektivt. Detta ger mig, herr talman, ytterligare fog för att vädja till statsrådet att göra allt vad skäligen kan göras för att underlätta den berörda personalens inplacering i förvärvslivet under och efter avvecklingen.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet fru **KOCK**: Herr talman! Jag tror, att jag har skäl för mitt antagande att de personer i kommissionerna, som ha varit anställda längre än 4 å 5 år, d. v. s. de som anställts före år 1945, utgöra en mindre del av

personalen. I priskontrollnämnden ha t. ex. 172 personer av 220 anställts år 1945 eller därefter, i bränslekommissionen — där jag tror att problemet med den äldre personalen är störst — 156 av 229, i trafikkommissionen 48 av 78 och i industrikommissionen 185 av 271. Därtill kommer, som jag framhöll i mitt svar, att bland den personal, som varit med längst, befinna sig de mest kvalificerade tjänstemännen, bland vilka även finnas sådana, som ha en statlig eller enskild tjänst att falla tillbaka på. Jag vågar därför anta, att problemet för den äldsta personalen inte är av den storleksordning som man kanske, utan att ha tillgång till dessa siffror, kan antaga.

Men jag har inte stuckit under stol med att här komma att uppstå problem, som måste behandlas från fall till fall och där hänsyn måste tagas till de anställdas tjänstetid i kommissionerna, till deras kvalifikationer och till möjligheterna att flytta över dem till enskild eller statlig tjänst. Vi ha alldeles nyligen haft överläggningar med arbetsmarknadsstyrelsen om detta, varunder vi ha diskuterat igenom problemen och kommit fram till det resultatet, att arbetsmarknadsstyrelsen, som ju tidigare haft kontakt med kommissionerna, skulle ännu mera ingående studera dessa frågor och med arbetsförmedlingarnas hjälp följa utvecklingen i kommissionerna. Det gäller ju här inte bara förhållandena i Stockholm utan även för kristidsstyrelser och vissa större kristidsnämnder ute i landet att åtgärderna effektiviseras. Herr Håstad nämnde omskolningskurser. Arbetsmarknadsstyrelsen har möjligheter redan nu att ordna kurser. Vi behöva icke i dag vidtaga några speciella åtgärder eller anordningar, om behov av dylika kurser uppstår och om personalen själv önskar sådana.

Vad beträffar möjligheterna att överflytta ifrågavarande personal till stats-tjänst så kan jag förstå att herr Håstad

Svar på interpellation ang. krisförvaltningens successiva avveckling m. m.

är ense med mig om att de olika verken måste ha frihet att bedöma sådana sökande på samma sätt som man bedömer andra sökande, med skälig hänsyn tagen till deras tjänstgöringstid i kommissionerna. Jag känner inte till om man i handelskommissionen nu anställer personal utan att först höra sig för om det finns annan kommissionspersonal att tillgå. Handelskommissionen ligger visserligen inte under mitt departement, men jag har inte förspott något sådant därifrån. Jag vågar dock inte uttala mig därom. Men jag kan bara som exempel nämna, att när departementet behövde en kvinnlig arbetskraft, så ringde man runt till alla kommissionerna och frågade om det där fanns någon uppsagd personal som inte var placerad, men det fanns icke någon sådan arbetskraft att få därifrån. Jag har också i mitt svar särskilt framhållit att denna typ av arbetskraft, t. ex. kvalificerade stenografer, ha kommissionerna mycket stor brist på, och man är där bekymrad när någon av denna kategori slutar och går över till enskild tjänst. Sådan arbetskraft behöver man in i det sista.

I fråga om länsstyrelserna känner jag inte heller till att man där skulle ha uttryckt någon önskan om att icke få personal, som har varit anställd i kommissionerna. Att man skulle betrakta det som icke meriterande att ha varit anställd i någon av kommissionerna har jag svårt att förstå. Utan undersökning vågar jag emellertid inte uttala mig om huruvida någonting i den riktning som herr Håstad säger kan ha förekommit, nämligen att lämplig personal från den grupp det här är fråga om, sedan den — antagligen via arbetsförmedlingarna — erbjudits länsstyrelserna, har avvisats av dem.

Herr Håstad pekade på en kanske allvarligare svårighet för kommissionerna, nämligen att under avvecklingsstadiet få behålla en för resp. kommissioner tillräcklig personal. Jag vet inte

om det i herr Håstads uttalande var underförstått att kommissionerna gå för bryskt tillväga med sina uppsägningar. Det är ganska ovanligt att få höra att man anser att kommissionerna avskeda personal i för rask takt. Kritiken brukar annars sätta in på den punkten, att kommissionerna dra ut på avvecklingen, därför att personalen därstädes anser sig ha någon sorts löfte att få vara kvar, eller att man försöker hålla sig kvar i det längsta.

Jag kan dela herr Håstads uppfattning om att det kan uppstå vissa svårigheter för kommissionerna att behålla den kvalificerade personalen, när denna ser att en avveckling är förestående. För den personal, som har lätt att få platser på annat håll, eller som har andra platser att vända tillbaka till, behövs det någon slags säkerhet. Därför ha vi också genom riksdagsbeslut fått möjligheter att tillsätta vissa extra ordinarie befattningar i byrådirektörs- och byråchefsggrader. Dessa ha varit en viss garanti för en del av den mera kvalificerade personalen och det har gjort det möjligt för kommissionerna att behålla vissa tjänstemän, som i annat fall kanske skulle sökt sig till andra tjänster.

Jag vill, som jag har sagt tidigare, inte på något sätt förringa detta problem. Vi följa det med uppmärksamhet, och om det visar sig nödvändigt med speciella åtgärder, som kräva riksdagens medverkan, få vi komma tillbaka till riksdagen med förslag här om. I nuvarande stund har jag icke någon översikt över vad som kan vara eller kan bli nödvändigt. Det kommer fram som resultat av de undersökningar som göras. Jag tror att man här måste vara försiktig med att utfärda någon sorts allmänna regler för hur ifrågavarande personal skall behandlas. Man får lita till att staten här känner sitt ansvar som exemplarisk arbetsgivare, som herr Håstad uttryckte det, och att man inte går för bryskt fram

Interpellation ang. decentralisering inom statens biltrafiknämnds verksamhetsområde.

utan tar hänsyn till de svårigheter, som i enskilda fall kunna uppstå för sådan personal, som länge tjänstgjort i kommissionerna.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord med anledning av statsrådets senaste uttalanden, mot vilka jag, allmänt taget, inte alls har någon invändning att göra.

När jag tog upp frågan om personalens ålder här, så ville jag bara framhålla — och det vidhåller jag alltjämt, även om jag inte har haft tillgång till statsrådets siffror — att det är något fler än vad som framgått av departementschefens svar, som äro att betrakta såsom äldre tjänstemän. Det säger ändå något, att för dessa tre tusen anställda den genomsnittliga tjänstetiden, enligt personalens egna beräkningar, är ungefär tre och ett halvt år. Jag tror också att det, åtminstone i vissa kommissioner, inte uteslutande är vad man skulle kunna kalla chefstjänstemän, som ha innehaft sina anställningar så länge som 4 å 5 år utan det gäller nog också för åtskilliga tjänstemän i graderna därunder.

Slutligen, herr talman, för att inte något missförstånd skall uppstå, vill jag klargöra att jag icke har den uppfattningen, att kommissionerna ha gått för bryskt tillväga vid uppsägningarna. Jag har inte material för att fälla ett sådant omdöme, och jag tror inte heller att det vore riktigt. Tvärtom förefaller det mig ha varit ett ganska gott samarbete mellan kommissionerna och personalen i avvecklingsfrågan, och ledningen i kommissionerna har visat mycket stor förståelse för personalens synpunkter. Vad jag ville säga var endast — det är möjligt att jag uttryckte mig litet oklart — att i den mån det kan anses vara ur statens synpunkt önskligt, att kommissionerna under den viktiga avvecklingstiden bibehålla några av sina ledande tjänstemän, vilka

annars kanske lättare än många andra nu skulle kunna beredas anställning i den enskilda arbetsmarknaden, så kan detta inte gärna ske utan vissa utfästelser från statens sida att på det ena eller andra sättet trygga eller underlätta deras fortsatta förvärvsverksamhet.

Det är bara detta jag velat säga i detta sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8.

Föredrogos var för sig och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 212, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; och

nr 213, angående godkännande av Sveriges anslutning till ett internationellt veteavtal.

§ 9.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 19—21, statsutskottets utlåtanden nr 89—118, bevillningsutskottets betänkanden nr 27—30, bankoutskottets memorial nr 29, första lagutskottets utlåtanden nr 27—29, andra lagutskottets utlåtanden nr 19—21, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 8 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 7.

§ 10.

Interpellation ang. decentralisering inom statens biltrafiknämnds verksamhetsområde.

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSON i Spånstad, som yttrade: Herr talman! Den 27 januari 1948 avlämnade decentraliseringsutredningen

Interpellation ang. decentralisering inom statens biltrafiknämnds verksamhetsområde.

en promemoria angående yrkesmässig automobiltrafik. I denna promemoria förordade utredningen en omfattande överflyttning av arbetsuppgifter från statens biltrafiknämnd till länsstyrelserna ävensom en del andra åtgärder i syfte att förenkla det i gällande förordning angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. reglerade förfarandet. Frågan om omfattningen av biltrafiknämndens arbetsuppgifter har även behandlats av två andra kommittéer, nämligen av biltrafiknämndsutredningen i dess den 26 januari 1948 dagtecknade betänkande och av 1944 års trafikutredning i dess betänkande med förslag rörande vissa frågor avseende det inrikes trafikväsendet den 27 november 1947.

Vid anmälan av frågan angående anslag till statens biltrafiknämnd för budgetåret 1948/49 anförde chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Nilsson, till statsrådsprotokollet för den 8 maj 1948 (prop. 260/1948) bl. a. att de tre kommittéförslagen sinsemellan företedde betydande olikheter med avseende på de föreslagna decentraliseringsåtgärdernas räckvidd. Med hänsyn till den oklarhet rörande decentraliseringens lämpliga omfattning, som kommit till uttryck redan genom skiljaktigheterna i kommittéernas uppfattning och i ännu högre grad återspeglades i avgivna remissyttranden över förslagen, förklarade statsrådet sig ha funnit övervägande skäl tala för att hela denna fråga måtte få mogna ytterligare något, innan den upptoges till slutligt avgörande.

I årets statsverksproposition har frågan icke berörts. Då de antydda decentraliseringsfrågorna synas mig vara av stor praktisk och principiell betydelse, hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet för avsikt att

upptaga frågan om decentralisering inom statens biltrafiknämnds verksamhetsområde till förnyat övervägande, och om så är, när kan i så fall förslag i ämnet väntas bli förelagt riksdagen?

Denna anhållan bordlades.

§ 11.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker;

nr 177, i anledning av framställningar angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 178, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; och

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall enligt 1909 och 1927 års militärerättningsförfordningar m. m.

§ 12.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal, den 3 maj 1949.

Beviljades stenografen hos kammaren, jur. kand., e. o. hovrättsassessorn Per G. Bergsten ledighet på grund av offentligt uppdrag från stenografbefattningen under tiden från och med den 1 maj intill slutet av innevarande vårsession; och förordnades till steno-

graf under nämnda tid kanslisten hos kammaren Knut Nilson och till kanslist i hans ställe fil. kand., jur. stud. Carl Gunnar Lidbom.

In fidem
Gunnar Britth.

§ 13.

Anmäldes att följande motioner under sammanträdet avlämnats till talmannen, nämligen

nr 392 av herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 188, med hemställan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution i vissa fall av tilläggs katt å bensin, som användes vid jordbrukets drift;

nr 393, av fröken *Höjer m. fl.*;

nr 394, av herr *Bergstrand*;

nr 395, av fröken *Ager m. fl.*; och

nr 396, av herr *Hagård m. fl.*, de fyra sistnämnda i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 200, med förslag rörande pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare, *m. m.*;

nr 397, av herr *Edström m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 206, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350), *m. m.*;

nr 398, av herrar *Hagberg* i Malmö och *Edström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 208, med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning, *m. m.*;

nr 399, av herr *Edström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 192, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 27 § förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor;

nr 400, av herr *Johansson* i Mysinge, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 194, med förslag till förordning angående särskilda inskrivningsförrättningar under år 1949 *m. m.*;

nr 401, av herr *Hallén m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 199, angående nya grunder för kyrkomusikerorganisationen *m. m.*;

nr 402, av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 199;

nr 403, av herr *von Seth*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 201, med förslag till lag om pantlånerörelse;

nr 404, av herr *Olsson* i Mora *m. fl.*;

nr 405, av herr *Hallén m. fl.*;

nr 406, av herr *Rubbestad*;

nr 407, av herr *Hallén m. fl.*; och

nr 408, av herr *Hoppe m. fl.*, de fem sistnämnda i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 204, angående nya grunder för avlöningen av präster *m. m.*;

nr 409, av herr andre vice talmannen *Skoglund m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 207, med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303);

nr 410, av herr andre vice talmannen *Skoglund m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 209, med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel;

nr 411, av herr *Onsjö m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 210, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 15 och 27 §§ allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293) samt om fortsatt giltighet av samma lag; och

nr 412, av herr *Håstad*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 210.

Dessa motioner bordlades.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 7.34 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 4 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelser:

Till Riksdagen.

Ehuru mitt uppdrag som fullmäktig i riksbanken upphör först år 1950, anhåller jag under åberopande av åldersskäl att bliva entledigad från detsamma för tiden efter det val av fullmäktige under innevarande år ägt rum.

Stockholm den 4 maj 1949.

Edu. Björnsson.

Kammaren biföll denna anhållan och beslöt, att val av en fullmäktig i riksbanken efter herr Björnsson skulle i föreskriven ordning anställas.

§ 2.

I enlighet med kammarens därom den 27 nästlidna april fattade beslut skulle nu företagas val av ej mindre tjugofyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor än även sex suppleanter för dessa valmän; och lämnades, då till en början val av valmännen skulle äga rum, på begäran ordet till

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som anförde: Herr talman! Under åberopande av § 75 riksdagsordningen i dess nya lydelse ber jag att för detta val få framlämna en gemensam lista, upptagande namnen å 24 ledamöter av kammaren. Denna lista har godkänts av de av kammaren utsedda ledamöterna i talmanskonferensen.

Den av herr förste vice talmannen avlämnade listan upptog under parti-beteckningen »Gemensam lista» följande namn:

herr *Andersson* i Löbbo,
 » förste vice talmannen *Carlström*,
 » *Andersson* i Munkaljungby,
 » *Svensson* i Grönvik,
 » *Bergström*,
 » *Johnsson* i Kastanjegården,
 » *Eriksson* i Sandby,
 » *von Seth*,
 fru *Johansson* i Norrköping,
 herr *Malmberg* i Skövde,
 » *Mårtensson* i Uddevalla,
 » *Persson* i Norrby,
 » *Nilsson* i Landskrona,
 » *Stjärne*,
 fru *Nordgren*,
 herr *Wiberg*,
 » *Olsson* i Gävle,
 » *Mosesson*,
 » *Olsson* i Mellerud,
 » *Nilson* i Spånstad,
 » *Severin*,
 fru *Sandström*,
 herr *Skoglund* i Umeå och
 » *Fröderberg*.

De av kammaren utsedda ledamöterna i talmanskonferensen hade genom anteckning å listan bestyrkt, att de godkänt densamma.

Sedan herr talmannen för kammaren uppläst denna lista, blev den av kammaren godkänd, och förklarades de personer, vilkas namn upptagits å listan, utsedda till valmän.

§ 3.

Företogs val av suppleanter för de under nästföregående paragraf omförmälda valmännen.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** erhöll därvid på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Även för detta val ber jag att få framlämna en gemensam lista, som godkänts av kammarens leda-

Svar på interpellation ang. åtgärder för ökad användning av vissa läkemedel mot tuberkulösa sjukdomar.

möter i talmanskonferensen. Listan upp-
tar sex namn.

Den av herr förste vice talmannen
avlämnade listan upptog under parti-
beteckningen »Gemensam lista» följande
namn:

- herr *Andersson* i Surahammar,
- » *Åqvist*,
- » *Gustafson* i Dädesjö,
- » *Johansson* i Norrfors,
- » *Jacobson* i Vilhelmina och
- » andre vice talmannen *Skoglund*.

De av kammaren utsedda ledamö-
terna i talmanskonferensen hade genom
anteckning å listan bestyrkt, att de god-
känt densamma.

Sedan herr talmannen för kammaren
uppläst denna lista, blev den av kam-
maren godkänd, och förklarades de å
listan upptagna personerna utsedda till
valmanssuppleanter.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående
de i §§ 2 och 3 omförmälda valen.

§ 5.

Svar på interpellation ang. åtgärder för ökad användning av vissa läkemedel mot tuberkulösa sjukdomar.

Herr talmannen lämnade på begäran
ordet till

Chefen för inrikesdepartementet, herr
statsrådet **MOSSBERG**, som anförde:
Herr talman! Med kammarens tillstånd
har herr Hansson i Skediga frågat mig,
om jag är villig att, med hänsyn till de
framgångsrika resultat, som hittills upp-
nåtts vid behandling av tuberkulösa
sjukdomar med läkemedlen PAS och
streptomycin, låta vidtagna åtgärder, var-
igenom användningen av dessa läke-
medel förbilligas, förslagsvis genom att
taga i anspråk medel ur fonden för
reglering av läkemedelsprisen.

Som svar får jag anföra följande.

Enligt vad medicinalstyrelsen med-
delat mig ha de båda av interpellanten
omnämnda läkemedlen PAS och strep-
tomycin hittills kommit till användning
huvudsakligen vid vissa former av tu-
berkulos, på vilka de visat sig ha en
gynnsam effekt. Dessa representera
emellertid en i förhållande till det to-
tala antalet tuberkulossjuka ringa del
av tuberkulosfallen. I stort sett befin-
ner sig behandlingen med dessa prepa-
rat på försöksstadiet, och medicinalsty-
relsen anser det ännu vara för tidigt att
fälla något omdöme om vilken bety-
delse läkemedlen kunna komma att få
vid behandlingen av de vanligare for-
merna av lungtuberkulos. Behandling
med PAS och streptomycin insättes vi-
dare i allmänhet blott vid relativt akuta
former av tuberkulos. Den kräver nog-
grann observation av patienten och bru-
kar oftast kombineras med annan be-
handling. De fall, det här gäller, anses
därför som regel böra vårdas på sjuk-
hus, medan behandling med läkemed-
len ännu ej anses böra förekomma i
öppen vård annat än i rena undantags-
fall. Läkemedlen komma sålunda till
största delen till användning på sjuk-
vårdsanstalter, där vårdkostnaderna till
huvudsaklig del bestridas av stat eller
landsting, medan de fall, där kostna-
derna för läkemedlen direkt falla på
den enskilde, äro att betrakta som un-
dantag.

Priserna på PAS och streptomycin ha
hittills varit i ständigt sjunkande. Priset
för 100 gram PAS har sålunda från de-
cember 1947 till februari i år gått ned
från 38 kronor 50 öre till 25 kronor 5
öre, medan priset för en ampull strep-
tomycin om ett gram sjunkit från om-
kring 14 kronor 40 öre i juli 1947 till
omkring 5 kronor i april i år. Enligt
medicinalstyrelsens uppfattning tyda
vissa omständigheter på att en ytter-
ligare prissänkning är att motse inom
en nära framtid.

Svar på interpellation ang. åtgärder för ökad användning av vissa läkemedel mot tuberkulösa sjukdomar.

Av vad jag sagt framgår alltså, att kostnaderna för behandling med PAS och streptomycin endast i undantagsfall direkt drabba den enskilde. En sänkning av priserna på dessa preparat skulle alltså till allra största delen komma sjukhusens huvudmän tillgodo. Då kostnaderna för dessa läkemedel alltför måste anses höga — medicinalstyrelsen har uppskattat dagskostnaden i normaldoser för streptomycin till omkring 5 kronor och för PAS till 3 å 4 kronor per patient — kan det givetvis ifrågasättas, om icke åtgärder borde vidtagas för att göra användningen av läkemedlen billigare för sjukhusens huvudmän, eventuellt genom att ta i anspråk medel ur fonden för reglering av läkemedelsprisen. Jag vill då erinra om att medicinalstyrelsen den 26 juni 1948 erhållit i uppdrag av Kungl. Maj:t att utreda frågan, på vad sätt en ytterligare tillväxt av denna fond kan förhindras. Förutom en eventuell ändring av för närvarande gällande grunder för läkemedels taxering på apotek har styrelsen därvid att närmare överväga även en sänkning av priserna på vissa särskilt dyrbara läkemedel och ett nedbringande av läkemedelskostnaderna för vissa grupper av sjuka. Den av interpellanten berörda frågan är alltså redan under utredning i ett större sammanhang. Resultatet av denna utredning är enligt vad jag inhämtat att vänta inom kort. Med hänsyn härtill synas för närvarande några ytterligare åtgärder från min sida ej vara påkallade.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare yttrade

Herr HANSSON i Skediga: Herr talman! Jag skall be att få tacka herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för det svar jag erhållit.

Det kan ju undras, varför jag tagit upp en medicinsk fråga här i riksdagen.

Orsaken är att jag är med i styrelsen för ett sanatorium, där bara unga människor behandlas. Läkaren på det sjukhuset berättade, att den nya medicinen på detta område verkligen gjort stor nytta och varit synnerligen effektiv. Denna medicin har emellertid ställt sig mycket dyrbar. Jag tänkte då för min del att det vore skäl för det allmänna att ingripa på detta område. Jag har därför vänt mig till en professor här i Stockholm, som är specialist på denna sjukdom. Jag skall be att för kammaren få redogöra för det utlåtande, som han lämnat om just de nya medicinska medlen, som finnas på detta område.

De nya medlen mot tuberkulos — framför allt streptomycin men även i viss utsträckning PAS — ha visat sig effektiva vid alla former av tuberkulos. Även mot den allvarligaste formen — tuberkulös hjärnhinneinflammation — har man upplevat en ändring, i det att fall med denna sjukdom ha blivit botade. Denna sjukdom ansågs för ett par år sedan såsom en dödlig sjukdom, för vilken ingen bot fanns. Vid alla former av lungtuberkulos, vid njurtuberkulos, struptuberkulos och lufttrösttuberkulos m. fl. yttringar av tuberkulös art kan man konstatera den mest förbluffande förbättring. Därtill kommer att dessa sjuka, som förut ha varit smittförande, genom behandlingen bli smittfria och alltså ej utgöra någon fara för sin omgivning. Det är av största vikt, att dessa läkemedel komma till användning i så stor utsträckning som möjligt. Och lika viktigt är, att denna tillgång, som mänskligheten väntat på i flera tusen år, nu ofördröjligen kommer till allmänt bruk på rätt sätt och i tillräckliga doser. En annan och viktig fördel med dessa läkemedels användning är att genom dem en förkortning av sjukhusvistelserna kan åstadkommas. Härigenom ökas kapaciteten av redan befintliga tuberkulossjukvårdsanstalter. Väntetiderna förkortas, och de sjuka kun-

Svar på interpellation ang. åtgärder för ökad användning av vissa läkemedel mot tuberkulösa sjukdomar.

na komma under behandling på ett tidigt stadium, vilket för åstadkommandet av ett gott resultat är av betydligt värde.

Det har visat sig att vissa restriktioner mot användningen av medlen är för handen på ej så få sjukvårdsanstalter för tuberkulos. Detta kan vara förstabeligt ur kostnadssynpunkt. Men det är ej försvarligt ur sjukvårdssynpunkt och ur humanitär synpunkt. Det må här vara platsen att statligt ingripa med all makt och bringa till användning fonder, som efter vad det vill synas för närvarande ligga till ingen nytta — jag tänker då på fonden för reglering av läkemedelspriserna.

Att frågan är under utredning är tacknämligt. Men tidpunkten för dylik utrednings färdigställande kan ej nu angivas, och det är enligt mitt förmenande fara i dröjsmål.

För att något beröra denna fråga ur landsbygdens synpunkt vill jag här framhålla, att vi lantbrukare lagt ned stora kostnader på att försöka få bort en av smittohärdarna för denna sjukdom. Vi veta ju alla, att lantbrukarna gjort betydande ekonomiska uppoffringar för att få tuberkelfria djur. I min hemtrakt ha vi nästan lyckats med den frågan. Det är sannerligen inte små insatser, som gjorts för att försöka få en förbättring till stånd på landsbygden.

När det nu framkommit läkemedel på detta område, som enligt det utlåtande, som denne professor vid ett av de större sjukhusen i Stockholm avgivit, verkligen äro effektiva, vore det synnerligen önskvärt, om statsmakterna ville träda emellan. Det finns desto större anledning härtill, som medel redan äro tillgängliga. Finansministern kan under sådana förhållanden inte ha några invändningar.

Statsrådet Mossberg förklarade, att kostnaderna för dessa läkemedel komma att bestridas av det allmänna genom sjukvårdsanstalterna. Statsrådet Moss-

berg känner väl emellertid till att sjukvårdsanstalterna äro mycket försiktiga och restriktiva i dessa fall. Därigenom få de sjuka finna sig i en onödigt lång sjukhusvistelse. Under alla förhållanden uppstår det ett dröjsmål i tillfrisknandet, som hade kunnat undvikas. Särskilt med hänsyn till att det är så många unga, som angripas av denna sjukdom, är det för vårt land och det allmänna fullgoda skäl att här ingripa på ett effektivt sätt. Jag hoppas, att statsrådet Mossberg, som i andra avseenden visat sig vilja tillmötesgå gjorda framställningar, verkligen skall medverka till att hjälpen till de sjuka på detta område blir effektiv.

Herr talman! Med vad jag nu anfört ber jag att än en gång få tacka för svaret på min interpellation.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 392 av herr *Skoglund* i Umeå *m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 393 av fröken *Höjer m. fl.*,

nr 394 av herr *Bergstrand*,

nr 395 av fröken *Ager m. fl.*,

nr 396 av herr *Hagård m. fl.*,

nr 397 av herr *Edström m. fl.* och

nr 398 av herrar *Hagberg* i Malmö och *Edström*; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 399 av herr *Edström*,

nr 400 av herr *Johansson* i Mysinge,

nr 401 av herr *Hallén m. fl.*,

nr 402 av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*,

nr 403 av herr *von Seth*,

nr 404 av herr *Olsson* i Mora *m. fl.*,

nr 405 av herr *Hallén m. fl.*,

Bestämmelserna ang. avståndet mellan halmstack och byggnad.

nr 406 av herr *Rubbestad*,
 nr 407 av herr *Hallén m. fl.*,
 nr 408 av herr *Hoppe m. fl.*,
 nr 409 och 410 av herr andre vice tal-
 mannen *Skoglund m. fl.*,
 nr 411 av herr *Onsjö m. fl.* och
 nr 412 av herr *Håstad*.

§ 7.

Föredrogs den av herr *Nilson* i Spån-
 stad vid kammarens föregående sam-
 manträde gjorda, men då bordlagda an-
 hållan att få framställa interpellation
 till herr statsrådet och chefen för kom-
 munikationsdepartementet angående de-
 centralisering inom statens biltrafik-
 nämnds verksamhetsområde.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8.

Bestämmelserna ang. avståndet mellan halmstack och byggnad.

Föredrogs första lagutskottets utlå-
 tande nr 25, i anledning av väckta mo-
 tioner om upphävande av gällande be-
 stämmelser angående visst avstånd mel-
 lan halmstack och byggnad.

Första lagutskottet hade till behand-
 ling förehaft två inom riksdagen väckta,
 till lagutskott hänvisade motioner, nr
 17 i första kammaren av herr *Isaksson*
m. fl. och nr 12 i andra kammaren av
 herr *Dickson m. fl.* I motionerna, vilka
 voro likalydande, hade hemställts, »att
 riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t
 måtte begära att det bringas till läns-
 styrelsernas kännedom, att bestämmel-
 serna i normalbrandordningarna beträf-
 fande visst minimiavstånd mellan halm-
 stack och byggnad skola utgå».

Utskottet hemställde, att förevarande
 motioner, I: 17 och II: 12, icke måtte
 föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar
Ivar Nilzon och *Peltersson* i Ersbacken,
 vilka ansett, att utskottet bort hemställa,
 att riksdagen i anledning av förevaran-
 de motioner, I: 17 och II: 12, måtte i

skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att
 Kungl. Maj:t ville låta bringa till läns-
 styrelsernas kännedom vad reservan-
 terna anfört i frågan om upptagande av
 bestämmelser om avstånd mellan stack
 och byggnad i brandordningarna för
 landskommuner.

Utskottets hemställan föredrogs; och
 anförde därvid:

Herr **DICKSON**: Herr talman! Första
 kammaren har för sin del, visserligen
 icke enhälligt men med ganska stor
 majoritet, avslagit den föreliggande mo-
 tionen. Det kan därför tyckas besyn-
 nerligt, att man nu upptar andra kam-
 marens dyrbara tid med att ytterligare
 diskutera denna fråga.

Det förhåller sig emellertid så, att
 andra kammarens majoritet förra året
 ställde sig positiv i detta ärende. I
 verkligheten har även första kamma-
 ren börjat luta åt samma håll. Jag är
 dock för min del ledsen över att första
 kammaren med dess mycket stora so-
 cialdemokratiska, konservativa inslag
 inte hunnit längre än den gjort, utan
 ställt sig i vägen för en lösning redan
 nu av denna fråga. Man får väl trösta
 sig med att spörsmålet fallit framåt,
 och vi få väl taga upp frågan igen
 nästa år.

Vad det här gäller är inte någon obe-
 tydlighet utan ett ärende av mycket
 stor principiell betydelse. Jag skall för-
 söka förklara varför.

Jag kan inte våga hoppas, att kam-
 marens ledamöter ha läst motionen. Jag
 är väl heller inte alldeles säker på att
 alla ledamöterna läst utskottsutlåtandet.
 Frågan gäller helt enkelt, om lantbru-
 karna skola få ha en halmstack liggan-
 de på mindre avstånd än tolv meter
 från närmaste ekonomibyggnad. Prin-
 cipfrågan gäller för övrigt, om riks-
 dagen skall lägga sig i var lantbrukar-
 na skola placera sina halmstackar. Syf-
 tet med riksdagens ingripande är na-
 turligtvis det allra bästa. Riksdagen
 vill undvika brandfara.

Bestämmelserna ang. avståndet mellan halmstack och byggnad.

Enligt min uppfattning utgör emellertid detta ett av de områden, där riksdagen skall hålla sig borta och där myndigheterna över huvud taget icke skola lägga sig i saken. Även första lagutskottet kommer egentligen till det resultatet i sitt utlåtande. Jag har för min del velat hävda, att detta är ett spörsmål, som försäkringsbolag och enskilda skola klara upp som parter sinsemellan. Första lagutskottet skriver också mycket riktigt i slutet av utlåtandet, att det kommer att bli en massa med lagbrott och svårigheter på detta område, men dessa saker torde enligt utskottet kunna lösas genom ett samarbete mellan parterna. Ja, det är just dit jag vill ha saken. Om vi på den punkten kunna komma överens, är hela frågan löst.

I verkligheten komma de svenska lantbrukarna inte att låta sig tvingas att lyda den ifrågavarande lagbestämmelsen. Jag kan berätta för kammaren, att jag för kort tid sedan reste på en landsväg i en trakt, vars belägenhet jag av kriminaltekniska skäl inte här skall yppa. Under en timmes resa passerade jag 27 gårdar, som hade halmstackar utanför sina ekonomibyggnader. Av dessa 27 halmstackar var det endast en, som låg på ett så långt avstånd som tolv meter från närmaste ekonomibyggnad. Inte heller den halmstacken hade säkerligen legat på rätt avstånd, om inte mellan denna stack och ladugårdsväggen hade legat två andra halmstackar. Den landsväg, som jag färdades på, är en stor landsväg, som landsfiskalen ideligen måste begagna sig av. Landsfiskalen beivrar emellertid inte saken, och lagen blir på detta sätt nonchalerad av medborgarna. Det är just den punkten, som enligt min mening utgör sakens kärna.

Visst skola vi ha lagar i samhället, som reglera samvaron människor emellan. Men det får inte vara sådana lagar, som medborgarna inte förstå varför de äro till. Sådana lagar komma alltid att

nonchaleras. Sveriges riksdag och Sveriges regering måste se till att de utfärdade lagarna efterlevas. Det är obestridligt, att den gällande lagen på detta område icke efterlevs.

Resultatet av det nuvarande tillståndet blir lätt att människorna dela upp lagarna i kloka lagar och mindre kloka lagar, om jag nu får använda ett smickrande uttryck. De kloka lagarna skola efterlevas, men de andra lagarna behöva inte medborgarna bry sig om. Inte heller myndigheterna se till att lagarna efterlevas. Detta kan inte vara ett riktigt sakernas tillstånd, och jag vill därför för egen del, att man skall taga bort dessa onödiga lagar, genom vilka myndigheterna riskera sin auktoritet, vilket leder till att medborgarna förlora aktning för lag och rätt.

Det är från dessa utgångspunkter, som jag väckt denna motion. Jag har denna gång haft flera kamrater med mig. Andra kammaren tyckte på samma sätt som jag förra året. Visserligen är kammarens sammansättning nu en annan än förra året. Men jag föreställer mig, att även de nya element, som nu kommit in i andra kammaren, må kunna ställa sig förstående för de synpunkter, som framförts i motionen.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr ANDERSSON i Mölndal: Herr talman! Det förhåller sig inte på det sättet, som herr Dickson här ville göra gällande, att första lagutskottet förutsätter en massa lagbrott. Utskottet har i stället i denna punkt sagt, att man »lärer böra räkna med att överträdelser av bestämmelserna ske i viss utsträckning». Det är en betydlig skillnad mellan detta uttalande och vad herr Dickson här sagt, att utskottet skulle ha uttalat.

I verkligheten är denna s. k. tolvetersregel inte ovillkorlig, utan det

Bestämmelserna ang. avståndet mellan halmstack och byggnad.

finns möjlighet att få dispens från denna regel. Denna dispensmöjlighet har föranletts av det uttalande, som riksdagen gjorde 1947 på förslag av första lagutskottet. Kungl. Maj:t gjorde sedan genom en skrivelse från riksbandsinspektören länsstyrelserna uppmärksamma på att det fanns en möjlighet att medge lättnader i fråga om tillämpningen av tolvetersregeln. Man har således öppnat möjlighet att frångå denna regel. Jag vill här också erinra om att Kungl. Maj:t i resolution i ett besvärssärende ytterligare utvidgat möjligheterna för jordbrukarna att undgå denna tolvetersgräns på så sätt att en stack med otröskad gröda kan placeras på ett mindre avstånd än tolv meter ända ned till sex meter från närmaste ekonomibygnad.

Herr Dickson har ju här yrkat bifall till den föreliggande reservationen. Under sådana förhållanden finns det anledning att något beröra innebörden av reservationen. — Reservanterna ha liksom herr Dickson den uppfattningen, att denna tolvetersregel skulle vara ovillkorlig. Jag vill då erinra om att det finns möjligheter i tre olika hänseenden att undgå denna regel. Först och främst kan, såsom jag nyss sade, stack av otröskad gröda placeras intill sex meter från byggnad. För det andra kan brandsynenämnden medge att avståndet minskas till nio meter, där mark- eller byggnadsförhållanden eller andra särskilda omständigheter därtill föranleda. För det tredje kan länsstyrelsen medge ännu kortare avstånd, då särskilda skäl härtill föreligga.

I verkligheten förhåller det sig på det viset, att de förslag till brandordningar som uppgjorts endast innebära en rekommendation till kommunerna och länsstyrelserna. Kommunerna ha således möjlighet att framlägga förslag till ändringar i brandordningarna i de fall, då dylika ändringar ännu inte genomförts i enlighet med det uttalande, som riksdagen och Kungl.

Maj:t gjort i detta hänseende. På det sättet har man i stort sett undanröjt de svårigheter, som jordbrukarna här anfört klagomål emot. En del kommuner ha emellertid själva inte önskat genomföra någon ändring i sina brandordningar, utan de ha fortfarande hållit fast vid att bestämmelsen om tolvetersavståndet skall gälla. I sådana kommuner har dock varje enskild jordbrukare möjlighet att söka dispens från bestämmelsen i fråga.

Nu mena reservanterna, att detta föranleder ett omständligt ansökningsförfarande. Man kan naturligtvis mycket väl säga, att i de fall, då brandsynenämnden har möjlighet att dispensera, så behöver frågan inte bli föremål för något omständligt ansökningsförfarande. I många fall sitta ju även lantbrukare i brandsynenämnderna, och man får väl utgå ifrån att dessa lantbrukare gentemot sina grannar inte komma att handla på det byråkratiska sätt, som reservanterna här velat göra gällande. Det finns därför otvivelaktigt möjligheter att handla på ett praktiskt sätt i denna angelägenhet utan att därmed betunga lantbrukarna med något omständligt ansökningsförfarande.

Det är visserligen helt naturligt, att en framställning till länsstyrelsen i denna fråga medför vissa besvärligheter. Jag anser emellertid, att lantbrukarna i de fall, då de ha ett bestämt intresse att få sin halmstack placerad närmare än tolv meter från närmaste byggnad, ha goda möjligheter att inkomma med en framställning härom till länsstyrelsen. Jag förutsätter då, att om motiven för framställningen äro tillräckligt starka, så kommer länsstyrelsen att lämna den begärda dispensen.

Herr Dickson och även reservanterna vilja göra gällande, att det i detta fall gäller ett intresse, som bör kunna tillgodoses genom samarbete enbart mellan försäkringstagaren-lantbrukaren samt försäkringsgivaren-försäkringsbolaget. Jag delar inte denna uppfattning, utan här

Bestämmelserna ang. avståndet mellan halmstack och byggnad.

gäller det ett mycket stort samhälleligt intresse, nämligen ett nationalekonomiskt intresse att bevara de tillgångar, som vi ha här i landet, och undgå riskerna för att dessa skola utsättas för bränder.

Reservanterna ha förklarat, att motparten överskattat den brandfara, som kan uppkomma genom halmstack. Man kan verkligen med fog ställa sig tvivlande till om detta påstående är riktigt. Vi ha under de allra senaste dagarna fått påminnelser om att brandriskerna genom halmstack äro mycket stora. I måndags var det två gårdar, som brunno ned på grund av att barn lekte med tändstickor vid halmstackar. Värden för omkring $\frac{1}{2}$ milj. kronor gingo därigenom till spillo. Jag kan i detta sammanhang tillägga, att enligt en uppgift i en av gårdagens aftontidningar en liknande brand hade uppkommit i Västergötland. Även där hade barn lekt med tändstickor vid en halmstack, vilket förorsakat en brand med åtföljande värdeförlust på omkring 80 000 kronor.

Enligt min uppfattning har man från utskottets sida således icke överskattat brandfaran genom halmstackar. Det är i stället en bister realitet, som ligger bakom utskottets uppfattning. Det finns verkligen anledning att såvitt möjligt utan alltför stora besvärligheter söka bevara de värden vi ha här i landet. Jag tycker också, att jordbrukarna ha fullgoda skäl att fylka sig omkring den uppfattningen. I övrigt vill jag bara tillägga, att de myndigheter, från vilka utskottet här inhämtat yttrande, samtliga haft den uppfattningen, att det inte är lämpligt att nu vidtaga någon ändring i gällande bestämmelser.

Herr talman! Med vad jag nu anfört yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr DICKSON (kort genmäle): Herr talman! Herr Andersson i Mölndal bru-

kar alltid tala med entusiasm och övertygelse, när han gör sig till talesman för en sak. Men denna gång var han ganska lam. Jag förmodar, att detta beror på att han själv besväras av sitt eget utskottsutlåtande om att efterlevnaden av dessa bestämmelser skulle nås genom samarbete mellan parterna på just det sätt, som jag här pläderat för.

Jag vill ännu en gång understryka risken av att lagstifta in i det minutiösa. Jag anser, att man skall göra allt för att försöka komma ifrån ett sådant lagstiftande. Jag tror för övrigt, att vi alla äro ense om att lagstiftningen inte bör ske på det sättet. Myndigheterna betrakta alltid så att säga ex officio den enskilde med misstro. Myndigheterna vilja genom bestämmelser av olika slag se till att det finns regler för alla livets skiften. Vi måste emellertid komma ifrån denna mentalitet och överlämna åtminstone något litet att avgöras efter den enskildes omdöme och på hans ansvar. Annars mista medborgarna förmågan av ett sunt omdöme och av att taga på sig ansvar.

Jag är övertygad om att så länge här ifrågavarande tvångsbestämmelse är i kraft, så kommer den icke att efterlevas. Även om jag i princip är laglydig, så måste jag erkänna, att jag gläder mig åt den reaktion, som härvidlag uppkommit bland de svenska jordbrukarna. Detta visar, att det ännu lever kvar ett visst kurage här i landet trots alla försök att göra medborgarna till större eller mindre mähän i statens och myndigheternas hand.

Den medborgare, som tidigare varit privatman men plötsligt blir myndighetsperson, förvandlas ögonblickligen till sin karaktär och blir helt annorlunda. Myndighetspersonen ser med misstro på de enskilda medborgarna, och han blir som sagt en helt annan människa. Vi få inte glömma att det dock är de enskilda medborgarna, som äro det primära, under det att myndigheterna äro det sekundära här i sam-

Bestämmelserna ang. avståndet mellan halmstack och byggnad.

hället. Myndigheterna borde därför rätta sig något mera efter hur de enskilda medborgarna vilja ha förhållandena.

Om vi lagstiftningsvägen skola lyckas med att få någon laglydnad i detta fall, så finns det enligt min uppfattning för all del en lösning, nämligen att skaffa halmstacksgodemän. Jag tror emellertid inte, att det finns någon som vill vara med om en sådan anordning.

Herr talman! Herr Andersson i Mölndal yrkade bifall till utskottets förslag, och han gjorde detta, som jag nämnde, utan entusiasm. Om kammaren nu skulle vilja förfara på samma sätt som andra kammaren förra året, nämligen att som en demonstration — det kan tyvärr inte bli något annat — gå på reservationslinjen, så har den folkvalda kammaren i alla fall visat ett omdöme, som kanske ändå övergår första lagutskottets förstånd.

Herr VIGELSSO: Herr talman! Denna fråga har ju varit föremål för diskussion många gånger tidigare, sedan denna regel infördes. I utskottsutlåtandet framhålles, vilket utskottets talesman även underströk, att vederbörande kunna söka dispens för förläggning av en halmstack, bestående av antingen tröskad halm eller otröskad gröda. Detta är alldeles riktigt. Jag vill emellertid ifrågasätta, varför man över huvud taget skall skapa sådana här bestämmelser, som medföra att man ovillkorligen nödgas begära dispens för varje sådant fall, då en halmstack inte kan placeras inom författningsenligt avstånd från gårdens hus.

Låt oss i detta fall försöka sätta oss in i småbrukarnas förhållanden. Jag är övertygad om att en småbrukare är absolut nödsakad att lägga sin halmstack på ett avstånd från gårdens hus, som inte överensstämmer med författningens bokstav. Även om det inte tar någon tid att söka en dispens, kommer

en småbrukare sig inte för med att begära en sådan dispens, och detta helt enkelt av det skälet att han är arbetare och inte skrivbordsmänniska. Vi måste taga hänsyn till detta förhållande, när vi bedöma denna fråga.

Många gånger kan den odlade jorden ligga alldeles intill en gårds ekonomibyggnader. Nu har man från statsmakternas sida beviljat betydande medel för att jordbrukarna skola spränga bort sten ur åkrarna. Jag tycker emellertid, att det förefaller vara ganska meningslöst att spränga bort sten ur åkrarna för att i stället sätta dit en halmstack. Ty om jag får välja mellan dessa alternativ, har jag hellre stenen kvar än att jag nödgas lägga en halmstack på en åker.

Herr Andersson i Mölndal sade, att det i detta fall rörde en nationalekonomisk fråga. Personligen anser även jag, att så är förhållandet men på ett annat sätt. På de stora gårdarna har man nu börjat använda sig av skördetröskor, och man bränner upp halmen ute på fälten. Det blir följaktligen de mindre jordbrukarna, som inte ha dessa mekaniska hjälpmedel, vilka få spara halmen för framtida behov. Om man nu genom dessa rigorösa bestämmelser skulle tvinga även de mindre jordbrukarna att bränna upp halmen, då har man från statsmakternas sida i stället bidragit till att dessa nationalekonomiska synpunkter inte vunnit beaktande.

Herr Andersson i Mölndal berörde även en annan sak. Jag var förvånad över att han inte förrän i slutet av sitt anförande kom in på eldsvådan häromdagen utanför Norrtälje. Det är ju som bekant föreskrivet i författningen, att halmstackar skola förläggas på ett avstånd av minst tolv meter från närmaste gårdsbyggnader. Enligt den notis, som stått att läsa om denna eldsvåda utanför Norrtälje, fanns det på gården ett pumphus, som stod ca 200 meter från brandhärden. Detta pumphus antändes

Bestämmelserna ang. avståndet mellan halmstack och byggnad.

och brann ned till grunden. Jag vill då fråga herr Andersson i Mölndal, om han anser att det under olyckliga omständigheter medför någon skillnad, om halmstackarna äro placerade tolv meter eller mindre från vederbörande byggnader. Under gynnsamma förhållanden kan man säkert hindra eldens spridning till ett hus, som är beläget på endast två meters avstånd från en brinnande halmstack. Men under olyckliga omständigheter kan huset antändas, även om halmstacken är belägen på ett avstånd av 150 meter från huset. Följaktligen medför denna tolvetersregel inte det skydd, som man här tycks kalkylera med.

I samband med att denna fråga förra gången behandlades i riksdagen, gick jag igenom olika försäkringshandlingar i Västmanlands nya brandstodsbolag. Det visade sig då, att under en 20-årsperiod hade försäkrade värden till 55 000 kronor förstörts med anledning av bränder i halmstackar. I anledning av brand i halm inomhus däremot hade försäkringsvärden till det 20-dubbla beloppet blivit förstörda. Man måste under sådana förhållanden medge, att brandrisken för halm inomhus är väsentligt mycket större än de risker, som kunna uppkomma genom halmstackar utomhus. Halmstackarna ha emellertid i detta fall kommit att framstå såsom den största faran. Detta beror naturligtvis därpå att de resande inspektörerna kunnat lättare upptäcka halmstackarna, under det att de aldrig upptäckt halmen inomhus. På det sättet ha vederbörande aldrig kommit att tänka på de faror, som uppkomma i sistnämnda hänseende. Halm inomhus är emellertid som sagt den verkliga brandfaran. En gammal lagrad halmstack däremot brinner i verkligheten inte, utan den kolar endast. Man brukar ibland få ganska god tid på sig för att släcka den eld, som uppkommit i en gammal halmstack.

Herr talman! Med utgångspunkt från

vad jag här andragit ber även jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON i Mölndal (kort genmäle): Herr talman! Man har till mig ställt frågan om jag har den uppfattningen, att husen äro skyddade, om de ligga på ett avstånd av 12 meter från halmstack. Varken jag eller utskottet har den uppfattningen, men vi hävda, att ju längre en byggnad ligger från en halmstack, desto större möjlighet har man att rädda byggnaden vid eventuell brand i halmstacken. Jag vill för övrigt erinra om att Södermanlands läns brandförsäkringsbolag uppgivit, att bolaget på grund av att avståndet mellan halmstack och byggnad i ett flertal angivna fall varit 12 meter eller däröver undgått att utbetala brandförsäkring för till följd av eld i halmstack hotad egendom till ett värde av 1 800 000 kronor. Härtill vill jag lägga, att herr von Stockenström å Berga säteri har uttalat, att på grund av att halmstackarna vid detta säteri ligga på ett avstånd av 13 meter ifrån byggnaderna, finns det möjlighet att få tillräcklig tidsfrist för att kunna vidta åtgärder för att förhindra brand i byggnaderna. Jag tror, att vad som här sagts ifrån dessa sakkunniga talar på ett tydligt sätt för att det finns anledning att upprätthålla ett visst avstånd mellan stack och byggnad.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Herr Andersson i Mölndal redogjorde i sitt första anförande rätt ingående för hur många möjligheter det finns för en enskild lantbrukare att få dispens ifrån den här bestämmelsen. Det är klart, att om man vill påtaga sig allt det besvär, som följer med detta dispensförfarande, finns det sådana möjligheter. Men en halmstack är väl lika eldfarlig, om den ligger nära ett hus efter ett dispensförfarande som om den ligger nära ett hus utan ett sådant dispensförfarande. Att motivera bibe-

Bestämmelserna ang. avståndet mellan halmstack och byggnad.

hållandet av bestämmelser om minimi-avstånd mellan halmstack och byggnad med att det finns en massa kryphål så till vida att man kan få dispens att flytta halmstack närmare byggnad är ju ganska egendomligt. Om den möjligheten utnyttjas i större utsträckning, blir ju effekten av bestämmelsen ur brandsäkerhetssynpunkt inte så särdeles stor.

Hemma i Bohuslän finns det gott om små gårdar, och där är det många gånger trångt om utrymmet med berg på ena sidan och en grannes tomt på andra sidan och husen mycket nära varandra. I ett mycket stort antal fall är hebyggelsen sådan, att det över huvud taget inte finns någon möjlighet att lägga en halmstack 12 m från huset. Skall man nödgas söka dispens för att man inte lägger en halmstack, där den över huvud taget inte kan ligga och där man inte har rätt att lägga den, ifall man inte skall hänga upp den i luften, vilket man väl inte heller får, då väl grannen äger luftutrymmet över sin gård?

Det har sagts, att man skall ta nationalekonomiska hänsyn. Ja, det är naturligtvis inte lätt att räkna ut vad som är mest värt: de minskade brandriskerna eller det ökade arbete, som förorsakas av att man skall lägga halmstackarna 12 meter ifrån byggnaderna. Det kan i vissa fall orsaka ett betydande merarbete att lägga en halmstack längre bort, även om det finns utrymme härför. På större gårdar spelar det kanske inte så stor roll, därför att man där har sådana tekniska anordningar, att det inte är så besvärligt att flytta halmen, men på mindre gårdar kan merarbetet bli betydande, och det är som bekant inte särskilt gott om arbetskraft på landsbygden nu för tiden. Skall man summera ihop vad allt detta merarbete är värt å ena sidan och väga det mot de minskade brandriskerna å andra sidan, tror jag för min del inte att man gör någon nationalekonomisk be-

sparing med dessa bestämmelser, vilket även här vittnats om att man inte gör. Utskottets talesman har som sagt påpekat hur många möjligheter det finns att medelst dispensförfarande komma ifrån bestämmelsen.

Min personliga uppfattning om denna sak är, att det inte finns många bestämmelser i svensk lagstiftning, som äro så dumma som denna, och det vill inte säga litet. Det är något alldeles fruktansvärt, att man skall behöva ge sig in på sådana här saker. Nog skulle vi väl i denna folkvalda kammare kunna tillmäta sunt bondförnuft en liten smula betydelse vid sidan av remissmyndigheternas yttranden. Att brandförsäkringsbolagen med tacksamhet ta varje minskning av riskerna är alldeles självklart, men här finnas ju även andra parter att ta hänsyn till.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Stjärne*.

Herr VIGELSSBO (kort genmäle): Herr talman! Det var roligt att höra, att utskottets talesman ställde i utsikt, att man i mycket stor utsträckning skulle få dispens att lägga halmstack närmare. Menar utskottets talesman, att eldfaran är avvärd genom en sådan dispens? Jag kan inte förstå, att det kan förhålla sig på det sättet.

Det förefaller mig som om det vore svårt för utskottets talesmän att ge belägg för att halmstackar äro eldfarligare än halm inomhus, när de, såvitt jag kan förstå, inte ha någon kalkyl över hur många eldsvådor som inträffat på grund av att eld uppkommit i halm inomhus. En sådan kalkyl förekommer inte i utskottsutlåtandet. Vi ha skaffat en del uppgifter härom och funnit att eldfaran när halm ligger inomhus är väsentligt större än när det finns halmstackar utomhus, och under sådana förhållanden anse vi oss kunna inta den ståndpunkt vi gjort här.

Bestämmelserna ang. avståndet mellan halmstack och byggnad.

Herr HANSSON i Skediga: Herr talman! Jag skulle egentligen inte behövt begära ordet, sedan herr Vigelsbo yttrat sig. Men jag har ansett mig böra framhålla, att jag tror, att riksdagen, om den bifaller utskottets hemställan, går in för en anordning, som skulle skapa en kår av lagbrytare. Ett iakttagande av dessa bestämmelser om tolvetersgränsen kan medföra, att jordbrukarna tvingas bränna upp halmen. Vi böra i detta sammanhang komma ihåg, att 1941 och 1942 var det många som körde hem granris till djuren för att stilla deras hunger. Då skrek man efter cellulosa-foder åt djuren, men det fanns inte sådant heller i tillräcklig mängd. Jag tycker att riksdagens andra kammare borde ha litet mera praktisk syn på livet än att gå med på sådana lagbestämmelser, som tvinga folk att bli lagbrytare.

Nu säger utskottet, att lantbrukarna inte begagna sig av rättigheten att begära dispens. Men som herr Vigelsbo sade, blir ju inte brandrisken mindre därigenom att licens lämnas på att få ha en halmstack närmare en byggnad än 12 m. Det medför bara, att myndigheterna få skriva litet om det. Jag tycker, att det är fullkomligt löjligt att hålla på en sådan bestämmelse som denna. Det finns byar, där det är fullkomligt omöjligt för en jordbrukare att placera en halmstack på ett sådant sätt, att han inte blir lagbrytare. Jag skulle med tanke på att så många eldsvådor uppkomma vilja fråga utskottets talesmän: Vad skylla ni på, när det inte finns någon halmstack? En olycka är en olycka, och när den kommer, blir den ej mindre, om en halmstack ligger i närheten. Ert ståndpunktstagande innebär ett underkännande av jordbrukarna och ni sätta därmed en prick på dem. Tro ni inte, att varenda jordbrukare är så försiktig och rädd om både halmstack och gård, att vi inte kan behöva gå in för sådana lagar? Jag hemställer, att andra kammaren biträder reservationen och därmed ger ett ordentligt be-

sked, så att vi inte mera behöva debattera sådant här i riksdagen. Det är tredje gången vi i denna kammare diskutera den orimliga bestämmelse, som det här gäller.

Herr HANSSON i Skegrie: Herr talman! Den nu gällande brandlagstiftningen kom till under brinnande världskrig. Det var 1944. Vissa intryck från de krigförande länderna blevo därför bestämmande för lagens avfattning. Man hade i dessa länder, främst i Finland, gjort den erfarenheten, att öppna upplag av brandfarliga ämnen voro riskabla vid fällning av brandbomber. Den kommitté, som utarbetade förslaget till brandlag, sökte omplantera erfarenheterna från Finland hos oss. I Finland bestämde man visst också, att öppna upplag vid industrier, som voro viktiga ur folkförsörjningssynpunkt, skulle skyddas bättre än som tidigare skett. I stil med detta skrev man 11 § i nu gällande brandlag. Där heter det bl. a. ungefär sålunda, »ägare av byggnad eller upplag är skyldig att vidtaga sådana säkerhetsåtgärder, som äro nödvändiga». Om man den gången också menade, att man skulle omplantera dessa bestämmelser att gälla vid jordbruk, kan däremot diskuteras. Jag har den uppfattningen, att man har gjort en onödig skärpning av vad man den gången ville ha skrivet. Jag ifrågasätter nämligen starkt, huruvida det var lagstiftarens mening, att man skulle skriva så bestämda regler som man här har gjort.

Som alla känna till var ju vid det tillfället, alltså 1944, den nuvarande landshövdingen i Kopparbergs län kommunikationsminister. Det var alltså han som skrev denna lag och lade fram lagförslaget. Det är därför intressant att se, hur han själv i sitt län tillämpar dessa bestämmelser. Det framgår av utlåtandet, att i Kopparbergs län äro nu fastställda 36 brandordningar och att 12-metersavståndet är angivet i 19 av dessa

Bestämmelserna ang. avståndet mellan halmstack och byggnad.

men saknas i 17. Sålunda har han som skrivit lagen inte menat, att den skulle tillämpas på det sätt, som länsstyrelserna i allmänhet tillämpa den, då de praktiskt taget inte medgiva några undantag.

Jag begärde, herr talman, ordet närmast i anledning av ett yttrande av herr Andersson i Mölndal. Han sade ungefär så här: det är all anledning för jordbrukarna att fylka sig kring gällande brandskyddsbestämmelser. Det motstånd som reses från jordbrukarhåll mot dessa bestämmelser, är inte dikterat av någon vårdslöshet eller liknöjdhet för gällande brandföreskrifter, utan detta motstånd är tillkommet, därför att man på jordbrukarhåll vet med sig, att man många gånger inte har praktiska möjligheter att följa lagens bestämmelser, och att man många gånger mot sin egen vilja tvingas att bli lagbrytare. Det är den rent principiella inställningen, som jag gärna håller med herr Dickson om att man inte kan godkänna.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga, att jag har precis samma uppfattning som den ärade motionären här, nämligen att det inte är nödvändigt att lagfästa en sådan bestämmelse som denna. Den kommer i alla fall att tillämpas i den utsträckning det går att tillämpa den genom att försäkringsbolagen i möjligaste mån gå in för den i sina mellanhavanden med försäkringstagarna. Jag tror bestämt att försäkringsbolagen bättre förstå att handhåva dessa rent praktiska angelägenheter och att ta hänsyn till jordbrukarnas intressen.

Jag ber, herr talman, att få yrka ifall till reservationen.

Herr HEDLUND i Östersund: Herr talman! Jag begärde ordet bara för att beröra den formella sidan av denna fråga.

Jag delar herr Dicksons uppfattning, att frågan om halmstackarnas placering är en sak som riksdagen numera strängt

taget inte har med att skaffa. Men varför drar då herr Dickson själv frågan inför riksdagen?

Nu gällande brandstadga ålägger kommunerna att anta den brandordning, som bäst passar varje kommun. Ni ha alltså alla i edra respektive kommuner — herr Dickson i sin kommun, herr Svensson i Ljungskile i sin kommun osv. — varit med om att antaga en brandordning, som ni sedan upptäckt vara till förfång för er själva. Men riksdagen kan givetvis inte nu gå till kommunerna och säga: »Den där brandordningen, vilken ni själva fått rätt att antaga, får inte ha det innehåll som den nu har, utan ni måste stryka bestämmelsen om ett visst avstånd mellan halmstack och byggnad.» Det kan knappast riksdagen göra, utan kommunerna måste ha kvar sin självbestämmanderätt, i all synnerhet som de under senare år lagt ner stora pengar på att ordna sitt brandväsende för att skydda sig mot brandolyckor. Kommunerna kunna ju inte då godkänna en ordning, som lämnar envar invånare frihet att handskas med ur brandskyddssynpunkt farliga ting så som det passar dem själva.

Jag vet inte om avståndet 12 meter eller 10 meter eller 6 meter är det rätta. Men instinkten säger mig, att ju längre från byggnad en halmstack är belägen, desto större är också brandsäkerheten — det framgår också av den redogörelse, som i utskottets utlåtande lämnas för vissa eldsolyckor med angivande av avståndet mellan halmstack och byggnad. Det är emellertid ett faktum att det i en del fall inte går att hålla ett avstånd på 12 meter mellan halmstack och byggnad — herr Olsson i Mora har under hand talat om för mig, hur omöjligt det är på vissa gårdar i Dalarna, och jag inser att det måste vara så. Men riksdagen har ju år 1947 — jag förstår dock inte att riksdagen ville lägga sig i kommunala angelägenheter så som den då gjorde — via Kungl. Maj:t sagt till länsstyrelserna, att om det är omöjligt att

Bestämmelserna ang. avståndet mellan halmstack och byggnad.

lägga en halmstack 12 meter från bygghuset, så må länsstyrelsen lämna dispens från bestämmelsen, när framställning därom göres. Kungl. Maj:t har tillställt alla länsstyrelser ett sådant cirkulär, och i en hel del kommuner har man också begagnat sig av rätten att få dispens.

Jag blir emellertid något överraskad, när man här talar om detta dispensförfarande som en sådan tunga för vederbörande, att man inte kan finna sig i att det bibehålles. Är det verkligen så besvärligt att till länsstyrelsen skicka en skrivelse av ungefär följande innehåll: »Min gård är så belägen och tomtförhållandena äro sådana, att jag, när jag tröskar, inte kan lägga min halmstack 12 meter från närmaste byggnad. Jag anhåller därför om tillstånd att få lägga halmstacken 6 meter från närmaste byggnad.» — »Nej», kanske man svarar, »det är inte besväret det gäller, men vi bönder äro så tafatta när det gäller att skriva.» Ja, jag har ju aldrig märkt, att bönderna äro så tafatta att skriva — åtminstone äro de det inte när det är fråga om att skriva motioner här i riksdagen — utan jag tror nog att varje lantbrukare, som förfogar över ett tröskverk, också kan uppsätta en skrivelse till länsstyrelsen om dispens.

Då det enligt min uppfattning är formellt oriktigt att riksdagen säger till kommunerna, att de brandordningar, som dessa antagit, måste ändras, så att bestämmelsen om 12 meters avstånd för halmstack tages bort, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr DICKSON (kort genmäle): Herr talman! Det har redan påpekats att den roll riksdagen här spelat är den, att riksdagen har utfärdat en rekommendation — en rekommendation som ju fortfarande står kvar. Nu har man emellertid på många håll — jag tror på de flesta håll i denna kammare — funnit

att denna rekommendation i närvarande stund inte är ändamålsenlig, och jag kan inte få i min skalle att man, om man ser att man har gjort ett felsteg, som ärlig karl har något annat att göra än att försöka ställa det hela till rätta, så att allting blir gott igen.

Sedan blir det ju kommunernas sak att undan för undan fatta beslut om huruvida bestämmelsen skall finnas i brandstadgan eller ej, dvs. om det nu verkligen finns någon kommunal självbestämmanderätt härvidlag, herr Hedlund, och det inte bara är fråga om en av de där chimärerna. Kommunerna skola ju visserligen kunna sitta och besluta om hur de vilja ha det, men sedan skola de skicka brandordningen till länsstyrelsen, som har att godkänna eller förkasta densamma, och på det sättet får man hålla på ända tills länsstyrelsen är nöjd. Om det skall kallas för kommunal självbestämmanderätt, så är det i varje fall inte vad jag menar med den saken.

Herr Hedlund i Östersund är ju en av riksdagens och, efter vad jag förstår, även en av Sveriges mest självständiga män, och han borde, även om han inte själv är lantbrukare, kunna inse att det bjuder en emot att sätta sig ned och skriva till länsstyrelsen i en sak, där man väl så bra som den länsnotarie, som skall behandla ärendet, begriper hurudan den praktiska lösningen bör vara. Det måste verka nedsättande på det egna människovärdet — om jag skall gripa till ett så starkt ord — att på detta sätt ha ett tvång över sig. Det är därför som jag vill — och jag tror att herr Hedlund i grund och botten också gärna vill det — ha bort de här tvångsbestämmelserna. Människorna skola lämnas att handla efter eget omdöme och ansvar. Ju mindre bestämmelser vi ha, desto bättre. Ju flera bestämmelser som finnas, desto sämre kunna människorna klara detta egna ansvar och omdöme, och de bli till slut bara robotar. Och då äro vi framme vid myrstacks-

Bestämmelserna ang. avståndet mellan halmstack och byggnad.

eller bisamhället, där medborgarna bara handla efter myndigheternas anvisningar och inte bry sig om att tänka, därför att det är farligt och opraktiskt att tänka.

Herr HANSSON i Skegrie (kort genmäle): Herr talman! I anledning av vad herr Hedlund här sagt om möjligheterna att erhålla dispens vill jag framhålla, att det många gånger nog inte går att i rätt tid få fram en sådan dispens. Herr Hedlund kan ju tänka sig litet in i det fallet, att man på en gård har satt i gång med tröskning och kanske sysselsätter ett tiotal personer därmed, men man rätt vad det är märker, att man inte kan placera all halm inomhus, utan måste flytta ut en del utomhus. Skall man då stanna tröskverket, avskeda de tio anställda och låta hela tröskningen ligga nere, till dess vederbörande på länsstyrelsen hunnit utfärda en licens? Så går det inte till i det praktiska livet, och man har knappast heller rätt att handla på det sättet med hänsyn främst till dem, som äro anställda för att utföra arbetet.

Vad kommunernas självbestämmanderätt beträffar, så kan man naturligtvis ha olika uppfattningar om vad som rymmes i detta begrepp. Jag känner till kommuner, där man ända till tre gånger har skickat in ett förslag till brandordning till länsstyrelsen men fått det tillbaka överkorsat med två röda streck och med det beskedet, att så länge inte bestämmelsen om 12 meters avstånd funnes med, så kunde inte länsstyrelsen godkänna brandordningen. Om detta skall vara kommunal självbestämmanderätt, så har nog det begreppet nu blivit rätt väsentligt uttänjt. För min del kan jag inte kalla det för kommunal självbestämmanderätt, att en kommun tvingas göra sin brandordning sådan som länsstyrelsen vill ha den, då länsstyrelsen i annat fall inte godkänner brandordningen.

Herr HANSSON i Skediga (kort genmäle): Herr talman! »Ni bönder äro ju så duktiga att motionera här i riksdagen», sade herr Hedlund, »så nog kunna ni skriva till länsstyrelsen och anhålla om dispens.» Men det blir, herr Hedlund, kanske inte bara halmstackarna det gäller. Det finns många hus i Sverige, som äro försedda med halmtak, och det finns också många hus med spåntak. Om vi se på statistiken, så är det inte halmtaken, utan spåntaken som äro de mest eldfarliga. Jag tror att om vi nu gå in för att behålla lagstiftningen om halmstackarna, så kanske nästa lag blir av det innehålllet att varken spåntak eller halmtak få finnas på hus, och sedan vet man inte var det hela slutar.

Jag tror att det enda raka och riktiga är att här bifalla reservationen, så att vi kunna få slut på det myckna diskuterandet om halmstackarna. Det kan nog också än en gång komma dagar, då det kan vara gott för Sverige att det finns litet halmstackar här och där. Det är inte sagt att det jämt blir så goda skördeår, utan det kan också bli mindre goda. Jag är så gammal att jag minns flera tillfällen, då man fått taga vara på halmtaken för att kunna ställa djuren — år 1905, då jag kom till Flosta, fingo vi lov att göra det.

Jag tror inte att riksdagen bör ge sig in på detta område. Frågan om halmstackarna har gjorts större än den är, ty det finns inte sådana risker som man här velat göra gällande.

Herr PETERSSON i Ersbacken: Herr talman! Jag har inom utskottet deltagit i behandlingen av denna fråga och därvid anmält en reservation. Jag hade från början inte tänkt yttra mig i den debatt, som här förts och som ju börjar bli långdragen, men det är ett par saker som jag inte kan underlåta att påtala.

Jag vill visst inte underkänna bety-

Bestämmelserna ang. avståndet mellan halmstack och byggnad.

delsen av 12-metersregeln, ty det kan säkert vara förenat med fara att ha halmstackar liggande för nära en byggnad, men jag är å andra sidan inte övertygad om att man genom en bestämmelse om ett avstånd på 12 meter eller därutöver undgår faran. Vad som har varit avgörande för mig, när jag skrev reservationen — och jag tror att min medreservant var av samma åsikt — har varit den tendens mot byråkratisering och kontrollerande som alltmer göra sig gällande. Vi ha velat reagera mot detta system med en mängd kontrollanter, som resa landsbygden runt med väska och tumstock. Det går lätt att få kontrollanter, men det ser ut som om man sedan aldrig skulle bli av med dem.

Det är nu rätt länge sedan vi avskaffade brödsädesregleringen, men det finns än i dag kontrollanter, som resa runt i bygderna och kontrollera att ingen mal för mycket. Jag hörde ett rykte om att det i förra veckan hade varit två kontrollanter på besök vid en liten kvarn hemma i min trakt. Jag trodde först att ryktet var felaktigt, men när jag tog närmare reda på saken, befanns det vara rena sanningen. Två kontrollanter hade under två dagar sysslat med att gå igenom listor och förmalningsjournaler hos denna lilla kvarn. De hade i två fall gjort anmärkningar med resultat att vederbörande, som malt mjöl, blivit dragna inför Pontius Pilatus. Vid en närmare undersökning kunde jag emellertid konstatera, att det var fråga om rent löjväckande saker. Att en lantbrukare, som nyss sålt sin gård, hade tagit kvar en påse vete för att mala och ha för kommande dagar, kan väl inte sägas vara något fel. Det andra fallet gällde en hemmansägare, som nyligen flyttat ned till Dalarna från Vilhelmina i Norrland. Kontrollanterna tyckte att han hade malt alldeles för mycket vete, men han förklarade att han hade tolv barn i familjen och därför måste

mala en säck i taget, om det skulle förslå någonting åt denna stora barnskara.

Man tycker verkligen att det är för mycket att två kontrollanter skola behöva komma resande och arbeta i två dagar för att leta fram sådana här småsaker.

Det är mot tendenser av detta slag, som jag och min medreservant främst ha vänt oss, och vi ha med utgångspunkt därifrån ansett att bestämmelsen om 12 meters avstånd för halmstack bör tagas bort ur brandordningarna. I Kopparbergs län, där man har en praktisk landshövding och länsstyrelse, ha ju kommunernas brandordningar blivit godkända, även om bestämmelsen är borttagen, och jag tror att det gott kunde ske överallt i landet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr OLSSON i Mora: Herr talman! Jag begärde huvudsakligen ordet för att omnämna en enda sak.

Herr Hedlund har velat fästa kammarens uppmärksamhet på att kommunerna ha rätt att i sina brandordningar införa den bestämmelse rörande avståndet mellan halmstack och byggnad som synes mest lämplig. Det föranleder mig att tala om för kammaren, att i den kommun, där jag är bosatt, vägrade vi två gånger att i brandordningen införa 12-metersregeln, därför att det för oss var uppenbart att den i många fall inte kunde tillämpas. Brandordningen återremitterades två gånger från länsstyrelsen och till sist tvingades kommunen att böja sig.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ÅHMAN: Vad herr Olsson i Mora här anfört överensstämmer precis med mina erfarenheter, och jag skall därför, herr talman, avstå från att gå närmare in på saken.

Utsträckt tillämpning av den till arbetsrätten hörande skyddslagstiftningen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Mölndal begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller den reservation, som fogats vid första lagutskottets förevarande utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i nämnda utlåtande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Dickson begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid av-gåvos 110 ja och 76 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 9.

Föredrogos vart efter annat:

första lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckt motion angående bestämmelser till förhindrande av vissa skenäktenskap; och

andra lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen

den 11 juni 1937 (nr 338) om moder-skapspenning.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

Utsträckt tillämpning av den till arbetsrätten hörande skyddslagstiftningen.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion angående utsträckt tillämpning av den till arbetsrätten hörande skyddslagstiftningen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr STÅHL: Herr talman! Då motionären, herr Christenson, på grund av sjukdom tyvärr är förhindrad att närvara här i dag, har jag, eftersom jag tidigare haft anledning att något syssla med den ganska svåra fråga, som här föreliggande motion avser, känt det som en förpliktelse att säga några ord i anslutning till motionen. Och jag gör det desto hellre som jag tror att de synpunkter, som jag vill anföra, i det väsentliga överensstämmer med vad motionären själv skulle ha velat framhålla i frågan.

Jag skulle till en början vilja uttala min glädje över att utskottet så allvarligt som fallet är har tagit på det spörsmål som här föreligger. Utskottet gör också två mycket viktiga medgivanden. För det första säger utskottet, att den skillnad, som förefinnes mellan de båda grupper av anställda, som det är fråga om, är svår att precisera och att detta i sin tur skapar en oklarhet, som kan vålla oreda när det gäller lagstiftningen för de olika kategorierna av anställda. För det andra framhåller utskottet att det är önskvärt att den grupp av anställda, som motionen tar sikte på, nämligen de s. k. beroende uppdragstagarna — de äro ju inte anställda i vanlig mening, utan kunna i

Utsträckt tillämpning av den till arbetsrätten hörande skyddslagstiftningen.

viss mån betraktas som fria företagare — också böra erhålla de förmåner som tillkomma andra anställda, främst då semesterförmånen.

Man tycker ju att utskottet av dessa konstateranden borde ha dragit den slutsatsen, att det vore riktigt och rimligt att en utredning företoges för att klarlägga de beroende uppdragstagarnas förhållande till arbetsgivaren. I stället gör utskottet helt om och säger, att utskottet vill icke vara med om att det sker någon utredning. För denna ståndpunkt anför utskottet följande tre skäl: för det första att det pågår utredningar på området, för det andra att gränsen mellan de beroende uppdragstagarna och de självständiga företagarna är, såsom jag nyss framhöll, rätt flytande, samt för det tredje att den grupp av anställda, som det här gäller, bör liksom alla andra grupper kunna ordna saken genom avtal med arbetsgivarna.

Vad det första skälet beträffar, är det naturligtvis riktigt att det pågår vissa utredningar — det anfördes också år 1945, när en liknande propå avisades här i riksdagen. Men det pågår praktiskt taget alltid, speciellt när det gäller olycksfallsförsäkringslagstiftningen, en översyn och i viss mån även utredningar, och skall man vänta på att det därvidlag uppnås något slags stillestånd, innan man gör undersökningar om utvidgning av lagen, får man nog vänta mycket länge.

Utskottet framhåller vidare, att det inom justitiedepartementet pågår en utredning rörande förmånsrättsordningen och att slutförandet av denna utredning först bör avvaktas. Detta förefaller egendomligt, ty den utredning, som pågår inom justitiedepartementet, skall uttryckligen taga sikte på förhållandena inom ramen för byggnadsborgenärsutredningen, och det kan ju inte på något sätt gälla den grupp av anställda som det nu är fråga om.

Jag kommer så till det andra skälet,

som utskottet åberopar, nämligen den flytande gränsen mellan vanliga självständiga företagare och de beroende uppdragstagarna. Det är givet att denna gräns är mycket vag och att det naturligtvis skapar en viss rättsosäkerhet och ovisshet om hur bestämmelserna skola tillämpas. Men det är ju just för att få den gränsen klarlagd som en utredning skulle komma till stånd. Det är inte möjligt för enskilda eller kårer av beroende uppdragstagare att själva åstadkomma en sådan klarläggning. Speciellt inom handelsresandekåren har man länge hållit på med dessa frågor, men det har visat sig omöjligt att komma till något resultat, om det inte från auktoritativt håll fastslås, vilka som äro att hänföra till den ena och andra gruppen och vilka förmåner som i så fall skola komma vederbörande till godo.

Som ett tredje och sista skäl har utskottet pekat på möjligheten att gå avtalsvägen. Det förhåller sig emellertid nog inte alldeles så som utskottet därvidlag antyder, nämligen att flertalet beroende uppdragstagare under de senaste åren kunnat flytta fram sin position genom att begagna sig av avtalsvägen. Den största av de grupper det här är fråga om, handelsresandena, intar en egendomlig mellanställning. De avtal, som ha träffats mellan arbetsgivarna och TCO, avse icke den typ av handelsresande, som är att hänföra till beroende uppdragstagare, utan de handelsresande, som äro att betrakta som anställda, vilket är någonting annat. Man skulle kunna jämföra dessa beroende uppdragstagare med kommissionsföretagare, som visserligen driva företag med egen vinst, men som icke desto mindre äro beroende av den arbetsgivare, vilkens varor de sälja.

Nu har den största av dessa gruppers organisationer, Sveriges aktiva handelsresande, träffat en uppgörelse med Svenska arbetsgivareföreningen om en vägledning vid uppgörande av anställ-

Utsträckt tillämpning av den till arbetsrätten hörande skyddslagstiftningen.

ningskontrakt. Man skulle kunna kalla det ett slags normalkontrakt, men arbetsgivarparten har hållit styvt på att vägledningen endast gäller anställda resande, detta begrepp taget i sin snävt civilrättsliga mening. Däremot finns det fortfarande ingen möjlighet att få en rimlig uppgörelse till stånd för dem som stå utanför kåren av egentliga anställda, nämligen de s. k. beroende uppdragstagarna.

Jag måste alltså, som jag tror att också motionären skulle ha gjort om han varit närvarande, beklaga att utskottet faktiskt icke har observerat de speciella svårigheter, som gälla för denna grupp. Jag skall, herr talman, inte yrka bifall till motionen, men jag vill uttala den förvissningen, att då denna grupp av anställda är så stor och deras rättsfrågor så flytande, det i längden blir omöjligt för statsmakterna att komma ifrån en kartläggning av detta område. Jag förutskickar att en sådan utredning blir svår — så mycket har jag sysslat med denna fråga — men jag tror icke desto mindre att det småningom blir nödvändigt att gripa sig verket an.

Jag hoppas alltså att motionären inte skall låta avskräcka sig av utskottets avslagsyrkande. Jag vill också uttala den förhoppningen, att opinionen inom utskottet skall vända sig, så att vi småningom få den utredning, som i så hög grad är av behovet påkallad för att skänka trygghet åt en stor och för vårt näringsliv mycket betydelsefull grupp av yrkesutövare.

Jag har, herr talman, som sagt intet yrkande.

Herr JACOBSSON i Igelsbo: Herr talman! Herr Ståhl har mycket riktigt påpekat, att det är mycket svårt att lösa den fråga, som tagits upp i den föreliggande motionen. Andra lagutskottet har, såsom framgår av dess utlåtande i ärendet, observerat dessa svårigheter

och kommit till att man för närvarande inte kan ange några hållpunkter för hur utredningsarbetet skall bedrivas för att man skall komma till rätta med åtskilliga missförhållanden här.

Det är huvudsakligast på tre punkter motionären har inriktat sig: det i viss mån bristande olycksfallsförsäkringskyddet, semesterfrågan och frågan om förmånsrätt för innestående provisioner och dylikt.

Beträffande olycksfallsförsäkringsfrågan har utskottet framhållit, att denna är föremål för en allmän översyn av socialvårdskommittén. Man får väl då ändå förutsätta, att kommittén kommer att ägna uppmärksamhet åt ifrågavarande spörsmål, och utskottet har med anledning av detta förhållande inte ansett sig böra avlämna något förslag i ärendet.

Frågan om semester för de beroende uppdragstagarna har naturligtvis en stor social betydelse och är som jag nyss framhöll mycket svårlost. Man kan inte tillförsäkra de beroende uppdragstagarna en viss semestertid, alldenstund de själva bestämma över sin arbetstid, och det skulle i så fall bli fråga om en kontant semesterersättning. Till detta kommer också, såsom herr Ståhl påpekade, att det är svårt att dra gränsen mellan vad man skall betrakta som egna företagare och beroende företagare. Man kommer till det resultatet, att det i många fall måste bero på en skälighetsprövning. De ändringar i arbetsfredslagstiftningen, som riksdagen genomförde 1945, ha dock givit dessa beroende uppdragstagare möjlighet till ett kollektivt uppträdande gent emot sina uppdragsgivare, och det har också visat sig, att utformningen av arbetsfredslagstiftningen har givit resultat i hithörande fall. Jag vill visst inte bestrida att det, som herr Ståhl har sagt, finns åtskilligt fall, där man inte har lyckats, men möjligheter finnas alltså att gå fram på den vägen, och dem har man också som sagt utnyttjat i åtskilliga fall.

Ersättning av statsmedel åt delägare i »Svartbyns dikningsföretag av år 1941» i Överluleå socken.

Med hänsyn till att man inte har kunnat avgränsa ett område och slå fast vad som är det ena eller det andra har utskottet emellertid inte ansett sig kunna tillstyrka en utredning. Det vidhåller dock den ståndpunkt, som det uttalade redan 1945, nämligen att Kungl. Maj:t bör ha sin uppmärksamhet riktad på förhållandet i fråga och föreslå åtgärder i den händelse det skulle visa sig, att det är större grupper som inte kunna få sin semesterfråga ordnad avtalsvägen.

Den tredje punkten slutligen, de föreslagna ändringarna i 17 kap. 4 § handelsbalken, är föremål för övervägande inom justitiedepartementet. Det är riktigt som herr Ståhl säger, att undersökningen gäller fastighetskrediten, men de dolda förbehåll av olika slag som finnas komma ju i de flesta fall att beröra just fastighetskrediternas ställning, och man måste därför vara försiktig innan man beslutar att vidga föremålen för dessa dolda undantag.

Med hänvisning till vad jag här har framhållit tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till andra lagutskottets förslag i detta ärende.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner angående viss komplettering av lagen om övervakning av konkurrensbegränsning inom näringslivet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Ersättning av statsmedel åt delägare i »Svartbyns dikningsföretag av år 1941» i Överluleå socken.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner angående viss ersättning av stats-

medel åt delägare i »Svartbyns dikningsföretag av år 1941» i Överluleå socken.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr LÖFROTH: Herr talman! I utskottsutlåtandet säges det, att riksdagen tidigare intagit en principiell ståndpunkt till frågan om ersättning av den art, som yrkas i motionen, och att utskottet inte vill frångå denna intagna ståndpunkt. När man studerar de olika fall, varpå utskottet stöder sig, tycker man emellertid att det vore på tiden att den principiella ställningen omprövas.

Av rättviseskäl borde markägarna, vilka av Kungl. Maj:t och kronan förhindrats att utveckla och förbättra sina marker, på lämpligt sätt kompenseras. I detta fall har till och med en del militära chefer, vilka på ort och ställe studerat dikningsföretaget, i sina yttranden vitsordat det berättigade i att markägarna erhålla ersättning enligt de krav de framställt. En av de militära cheferna har till och med skisserat hur en dylik ersättning borde utgå, och länsstyrelsen i Luleå, vars chef denna kammare väl känner, har också på utskottets begäran yttrat sig och därvid förklarat sig anse, att delägarna i dikningsföretaget böra erhålla full ersättning för den skada och förlust som tillfogats dem genom att militära dispositioner lägga hinder i vägen för företaget.

Det kanske bör upplysas om att Svartbyn ligger några kilometer utanför Bodens stad. Svartbyn är en verklig jordbrukarbygd, där befolkningen sedan gammalt så gott som helt och hållet haft sin utkomst av jordbruk och skogsbruk. Genom att ett flertal fastigheter inom Svartbyn under de senare åren för militärt ändamål varit nödsakade att avträda relativt stora skogsområden, måste en förskjutning mot ökad jordbruksdrift inom fastigheterna äga rum

Ersättning av statsmedel åt delägare i »Svartbyns dikningsföretag av år 1941» i Överluleå socken.

för att de skola kunna bestå som självständiga jordbruk. Förhindrandet av torrläggningsföretaget lägger emellertid hinder i vägen för en sådan naturlig utveckling. Det bestående förhållandet inom fastigheterna har sålunda rubbats, och kompensering genom ökad jordbruksdrift har i detta fall icke kunnat åstadkommas. Man kan därför enligt min mening inte bortresonera att det uppstått skador, och jag anser att staten bör gottgöra jordbrukarna för dessa skador.

Jag förstår att det inte är någon mening att ställa något särskilt yrkande mot ett enhälligt utskott, men, herr talman, jag har dock velat anföra dessa synpunkter i anslutning till min motion.

Herr ANDERSSON i Löbbo: Herr talman! Jag hade kanske inte behövt begära ordet vid det förhållandet att herr Löfroth inte ställde något yrkande, men jag gjorde det likväl emedan herr Löfroth gjorde gällande, att det vore anledning att ompröva de principer, vilka riksdagen tidigare följt i hithörande hänseende.

Jag skall be att med några ord få redogöra för denna frågas innebörd. Motionärerna, herr Löfroth i denna kammare och en medmotionär i första kammaren, föreslå ersättningar av två skilda slag till jordägarna: dels ersättning för lidna skador, dels ersättning för utrednings- och processkostnader. Liknande frågor voro föremål för riksdagens behandling år 1942. I det utlåtande, som då avlämnades av jordbruksutskottet, framhölls det, att man borde skilja mellan de två saker, som jag nyss antydde och som den förevarande motionen omfattar. Man skall skilja mellan de fall, då ingripandet riktar sig mot någon redan bestående rätt, och de fall, då så icke är förhållandet.

I en vid samma års riksdag väckt motion upptogs ett specialfall, nämligen

Horssjöns torrläggningsföretag i Småland. Man krävde där ersättning dels för de förluster vederbörande lidit genom att de icke fingo sänka ifrågavarande område, dels för de utrednings- och rättegångskostnader vederbörande lagt ned för undersökningarna. Utskottet gjorde då ett uttalande, vilket bifölls av riksdagen, att det vore billigt och rimligt att det allmänna bestrede undersöknings- och rättegångskostnaderna och ersatte sakägarna för dessa. Däremot ansåg utskottet att det inte föreligger någon ovillkorlig rätt för en markägare att göra vad som helst med sin jord.

Jag kan ta ett analogt fall till det avdikningsföretag, varom herr Löfroth nu har motionerat. Vi ha i Östergötland en förnäm fågelsjö, Tåkern. Jag hoppas att Tåkern icke blir sänkt, men det finns intressen för att så sker. Säkerligen skulle det medföra betydande fördelar för dem som äga stränderna och vattenrätten till Tåkern, men det vore väl ändå orimligt om dessa strandägare skulle kunna resa anspråk på ersättning av statsverket för att de inte få förverkliga ett avdikningsprojekt, som, om det komme till utförande, skulle medföra betydande olägenheter ur naturskyddssynpunkt.

I herr Löfroths fall ligger det något annorlunda till. Där är det försvaret som kommit emellan och förhindrat att avdikningsföretaget kommer till stånd. Vi ha behandlat denna sak mycket grundligt i jordbruksutskottets andra avdelning, och jag kan sluta med att nämna, att herr Löfroths medmotionär i första kammaren har undertecknat utskottsutlåtandet. Han kom underfund med att man inte kunde komma längre än till den motivering och det yrkande, som utskottet föreslår. Det hör till saken att utskottet i motiveringen har uttalat, att intressenterna i Svartbyns dikningsföretag säkerligen äga rätt enligt gällande bestämmelser att erhålla ersättning

Ändringar i kungörelsen angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m.

för de undersökningskostnader de lagt ned. Den saken kunna vi alltså avföra från diskussionen. Jag skulle tro, herr talman, att herr Löfroth, om han haft tillfälle att vara med vid den grundliga behandlingen av ärendet i utskottet, skulle ha kommit till samma ståndpunkt som hans medmotionär i första kammaren.

Jag ber att med detta, herr talman, få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 16 i anledning av väckta motioner om åtgärder för en mera produktiv fiskodling i Kalix älv.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Ändringar i kungörelsen angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i kungörelsen angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr NORUP: Herr talman! Som motionär skall jag be att få säga några ord i denna fråga.

Utskottet har i sitt utlåtande behandlat den förevarande motionen välvilligt, och jag har kanske därför på ett sätt ingen anledning att ta till orda. Sedan utskottet behandlade frågan har det emellertid inträffat någonting. Den 20 april gick det en fruktansvärd storm över vissa delar av vårt land och speciellt över Skåne, där sandområdena

voro utsatta för en oerhört stor förstörelse.

Då andra avdelningen i utskottet hade så stora sympatier för motionen, som framgår av skrivningen, gav jag med mig och sade, att jag inte skulle ställa något annat yrkande än det som föreslagits på avdelningen och som sedan utskottet antog. Efter det stormen dragit fram över Skåne har jag emellertid kommit till en annan uppfattning. Den stormen var en av de svåraste på många år. Att beräkna skadorna är oerhört svårt, men jag är övertygad om att de uppgå till flera miljoner kronor. Stormen har väl inte åstadkommit så stor skada för någon jordbrukare, att han måst gå från hus och hem, men när man reser över området, finner man att skadorna äro sådana, att den som inte har sett det inte kan föreställa sig att sand kan åstadkomma sådan skada på ett dygn.

Jordbruksministern uttalade genast sitt intresse för att man skulle avhjälpa de skador som uppstått, och han anmodade lantbruksnämnden i Kristianstads län att göra vissa undersökningar. Men det stannade inte vid det. Lantbruksstyrelsen hade observerat skadorna och sände ned representanter, som skulle undersöka hur illa det låg till. Följaktligen reste såväl överdirektör Ytterborn som byråchefen Granström ned tillsammans med sekreteraren i Kristianstads läns hushållningssällskap och jordbrukskonsulent Björklund för att se hur det låg till.

Tillsammans med lantbruksdirektören företog jag samma dag en resa, under vilken vi genomkammade två häradar, där stormen gått över ganska ordentligt. De skador som uppstått på höstsåden, rågen och på rapsfälten voro fruktansvärda. Hela tunnland voro översållade av sand. Man kunde inte se annat än lite grand av topparna på rågen, och på en del håll voro de gröna delarna av den raps som icke var igen-

Ändringar i kungörelsen angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m.

tyrd av sand sönderpiskade av de fina sandkornen. Det såg fruktansvärt ut. På statens försöksgård i Ugerup hade man någon vecka innan stormen kom sått lupin. Man hade med den erfarenhet man förvärvat av sandstormar myllat fröna ganska djupt, cirka 4 cm. Den besådda arealen var cirka 12 tunnland. Stormen hade fullkomligt fört bort matjorden till 4 cm djup, och lupinfröna, som voro randsådda, lågo alldeles bara. Stormen hade sådan kraft att den fört med sig lupinarterna från raderna. I stället för att lupinerna voro randsådda lågo de nu bredsådda över hela fältet. Det är klart att utsädet var förspillt, men ej nog därmed. Det matjordslager som var bortfört hade fått konstgödning av olika slag, och när matjorden fördes bort, kom därmed också den utströdda konstgödnings bort. Stormen kommer att föra med sig skador ej bara för innevarande år, utan säkerligen kommer denna storms verkningar att göra sig gällande under år som komma.

Hur pass illa sandstormen farit fram kan jag lämna ett exempel på. På en väg strax söder om Åhus mätte jag upp en sanddriva. Den var 180 cm bred och 60 cm djup och sträckte sig 600 meter längs utefter vägen. Det var emellertid inte något enastående, utan sådana drivor — givetvis icke av den längden — kunde man finna på flera fält, där det fanns gärdesgårdar eller annat skydd.

När jag på vägarna kunde mäta upp sådana drivor, kunna kammarens ledamöter förstå, att sandstormarna under år som gått och under innevarande år medfört ovanligt stora kostnader, icke minst för vägförvaltningen, där man dagarna efter stormen måste forsla bort sanden på lastbilar. Man kan fråga sig: Vad skall man göra för att i någon mån lindra de skador som uppstått? Ja, för de jordbrukare som blivit utsatta för stormens skador, ligger det nära till

hands att tro, att de drabbats av katastrof och att det allmänna bör hjälpa till att lindra skadorna. För min del tycker jag att det finns mycket fog därför. Även om man icke gått så långt, att man beslutat ersätta skadorna, så har livsmedelskommissionen glädjande nog dock visat sig så förstående att jordbrukarna fått ökade möjligheter att köpa konstgödning.

För kommande tider är det rätt viktigt att det göres någonting, och då är skydds- och läplantering en av de åtgärder som bör vidtagas. Man har varit inne på det spörsmålet tidigare. Från statsmakternas sida har det anvisats vissa anslag och öppnats vissa låneformer för en del jordbrukare, som därigenom bli i tillfälle företaga dylik läplantering. Sälunda finnes det möjlighet för jordbrukare som bruka jord under 20 hektars storlek att få såväl lån som bidrag. Men dessa möjligheter täcka ingalunda de krav man kan ställa i detta sammanhang.

Enligt min och min medmotionärs mening — motion är väckt även i första kammaren — är det felaktigt att dessa åtgärder, som finansieras genom lån och bidrag, skola begränsas till jordbruk upp till 20 hektars storlek. Om dessa åtgärder skola få någon verkan, i varje fall göra någon större nytta, är det nämligen nödvändigt, att man ser till att så många jordbrukare som möjligt företaga skydds- och läplantering. Det finnes ett område i Kristianstads län, omfattande Villands och Gärdas härader på cirka 3 mils längd och en halv mils bredd, där det är ganska nödvändigt, att det företages sådana här skyddsplanteringar. Men det gäller att åstadkomma en dylik plantering så snabbt som möjligt. I vår motion ha vi föreslagit, att möjligheterna för att få bidrag och lån vidgas, att arealbegränsningen bör tas bort och framför allt att man bör se till att jordbrukarnas föreningar få hand om sa-

Ändringar i kungörelsen angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m.

ken och få stöd och bidrag. Det vore det allra verksammaste medlet.

Man var i viss utsträckning med på den här saken i utskottet, men man ville icke där att ett beslut skulle få generell verkan, utan ville att varje fall skulle underställas Kungl. Maj:t. Jag utgår ifrån — även om utskottets mening här skulle segra — att Kungl. Maj:t kommer att gå vederbörande jordbrukare till mötes, i varje fall då det begäres. Jag tror dock att ett beslut som verkade generellt skulle ge jordbrukarna större trygghet för att bidrag komma att utbetalas, och det skulle komma att medföra större intresse för dem det här gäller att sätta i gång.

Så som nuvarande bestämmelser verka kan staten sålunda giva anslag till de mindre jordbruken. Men vi kunna tänka oss t. ex. att en jordbrukare, som brukar jord under 20 hektars storlek, företar sig sådana här läplanteringar. Så bor det en jordbrukare med stor areal bredvid, vilken jordbrukare av en eller annan anledning icke företar någon sådan läplantering, trots att han kanske har stora öppna fält. Vad händer då? Jo, när stormen kommer börjar sanden — just på sådana där öppna fält — att virvla omkring och åstadkommer då skada även på de skyddsplanteringar som den mindre jordbrukaren åstadkommit med statens stöd i form av lån eller bidrag. Mot bakgrunden av de omfattande skador, som åstadkommit av den senaste stormen, vore det helt naturligt, att man i detta fall ginge med på de synpunkter som framförts från motionärernas sida.

I övrigt är man enligt min mening något mera ljum här i vårt land än i Danmark, när det gäller att mildra verkningarna av sandstormars framfart. Jag medger, att det där rör sig om områden av annan storlek. Där anslår man dock från statsmakternas sida cirka 2 miljoner kronor årligen för bekämpandet av sandstormarnas verkan. Det är

nödvändigt, att man här går in för att i större utsträckning än hittills vidtaga åtgärder som förebygga skador där stormen far fram.

Jag besökte vid ett tillfälle en mycket stor gård, där man på en areal av cirka 50 tunnland på hälften av arealen satt vårråg och på hälften havre och korn eller någon sorts blandsäd. Där var brodden uppkommen — den var några centimeter hög — men där hade sandstormen fullständigt sönderpiskat alla de gröna delarna och omsådd måste företagas.

Det vore förvisso värt att göra en särskild översyn beträffande dessa förhållanden och söka på olika sätt animera jordbrukarna att vidtaga lämpliga åtgärder. Det skulle vara till gagn.

Jag hoppas att jordbruksministern för det år som är inne, dels vill ta i förnyat övervägande snabba åtgärder för läskyddsplantering, dels vill undersöka om icke de skador som inträffat äro av den storleksordningen, att jordbrukarna i viss mån böra få någon ersättning för de lidna skadorna.

Även om således utskottet har behandlat motionen mycket välvilligt — jag har givit min anslutning till utskottets mening när ärendet diskuterades på andra avdelningen — ha, som jag sade i början av mitt anförande, en del saker inträffat, vilket i dag gör, att jag måste yrka bifall till min motion.

Herr NETZEN: Herr talman! Alldenstund motionären är nöjd med det enhälliga utskottsutlåtande som föreligger, är det kanske förmätet av mig att anföra ytterligare synpunkter. Det förefaller emellertid mig personligen som om både motionärerna och utskottet i viss mån bagatelliserat den här frågans betydelse i vårt land. Det är en känd sak att vind- och vattenerosionen höra till de internationellt sett allra mest debatterade frågorna

Ändringar i kungörelsen angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m.

just nu. Enligt vad som försports kommer FN:s generalförsamling på sitt augustimöte att taga upp erosionsproblemet som ett huvudämne. Problemet har aktualiserats med hänsyn till försörjningskrisen ute i världen, där man vidtagit en kartläggning över de väldiga arealer i både nya och gamla världen som ödelagts genom vind- och vattenerosion.

Det är riktigt som herr Norup sade för en stund sedan och som utskottet betonar, att problemet här i landet icke alls har så stor omfattning som på åtskilliga andra håll i världen eller ens i Danmark. Men jag undrar dock om man ej har undervärderat frågans betydelse för oss. Visserligen kan man ganska exakt säga, att det rör sig om cirka 28 000 tunnland direkt ödelagd jord i de båda skånelänen, men situationen blir ännu mer dramatisk om man säger, att i vissa socknar 90 procent av den odlade åkerarealen direkt förstörts, medan det i en del andra stannat vid 75 procent. Jag tror att det är ett misstag att föreställa sig, att det bara är sandstormarna som åstadkomma skador. Personligen tycker jag för övrigt att begreppet sandstorm är oriktigt, ty det blir sand först när det kommer ner. Det är egentligen regelrätt jordflykt det är fråga om på de lättflyktiga jordarna i sydöstra Skåne, i nordvästra hörnet av Kristianstads län och på Vombsjö-slättnområdena.

Jag var under sandstormen ute på en reportageresa för min tidningsräkning, och det visade sig då nästan omöjligt att ta sig fram på vissa av vägarna. Det som blev begravet under sanden var visserligen skadat allvarligt nog, men de skador som åstadkommas på de områden där jorden flög sin väg, torde icke vara mindre än på de håll, där stormen kom att föröda de odlade arealerna. Vi kunna icke här i vårt land förbise de erfarenheter man gjort på alla andra håll. Man har t. ex. så

långt det varit möjligt registrerat väldiga jord- och försörjningsområden i Nordafrika, mellan Euftrat och Tigris, i Grekland, Spanien och Portugal, vilka numera representera oändliga, sterila ökenområden där ingenting växer. Det är på samma sätt i Amerika. Man räknar med att icke mindre än 40 miljoner hektar odlad jord totalt förstörts genom vind- och vattenerosion där. Anledningarna härtill äro flera, icke bara den, att det blåser, utan också själva produktionsplaneringen, vid vilken man icke torde ha tagit hänsyn till att en intensiv drift med tiden måste göra även tunga jordar lättflyktiga. Jag tycker själv, att det är ett tillräckligt ödesdigert problem att veta att inom ett lättjordsområde i Skåne numera endast skorstensstockar och grundstenar stå kvar vid hemman efter hemman, där på en generation jorden blåst bort eller runnit bort.

Totalt förbisedd såväl i motionen som i utskottsutlåtandet är den mindre synliga men icke mindre effektfulla förstörelse som vattenerosionen genom grundvattenssänkningen, genom kalhuggning, rensning av åar och bäckar och diken åstadkommer. Det är en förödelse på mycket lång sikt. Ingen kan säga hur lång tid det tar innan ännu större delar av Skåne äro ödelagda, såvida icke motåtgärder vidtagas. Vad som här borde ske är kanske icke anslag i och för sig. Med statsmakterna i spetsen borde det skapas ett propagandainstitut, som gav upplysning till jordbrukarna beträffande åtgärder som böra vidtagas. Dessa åtgärder böra synkroniseras, allt för att förhindra fortsatt jordflykt. Lä- och skyddsplanteringar men också rådgivning i fråga om produktionsplanering bör åstadkommas. Men det behövs en serie av åtgärder inte bara i fråga om skyddsplanteringar. Det behövs också t. ex. lämplig gröda med höstsädd i omväxlande skiften på lättflyktiga jordar för

Ändringar i kungörelsen angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m.

att möjliggöra bindning av jorden vid den tidpunkt då vårstormarna komma. Jag har med mig en rad löpsedlar, som synts i pressen under de senaste åren. Det heter t. ex. på en från februari 1947: »Skånska slätten blåser ut i Öresund», och på en annan: »Stormen driver upp jordpelare till 600 meters höjd.» Det var alltså ingen nyhet med vårstormen den 20 april 1949. Sådana inträffa varje år och komma också att inträffa i fortsättningen varje år. Över hela världen vidtagas f. n. motåtgärder mot jordflykten, och i Amerika exempelvis ha alla tänkbara resurser samlats inom ett speciellt ämbetsverk, som ägnar sig åt uppgiften att i fortsättningen hindra jordflykten. Mot bakgrunden härav äro de åtgärder som man vidtagit här i landet utomordentligt blygsamma.

Det enda som egentligen åtgjorts är startandet av försöksgården Ugerup i Gärdsköpinge. Det är en mycket vällovlig åtgärd. Men denna försöksgård torde ha för små resurser för att kunna få den betydelse en försöksgård rätteligen bör ha. Därtill kommer det som utskottet nu vill justera. Det synes mig vara ett steg, eller i varje fall ett tuppffjät framåt. Egentligen borde icke enskilda jordbrukare få planteringsbidrag under annan förutsättning än att de äro organiserade i planteringsföreningar. På denna punkt ansluter jag mig till herr Norup. Det är nödvändigt att dessa skyddsåtgärder ske inom ett bestämt område. Det är totalt meningslöst, att en enskild jordbrukare, som är mera avancerad, köper plantor och anlägger skyddshäckar, om de kringboende jordbrukarna underlåta att göra detta. Då är hans område likväl riskerat.

Vad som bör ske ligger kanske mera på det plan som har att göra med propaganda och upplysning om de åtgärder som behöva vidtagas. I detta stycke hoppas jag, att utskottets välvilliga utlåtande skall sporra jordbruksministern

till att giva större resurser åt den försöksverksamhet, som bedrivs framför allt vid Ugerup.

Herr talman! Med detta har jag icke avsett att ställa något som helst yrkande, alldenstund utskottets utlåtande är enhälligt och motionären är nöjd, utan jag har bara velat komplettera diskussionen med de anförda synpunkterna.

Herr ANDERSSON i Löbbo: Herr talman! Jag hade icke väntat någon debatt vid detta utlåtande. Orsaken till att jag hyste en sådan förhoppning var att motionären, herr Norup, var närvarande vid den förberedande behandlingen på avdelningen och därvid uttalade belåtenhet med att utskottet intog en så positiv ställning som utskottet gjorde. Jag vill för kammarens ledamöter påpeka, att skillnaden mellan herr Norups motion och utskottets förslag är icke så värst stor. Herr Norup vill direkt i förordningen ha införda bestämmelser i det syfte som närmare angives i motionen. Utskottet har nöjt sig med att bemyndiga Kungl. Maj:t att i förordningen införa dessa bestämmelser.

Utskottet har trott att det var lämpligare att gå den vägen. Utskottet var nämligen ej berett att utan någon föregående utredning direkt föreslå dessa ändringar i förordningen. Men för att vinna tid och för att hastigt kunna komma till ett beslut stannade utskottet för att giva Kungl. Maj:t ett bemyndigande. Jag har förut vid flera tillfällen funnit, att herr Norup varit mycket angenämt berörd av det tillmötesgående som utskottet visat gentemot hans motion.

Emellertid kom nu denna sista jord- och sandflykt för någon tid sedan alldeles som på beställning för herr Norups del. Nu tycker han sig ha anledning att yrka bifall till sin motion in extenso.

Jag tror icke att det finnes anledning

Ändringar i kungörelsen angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m.

för kammaren att alltför länge upptaga tiden med denna sak, ty skillnaden mellan herr Norups ståndpunktstagande i dag och utskottets förslag är icke så värst stor.

De hänvändelser, som herr Norup gjorde till regeringen om ytterligare åtgärder för jord- och sandflyktens bekämpande, är något som jag för min del icke har den ringaste anledning att lägga mig i. Jag har icke något behov av att polemisera mot herr Norup därom.

Herr talman! Med det sålunda anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr NORUP: Herr talman! Utskottets ärade vice ordförande säger, att det icke är så stor skillnad mellan utskottets utlåtande och motionens yrkande. Det är det inte heller. När det är så liten skillnad och naturkatastrofer ha inträffat, som tydligt visa hän på att de åtgärder som böra företagas ligga betydligt närmare motionens yrkande än utskottets förslag, tycker jag att det kan tillåtas mig att vidhålla motionen, trots att jag, såsom jag sade i mitt förra anförande, vid behandlingen på avdelningen kände mig tillfredsställd och benägen att gå med på vad utskottet skrivit. Men det är, som herr Andersson i Löbbo säger, så, att sedan dess har det inträffat något. Även om det varit mig till hjälp i denna fråga, beklagar jag det verkligen: det har dock varit oerhört många jordbrukare till sådan skada, att man har anledning att aktualisera detta fall. Jag kan säga, att om jag före utskottsbehandlingen hade sett den förödelse, som jag såg den 20 april, hade jag nog icke känt mig så tillfredsställd med utskottets skrivning.

Jag skulle gärna ha velat göra det yrkandet att man, i likhet med vad herr Netzen framhållit, bör bilda föreningar och att bestämmelserna böra vara så av-

fattade, att när lån och statsbidrag utgå må, i likhet med vad förhållandet är i fråga om avdikningar, ingen jordägare ha rätt att draga sig undan, utan när det är till gagn för det allmänna böra alla vara skyldiga att gå med. Jag förde fram den tankegången vid behandlingen på avdelningen, men man ansåg, att det för tillfället icke gick att få den igenom. Jag har heller icke ställt detta yrkande, även om jag får säga att det ligger så oerhört mycket i att detta blir genomfört. Jag hoppas, att det icke skall dröja lång tid förrän den saken är klar.

Herr Netzen var inne på jordbruksplaneringen. Jag har haft tillfälle att se hur olika jordbrukare vidtagit åtgärder. Dessa sandstormar komma i regel antingen från väster, som är det vanligaste, eller från öster. Hos de jordbrukare, som försökt planera sina odlingar så, att de lagt skiftena i riktningen norr—söder, visade sig faktiskt skadeverkningarna vara betydligt mindre än när skiftena voro lagda i riktningen öst—väst. Därtill kommer att de senaste årens större användning av traktorer och traktorredskap, som bearbeta jorden till större djup, gör att stormens skadeverkningar bli så mycket svårare.

Jag skall icke mera plädера för detta. Men jag vädjar till kammarens ledamöter, att när det, som utskottets vice ordförande säger, är så liten skillnad mellan vad motionärerna begärt och vad utskottet skrivit, att kammaren måtte gå motionärerna till mötes. Därmed åstadkommes i varje fall litet bättre stöd till den sandstormskadade jorden än vad utskottet vill giva.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till motionen.

Herr ANDERSSON i Löbbo: Herr talman! Jag vill bara påpeka en sak, herr Norup. Första kammaren har för några

Effektiva åtgärder mot monopolistisk prisuppskörtning m. m.

dagar sedan enhälligt bifallit utskottets förslag. Om kamrarna nu skulle stanna i skiljaktiga beslut, vet jag inte vad detta kommer att medföra. Det är möjligt att en sammanjämkning kan åstadkommas. Men om det går för sig är en sak som jag icke är beredd att på rak arm avgöra. Detta förefaller mig utgöra ytterligare ett motiv för att kammaren följer utskottet.

Herr NORUP: Herr talman! Det som vice ordföranden i utskottet nu anförde är ett skäl som jag böjer mig för. Jag tar därför tillbaka mitt yrkande om bifall till motionen och instämmer i yrkandet om bifall till utskottets hemställan. Jag skall nästa år komma tillbaka till denna fråga.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 15.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner angående statlig kreditgaranti för lån till förvärv av fiskefartyg.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16.

Effektiva åtgärder mot monopolistisk prisuppskörtning m. m.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, över motion angående effektiva åtgärder mot monopolistisk prisuppskörtning m. m.

I motionen II: 134, vilken hänvisats till andra kammarens andra tillfälliga utskott, hade herr *Karlsson* i Stuvsta *m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att effektiva åtgärder mot monopolistisk prisuppskörtning och

för att pressa ner oskäligen priser snarast måtte underställas riksdagen för prövning.

Utskottet hemställde, att motion II: 134 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr KARLSSON i Stuvsta: Herr talman! Bland de många sensationerna i pressen om mer eller mindre viktiga in- och utrikespolitiska händelser och spörsmål kommer ibland innehållet i ett eller annat kartellavtal, registrerat av monopolutredningsbyrån i kommerskollegium. Dessa registrerade avtal avslöja oftast mycket intressanta ting. Det gäller höga återförsäljaravanser, som göra att det ofta kostar nära nog lika mycket att sälja en vara som att tillverka den. Företagens vinstmarginaler angivas givetvis icke i de publicerade avtalen, men var och en vet ju, att dessa kartellavtal tillkommit åtminstone i de flesta fall enkom för att företagens vinster skola bli så höga som möjligt. Med anledning av de publicerade avtalen gör väl en eller annan medborgare ibland den reflexionen: Vad kostar i verkligheten en vara i faktisk produktionskostnad? Vad är den faktiska tillverkningskostnaden? Hur stor del är den faktiska tillverkningskostnaden av det gällande priset?

Hur allmänheten i allmänhet reagerar inför de upplysningar man får är ju svårt att säga. Gallupinstitutet har ju icke intresserat sig för reaktionen härvidlag bland allmänheten.

Att kartellmedlemmarna tillmäta avtalen stor ekonomisk betydelse och att de fastställda priserna innebära väsentliga avsteg från vad som skulle gälla vid fri konkurrens bevisas väl av dessa avtals ofta mycket rigorösa bötes- och andra straffbestämmelser mot osolidariska.

Monopolutredningsbyrån har ju i hög

Effektiva åtgärder mot monopolistisk prisuppskörtning m. m.

grad sysslat med kartellpriser i fråga om byggnadsmaterial och jordbruksförnödenheter, i senare fallet särskilt beträffande maskiner och redskap. I såväl det ena som det andra fallet gäller det mycket viktiga områden av det ekonomiska livet. Såväl de höga byggnadskostnaderna som jordbrukets produktionskostnader ha ju blivit viktiga samhällsekonomiska problem. Jag har icke haft tid och möjlighet att nu studera igenom årets jordbrukskalkyl i detalj, men det synes som om vissa stegrade kostnader för förnödenheter varit en icke oväsentlig orsak till att man på jordbrukarhåll ånyo ställt frågan om viss prisjustering på jordbruksprodukter.

Om byggnadsproduktionen skall jag icke orda. Det är ju så, att vi här varje år diskutera och besluta om olika åtgärder för att göra det möjligt för fattiga människor att hyra de bostäder som byggas.

Jag skall emellertid, herr talman, icke orda mera om frågans vikt och betydelse. Det är nog så, att man allmänt erkänner, att denna fråga har en mycket stor betydelse för vårt ekonomiska liv. Den är ju självfallet en kardinalfråga i vår nuvarande samhällsekonomiska struktur. Monopolismen har blivit förhärskande inom viktiga delar av näringslivet. Dess konsekvenser för allmänheten, såväl arbetare som tjänstemän och jordbrukare, äro uppenbara, och frågan om folkets levnadsstandard i allmänhet är enligt mitt sätt att se mycket intimt förbunden med spørsmålet om monopolismen inom näringslivet.

Föreliggande motion sysslar ju med spørsmålet om de åtgärder som från samhällets sida böra vidtagas mot monopolistisk prisuppskörtning. Vi ha på vårt håll vid flera tidigare riksdagar aktualiserat detta spørsmål och därvid förordat en eller annan form av statlig priskontroll över monopolprissättning. De flesta remissinstanser och riks-

dagens tillfälliga utskott ha varit skeptiska mot tanken att man med priskontrollens hjälp skulle kunna bemästra den monopolistiska prisuppskörtningens följder för samhället. Denna gamla diskussion, som vi fört här vid flera riksdagar, skall jag icke bidra till att upprepa. Ingen torde väl här kunna övertyga den andre.

Jag vill emellertid här passa på tillfället att klarlägga ett par saker, som kanske kunna avlägsna en del missförstånd. Vi ha på kommunistiskt håll aldrig hävdats, att man enbart med priskontrollens hjälp skulle kunna bryta monopolismen inom näringslivet. I den i år föreliggande motionen finns det ett litet citat från en kommunistisk priskontrollmotion 1946, där det tydligt sägs, att monopolismen ej kan brytas annat än genom en ny, socialistisk struktur i vårt samhällsekonomiska liv. Vi se emellertid i en statlig priskontroll ett medel för att bekämpa verkningarna av monopolismen.

För det andra äro vi helt överens med dem som så fort det låter sig göra vilja avskaffa den nuvarande generella priskontrollen. Den skall väl icke, hoppas vi, behöva bli evig. Vi ha emellertid tidigare krävt utredning av frågan om en ny form av priskontroll som ett medel i kampen mot monopolistisk prissättning. Men om man nu icke vill gå priskontrollens väg i kampen mot monopolistisk prissättning, måste något annat göras. Att något måste göras äro de flesta — även utskottet — eniga om, ehuru givetvis icke alla. Under flera år har man ju hängivit sig åt tron på att enbart monopolutredningsbyråns registreringsverksamhet skulle i allt väsentligt räcka till som kampmedel mot monopolismen. Vid byråns tillkomst räknade man med att blott och bart publiciteten skulle vara ett i allt väsentligt tillräckligt verkande medel för att upplösa kartellerna; endast i undantagsfall skulle ingripanden av annat slag kunna tänkas bli behöfliga.

Effektiva åtgärder mot monopolistisk prisuppskörtning m. m.

Vi ha alltid varit mycket skeptiska på denna punkt. Vi röstade givetvis för byråns tillkomst, och vi anse att den utfört en gagnande verksamhet. Men vi ha icke trott, att enbart publiciteten vore tillräcklig, och vi kunna väl anse oss ha fått rätt. Av utskottets utlåtande, där de olika remissyttrandena icke äro refererade så utförligt, framgår emellertid, att kommerskollegium upplyser om att endast 7 procent av i kartellregistret införda överenskommelser upphävts sedan registreringen infördes. Samtidigt ifrågasätter kollegium kontroll av huruvida samarbetet även i dessa fall fortsättes i andra former. I 93 procent av fallen har alltså ingenting inträffat. Samtidigt meddelas också den intressanta upplysningen, att blott 15 procent av de allmänna tidningarna publicerat byråns material. Detta är kanske inte så överraskande, eftersom ju åtminstone en del tidningar ägas av just sådana personer och kretsar här i landet, som inte kunna vara så särskilt intresserade av att förhållandena på dessa områden klarläggas för allmänheten. Det är emellertid uppenbart, att numera inte alla äro nöjda med att få vänta och se registreringsverksamhetens verkan. I samband med behandlingen av vår motion har ju från olika institutioner och sammanslutningar framkommit en rad förslag. Kommerskollegium ifrågasätter sålunda, om man inte borde tillskapa ett permanent förhandlingsorgan med lagstadgad befogenhet att förhandla med parterna. Denna idé har ju tidigare varit uppe i diskussionen. Både priskontrollnämnden och Kooperativa förbundet uttala sig ju för att priskontrollen bör avvecklas så fort som möjligt, men efter vad jag fått ut av deras remissvar synes det dock som om de förutsätta, att den blir kvar i en eller annan form för den monopolistiska prissättningen, i vart fall i brist på annat. Det är bland annat detta spörsmål som nu dryftas inom priskontrollnämnden. Vidare har

man hänvisat till nyetableringssakkunnigas utredning om det enskilda näringslivet och dess uppdrag att utreda frågan om eventuell komplettering av monopolkontrollen, såsom i fråga om nyetableringskontroll, exklusivavtal, leveransspärrar m. m. För egen del vågar ju utskottet inte ha någon bestämd mening om vad som bör företagas men antyder till sist, att en utbyggnad och komplettering av monopolutredningsbyrån kanske vore det lämpligaste. Alla och särskilt utskottet mena, att skyndsamma åtgärder äro behövlige, och man hoppas att den pågående utredningen snart skall bli färdig.

Vi ha i vår motion i år inte bundit oss genom att rekommendera en viss åtgärd. Vi ha i stället föreslagit att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär åtgärder. Alla anse ju åtgärder behövlige och förvänta, att regeringen skall komma med ett förslag till sådana åtgärder, och då kanske man med litet god vilja kan tolka utskottets utlåtande som ett bifall till motionen i sak. Jag vill självfallet passa på tillfället att tacka utskottet för att det låtit sända ut motionen på remiss till olika myndigheter och att man sålunda ägnat motionen en omsorgsfull behandling, detta för att nu sträcka mig så långt som hövligheten bjuder. Men utskottet säger, att det inte funnit sig kunna begära ny utredning innan resultatet av den pågående utredningen föreligger. Jag vill här påpeka, att vi inte begärt någon ny utredning, utan att vi ha begärt förslag till åtgärder och därvid sagt, att om de av oss tidigare framlagda förslagen inte ansetts lämplige, böra andra framläggas. Jag förmenar, att det skulle vara riktigt och lämpligt att riksdagen här genom att bifalla motionens yrkande om en hemställan till Kungl. Maj:t om förslag till åtgärder såsom sin mening uttalar, att detta är ett viktigt spörsmål och att förslag till åtgärder böra framläggas. Det tycker jag inte skulle vara någon överloppsgärning utan fullt

Effektiva åtgärder mot monopolistisk prisuppskörtning m. m.

motiverat, och med hänsyn härtill, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr SEHLSTEDT: Herr talman! Efter det ganska beskedliga anförandet mot monopolismen av herr Karlsson i Stuvsta kanske det inte kan vara så mycket att tillägga från utskottets sida. Men eftersom herr Karlsson i Stuvsta har framlagt en hel del av remissorganens material på ett sådant sätt, att han egentligen trasslat till det hela för sig själv, tror jag att det är nödvändigt att åtminstone i korthet gå igenom de synpunkter som varit vägledande för utskottet.

Monopolutredningsbyrån har under ungefär halvtannat år registrerat ett stort antal konkurrensbegränsande avtal inom skilda branscher. Vid tiden för utskottsremisserna voro inte mindre än 362 kartellavtal registrerade med uppgifter innefattande dels registrering av de konkurrensbegränsande avtalen, dels vissa specialundersökningar som gjorts, dels en allmän analys av verksamheten och dels den publicering, som skett, låt vara i mindre utsträckning. Avsikten med alltsammans är att åstadkomma en översikt över konkurrensbegränsningarna. Detta är alltså vad byrån kan göra. Däremot har den ingen rätt att vidta exekutiva åtgärder och inte heller att värdera de rent samhälls-ekonomiska verkningarna av de undersökta företeelserna. Det är väl det sista som gjort, att motionärerna äro angelägna att understryka, att det egentligen inte blivit så mycket av denna monopolövervakning. Jag erinrar om att remissorganen ha något olika meningar om de resultat man kommit till. Kommerskollegium vitsordar visserligen, att byråns material inte nått någon överväldigande publicitet, men det noterar dock, att erfarenheterna av byråns arbete äro ägnade att åstadkom-

ma, som man säger, vissa förbättringar. Som herr Karlsson i Stuvsta nämnde ha också sju procent av dessa uppgörelser eller överenskommelser, som införts i kartellregistret, upphävts. Man säger emellertid, att man inte med säkerhet kan konstatera, huruvida parterna genom muntliga eller s. k. tysta överenskommelser fortsätta med de konkurrensbegränsande bestämmelserna. Emellertid har offentlighetsförfarandet haft en förebyggande betydelse, ehuru det är svårt att mäta hur pass stor den varit. Inte ens Kooperativa förbundet, som väl ändå har lite mera näsa för detta än andra remissorgan, delar motionärernas uppfattning, att ingenting skett. Även där tycks man mena, att byråns verksamhet varit av viss betydelse.

I propositionen förutsattes, att monopolutredningsbyrån skulle bearbeta materialet och framlägga förslag till dess bedömande. Befogenheten att avgöra, om ingripanden skola ske eller inte, tillkommer närmast Kungl. Maj:t, varvid — det sades också i propositionen — i vissa fall riksdagens medverkan kan erfordras. Frågor av denna karaktär ansågos nämligen vara av så stor vikt i vår ekonomiska politik, att ingripandena borde göras av statsmakterna och inte av några underordnade myndigheter. Enligt kommerskollegium finns det anledning att överväga kompletterande metoder, och ämbetsverket säger, att ett organ med lagstadgad befogenhet att direkt förhandla med parterna, då man befarar skadliga verkningar av konkurrensbegränsningen, skulle kunna medföra påtagliga fördelar, men man tillägger, att ett sådant organ kan inrättas utan någon principiell ändring i gällande lagstiftning. I fråga om nyetableringskontrollen, de s. k. exklusivavtalen, leveransspärrarna o. d. ha för övrigt lagstiftningsåtgärder som bekant ifrågasatts genom det utredningsuppdrag, som nyetableringssakkunniga fått av Kungl. Maj:t. Utöver detta har Kooperativa förbundet hemställt om yt-

Direktiven för priskontrollnämnden.

terligare lagstiftning och därvid föreslagit, att domstol inte skulle få användas för att indriva i kartellavtalen föreskrivna böter. Även den frågan har gått till nyetableringssakkunniga. Enligt statsrådsprotokollet den 12 november 1948 uppdrogs också åt de sakkunniga att besvara spörsmålet, huruvida inte kartellavtal eller vissa bestämmelser till kartellavtal, vilka efter utredning framstå som övervägande skadliga, borde kunna förklaras helt ogiltiga. Den utredning som sitter har sålunda nu att överväga lämpliga åtgärder över huvud taget. Så vitt utskottet förstår är syftet att i första hand förhindra konkurrensbegränsning, som leder till ur samhällets synpunkt skadliga verkningar. Med hänsyn härtill kan nämnas, att priskontrollnämnden anser, att den med en förlängd prisregleringslag har möjlighet att vid behov ingripa mot prisuppdrivande och prisuppehållande aktioner inom näringslivet samt att bedriva en aktiv prissänkingspolitik. En skärpt prisövervakning anses emellertid nödvändig, därest priskontrollen eventuellt skulle avvecklas, och priskontrollnämnden överväger nu själv de omständigheter, som kunna vara värda beaktande i samband med dess hädanfärd, som man tydligen förutser. Nämnden kommer i samband därmed att studera arten av de risker, som konsumenterna äro utsatta för genom konkurrensbegränsning. Nämnden kontaktar i sin tur i detta utredningsarbete nyetableringssakkunniga. Allt det material utskottet fått från remissorganen pekar hän på att man på olika håll är sysselsatt med undersökningar för att kunna åstadkomma den konkurrensbegränsning, som är nödvändig. Alla remissorgan ha också med hänvisning till vad som sker hemställt, att denna motion inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr talman! För mitt vidkommande ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, över motion om åstadkommande av en effektiv personalvård inom den statliga administrationen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Direktiven för priskontrollnämnden.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, över motion angående direktiven för priskontrollnämnden.

I motionen II: 229, vilken hänvisats till andra kammarens andra tillfälliga utskott, hade herrar *Staxäng* och *Edström* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att vid det fortsatta utformandet av direktiv för priskontrollnämndens verksamhet hänsyn måtte tagas till av motionärerna framförda synpunkter.

Utskottet hemställde, att motion II: 229 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr EDSTRÖM: Herr talman! Jag trodde faktiskt, att frågan om de direktiv, som priskontrollnämnden skall arbeta efter, var en fråga av vikt och betydelse. Atminstone ser hela näringslivet så på saken, men när man läser utskottsutlåtandet över herr Staxängs och min motion börjar man tvivla på att detta verkligen är någon så viktig sak. Men jag ger mig ändå inte rik-

Direktiven för priskontrollnämnden.

tigt. Jag framhårdar i min övertygelse, att det sätt, varpå priskontrollen ingriper i vårt lands näringsliv, är av mycket stor betydelse. Jag har också kommit till den övertygelsen, och den delas med mig av många inom näringslivet, att priskontrollnämndens nuvarande direktiv äro olyckliga. Det har åstadkommit stor skada för näringslivet; den saken har omvittnats från så många håll, att det kan vara onödigt att här gå in på några detaljer, men jag måste ändå erinra om de digra klagoskrifterna om priskontrollnämndens funktionssätt. Jag erinrar om att det inte är emot priskontrollnämnden som sådan utan mot dess funktionssätt som olika näringsidkare och deras organisationer gång efter annan haft välgrundad anledning göra anmärkning. Närmast vill jag då också erinra om de remissvar, som tillkommit med anledning av förevarande motion.

Jag tar ett av remissvaren i högen och ser på Göteborgs handelskammarens yttrande. Där finner man en uppräknig av varor, som i nuvarande läge äro nästan omöjliga eller i vart fall svåra att få tag i ute i handeln, därför att säljarna enligt de nuvarande direktiven inte få full täckning för sina kostnader. Jag skall inte trötta kammaren med att läsa upp listan, men det hela har sin tillämpning i flera branscher, pappersbranschen, textilbranschen, järn- och manufakturbranschen. Både Industriförbundet och Köpmannaförbundet ha dessutom kunnat lägga fram kalla siffror, som visa att en successiv avveckling av priskontrollen skulle omedelbart kunna inledas utan någon som helst risk för prishöjningar. Och dessa två förbund, Industriförbundet och Köpmannaförbundet, veta vad de säga. Deras yttranden äro nämligen resultatet av en grundlig utredning — jag skall om en stund återkomma till övriga remissvar.

Nu vill jag först titta litet grand på

detta utskottsutlåtande. Jag kan inte finna att det ger intryck av att vara byggt på någon verklig utredning i frågan. Man spårar förgäves ett försök att tränga litet djupare in i problemet än de vanliga, rent självklara fraserna tillåta. Sättet att skriva utlåtandet vill jag närmast se som en väg att besvara den gjorda frågeställningen med: Jaså. Enligt min mening borde utskottssekretären verkligen ha kunnat bespara sig mödan att skriva ner så självklara saker som: »Utskottet delar uppfattningen, att en allmän, statlig priskontroll icke bör bibehållas längre än behov föreligger.» Men frågan gäller väl närmast: När föreligger detta behov? Det är väl därom diskussionen rör sig och inte om den skall bibehållas, när behov inte föreligger. Jag är mycket angelägen att ännu en gång betona vikten av denna fråga, och jag gör det i medvetande om att ha en enhällig expertis och sakkunskap bakom mig. Hela utskottsutlåtandet i en sådan här viktig fråga upptar två och en halv sidor i tryck, men utskottet självt har inte brytt sig om att skriva mer än sex å sju rader. Resten är remissytrandan, och de äro ganska hårt sammandragna. Till sist återgivas de för den i december 1948 tillkallade förhandlingsdelegationen utfärdade direktiven, som också voro motionärerna bekanta, när motionen skrevs.

Granskar man nu dessa sex å sju rader utskottet förmått prestera, kan man inte annat än stämpla detta utskottsutlåtande såsom minst sagt margert. Jag har med verkligt god vilja försökt finna vad utskottsutlåtandet skulle innebära, men jag har bara funnit, att de där fyra sista raderna, som kunna anses som utskottets motivering, skulle kunna vara det som ligger bakom yrkandet om avslag på motionen. Kanske är det litet intellektuell snobbism att begära en grundlig motivering för ett utskotts ställningstagande i den svenska riksdagen, men jag

Direktiven för priskontrollnämnden.

tycker verkligen att man kan ha rätt att begära lite mera än det här. I vilket fall som helst kan jag inte förstå den motivering som utskottet serverar: »Utskottet har av delegationens ordförande inhämtat, att vid överläggningarna de i motionen berörda problemen jämväl kunna behandlas, vilket ock förefaller utskottet rimligt.»

Först när jag läste detta, trodde jag att det var ett tryckfel, ty som det nu står finns det knappast någon mening i yttrandet. Vad är det som förefaller utskottet rimligt? Jo, att en delegation vid sina överläggningar kan behandla problem, som komma fram i motionen. Det är väl ingen som tänkt sig någonting annat, men vad har det med utskottets uppfattning om vad som är rimligt att göra?

Enligt mitt sätt att se hade det varit mera rimligt om utskottet förvissat sig om att delegationen skulle komma att behandla detta problem och inte bara detaljer. Det hade varit ännu mycket bättre om utskottet verkligen försäkrat sig om och helst fått en garanti för att den behandling vi avse sker i den anda, i vilken motionärerna sett på problemet.

Jag ställer mig den frågan, huruvida riksdagen när det gäller ett så brännande problem som detta verkligen skall nöja sig med att man erinrar om 1948 års delegation och hoppas att den skall ta hänsyn till vad motionärerna begärt. Man tycker nog att till och med en så arbetsfylld riksdag som denna borde inse, att tiden går fort och att det gäller att hinna med. Verkningarna av en olyckligt fungerande priskontroll skola väl inte få hindra det svenska näringslivet att medverka till den stora exportökning och därmed välståndsökning, som vi alla hoppas på. Inom handel och industri förändras läget snabbt, och samhällets regleringsåtgärder hindra näringslivet att anpassa sig efter nya situationer. Jag medger att en priskontroll är nödvän-

dig under ett krig, då man har att vänta sig prisstegringar och inflation, men just nu ligger saken till på ett annat sätt. Man måste ha klart för sig att det finns en tendens att vi gå från säljarens marknad till köparens marknad, och man måste ha klart för sig att priserna på råvaror till en hel del konsumtionsvaror hålla på att sjunka. Under sådana förhållanden motverkar en stelbent priskontroll sitt eget syfte. Den kan låsa fast ett alltför högt prisläge.

Jag kan inte underlåta att på denna punkt citera första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7. Det heter där: »En allmän statlig priskontroll torde tvärtom i vissa lägen kunna medföra att prissänkningen hejdas.» Det är alltså ett motsatt resultat mot vad som åsyftas. Det utskottet har tydligtvis en annan uppfattning än andra kammarens andra tillfälliga utskott.

En samfällid önskan inom näringslivet är att priskontrollen avskaffas. Det är klart att det fordras en viss försiktighet när man går att reformera priskontrollen, men försiktigheten får inte drivas in absurdum. Blir man inte djärvare och smidigare, kunna löntagarna och konsumenterna en dag få anledning att beklaga att vi ha varit överdrivet försiktiga.

Det avgörande argumentet för åsikten att priskontrollens direktiv böra ändras är produktionens snedvridning på grund av felaktig prissättning. Jag talade nyss om industriprodukter som saknas i marknaden. Det kommer tydligt till uttryck i kommerskollegiums yttrande i anledning av vår motion. Kommerskollegium ser saken klart när det påpekar, att produktionen visat sig söka sig bort från hårt kontrollerade nödvändighetsvaror till mindre hårt kontrollerade varor. Kommerskollegium instämmer sålunda i kritiken beträffande lönsamhetsprincipen.

Priskontrollnämnden själv är mycket försiktig, och den har hela tiden

Direktiven för priskontrollnämnden.

ängslan om sin egen existens lindad kring varje ord. I vad mån lönsamhetsprincipen kan ha medverkat till en snedvridning av produktionen kan, säger nämnden, icke avgöras utan en djupgående utredning. Priskontrollnämnden, som trots sina direktiv på den punkten inte förmått uppnå ett gott förhållande till näringslivet, är nog litet för misstänksam gentemot de omdömen, som näringslivets män ha fällt om lönsamhetsprincipen, ty annars skulle nämnden inse, att det knappast behövs några ytterligare tidsödande utredningar på denna punkt. Jag rekommenderar priskontrollnämnden att studera det remissvar som kommerskollegium har avgivit i fråga om lönsamhetsprincipen.

För alla som inte ha hemfallit åt den farliga sjukan regleringsmani är det självklart att en prispolitik i lönsamhetsprincipens anda är omöjlig att upprätthålla i en konkurrenshushållning av svensk typ men att det däremot går ganska bra för sig i en helt statsdirigerad samhällsekonomi. Det ligger i företagandets natur att försöka undvika förlust, ty förlust utgör ett hot mot verksamhetens konsolidering, ja, mot hela dess existens. När priskontrollmyndigheterna ålägga ett företag direkt förlustbringande verksamhet, kommer företaget givetvis av ren självbevarelsedrift att begränsa den verksamheten till det minsta möjliga.

Herr talman! Detta ämne är nästan outtömligt. Vi kunna hålla på länge att diskutera det, i synnerhet sedan utskottet så blygt och försiktigt nöjt sig med att svara ja så på problemställningen. Jag vill emellertid inskränka mig till vad jag har sagt och hänvisa till de ingående remissyttranden, som flertalet instanser har avgivit över motionen.

Jag skall försöka summera vad jag har sagt: Frågan om direktiven för priskontrollnämnden är oerhört viktig. Hela Sveriges näringsliv väntar på ett svar. Andra kammarens andra tillfäl-

liga utskott har tydligen inte insett frågans vikt. Utskottet undviker att ta ställning till flera intressanta påpekanden i remissvaren. Utskottet nöjer sig med självklara fraser och motiverar sitt avslagsyrkande med en banal och självklar sanning.

Riksdagen bör enligt min mening inte låta sig nöja med en sakligt sett så torftig motivering för sitt ställningstagande. Hade utskottet fått någon garanti för att delegationen vid utformandet av nya direktiv för priskontrollnämnden kommer att behandla vad som anföres i motionen och remissvaren, hade saken kommit i ett annat läge. Som det nu ligger till finner jag att riksdagen inte kan göra någonting annat än bifalla motionen, och jag ber att få yrka bifall till densamma.

Herr SEHLSTEDT: Herr talman! Efter dessa utomordentligt aggressiva omdömen om utskottets skrivsätt skall jag tillåta mig att erinra kammaren och i synnerhet motionären, som haft svårt att svälja historien, om att det ändå finns en delegation, som är sysselsatt med att utarbeta nya direktiv för priskontrollnämnden och att den delegationen skall närmare undersöka vissa angivna områden. I övrigt heter det dock, att överläggningarna inom delegationen inte böra begränsas till behandling av de särskilt angivna problemen utan omfatta hela fältet av frågor, som sammanhånga med metoderna för prisregleringen.

Om motionären tycker att den förklaringen innebär att utskottet svarar ja så, behövs det tydligen ännu kraftigare bevisning för att övertyga honom om att saken verkligen är under gång. Vi ha gjort en förfrågan hos delegationens ordförande om vilka priskontrollfrågor delegationen kan tänkas ta upp, och vi ha fått det beskedet, att även de i motionen berörda problemen *kunna* behandlas inom delegationen.

Upphävande av bestämmelsen om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval.

Det är väl då förklarligt att utskottet inte slagit fast att de komma att behandlas. Vi ha faktiskt den föreställningen, att det bör finnas så mycket råg i ryggen på de herrar, med vilka motionärerna umgås och som sitta i delegationen, att de av egen kraft skulle kunna få fram både lönsamhetsprincipen och övriga i motionen berörda problem till behandling inom delegationen.

Jag skall inte ta upp någon mera detaljerad diskussion om dessa ting. Det får väl bli så att ärendet får komma tillbaka när det föreligger mera omfattande material. Eftersom det har sagts av motionärerna och även i många andra sammanhang att priskontrollen genom sin prissättning snedvrider produktionen kanske jag dock kan få erinra motionärerna om att Sveriges industriförbund förklarar, att det saknas fasta, enhetliga och kända normer för utförande av lönsamhetsberäkningar. På den punkten äro tydligen motionärerna och åtskilliga andra betydligt säkrare i sina omdömen än vad Industriförbundet är.

Jag tror inte det är nödvändigt att man från utskottets sida fördjupar sig i någon diskussion med motionärerna, då ju, såsom utskottet erinrar om i sitt utlåtande, hela fältet av dessa frågor kommer att behandlas av den delegation som är tillsatt. Det borde faktiskt räcka som ett svar även åt herr Edström.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr EDSTRÖM: Herr talman! Jag tar fasta på det sista utskottets ärade ordförande sade, att frågorna komma att behandlas. Om så sker är jag nöjd, men att de kunna behandlas är inte tillräckligt.

Herr SEHLSTEDT: Herr talman! Om herr Edström är så angelägen att få dessa saker behandlade, är det väl inte

för mycket begärt att han överlämnar ett exemplar av sin motion till sina meningsfränder inom delegationen. Är det överflödigt eller otillständigt att begära en sådan åtgärd?

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19.

Upphävande av bestämmelsen om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner angående upphävande av gällande bestämmelse om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval.

Uti de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna, nr 52 i första kammaren av herr *Weiland m. fl.* och nr 53 i andra kammaren av herr *Swedberg m. fl.* hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta upphäva nu gällande lagbestämmelse om att stad vid stadsfullmäktigeval skall indelas i valkretsar».

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning av frågan om revision av de i 15 § lagen om kommunalstyrelse i stad meddelade bestämmelserna om stads indelning i valkretsar.

Reservation hade avgivits av herrar *Hällgren, Sandberg, Thun, Damström, Georg Pettersson, Fast, Norén* och fru *Svedberg*, som inom utskottet yrkat, att utskottet måtte avstyrka de föreliggande motionerna.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid;

Upphävande av bestämmelsen om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval.

Herr FAST: Herr talman! Detta tillhör ju inte de stora revolutionerande frågorna, och med den respekt jag hyser för kammarens arbetsbörda skall jag inte uppehålla mig alltför länge vid denna sak. Den är dock av sådan principiell innebörd, att jag inte kan låta den gå förbi utan att något motivera reservanternas ståndpunkt.

Den fråga, som nu ligger på riksdagens bord, är ingalunda ny. Den har varit föremål för riksdagens behandling 1930, 1935, 1936 och 1948. Vid samtliga dessa tillfällen ha motionerna avstyrkts av konstitutionsutskottet och avslagits av riksdagen, och det har rått relativt stor enighet härom.

Konstitutionsutskottet skulle även i år ha avstyrkt motionen om inte den malören inträffat, att en av utskottets ledamöter som befann sig på avslagslinjen var tvungen att lämna sammanträdet och någon suppleant inte kunde uppletas vid det tillfället. Det är sålunda en ren tillfällighet att det har blivit majoritet för bifall till motionen.

År 1930, den gången då utskottet gjorde en mera fyllig motivering för sitt avslagsyrkande, framhöll utskottet, att det inte kunde vara lämpligt att upphäva bestämmelserna om den obligatoriska valkretsindelningen. Utskottet ansåg att indelningen var ägnad att ge vissa garantier för att olika lokala intressen skulle bli tillgodosedda och få representation i fullmäktigeförsamlingarna.

Jag ber kammarens ledamöter att se vad utskottet har skrivit på denna punkt i år. Utskottet har tydligen funnit, att detta är en anmärkning, som man inte utan vidare kan gå förbi, och har därför försökt bemöta anmärkningen med att skriva: »Givetvis är det angeläget, att, om i stad lokala intressen förefinnas, möjlighet gives för desamma att göra sig gällande vid valen. Sådan möjlighet kan åvägabringas genom begagnande av valsedlar, som helt eller del-

vis upptaga namn på personer från ifrågavarande del av kommunen.»

Ja, herr talman, detta är såvitt jag vet första gången som ett utskott har uppmanat till användning av lokala bygdelistor, ty det är ju ingenting annat som ligger bakom dessa ord. Jag vet att en del partier älska att komma med många listor — man gör inte bara grupplistor, utan också kvarterslistor o. s. v. — men jag hade knappast räknat med att ett riksdagsutskott skulle rekommendera detta förfarande.

Sedan vi nu gått till arbetet med kommunsammanslagningen och i det sammanhanget tillfört en del städer rätt stora landsbygdsområden, hela socknar, ja, i några fall till och med flera socknar, har jag för min del funnit det rätt angeläget att dessa socknar införlivas med den valkrets, med vilken den närmast haft samarbete. Om en stad är uppdelad i flera valkretsar, utgöra i regel förorterna en valkrets. Om en socken införlivas med en sådan stad, är det naturligt att socknen har den största samhörigheten med ytterområdena, som kanske en gång tillhört moderkommunen. Man kan inte utan vidare se bort från betydelsen härav.

Efter 1930 har utskottet alltid bara anfört, att motionärerna inte förebragt några nya skäl och att man därför avstyrkt motionerna. Inte heller nu ha några nya skäl förebragts, och man kan fråga sig vad det är som inträffat när man nu så hastigt kommit att kasta om helt och hållet. Man kan säga att det har inträffat, att konstitutionsutskottet i nästföljande ärende givit med sig och tillstyrkt en förutsättningslös utredning angående den proportionella valmetodens tillämpning vid andrakammarvalen. Men observera att man i nästa utlåtande klart sagt ifrån, icke blott i motiveringen utan även i klämmen, att man avser andrakammarvalen. Där har man sagt, att en av utvägarna kan vara att förstora de mindre val-

Upphävande av bestämmelsen om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval.

kretsarna, men märk väl att de mindre valkretsarna vid andrakammarval välja 4 å 5 ledamöter. Hur långt tänker man driva den proportionella rättvisan i de valkretsar det är fråga om i detta ärende?

Jag vill erinra om att en stad med över 10 000 invånare har rätt att tillsätta 40 fullmäktige, och i regel tar man ut hela detta antal. Om en sådan stad delas upp i två valkretsar, kommer vardera att få välja 20 ledamöter i stadsfullmäktige. Nu frågar jag var man egentligen tänker stanna. Jag undrar om man inte är inne på att vilja göra den proportionella rättvisan till självändamål, och det skulle så småningom förstöra hela det proportionella valsystemet. Jag har alltid varit anhängare av detta valsystem, men jag måste bekänna, att ju längre man driver millimeterrättvisan, desto ljummare anhängare av proportionalismen blir jag.

Sedan vill jag framhålla ytterligare ett par saker. Jag har inte förbisett att man i motionen har stannat vid två utredningslinjer: den ena innebär att man skall upphäva de nuvarande bestämmelserna och sålunda inte ha någon valkretsindelning, och den andra innebär att indelningen får bli fakultativ, d. v. s. städerna skola själva få avgöra, huruvida de skola indelas i valkretsar eller ej. Nu vill jag fråga: Tror någon att det är vare sig möjligt eller lyckosamt att man i en angelägenhet sådan som denna tillämpar ett fakultativt förfarande? Jag tror att det skulle bli en alltför brokig karta. Jag erinrar om att man vid tidigare undersökningar kommit till det bestämda resultatet, att det bör finnas klara bestämmelser. Det är ju inte mera befogat att här slopa de bestämda gränserna än i fråga om t. ex. landstingsmannavalkretsarna. Jag tror knappast någon skulle komma på den idén, utan man vill ha klara bestämda gränser, och sådana finnas ju i landstingslagen. Jag

tror sålunda att denna fakultativa väg inte är tänkbar, och det kommer säkerligen, om det blir en utredning, att visa sig att den vägen är oframkomlig.

Då är den andra frågan: Är den nuvarande gränsdragningen riktig? På detta vill jag gärna, försiktig som jag i allmänhet brukar vara, säga att alla befolkningsgränser liksom också siffergränser äro ju mer eller mindre godtyckliga. Jag vill ingalunda bestrida att t. ex. gränsen för valkretsindelningen, som nu går vid 10 000, kan tänkas lika väl gå vid 12 000 eller 15 000, men vad jag är livligt övertygad om är att denna gräns måste finnas någonstans däromkring. Om man sålunda bara vill höja denna gräns — och jag tror det legat den ene av motionärerna närmast om hjärtat — behöver man ju inte kasta ut den här saken i en utredning. Då kan man ju fixera en siffra, och man kan i utskottet göra en undersökning av den och se, huruvida den kan te sig rimligare än den nuvarande.

Jag tror det skulle vara även ur andra synpunkter rätt olägligt med upphävande av denna valkretsindelning. Vi skola komma ihåg en sak, nämligen att när det skall väljas t. ex. 40 fullmäktigeledamöter, är ju en sådan lista i och för sig ganska otymplig. Men det är en sak till, som man också bör komma ihåg, och det är att i städerna ha vi oftast våra partiorganisationer utbyggda med hänsyn till valkretsarna. Vi ha gjort detta för att ge åt de olika stadsdelarna möjlighet att få ett inflytande, som de annars inte få. Detta problem vet jag att man brottats med på flera politiska håll i de stora städerna, och jag kan inte neka till att jag haft vissa sympatier för tanken, hur man skulle ännu bättre än vad nu är fallet kunna länka in medborgarna i de kommunala angelägenheterna och de kommunala intressena. Men det är klart att om jag skall gå denna väg, är det att gå efter

Upphävande av bestämmelsen om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval.

motsatta linjer mot vad utskottet här föreslår. Man får här tänka sig, att om man skall ha en omröstning om en valsedel, som upptar t. ex. 40 namn, så betyder ju detta att man i regel får ha inemot dubbla antalet namn. Det blir då alldeles för mycket för vederbörande att sitta och stryka övertaliga namn, och det blir mer eller mindre ett fiasko att med sådana listor gå till omröstning. Då säger man kanske på borgerligt håll: Den som bibehåller detta omröstningsförfarande får stå sitt kast. Vi ha för längesedan övergivit det, i den mån vi haft det. Men inom det socialdemokratiska partiet hålla vi åtminstone i vissa landsdelar ganska hårt på möjligheten att kunna ha omröstning även i fråga om de kommunala fullmäktigekandidaterna, och man anser t. o. m. att det är en tillgång för demokrati. Det är klart att detta inte underlättas genom att man får dessa fruktansvärt stora vallistor.

När jag ser på den motivering, som utskottet har anfört — och därmed skall jag sluta, herr talman — har det inte framförts något annat skäl än att man anser att proportionalismen borde komma bättre till sin rätt. Om man, såsom det i detta fall är fråga om, inte anser att den proportionella rättvisan kan godtagas, när man har att välja 18 eller 20 ledamöter, vad har man då för anspråk över huvud taget på proportionell rättvisa? Jag måste säga, att om detta skulle vara den enda motivering som är till finnandes — det är den enda framförda — så verkar det skrämmande med hänsyn till det ärende som kommer närmast på dagordningen, där jag varit med och medverkat till den kompromiss, som ligger i det utskottsutlåtandet. Men tiden får väl ha sin gång, och vi få se hur det blir. Jag är övertygad om att de som vilja medverka till ett rimligt resultat skola inte driva den proportionella millimeter-rättvisan så långt att vi slutligen

spränga ramen över huvud taget för hela proportionalismen.

Jag ber med det anförda, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och motionen och bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Lundberg*.

Herr von **FRIESEN**: Herr talman! Det är som alltid med största intresse och uppmärksamhet som jag har lyssnat till den ärade representanten för utskottets reservanter. Jag lyssnar alltid till honom med det största intresse. Han synes mig vara en av de mest talangfulla och charmerande förespråkarna för de bestående samhällsförhållandena i denna kammare.

Herr Fast återopade i sitt anförande såsom en motivering för bibehållandet av den nuvarande anordningen med stads uppdelande i valkretsar, att de lokala intressena i staden eljest icke tillbörligen skulle kunna beaktas. Man skulle få för långa och stora valsedlar, och genom att inte en central valorganisation handlade dessa ärenden, skulle vissa speciella intressen — det må vara stadsdelsintressen eller yrkesintressen — icke bli tillbörligen tillgodosedda. Nu har utskottet, som också herr Fast påpekat, anvisat den väg man kan gå för att tillgodose dessa synpunkter, och det är genom användandet av olika listor, där man just framhäver den ena eller andra personen. Jag ger gärna herr Fast rätt i att detta månglists-system är en frukt av det proportionella valsystemet, som naturligtvis kan ha sina sidor, och det har otvivelaktigt i varje fall vid riksdagsmannaval många gånger gått litet för långt i fråga om antalet listor, genom vilka man har vädjat till allmänheten. Men jag måste påpeka för herr Fast, som jag vågar tro är en lika litet övertygelsetrogen anhängare av det proportionalistiska systemet som jag själv är, att detta i alla fall är den enda

Upphävande av bestämmelsen om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval.

möjlighet, som man har att inom proportionalismens ram tillgodose personintresset. Om man alltså vill motverka det som ligger i proportionalismens väsen, att rösta uteslutande på partibeteckningar, är man för närvarande hänvisad till detta system med olika listor. Om detta av valorganisationerna, som ju numera böra ha en ganska betydande erfarenhet på detta område, hålls inom rimliga gränser, tror jag att man kan tillgodose just de lokala synpunkter, som den ärade reservanten ville slå vakt om.

Det förefaller mig emellertid som om detta, om det vore en olägenhet, väge mycket litet gent emot de fördelar, som man kan vinna genom en annan anordning: att helt enkelt det här påbudet försvinner. Och här återkommer jag till det som herr Fast inte fäste så stort avseende vid, nämligen rättvisesynpunkten. Man behöver inte alls laborera med några konstruerade siffror för att visa, att man med den nuvarande ordningen i vissa avseenden kommer till ganska absurda resultat. Motionärerna i denna fråga, vilkas motion ligger till grund för utskottets beslut, ha just pekat på valutgången i ett samhälle, som herr Fast säkerligen känner till betydligt bättre än vad jag gör av lätt insedda skäl, där det förelåg en sådan här uppdelning av valkretsarna. Där fanns det en partigrupp som hade, jag tror det var 42 röster mera i staden i dess helhet än en annan partigrupp, men den partigrupp, som hade det större röstetalet, fick nöja sig med en lägre representation än den meningsriktning, som hade det lägre röstetalet. Det ena partiet, som hade det lägre röstetalet, fick 6 mandat, och det andra, som hade det högre, fick nöja sig med 5 mandat. Jag tycker att när man från den faktiska verkligheten kan peka på sådana uppenbara missförhållanden, bör det vara tillräckligt för att påyrka en ändring.

Konstitutionsutskottet har för sin del

anvisat olika möjligheter för en eventuell kommande utredning, och jag kan inte finna det vara annat än i sin ordning att man får pröva dessa olika möjligheter. Huvudsaken är att utskottsmajoriteten är övertygad om att den nuvarande anordningen icke ger ett tillfredsställande utslag. Första kammaren har för sin del beslutat tillstyrka en utredning i denna fråga, och jag tycker det skulle vara glädjande om även andra kammaren ville gå samma väg. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FAST: Herr talman! Jag vill bara säga till herr von Friesen, att han bevistade litet för mycket, åtminstone i första delen av sitt anförande. Han lät ganska tydligt förstå, att dessa s. k. månglistor och de listor, som utskottet talar om, äro frammanade av det proportionella valsystelet självt, och kanske det ligger någonting i detta. Men då ställer jag ögonblickligen den frågan: Kan under sådana förhållanden, om man erkänner att detta är en olägenhet, det vara rimligt att man lägger till rätta det proportionella valsystelet så att en ändring blir ännu mera erforderlig? Jag måste säga, herr talman, att det är ganska underligt om riksdagen skulle så att säga ge sin sanktion åt det månglistsystelet, som har börjat florera i detta land vid olika val.

Sedan vill jag bara säga en sak till, nämligen att när man nu vill skapa denna rättvisa i städerna, vad skall man då göra på landsbygden? Vi ha haft ett förfärligt kraftigt motstånd mot att förstora kommunerna, varigenom vi ha fått större antal fullmäktigeledamöter i dessa kommuner. Jag har varit med om att inom kommunindelningskommittén — och riksdagen har sedan godtagit detta — höja mandatantalet för att man på detta sätt skulle få större rättvisa, men i stort sett komma stadsvalkretsarna

Upphävande av bestämmelsen om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval.

att svara mot de medelstora landskommunerna. Är den nuvarande proportionella rättvisan sålunda godtagbar ute på landet, borde den kunna vara det jämväl i städerna.

Herr von FRIESEN (kort genmäle): Herr talman! Jag skall endast svara på det första, som herr Fast yttrade sig om, nämligen månglistsystemet. Jag gav herr Fast rätt uti att månglistsystemet kan ha sina olägenheter. Det kan gå för långt. Det finns exempel på att man i valkretsar laborerat med alltför många listor för att det skall se riktigt trevligt ut. Ett sådant system skulle jag inte kunna godtaga, men jag kan heller inte se att det kan bli nödvändigt att använda sig av så många listor som har praktiserats i synnerhet vid riksdagsmannaval vid sådana här tillfällen. Två, tre eller fyra sådana separata listor tycker inte jag är någon allvarlig olägenhet. Det är först när man kommer upp till kanske tvåsiffriga tal, vilket många gånger förekommit, som man med rätta kan påstå att systemet har urartat.

Herr OHLIN: Herr talman! Jag lyssnade med stort intresse till herr Fasts anförande. Det föreföll som om han fäste en ganska stor vikt vid att riksdagen på rekommendation från konstitutionsutskottet tidigare har avslagit liknande motioner. Såvitt jag förstår är herr Fast i dag i en relativt svag ställning, när han vill åberopa detta tidigare ståndpunktstagande, ty vi behöva inte gå längre fram än till behandlingen av nästa ärende för att finna att herr Fast då, förmodar jag, kommer att rekommendera riksdagen att intaga en annan ståndpunkt än den riksdagen tidigare har intagit. Vad är det som inträffat som har gjort, att konstitutionsutskottet, när det gäller nästa ärende, har en annan inställning än tidigare? Jag skall inte närmare diskutera det — det kunna vi återkomma till under nästa punkt på

dagordningen, om det behövs — men kan man inte säga att det vuxit fram en starkare känsla för att det är angeläget att man i en demokrati försöker att få en så rättvis mandatfördelning som möjligt, därest detta inte, som utskottet säger, åsidosätter andra viktiga intressen? En röst bör, såvitt jag förstår, ha samma chans att vinna representation i den beslutande församlingen, vare sig denna röst tillhör ett stort, medelstort eller ett något mindre parti. Det är denna större respekt för angelägenheten av att låta en mera rättvis mandatfördelning väga tungt i vågskålen, som jag med stor glädje ser framträda både i konstitutionsutskottets nästa utlåtande och i den offentliga debatten. Nu undrar jag, herr talman, om man inte när det gäller behandlingen av denna fråga har samma anledning att säga, att vi böra eftersträva en så rättvis representation som vi kunna åstadkomma, om det inte finns andra vägande skäl däremot.

Nu har herr von Friesen redan påvisat — och det veta ju alla — att såsom det för närvarande är ordnat vid dessa val blir det inte en rättvis fördelning. Vi veta också att detta — låt vara att det inte gäller mer än ett mindre antal av städerna — i vissa fall kan ha inflytande på första kammarens sammansättning. Jag skall inte närmare ingå på den saken, det är inte någon huvudsynpunkt här.

Nu säger herr Fast: Men det räcker väl i alla fall om man kan välja 20 representanter för en och samma valkrets! Får jag erinra om att man har inte alls någon trygghet för att det blir 20 i en och samma valkrets. Det finns stadsfullmäktige som ha mindre än 40 ledamöter, och beträffande en stad, som är herr Fast väl bekant, nämligen Näs-sjö, har det berättats mig — herr Fast kan ju korrigeras mig, om jag har fel — att bland andra herr Fast och hans vänner verkat för att man skulle ha tre valkretsar för att man inte skulle få så

Upphävande av bestämmelsen om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval.

många ledamöter i varje krets. Det finns naturligtvis inte något hinder för det. Alltså, man kan mycket väl, om ingenting sker, komma att behålla valkretsar som inte äro så stora att de ge rättvisa.

Nu måste jag, herr talman, taga upp ett argument, som finns i konstitutionsutskottets utlåtande nr 20 utan att på något sätt vilja föregripa debatten om detta utlåtande. Där står att anledning saknas att ifrågasätta tilläggsmandatsystemets tillämpning på andra val än andrakammarval. Alltså, när det gäller de kommunala valen skall man inte ha tilläggsmandat. Då är det ju så mycket viktigare att man där har valkretsar av sådan storlek, att man i alla fall även utan tilläggsmandat kan få en rättvis mandatfördelning.

Nu säger herr Fast, att de lokala intressena böra tillgodoses. Men det finns ingenting som hindrar att de tillgodoses även utan flerlists-system, herr Fast, genom att man ser till att kandidaterna representera olika delar av staden. Jag skall gå så långt att jag skulle vilja säga att det parti, som är så oklokt att det gör en mycket ensidig sammansättning av sin kandidatlista, säkerligen kommer att få se konsekvenserna därav i röstsiffror för den försummade stadsdelen på sådant sätt att det inte är någon större risk för att det gör om försöket. Jag tror därför att man här skall lita till de demokratiska instansernas sunda förnuft utan att i detta fall behöva ha något statligt tvång.

Nu säger vidare herr Fast, att 80 namn på en lista är bra mycket. Jag föreställer mig, att herr Fast i alla fall icke tänker vare sig i Nässjö eller anorstädes besätta samtliga platser med socialdemokrater, och det går då mycket bra att reda sig för alla praktiska ändamål med ett väsentligt mindre antal kandidater.

Herr Fast vill heller icke rekommendera den av utskottet antydda utvägen med en fakultativ ordning. För min del

vill jag erkänna, att det kan finnas vissa skäl mot en sådan. Men å andra sidan är det väl icke så klart, att det skall vara ordnat precis efter samma linjer i alla städer i Sveriges land. Det är en liten smula av likriktningstankgång i att det skulle vara så stor olägenhet förenad med att i en stad med 20 000 invånare ha två kretsar och i en annan stad med samma invånarantal ha en krets. Antag, herr Fast, att vi fick en höjning av gränsen till 15 000 invånare och att resultatet bleve att av två ungefär lika stora städer den ena utgjorde en valkrets och den andra två valkretsar. Skulle detta verkligen vara en stor olägenhet? Jag kan för min del icke se detta.

Herr talman! Det väsentliga jag skulle vilja understryka är, att herr Fast medgav, att en gräns vid 10 000 invånare kanske icke är den riktiga gränsen, men att det ändå icke behöfve utredas, var den högre gränsen eventuellt skulle ligga, eftersom detta kunde bestämmas ändå. Detta är en ganska överraskande ståndpunkt. En utredning behöver icke vara en så stor affär. Varför skulle man just i detta fall motsätta sig en begränsad utredning och säga, att det är en sak som utskottet kan sköta om. Det måste bakom detta ståndpunkts-tagande ligga en ängslan, att om man släpper ut frågan till utredning, vet man icke var den hamnar. Det måste vara en fruktan för att de bästa skälen i alla fall finnas på den sidan, som verkligen vill ha en höjning av gränsen eller ett fakultativt system. Jag är på det klara med att det gäller en avvägning: å ena sidan de starka skälen för en mera rättvis mandatfördelning, å andra sidan får man icke ordna det så, att det blir stora praktisk-politiska olägenheter av reformen. Av de skäl som anförts av utskottet och herr von Friesen liksom i någon mån av mig själv tror jag att det finns goda skäl för en utredning. Det är klart att ett system

Upphävande av bestämmelsen om stads indelning i valkretsar vid stadsfullmäktigeval.

med smärre valkretsar gynnar det största partiet — det gynnar det socialdemokratiska partiet. Vi undra om icke den omständigheten skulle vara ett ytterligare skäl för medlemmarna av detta parti i kammaren att säga, att de icke motsätta sig en utredning, då de icke vilja utsättas för misstanken att i minsta mån påverkas av en sådan sak. Jag tror att det borde vara anledning för åtskilliga medlemmar av regeringspartiet att när det finns ett så livligt intresse för saken på andra håll och när de icke kunna bestrida, att läget icke är tillfredsställande som det är, gå med på en utredning, även om de naturligtvis måste förbehålla sig sitt ställningstagande, tills utredningen är färdig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FAST: Herr talman! Herr Ohlin försöker nu att göra mig ångerköpt med hänsyn till min ställning till nästa ärende på föredragningslistan. Jag tror emellertid att det för argumenteringen i detta ärende icke är så mycket att hämta från detta utskottsutlåtande. Här talas om valkretsarnas förstoring och valkretsar med fyra eller fem mandat. Men jag fäster uppmärksamheten vid att i lagen om städernas valkretsindelning dock föreskrives att det icke får vara en sådan valkretsindelning, att det blir mindre än tio mandat i en krets. Det kanske avslöjar något av vad man vill, när man anser att detta minimum är helt otillfredsställande ur rättvisesynpunkt. Och man kan icke vederlägga vad här sagts om att den proportionella rättvisa man vill skapa för städerna icke kan åstadkommas för landsbygdens del. Där måste vi nöja oss med vad som är.

I nästa ärende är det icke så att vi rekommenderat vissa vägar, utan vi ge anvisningar om vilka vägar som kunna tänkas vara möjliga. Var och en förstår

att de icke kunna tillämpas på samma gång. Sedan får herr Ohlin tro vad han vill om min ställning och benägenhet att se allt ur partipolitisk synpunkt. Jag är övertygad om att herr Ohlin gjort minst lika många partispekulationer som jag gjort i min dag. Om jag verkligen vore partispekulant, skulle jag icke ha varit med om att skriva under utlåtandet i nästa ärende. Det tror jag att herr Ohlin medger. Men vi gagna icke utredningen i detta med att blanda in nu förevarande fråga. Det är angeläget att skilja ut den som en alldeles fristående utredning. Detta var också förutsättningen för att kunna nå det samförstånd som nåddes i den saken.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Fast begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst om-

Utredning om valmetoder medförande större proportionell rättvisa vid mandatfördelningen mellan partierna.

röstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 109 ja och 99 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 20.

Utredning om valmetoder medförande större proportionell rättvisa vid mandatfördelningen mellan partierna.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om utredning i syfte att åvägabringa valmetoder medförande större proportionell rättvisa vid mandatfördelningen mellan partierna.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehåft dels de likalydande motionerna nr 51 i första kammaren av herr *Elon Andersson m. fl.* och nr 52 i andra kammaren av herr förste vice talmannen *Carlström m. fl.*, dels ock de ävenledes likalydande motionerna nr 190 i första kammaren av herr *Wahlund m. fl.* och nr 238 i andra kammaren av herrar *Ericsson* i Näs och *Jonsson* i Skedsbygd.

I motionerna I: 51 och II: 52 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en skyndsam och förutsättningslös utredning av möjligheterna att tillförsäkra de olika partierna mandat i förhållande till deras samlade rösttal såväl vid val till riksdagen som vid kommunalval, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

I motionerna I: 190 och II: 238 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning i syfte att åvägabringa ändamålsenliga valmetoder.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om utredning, i anslutning till av utskottet angivna riktlinjer, av frågan om reformering av det proportionella valsyste- met vid andrakammarval samt om framläggande för riksdagen av de förslag till vilka utredningen kunde föranleda; samt

2) att motionerna

a) I: 51 och II: 52, i den mån de ej redan besvarats genom vad utskottet hemställt i sitt tidigare utlåtande nr 19; och

b) I: 190 och II: 238

mätte anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Karl August Johanson*.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr LUNDBERG: Herr talman! Då det vill synas som om ingen annan opponerar sig mot utskottsutlåtandet har jag måst begära ordet. Jag erkänner, att jag skulle kunna begränsa mig till att bara hänvisa till den föregående diskussionen och herr Fasts anförande och därmed också kunna yrka avslag på utskottets hemställan. För mig är det emellertid så, att denna fråga är minst lika viktig ur principiell synpunkt som den föregående. Det gäller att väga mot vartannat om det skall kunna bli en matematisk rättvisa eller om vi skola kunna ordna det så att vi få ett parlamentariskt underlag för en handlingsduglig regering och framför allt så att vi få till stånd en arbetsduglig politik i vårt land. Jag har den uppfattningen, att demokratiens livskraft ligger i att den är arbetsduglig och har förmåga att kunna skapa resultat under olika förhållanden. Denna fråga är för mig

Utredning om valmetoder medförande större proportionell rättvisa vid mandatfördelningen mellan partierna.

viktigare än om vi få matematisk rättvisa för de små minoriteterna.

Jag vill erinra om den kanske mörkaste tiden under de senare årtiondena, nämligen 1920-talet med sin vågmästarpolitik. Den var till skada icke blott för Sverige utan även för de demokratiska principerna. Om vi i riksdagen få en sådan sammansättning, att varken regering eller riksdag kan genomföra några viktigare reformer och om vi skola vara hänvisade till vågmästeriet, komma vi att nöta sönder intresset både för valen och för riksdagen, ja, jag är rädd för att vi nöta sönder hela demokratin.

Denna fråga har varit uppe till diskussion förut. År 1932 yttrade utskottet bl. a., att den proportionella exaktheten icke finge genomföras så långt att den utövade en skadlig inverkan på andra värden inom det politiska livet. »Det synes utskottet uppenbart», heter det, »att en sådan utformning av valsättet att det gynnar uppkomsten av ett flertal småpartier, hindrar uppbyggandet av en parlamentariskt stark regeringsmakt.» Jag måste erkänna, herr talman, att jag delar denna uppfattning även i dag. Herr Ohlin talade nyss om den socialdemokratiska majoriteten och menade, att det skulle vara den som dikterade vår inställning i detta sammanhang. Men vid den tidpunkt, då utskottet gjorde detta uttalande, fanns ingen socialdemokratisk majoritet i riksdagen. Utskottet har även förordat större valkretsar, och man har talat om att man eventuellt skulle gå utöver länsgränserna. Jag är icke redo att i dag acceptera en sådan väg. Jag tror att om man skall vidtaga någon förändring i detta avseende, bör man kanske t. ex. överväga en sammanläggning av två län. Men så länge som vi behålla de nuvarande länsgränserna är det säkerligen ur olika synpunkter angeläget att icke vidtaga ändringar på denna punkt.

Man brukar motivera sin ståndpunkt

med att säga att en utredning kan man alltid kosta på sig. Ja, för all del, visst kan man kosta på sig en hel del i olika sammanhang. Men då jag har den uppfattningen, att en utredning icke kan ha någon praktisk nytta, och då jag av erfarenhet vet, att många utredningar kosta mycket pengar, kan jag icke se att man här bara för utredningens egen skull skall gå på bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Jag har med detta, herr talman, velat säga ifrån, att jag anser att parlamentarisismens styrka ligger i att det kan skapas en majoritet som dels kan taga ansvar och dels blir arbetsduglig. Då jag anser att vi icke kunna gagna detta syfte genom att godtaga utskottets förslag, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på detsamma.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HALLÉN: Herr talman! Jag erkänner gärna, att det ligger något beaktansvärt i vad herr Lundberg hade att säga om angelägenheten av att demokratin alltid har starka regeringar och starkt regeringsunderlag till sitt förfogande i folkrepresentationen. Hur angeläget detta är framgår ju av exempel, inte minst från utlandet. Vi minnas ju hurusom, innan Hitler kom till makten, den tyska riksdagen var ganska vanmäktig på grund av att det uppkommit ett otal små partier. Det är det som herr Lundberg befarar nu skall ske.

Jag tror emellertid, att hans farhågor äro fullständigt obefogade. Vi eftersträva inte alls att, som herr Lundberg upprepade gånger sade i sitt anförande, genomföra någon fullt matematisk rättvisa, som det heter. Vi ha förr talat om millimeterrättvisa. Om kammaren läser vad utskottet skrivit, skall man finna att vi överallt undvikit sådana uttryck. Vi ha talat om att gällande system inte skänker en tillfredsställande

Utredning om valmetoder medförande större proportionell rättvisa vid mandatfördelningen mellan partierna.

proportionell rättvisa, vi säga, att man skall eftersträva större proportionell rättvisa, och vi säga till slut, att det skall vara en sådan reform, att valsystemet skall giva ett ur rättvisesynpunkt tillfredsställande resultat. Vi ha, herr talman, med full avsikt använt dessa uttryck, därför att vi inte alls eftersträva en sådan i minsta detalj genomförd proportionalism, som skulle kunna få otjänliga verkningar. Men vi kunna å andra sidan i rättvisans namn inte neka till, att det nuvarande systemet gynnar de stora partierna och det hör helst de gynna något parti. Vi vilja ha slut på kartellsystemet, som de andra partierna anse sig behöva tillgripa. De ha kanske inte alltid gjort det av tekniska skäl, utan det har stundom fått karaktären av en nationell samling mot det största partiet. Vi förutsätta, att i utredningsuppdraget skall ingå, att man helt och definitivt avskaffar hela kartellsystemet.

Jag vill också, herr talman, säga, att här är det också fråga om en sak, som inte är så direkt lockande och som vårt parti åtminstone har ställt sig mycket tveksamt inför, nämligen frågan om ett utjämningsförfarande genom tilläggsmandat. Vi ha först och främst resolut avvisat tanken på riksmandat. Vi ha ansett, enligt min mening med all rätt, att vi kritiserat ihjäl den linjen. Vi ha emellertid erinrat om att vi kunna pröva frågan om tilläggsmandat. Det behöver inte innebära, att en blivande kommitté går in för detta definitivt. Vi ha tänkt oss, att det är möjligt att, där man utan alltför stora olägenheter kan göra det, sammanslå vissa valkretsar, och att man genom en sådan omändring av valkretsar kan uppnå större proportionell rättvisa. Det kanske då kommer att visa sig, att man inte behöver gå in för något utjämningsförfarande. Men om ett sådant ändå skulle anses erforderligt, ha vi klart och tydligt sagt ifrån, att under inga förhållanden skall

ett parti, som inte fått någon representant invald den vanliga vägen, kunna liksom ligga och fiska upp stänkröster i hela landet och plocka ihop dem, så att det får ett eller två tilläggsmandat. Man måste som villkor för tilläggsmandat åt ett parti kräva, att partiet ordentligt manifesterat sig ha fäste och representation ute i landet, hur stort och i vilken omfattning får utredningen söka komma underfund med. Det är alltså dessa intentioner och uppslag i begränsande syfte vi ha velat framföra. Jag tycker — det skall jag inte neka till — att det ligger en gärd av rättvisa i att man försöker justera valsystemet på sådant sätt, att inte något parti får en otillbörlig favör genom detsamma. Det är alltså frågan om ett försök att gå olika meningar och önskemål till mötes.

Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

Sänkning av valbarhetsåldern vid val till riksdagens första kammare.

verkställdes omröstning medelst uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 21.

Sänkning av valbarhetsåldern vid val till riksdagens första kammare.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om sänkning av valbarhetsåldern vid val till riksdagens första kammare.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehåft dels de likalydande motionerna nr 72 i första kammaren av herr *Johanneson m. fl.* och nr 90 i andra kammaren av herr *Edenman m. fl.*, dels ock de ävenledes likalydande motionerna nr

192 i första kammaren av herrar *Öhman* och *Norling* och nr 239 i andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Hagberg* i Luleå.

I motionerna I:72 och II:90 hade hemställts, att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga i motionerna infört förslag till ändrad lydelse av riksdagsordningens § 9.

I motionerna I:192 och II:239 hade hemställts, att riksdagen såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte besluta sådan ändring av riksdagsordningens § 9 att valbarhetsåldern bleve densamma för riksdagens båda kamrar.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, med bifall till motionerna I:72 och II:90, ville såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande

Förslag

till

ändrad lydelse av § 9 riksdagsordningen.

(Nuvarande lydelse.)

§ 9.

Till ledamöter i första kammaren kunna endast väljas i kommunernas allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor, som uppnått 35 års ålder. Kommer riksdagsman, efter det han blivit vald, i den ställning, att han ej längre skulle varit valbar till ledamot i kammaren, frånträder han sin befattning.

(Föreslagen lydelse.)

§ 9.

Till ledamöter i första kammaren kunna endast väljas i kommunernas allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor, som uppnått 23 års ålder. Kommer riksdagsman, efter det han blivit vald, i den ställning, att han ej längre skulle varit valbar till ledamot i kammaren, frånträder han sin befattning.

2) att motionerna I:192 och II:239 måtte anses besvarade genom vad utskottet under 1) hemställt.

Reservation hade avgivits av herrar *Herlitz*, *Björkman* och *Nolin*, som inom utskottet yrkat, att utskottet måtte avstyrka de föreliggande motionerna.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *NOLIN*: Herr talman! Jag har vid detta utlåtande tillsammans med ett par andra av utskottets ledamöter anmält en reservation. Jag vill därför

Sänkning av valbarhetsåldern vid val till riksdagens första kammare.

med några ord klargöra min ställning till denna fråga.

Kammarens ledamöter skola inte tro, att jag på något sätt har någon som helst avog inställning mot ungdomens möjligheter att komma fram och göra sig gällande i de beslutande församlingarna, speciellt i detta fall i riksdagen. Men jag har den uppfattningen, att då det gäller ändring av grundlagarna skall man inte göra sådana i så oträngt mål, som det här är fråga om.

Det gäller ju här att sänka valbarhetsåldern för riksdagens första kammare ifrån nuvarande 35 år till 23 år. Man kan väl tryggt säga, att valkorporationerna hitintills inte utnyttjat de möjligheter som nu finnas att föryngra första kammaren, utan som regel komma ju representanterna in i första kammaren vid betydligt senare ålder än 35 år. Om jag nu bara ser på första kammarens nuvarande sammansättning så tror jag, att de yngsta ledamöterna där äro omkring 40 år. Då förefaller det ganska egendomligt att göra en så radikal förändring som att sänka valbarhetsåldern till 23 år. Det är ju klart, att man kan tycka, att den nuvarande åldersgränsen är relativt hög, och jag skulle inte ha haft något att erinra mot förslaget, om man hade stannat vid omkring 30 år eller 27 år eller något dylikt. Hade en sådan åldersgräns fastställts, skulle man i alla fall kunnat tro, att det skulle finnas någon möjlighet att få in en kandidat i första kammaren vid den åldern eller åtminstone att få upp en sådan kandidat på en vallista. Att detta låter sig göra, om åldersgränsen fastställles till 23 år, skulle jag knappast tro. Det är visserligen en åldersgräns som gäller för andra kammaren och som gäller för de kommunala valen, numera även landstingen, men i regel väljas ju första kammarens ledamöter inom valkorporationerna, där de nog fått sitta några år, innan de få äran att bli placerade på en lista till första kammaren. Följaktligen kommer jag till

det resultatet, att denna lagstiftning blir mera en gest och inte kommer att få någon verklig betydelse i det avseende man åsyftar. Under sådana förhållanden har jag den uppfattningen att man inte bör lagstifta i detta ärende.

Jag vill erinra om att såväl utskottet som riksdagen tidigare avvisat förslag i denna riktning, men i samtliga de förslag, som tidigare ha framförts, har man begränsat sig till 30 år. Jag tror att det är åtta olika gånger sedan år 1907, som dylika framställningar varit uppe i riksdagen och blivit avvisade av såväl konstitutionsutskottet som riksdagen. Det är ju rätt egendomligt, att konstitutionsutskottet i så stor utsträckning som skett ändrat ståndpunkt, sedan frågan senast, jag tror det var 1946, var uppe i riksdagen, då den avvisades av både utskottet och riksdagens kamrar.

Jag har nog den uppfattningen att ungdomen mera än som har skett hittills skulle kunna göra sig gällande i de beslutande organen, och jag har också arbetat för detta i de institutioner, där jag haft tillfälle att verka hitintills. Jag måste emellertid säga, att det inte har framkommit tillräckligt intresse i det avseendet ifrån ungdomen själv. Jag har nästan på känn, att ungdomar i stort sett inte gärna gå och binda sig för ett mandat vid 23 års ålder, därför att de vid den åldern säkerligen ha andra intressen att tillvarata än att bita sig fast vid det politiska livet, som ändå tar så mycken tid i anspråk. Det skulle väl vara egendomligt, om ungdomar i denna ålder accepterade ett riksdagsmandat och bunde sig fast för så gott som hela sin mest verk samma tid. Jag anser visserligen inte att frågan är av någon större betydelse, och jag vill inte draga upp någon större debatt om den, men jag har velat klargöra denna min syn på saken inför kammaren.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets framställning.

Sänkning av valbarhetsåldern vid val till riksdagens första kammare.

Herr EDENMAN: Herr talman! Då jag är motionär i denna fråga, kan det kanske tillåtas mig att yttra några ord.

Jag vill då först avge den allmänna principiella deklARATIONEN på motionärernas vägnar, att, om man över huvud taget skall ha ett tvåkammerssystem, det är angeläget, att man uppnår en karaktärsskillnad mellan kamrarna på ett eller annat sätt. Däremot kan det inte vara likgiltigt, hur man söker konstruera en sådan karaktärsskillnad. Det är oss alla bekant, att det ekonomiska valbarhetsstreck, som grundlagsstiftarna 1866 i så hög grad satte sin lit till, är avskaffat. Samhällets fortgående demokratisering har också medfört, att den sociala skillnaden mellan första och andra kammaren är praktiskt taget obefintlig. Men även en karaktärsskillnad, som skulle ligga i åldern, måste anses vara en mycket egendomlig grund att bygga upp en särprägel för första kammaren på. Det är desto egendomligare som vi nyligen ha sänkt rösträttsåldern till 21 år. Vi ha vidare en valbarhetsålder på 23 år till denna kammare, till landstingen och till de flesta kommunala uppdrag, och det verkar som om vi tänka sänka värnpliktsåldern ytterligare. Det är därför inte heller någon tillfällighet, att de politiska ungdomsorganisationerna i mycket stor utsträckning ha ställt sig bakom framställningarna om en sänkning av valbarhetsåldern även till första kammaren.

Nu säger herr Nolin, och det sades tidigare i dag på förmiddagen i första kammaren, att ungdomen sätter säkerligen oändligt litet värde på en grundlagsändring i den här riktningen. Ja, det är givetvis inte så att politiskt intresserade ungdomar gå omkring med en brinnande lust att bli senatorer vid 23 års ålder. Men det faktum, att man över huvud taget räknar med åldersstreck, i detta fall för valbarhet till första kammaren, är en källa till irritation, om man samtidigt betänker, att det just nu från alla partiers sida väd-

jas till ungdomen att den skall ta sin andel av det politiska ansvaret och att den skall deltaga aktivt i det politiska livet.

De acceptabla karaktärsskillnaderna mellan kamrarna måste sägas ligga i valsättet, i avsaknaden av bostadsband och i längre mandattid, och jag kan inte förstå annat än att den successiva förnyelsen av första kammaren och den åttaåriga mandattiden äro tillräckligt stabiliserande faktorer, om man anser, att sådana stabiliserande faktorer äro önskvärda i vårt politiska liv. Därtill kommer att avsaknaden av bostadsband och de indirekta valen i vissa fall medföra en större frihet vid kandidatnomineringen till första kammaren. Det är där jag anser att den väsentliga skillnaden mellan de båda kamrarna ligger.

Nu säger herr Nolin, och i allmänhet hör man detta argument, att detta är en fråga utan praktisk betydelse. Det kan förefalla så, om man ser på den nuvarande första kammarens sammansättning. Jag har ett blad ur bondeförbundets tidskrift framför mig, där en författare pekar på att inte mindre än 52 % av den nuvarande första kammarens ledamöter ha en ålder av 56—62 år. Det är endast två, som ha den oerhört låga åldern av 39 år, och endast 25 äro under 50 år. Medelåldern är 58,2 år. Man kan också, om man tror sig med sådana argument kunna slå ihjäl motionen, säga, att endast två av ledamöterna ha inträtt i första kammaren under samma år som de uppnått valbarhetsåldern, 35 år, och det lär ha hänt för 30 år sedan. Jag vill inte här yttra mig om de politiska konsekvenser, som en sådan ålderssammansättning kan få för första kammaren. Det kanske kan göras vid andra tillfällen.

Jag vill emellertid, herr talman, till sist understryka, att även vissa praktiska skäl tala för en sänkning av valbarhetsåldern. Det blotta faktum att man har 35 år som valbarhetsålder måste, enligt vad jag kan förstå, av rent

Avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.

psykologiska skäl i praktiken ofta verka på det sättet, att den reala valbarhetsåldern skjuts i höjden ytterligare en bit över 40 år. Om man sedan betänker, att man har så långa tidsintervaller mellan valen som åtta år, så gör detta, att man i vissa fall — det har hänt, och det kommer säkert att hända — över huvud taget inte kan kandidera till första kammaren, förrän man nått några år över 40.

Till sist säger herr Nolin, att det hade varit rimligt, om man nöjt sig med att sänka valbarhetsåldern till 30 eller 27 år. Det kan förefalla så, men eftersom det är de principiella skälen — på den punkten ger jag herr Nolin rätt — som äro de väsentliga i detta sammanhang, måste man också välja en ålder, nämligen den gemensamma allmänna valbarhetsåldern, för att över huvud taget få en bärig principiell motivering.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 22.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 23.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilt anslag för

budgetåret 1949/50 till verksamheten vid statsunderstödda privatläroverk.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 24.

Avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 123, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 11 mars 1949, föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för statens sinnessjukhus och för statens anstalt för fallandesjuka, som påkallades av vad departementschefen i statsrådsprotokollet förordad, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50,

dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens anstalt för fallandesjuka, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50,

dels ock för budgetåret 1949/50 under elfte huvudtiteln anvisa till Statens sinnessjukhus: Avlöningar ett förslagsanslag av 49 800 000 kronor, till Statens sinnessjukhus: Omkostnader ett förslagsanslag av 23 200 000 kronor, till Utrustning av nya sinnessjukhus ett reservationsanslag av 1 220 000 kronor, till Statens anstalt för fallandesjuka: Avlöningar ett förslagsanslag av 670 000 kronor samt till Statens anstalt för fallandesjuka: Omkostnader ett förslagsanslag av 250 000 kronor.

Avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.

Utskottet hade i förevarande sammanhang till behandling förehått en inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* väckt motion (II: 326), vari hemställts, att riksdagen ville besluta genomförande av vissa löneförbättringar för den statliga sinnessjukvårdens läkare, som föreslagits av sinnessjukvårdsberedningen.

Utskottet hemställde,

A. att motionen II: 326 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

B. att riksdagen måtte

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningarna för statens sinnessjukhus och för statens anstalt för fallandesjuka, som påkallades av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 11 mars 1949 förordat;

II. godkänna i utskottets hemställda intagen avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50;

III. godkänna i utskottets hemställda intagen avlöningsstat för statens anstalt för fallandesjuka, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1949/50;

IV. för budgetåret 1949/50 under elfte huvudtiteln anvisa

a) till Statens sinnessjukhus: Avlöningar ett förslagsanslag av 49 800 000 kronor;

b) till Statens sinnessjukhus: Omkostnader ett förslagsanslag av 23 200 000 kronor;

c) till Utrustning av nya sinnessjukhus ett reservationsanslag av 1 220 000 kronor;

d) till Statens anstalt för fallandesjuka: Avlöningar ett förslagsanslag av 670 000 kronor;

e) till Statens anstalt för fallandesjuka: Omkostnader ett förslagsanslag av 250 000 kronor.

Utskottets hemställda föredrogs. Därvid yttrade:

Herr STÅHL: Herr talman! Att jag tillåtit mig att begära ordet på denna punkt beror inte i första rummet på den motion, som herr Hedlund i Östersund, herr von Friesen och jag ha väckt i denna fråga. Min avsikt har varit att fästa kammarens uppmärksamhet på den ytterst märkliga skrivning, som utskottet har gjort på s. 9 i sitt utlåtande, där utskottet konstaterar att denna fråga inger de allvarligaste bekymmer. Sedan fortsätter utskottet: »Utvecklingen i fråga om rekrytering av läkarpersonal inom sinnessjukvården synes komma att ytterligare skärpa svårigheterna att förvärva kompetenta läkare, vilket i sin tur medför allvarlig risk för en sänkning av vårdstandarden.» Och så säger utskottet i sista meningen av samma stycke: »Ehuru utskottet till fullo delar de synpunkter, som i denna fråga kommit till uttryck i motionen, är utskottet sålunda icke för närvarande berett tillstyrka motionärernas hemställan.» Denna ståndpunkt motiverar utskottet med budgetfinansiella skäl.

Läget inom sinnessjukvården skall jag här icke alltför mycket orda om. Men jag vill erinra kammaren om det förhållandet, att det förslag till en förbättring av sinnessjukläkarnas löner, som innefattas i vår motion, icke emanerar ifrån oss utan ifrån den sinnessjukvårdsberedning, som har arbetat med dessa problem och kommit underfund med att sinnessjukvården här i landet bokstavligen talat, herr talman, går emot ett hastigt sammanbrott. Läget är faktiskt det — och det tror jag ledamöterna av beredningen kunna intyga — att rekryteringen till sinnessjukläkarkåren har totalt stoppat upp. Vi ha för närvarande — jag har tagit reda på siffran för dagen — 40 procent av läkartjänsterna inom sinnessjukvården vakanta, och vi ha under de senaste åren inte haft någon nämnvärd nyrekrytering.

Avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.

Vad beror det då på att denna sjukvård, för vilken staten är huvudman, över huvud taget kan fortsätta under sådana betingelser? Jo, på att den kategori av sjuka, som är föremål för denna vård, sitter avstängd från yttervärlden, jag höll på att säga i dubbel mening, dels på grund av sin sjukdom, dels på grund av vårdförhållandena. De kunna icke komma i kontakt med yttervärlden och upplysa om de förhållanden, under vilka de måste leva. En dylik situation på kroppssjukvårdens område hade, herr talman, blivit olidlig för oss alla, och den kunde icke ha fått fortsätta år efter år som i detta fall har skett. Vi ha nu ett läge, i vilket vid en mängd av våra stora sinnessjukhus ett fåtal svenska läkare äro i verksamhet, medan däremot flertalet eller i varje fall ett stort antal av tjänsterna innehas av flyktingar eller andra utlänningar, som kunna ge en nödtorftig men naturligtvis ingalunda tillfredsställande vård.

Jag ber vidare att få fästa uppmärksamheten på att ingen framställning har gjorts ifrån sinnessjukläkarna om löneförbättring. Det är inte det som frågan i första hand gäller, utan det är frågan om att vidtaga åtgärder, så att icke läkarna dragas bort ifrån sinnessjukhusen till andra, bättre avlönade befattningar, som stå till buds. Jag kan konstatera, herr talman, att strömmen går icke bara till kroppssjukhusen. Den går kanske i första hand mot privatpraktik men i andra hand också till de kommunala sinnessjukhusen, där lönesättningen är en helt annan än vid den statliga sinnessjukvården.

Även på ett annat område gör sig samma förhållande märkbart, nämligen inom rättspsykiatrin. De läkare, som ha till uppgift att företaga rättspsykiatriska undersökningar, äro också alltför fåtaliga, vilket har haft till följd att man — jag tvekar inte att säga det — i strid med sinnessjuklagens mening

har genom ett kungligt brev ålagt de läkare, som skola ha hand om undersökningar av på fri fot försatta personer, att även ta hand om de häktade, vilket har medfört, att vi ha fått mångdubbla köer av sådana som stå och vänta på sinnesundersökning. Resultatet härav blir att tvångsinterneringar företagas av människor på obestämd tid genom statens försorg, men att dessa människor icke sedan genom statens försorg få den vård, som de ha rätt att göra anspråk på. Jag kan inte förstå annat än att detta framför allt ur humanitär synpunkt men även, herr talman, ur ren rättssäkerhetssynpunkt är — jag måste använda det ordet — upprörande. Det är ett tillstånd, som icke kan lämna någon, som vet hur det verkligen står till på detta område, oberörd.

Det måste dessutom sägas vara ett slöseri med statens medel att ha stora sjukvårdsinrättningar för sinnessjukvården men inte ge patienterna den vård, som de behöva och som dessutom skulle sätta dem i stånd att på ett helt annat sätt än för närvarande komma ut i arbetslivet igen, att göra dem till friska och produktiva medborgare. Det betalar sig sannerligen ingalunda att söka inbespara den lilla summa det här gäller. Ty hur mycket pengar är det fråga om? Jo, det gäller ett belopp på sammanlagt 641 500 kronor. Det är klart att det är ett allvarligt steg att ta även mycket små belopp ur det stora budgetöverskott, som vi måste ha ur balanssynpunkt, men å andra sidan få vi väl ändå inte driva återhållsamheten så långt, att vi riskera så stora värden som det i detta fall gäller. Vi böra inte heller stirra oss blinda på detta belopp, eftersom riksdagen har skött sig så bra som den hittills har gjort och tagit så litet ur detta överskott som den faktiskt har.

Jag skulle emellertid innan jag slutar vilja uttala min erkänsla och min

Avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.

tacksamhet till utskottet för det sätt, på vilket utskottet har skrivit i detta utlåtande. Jag föreställer mig, att även om vi nu i år icke kunna få ett positivt beslut till stånd, så måste denna skrivning innebära, att detta är sista året, som det nuvarande oeffterrättliga tillståndet vid sinnessjukvården kan fortsätta. Utlåtandet måste ha till följd, att inrikesministern nästa år tar mod till sig och gentemot finansministern för sinnessjukvårdens talan på ett sådant sätt, att han får det erforderliga beloppet för den upprustning av läkarvården, som är av nöden vid sinnessjukhusen om den inte skall råka fullständigt i lägervall. Jag är övertygad om att inrikesministern behjärtar denna sjukvårds intressen lika mycket som någon annan. Men jag måste beklaga, att han icke har lyckats vinna gehör inom regeringen även för det lilla men oerhört betydelsefulla anslag, som det här är fråga om.

Jag skulle naturligtvis, herr talman, ur den synpunkten känna mig frestad att för dagen inte ställa något yrkande. Men jag står inte till svars härmed. Jag tycker att det innebär ett fruktansvärt ansvar att låta det fortsätta som det nu gör, då vi veta att ingen nyrekrytering sker av denna läkarkår och att läget efter ett år är ofantligt mycket värre än vad det är för dagen.

Jag ber därför, herr talman, att få sluta med att yrka bifall till den av herr Hedlund i Östersund, herr von Friesen och mig väckta motionen.

I detta anförande instämde herrar *Hedlund* i Östersund, *Gunnarsson*, *von Friesen*, *Hæggbom*, *Schmidt*, *Antby*, *Gustafsson* i Borås, *Wedén* och *Sjölin*.

Herr WIKLUND i Stockholm: Herr talman! Jag kan inte underlåta att ta till orda i denna fråga, detta delvis därför att den mycket berör min tjänstgöring inom alkoholistvården. De svå-

righeter, som vi inom alkoholistvården ha att kämpa med, då vi behöva plats på sinnessjukhus för vårdtagare som drabbats av psykiska sjukdomar, äro nämligen utomordentligt stora.

I utskottsutlåtandet har man såvitt jag kan finna bara pekat på en av anledningarna till den hotande risken för en verklig katastrof inom sinnessjukvården, nämligen rekryteringssvårigheterna i fråga om läkartjänsterna. Jag undrar om man i utskottet vid bedömningen av denna personalfråga tillräckligt har besinnat, att vissa andra faror för en katastrof på detta område föreligga, faror som det givetvis finns anledning att i detta sammanhang uppmärksamma.

Det är ju icke blott underbemanningen av läkartjänsterna vid sinnessjukhusen — d. v. s. att det finnes för få läkare per patient — som utgör en fara, utan också att kompetensen hos de läkare, som dock tjänstgöra, hotar att sjunka till följd av den nuvarande lönesättningen och den därav följande minskningen av de sökande till dessa tjänster. Var och en inser väl, att detta betyder ett minskat förtroende för sinnessjukvården och att svårigheterna bli stora att återvinna detta förtroende, även om en förbättrad rekrytering längre fram kommer till stånd, vilket vi få hoppas skall bli möjligt.

Slutligen bör man komma ihåg ännu en anledning till katastrofsituationen inom sinnessjukvården, nämligen den enorma platsbristen. Alla sjuka som behöva vård kunna inte få det. Jag kan som jag sade i början av mitt anförande av personlig erfarenhet vittna om vilka utomordentliga svårigheter, för att använda ett mildt uttryck, andra vårdgrenar ha att kämpa med, när man behöver föra över en klient till sinnessjukvården, t. ex. från alkoholistvården eller barna- och ungdomsvården, vilka vårdgrenar självklart sakna resurser att ta hand om sinnessjuka. Så-

Avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.

dana överföringar behöva ske ganska ofta och därtill naturligtvis mycket snabbt för att man skall kunna dämpa den oro, som annars kan bli allmän på vederbörande anstalt.

Vi skola kanske inte i det här sammanhanget tala om vilket värde det kunde ha, om man på de psykiatriska sjukhusen skulle kunna på vissa fall inom socialvårdsklientelet få begagna de nya, aktiva terapeutiska metoderna, vilka nu på grund av platsbristen inte äro möjliga att använda. Jag tänker alltså icke på dessa fall utan främst på de fall, där det är fråga om verkliga psykoser bland detta klientel.

Läget är alltså det, att de alltför fåtaliga platserna på sinnessjukhusen inte äro besatta med tillräckligt många läkare, vartill kommer att den nu verk samma läkarpersonalens kompetens tenderar att sjunka genom den minskade rekryteringen. Verkan av rekryteringssvårigheterna blir då så mycket större.

Jag skall be att få anföra ytterligare en synpunkt på denna fråga. Lands-tingen börja nu på att erbjuda psykiaterna bättre avlönade befattningar som länspsykiater och locka därmed i ökad omfattning till sig flera sådana läkare.

Det föreligger alltså mångdubbel anledning att tala om katastrof inom sinnessjukvården. Detta inse nu också departementschefen och statsutskottet, och så långt kan man givetvis som herr Ståhl sade vara tillfredsställd och nöjd. Men när man sedan kommer till konklusionen, blir man ganska överraskad. Man tycks vilja vänta tills katastrofen är över oss. Har man då verkligen ingen självbevaringsdrift? Det är ju rena självutplåningen att resonera som man har gjort i utskottsutlåtandet. Vid denna riksdags början fattade riksdagen ett beslut, som gav vissa ledande fångvårdsmän förhoppning om löne-

förbättringar, som skulle kunna ske efter den 1 januari 1950, alltså efter den tidpunkt då lönestoppsöverenskommelsen upphör att gälla. Det gick alltså att göra något åt en liknande lönefråga även vid den här riksdagen. Jag tillåter mig, herr talman, att citera något ur det utskottsutlåtande, som vi då hade att behandla. Det heter där: »Åtskilliga frågor om genomförande av löneregleringar inom olika områden av statsförvaltningen ha i det nuvarande läget som en följd av bl. a. den allmänna anslutningen till lönestabiliseringen måst ställas på framtiden, även om behovet av reglering ur sakliga synpunkter varit fullt klarlagt. Ett avsteg från denna allmänna princip skulle i detta fall — även om styresmän och assistenter vid fångvårdsanstalterna kunna anses tillhöra dem, som i första hand böra komma i fråga till löneförbättring — i vissa hänseenden kunna medföra betänkliga konsekvenser. Då den allmänna anslutningen till lönestabiliseringen i första hand tar sikte på det löpande kalenderåret, förordar utskottet, att löneförbättringen för ifrågavarande personalkategori uppskjutes till efter utgången av år 1949. Med hänsyn till de särskilda skäl, som föreligga, vill utskottet dock icke motsätta sig att, i den mån förhållandena så medgiva, löneförbättringen genomföres senare under budgetåret. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut, huruvida och från vilken tidpunkt efter utgången av år 1949 de särskilda lönetilläggen skola utgå.»

Kunde man möjligen inte ha sträckt sig till ungefär en sådan skrivning i statsutskottets utlåtande rörande det nu föreliggande ärendet? Det är i alla fall som herr Ståhl anförde fråga om en relativt liten grupp och ett relativt litet belopp.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionärernas förslag.

Avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! Utskottet inser till fullo de svårigheter, som äro rådande, ha varit rådande en längre tid och som troligtvis komma att förbli rådande under en viss tid framåt inom sinnessjukvården. Det kan ifrågasättas om det finnes någon möjlighet att bemästra dessa svårigheter på ett något så när tillfredsställande sätt annat än genom att företaga en omprövning av de inom sinnessjukvården sysselsatta läkarnas ekonomiska ställning, så att de i stort sett komma i samma löneläge som läkarna inom andra sjukvårdsområden. Men orsaken till att utskottet inte har kunnat tillmötesgå motionärernas förslag är i främsta rummet den ganska omfattande återhållsamhet, som numera iakttages i synnerhet när det gäller ökning av olika befattningshavares löner. Man måste göra sig den frågan: Hur skulle det komma att uppfattas inom andra stora befattningshavargrupper, om denna återhållsamhet i lönepolitiken inte tillämpades när det gäller läkarna? Man kan frukta att det skulle komma att förorsaka ett avsevärt missnöje, ett missnöje, som kunde medföra att hela den nuvarande stabiliseringspolitiken komme att rivras upp. Det är detta, som utskottet inte har velat medverka till.

Det förslag, som har framlagts ifrån sinnessjukvårdsberedningen, är samma förslag som herr Ståhl har upptagit i sin motion. Detta förslag går ut på att överläkarna vid sinnessjukhusen, som nu delvis äro placerade i 31 lönegraden, skulle flyttas upp i 32 lönegraden. Även underläkarna skulle genom detta förslag erhålla uppflyttning på löneskalan. Men därtill kommer att samtliga överläkare, som äro styresmän, skulle tillerkännas ett särskilt arvode på 1 200 kronor om året och därutöver erhålla avlöningsförstärkning med 5 000 kronor om året. Även underläkarna och de

övrige biträdande läkarna skulle komma i åtnjutande av ett tilläggsarvode på respektive 4 000 och 3 000 kronor om året. Detta förslag skulle i verkligheten innebära att en överläkare, om man medräknar samtliga tillägg, även detta styresmannaarvode på 1 200 kronor, skulle komma upp till en begynnelselön i ortsgrupp 3 på 21 848 kronor och en slutlön på 23 360 kronor.

Under sådana förhållanden är det ganska naturligt, att man inte har vågat ta risken att tillstyrka detta förslag utan ansett att det bör bli föremål för närmare prövning och jämförelser med andra löntagargrupper. Men som jag förut framhållit och som även understrukits av herr Ståhl har utskottet skrivit på ett mycket välvilligt sätt. Jag förutsätter att Kungl. Maj:t efter denna skrivning inte kan underlåta att upptaga denna fråga till en allvarlig prövning. Man kan väl därför förutsätta, att det inte kommer att dröja så synnerligen länge, förrän Kungl. Maj:t kommer att förelägga riksdagen ett förslag, som innebär en bättre ekonomisk ställning för läkarna inom sinnessjukvården.

Jag ber med dessa korta ord, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr STAHL: Herr talman! Jag tar med tacksamhet fasta på den senare delen av herr Mårtenssons i Uddevalla anförande, där han sade att även han förutsätter, att Kungl. Maj:t snarast möjligt skall återkomma med förslag i detta ärende.

Jag begärde emellertid inte ordet för att säga detta utan för att ta upp den fråga, som herr Mårtensson i Uddevalla framställde i mitten av sitt anförande: »Hur skulle det uppfattas inom de löntagargrupper, för vilka lönestopp råder, om detta lönestopp icke skulle tilläm-

Avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.

pas på läkarna?» Jag ber då att få påpeka, vad herr Mårtensson i Uddevalla också vet, att det här gäller en mycket liten del av samtliga läkare i landet. Han räknade visserligen in styresman-naarvodet för överläkarna, vilket måste sägas vara litet oegentligt, eftersom det finns flera överläkare på varje sinnessjukhus men bara en styresman, men även om man tar den av herr Mårtensson nämnda begynnelselönen för sinnessjukläkarna, 21 800 à 21 900 kronor, och slutlönen 23 300 à 23 400 kronor om året, så förstår väl var och en i denna kammare, som vet vad t. ex. överläkarna på våra kroppslasarett förtjäna, hur oerhört lågt sinnessjukläkarnas löner ligga, även efter den förbättring, som sinnessjukvårdsberedningen har föreslagit. Var och en med litet erfarenhet av läkarlöner måste nämligen säga sig, att denna årslön är låg, och det är detta faktum som gör att situationen blivit så katastrofal som fallet är.

Jag saknade en väsentlig passus i herr Mårtenssons i Uddevalla anförande. Jag vill inte provocera honom att ta upp den nu, utan jag konstaterar bara att svar uteblivit på frågan: Vad tänker utskottet om rekryteringen under det år som förestår, och hur tänker man klara av den katastrof, som med stora steg närmar sig både inom den egentliga sinnessjukvården och vid de rättspsykiatriska undersökningsstationerna, när man nu skjuter denna reform på framtiden?

Jag vill, herr talman, till sist betona, att det icke är de här ifrågavarande små läkargrupperna, som begära att lönestoppet för deras del skall sättas ur kraft, utan det är hänsynen till sinnessjukvården, som har gjort att förslaget förts fram av sinnessjukvårdsberedningen. Det är alltså inte framfört som ett löneintresse för kårens befattningshavargrupp. Detta är ändå två vitt skilda saker. Jag måste också säga, att när förslaget kommer från en

så objektiv instans som sinnessjukvårdsberedningen, så måste dess omdöme i detta fall sägas väga mycket tungt.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet MOSSBERG: Herr talman! Jag vill inte låta denna debatt gå till ända utan att jag här i kammaren har fått tillfälle att till statsutskottets talesmän betyga min utomordentliga tillfredsställelse med det utlåtande, som utskottet har avgivit i anledning av den proposition, som vi nu behandla. Jag måste säga, att jag sällan har läst ett utskottsutlåtande med sådan glädje och tillfredsställelse som jag kände, när jag studerade det nu föreliggande utlåtandet.

Den fråga, som nu står i centrum i debatten, är frågan om sinnessjukhusläkarnas löner. Men innan jag nämmer några ord om den saken vill jag här i kammaren säga, att med det utskottsutlåtande som nu föreligger tas det faktiskt ett riktigt ordentligt tag, när det gäller att höja vår sinnessjukvårdsstandard. Detta utskottsutlåtande innebär, att just i en tid, då den allmänna politiken har som målsättning att i stabiliseringens intresse icke gå med på några lönehöjningar och icke inrätta några nya tjänster, går riksdagen likväl med på att inrätta icke mindre än 313 nya tjänster i sinnessjukvården. När man ser den siffran, skall man också ställa den i belysning av det förhållandet, att förra årets riksdag gick med på att inrätta 242 nya tjänster inom sinnessjukvården. Under de två sista, ekonomiskt snäva och återhållsamma åren har det alltså, då det gäller personalen inom sinnessjukvården, företagits en upprustning, som icke förut har ägt rum under den tid, då vi ha haft en modern sinnessjukvård.

Årets statsutskottsutlåtande innebär också att utskottet tillstyrker en medelsanvisning, som gör det möjligt för oss

Avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.

att ta ett ordentligt tag för att höja standarden när det gäller den allmänna utrustningen inom sjukhusen: inventarier, sängkläder, linne o. s. v. Även där äro kraftiga åtgärder högeligen påkallade, eftersom slitaget faktiskt har fört ned sinnessjukhusutrustningen till ett bottenläge.

Så skall jag säga några ord om sinnessjukläkarna. Herr Ståhl och herr Wiklund i Stockholm ha här i kammaren lämnat en ganska ordentlig svartmålning av läget på detta område. Jag är ledsen att behöva erkänna, att jag icke kan bestrida riktigheten av den skildring, som de ha lämnat. Kammarens ledamöter skola ha klart för sig, att sinnessjukvården, jag höll på att säga i snart sagt alla hänseenden, befinner sig i en mycket prekär situation. Men för att nu hålla oss till läkarna, så ha vi från början haft ett alldeles för litet antal läkartjänster vid våra sinnessjukhus. Jag skall för att belysa detta bara nämna ett par siffror.

År 1944 hade vi i genomsnitt 169 patienter per läkare vid sinnessjukhusen, och det fanns sjukhus, där antalet patienter per läkare uppgick till 200. Om man ser på förhållandena i Danmark, så är motsvarande medeltal där 95 patienter per läkare. Se vi sedan på vårdresultatet vid de svenska och de danska sjukhusen — det kan man mäta genom att se efter hur stor den procentuella utskrivningssiffran från sjukhusen är i förhållande till hela patientantalet — så finner man att denna procentsiffra ligger väsentligt högre i Danmark än i Sverige. Man har alltså i Danmark genom en effektivare terapi fått till stånd en större omsättning på sjukhusen. Detta betyder att människor i Danmark, som drabbas av sinnessjukdom, bli friska i större utsträckning än vad fallet är i Sverige. Mäter man sinnessjukvårdens standard på detta sätt, så befinner sig Sverige sannerligen inte

på någon tätplats på sinnessjukvårdens område.

Detta är alltså bakgrunden. Nu befinna vi oss i det läget, att vi kunna konstatera hur rekryteringssvårigheterna till sinnessjukvården öka. Det se vi därav, att antalet vakanta tjänster vid sinnessjukhusen har ökat år från år. Så illa som herr Ståhl sade är det dock icke ställt. Jag förmodar att det var en felsägning, som jag då bara ville rätta, när han sade att 40 procent av sinnessjukläkartjänsterna äro vakanta. Det är 40 procent av underläkartjänsterna som äro vakanta, och det är ju i botten som rekryteringssvårigheterna snabbast göra sig gällande. Se vi på hela platsantalet, så är det 25 procent av alla våra läkartjänster vid sinnessjukhusen som äro vakanta.

Nu är jag fullt medveten om det verkligt bekymmersamma läge, som håller på att utveckla sig på detta område. Denna min insikt har tagit sig uttryck i att jag har utverkat Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla den sinnessjukvårdsberedning, som nu håller på att undersöka vad som erfordras för att lyfta upp vår sinnessjukvård till en högre standard. Sinnessjukvårdsberedningen har i en promemoria tagit upp rekryteringssvårigheterna till läkartjänsterna och föreslagit en väsentlig löneförbättring för dessa läkare. Jag vill för kammarens ledamöter nämna, att jag själv deltog i sinnessjukvårdsberedningens arbete, när denna promemoria utarbetades, och jag står alltså helt bakom den uppfattning, som där kommer till synes beträffande behovet av snabba åtgärder för att förbättra sinnessjukläkarnas löneläge. En undersökning ger nämligen vid handen — vilket också herr Ståhl var inne på — att sinnessjukläkarna, när det gäller inkomster, stå i en särklass, om man jämför dem med andra läkargrupper. Jag kan t. ex. nämna, att en undersökning

Avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.

för några år sedan visade, att en lasarettsläkare vid delat lasarett i medeltal deklarerade en nettoinkomst av läkarverksamhet på 35 400 kronor om året, när samtidigt medelinkomsten för sinnessjukläkarna låg mellan 15 000 och 16 000 kronor per år. Då är att märka, att i detta medeltal både överordnade och underordnade befattningshavare vid sinnessjukhusen äro inräknade. Om man ser på överläkarna vid sinnessjukhusen, så visade deras deklarationer en genomsnittsinkomst på 17 100 kronor om året, när lasarettsläkarna samtidigt hade mer än det dubbla. Det är givet, att i en tid då det föreligger allmän brist på läkare och då det råder stor efterfrågan från kroppssjukvården, detta leder till att läkarna gå dit, där de ha de bästa utsikterna att få bra betalt.

En annan svårighet som vi för närvarande kämpar med är att storstäderna, som driva sin sinnessjukvård i kommunal regi, ha möjligheter att bjuda sina sinnessjukhusläkare väsentligt bättre möjligheter än vad staten kan göra. Vidare kunna också sjukhusen i storstäderna ge läkarna större möjligheter till inkomster av privatpraktik. Vi ha, framför allt på sista tiden, sett hur detta leder till att just de bästa krafterna, de som ha förmåga att bedriva den effektivaste terapien på våra statliga sinnessjukhus, gå över till de kommunala sjukhusen. Om jag bara går tillbaka sex månader i tiden, så har den statliga sinnessjukvården under denna tid förlorat tre av sina bästa läkarkrafter på detta sätt. Det är naturligtvis även det ett sätt, på vilket den statliga sinnessjukvården utarmas.

Ja, detta är alltså den bakgrund, mot vilken sinnessjukvårdsberedningen lagt fram sitt förslag. Jag ansåg detta förslag så pass viktigt, att det borde refereras i den proposition, som lades fram för riksdagen. Men jag var också fullt på det klara med att nu, vid en tid-

punkt då en absolut återhållsamhet beträffande utgiftsökningar måste iakttagas, och då det sagts ifrån att vi måste bromsa upp och hålla igen ett år för att få utvecklingen att vända sig, statsmakterna icke kunde komma med förslag om en så kraftig löneförbättring för en grupp statstjänstemän, som det här skulle bli fråga om.

Jag är dock fullt införstådd med att detta är en fråga, som tränger sig på och som måste lösas *mycket snart*. Därför är jag utomordentligt tacksam för utskottets positiva skrivning på denna punkt. Den inger förhoppning om att riksdagen, därest denna fråga kommer upp ett annat år, skall behjärta det svåra läge, i vilket sinnessjukvården befinner sig.

Till sist vill jag säga, att om det skall bli en bättre standard på vår svenska sinnessjukvård, så att den bättre motsvarar de fordringar, som medborgarna ha rätt att ställa på sjukvården i vår tid, så räcker det sannerligen inte med ett relativt begränsat anslag till höjda läkarlöner. Om sinnessjukvården skall kunna förbättras, så får riksdagen vara villig att under en följd av år taga verkligt djupa tag i statens pung. Detta gäller framför allt beträffande sjukhusbyggnaderna. Det är riktigt som herr Wiklund i Stockholm sade, att vi för närvarande ha en oerhörd platsbrist vid sinnessjukhusen. Detta tar sig uttryck däri, att vi ha ett par, tre tusen expectanter till våra sinnessjukhus, som vänta på att få komma in. Men det värsta är, att på grund av att de sjuka få vänta så pass länge som fallet är, så går för många av dem den tid förlorad, då möjligheterna att sätta in en effektiv terapi förefinnas, dvs. i sjukdomens första skede. På grund av platsbristen komma patienterna in på sjukhusen först när sjukdomen börjar anta en mera kronisk karaktär, då man har mindre möjligheter att angripa den med de moderna terapeutiska resurser, som nu finnas.

Avlöningar och omkostnader vid statens sinnessjukhus och statens anstalt för fallandesjuka m. m.

Härtill kommer, att även på de sjukhus som vi nu ha är byggnadsstandarden ganska dålig. Jag vill erinra kammaren om att en mycket kraftig omsvängning i uppfattningarna har inträffat beträffande de psykiska sjukdomarna och de sjukas vård. Vi behöva inte gå längre tillbaka än till åren 1930 och 1931 för att finna, att det då ansågs vara fullt tillfredsställande att ta gamla uttjänta militärkaserner och göra dem till sinnessjukhus. Sådana sinnessjukhus äro i drift ännu i den dag som är. Denna hänvisning till hur man tidigare handlat visar, att här har på några år skett en mycket glädjande omsvängning i den allmänna opinionen. Denna omsvängning är i sin tur betingad av att det just är under de senaste två decennierna, som läkarvetenskapen har fått möjligheter i sin hand att verkligen sätta in en terapi som ger resultat — förutsatt att den får sättas in på ett tidigt stadium.

Eftersom denna debatt inte endast rört sig om läkarlönerna utan av herr Wiklund i Stockholm även förts in på ett mera principiellt plan om sinnessjukvårdens läge i stort, så har jag velat begagna detta tillfälle för att för kammarens ledamöter redovisa min syn på denna fråga. Jag betygar att jag är fullt medveten om att allt inte är bra som det är på detta område.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! Herr Ståhl ville göra gällande, att andra löntagargrupper inte skulle fästa något särskilt avseende vid om t. ex. läkarna vid sinnessjukhusen fingo betydande löneförbättringar. Jag är inte lika övertygad som herr Ståhl på den punkten. Det är endast några veckor sedan vi fingo bevittna, hur stora löntagargrupper satte i gång en ganska omfattande aktion för att försöka få till

stånd löneförbättringar. Visserligen lyckades man åstadkomma en överenskomelse, som gick ut på att de för tillfället skulle taga tillbaka sina krav på löneförbättringar, men om riksdagen går och genomför betydande sådana för vissa andra grupper, är jag rädd för att denna aktion kunde upprepas och få en större omfattning än den hade vid ovan nämnda tillfälle.

Sedan gjorde herr Ståhl en jämförelse mellan de löner jag talade om i mitt anförande och de löner, som utgå till överläkarna vid kroppssjukhusen. Jag vet inte om det går att jämföra förhållandena för läkarna vid kroppssjukhusen och läkarna vid sinnessjukhusen. Jag vågar inte uttala mig med någon bestämdhet på den punkten, men jag tror att jämförelsen i någon mån är haltande.

Herr Ståhl var även bekymrad över läkarrekryteringen till sinnessjukhusen under det kommande budgetåret. Ja, enligt de uttalanden jag har hört tror man sig kunna övervinna och bemästra dessa svårigheter genom den positiva skrivning, som utskottet har gjort på denna punkt.

Slutligen skulle jag vilja fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på en liten sak. Det är inte enbart på grund av löneförhållandena, som det är svårt att få läkare till sinnessjukhusen. I lika stor utsträckning är detta beroende på att det råder en allmän läkarbrist här i landet. Jag skulle därför vilja hemställa till Kungl. Maj:t att taga upp frågan om en ökad utbildning av läkare i en snar framtid till noggrant övervägande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som följde av bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Övergångsbestämmelser i fråga om befordringsgången för vissa biträden vid statens järnvägar.

§ 25.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens skol- och yrkeshem på Salbohed och i Vänersborg m. m.;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1949/50 till Statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar: Ombyggnad av rättarbostad m. m.;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till landsfiskalerna m. fl.;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan staten och Stockholms stad rörande del av Mariebergsområdet, del av Kampementsbacken å Ladugårdsgärdet och tomten nr 1 i kvarteret Atomena i Stockholm m. m.;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av vissa fastigheter m. m.;

nr 97, i anledning av väckt motion angående en broförbindelse mellan Resarö och fastlandet; och

nr 98, i anledning av väckta motioner angående förbättring av kommunikationerna i Stockholms skärgård.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 26.

Övergångsbestämmelser i fråga om befordringsgången för vissa biträden vid statens järnvägar.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 99, i anledning av väckt motion angående särskilda övergångsbestämmelser i fråga om befordringsgången för vissa biträden vid statens järnvägar.

I en inom andra kammaren av herr von Friesen väckt motion (II: 66) hade

hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utfärdande av sådana övergångsbestämmelser för skriv- och kontorsbiträden jämte kansli-biträden vid statens järnvägar, att de, som anställts som extra ordinarie inom en tid av fem år före de nya kvalifikationsbestämmelsernas ikraftträdande (den 1 juli 1947), efter endast fem års sammanlagd tjänstgöringstid skulle kunna förordnas som ordinarie.

Utskottet hemställde, att motionen II: 66 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr Kollberg, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr von FRIESEN: Herr talman! Jag har avlämnat en motion, som har behandlats av statsutskottet och som jag nu skall be att få säga några ord om. Ärendet gäller vissa kvinnliga befattningshavare vid statens järnvägar, företrädesvis anställda vid resebyråerna.

Enligt tidigare bestämmelser för statens järnvägar utgjorde en tjänstgöringstid av fem år för ifrågavarande befattningshavare en tillräcklig kvalifikation för att de skulle få ordinarie anställning. Med anledning av beslut av statsmakterna har sedermera denna kvalifikationstid ändrats så till vida, att den för dessa befattningshavare — jämte en hel rad andra befattningshavare i verket — har förlängts till sammanlagt sju år. I den av mig avlämnade motionen föreslås nu inte, att man skall ändra på kvalifikationstiden och åter sätta den till den kortare tiden. Jag föreslår endast att övergångsbestämmelser skulle stipuleras för de anställda, som ha anställts i verkets tjänst som extra ordinarie inom en tid av fem år före de nya bestämmelsernas ikraftträdande. Det får väl betraktas som en gammal rättsregel, att de anställningsvillkor för fram-

Övergångsbestämmelser i fråga om befordringsgången för vissa biträden vid statens järnvägar.

tiden skola gälla, som rådde då personen i fråga sökte anställningen. De anställda skola inte godtyckligt utsättas för fortlöpande förändring, i detta fallet innebärande försämring av anställningsvillkoren. Jag menar således, att om dessa flickor, som togo anställning i verket, hade räknat med en kvalifikationstid på fem år, så skola dessa bestämmelser även gälla för dem oberoende av de bestämmelser, som komma att gälla för de senare nyanställda.

Lönenämnden, som har hörts i denna fråga, säger, att frågan i själva verket inte har så stor betydelse, eftersom löneförmånerna äro desamma i båda fallen. Det kan emellertid inte bortresoneras, att det är den ordinarie befattningens anställningstrygghet, som hägrar för de anställda. Om kvalifikationstiden blir längre kan även en inträffad sjukdom — kanske inte alltför allvarlig — göra det svårt för de anställda att erhålla det friskintyg, som erfordras för anställning som ordinarie tjänsteman. Som jag framhållit i motionen hade en av dessa befattningshavare varit anställd i fem år och fått meddelande om att hon skulle flyttas upp som ordinarie och till och med redan skaffat sig läkarintyg, men när de nya bestämmelserna kommo fick hon veta att hon under ytterligare två år måste stå kvar i sin extra ordinarie befattning.

Jag har här närmast syftat på de kvinnliga befattningshavarna. Man är här också frestad att framhålla, att deras löneställning är något sämre än löneställningen för motsvarande manliga befattningshavare. De kvinnliga befattningshavarna placeras vid anställandet i lönegrad Cf 4 såsom skrivbiträdesaspiranter. För att ernå ordinarie befattning, dvs. lönegrad Ca 8, fordras numera sju års tjänstetid efter fyllda 17 år, som utgör den tidigaste intagningsåldern. De unga män, som anställas som kontorsvakter vid statens järnvägars byråer och kontor, erhålla oberoende av

anställningstidens längd vid uppnådda 17 år samma avlöningsförmåner som tillkomma aspiranter i lönegrad Cf 7. Dessa kontorsvakter, vilkas arbetsuppgifter huvudsakligen bestå i budskickning inom och utom verket, enklare sortering av handlingar o. d., erhålla alltså vid fyllda 17 år avlöningsförmåner, som ligga tre lönegrader högre än en nyantagen kvinnlig befattningshavare med avsevärt mera kvalificerade arbetsuppgifter, exempelvis maskinskrivning, stenografering, upplysnings- och resebyråjänst osv. De anställda jag närmast syftar på befinna sig således redan förut i ett sämre läge i jämförelse med de manliga befattningshavarna.

Jag tycker att utskottet skulle ha kunnat tillmötesgå kungl. järnvägsstyrelsen, som närmast är benägen att tillstyrka motionen. Statsutskottet går i stället på lönenämndens avslagslinje; där föreligger dock en reservation, som avser bifall.

Efter denna korta motivering vill även jag, herr talman, yrka bifall till motionen.

Herr ANDERSSON i Malmö: Herr talman! När vi ha behandlat denna motion, ha vi som vi vanligen bruka göra inhämtat yttrande från järnvägsstyrelsen och lönenämnden. Det är klart, att vi fästa mycket stort avseende vid vad lönenämnden säger i detta fall. Lönenämnden är ju den institution, som skall ha den samlade överblicken över stats-tjänarnas löneförhållanden. Det kan inte vara lämpligt att besluta om en reglering på ett område, när konsekvenserna härav inte kunna överblickas för andra områden. Den föreliggande frågan gäller ju inte endast statens järnvägar, utan den får, som lönenämnden framhåller, konsekvenser även inom andra delar av statsförvaltningen.

Det är riktigt, och det har även framhållits här, att det här inte gäller någon

lönefråga. Utifrån dessa synpunkter har ju detta ärende för vederbörande själva måhända inte någon större praktisk betydelse. Det är dock här fråga om ett rätt stort antal befattningshavare enbart inom statens järnvägar. Järnvägsstyrelsen räknar upp nära 500 personer, som beröras. Utskottet säger, att det icke är berett att på föreliggande utredningsmaterial förorda en generell övergångsordning för samtliga berörda verk inom statsförvaltningen. Vi ha nämligen inom utskottet ansett, att detta skulle bli konsekvensen för den händelse riksdagen bifaller motionen.

Av detta skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 27.

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 100, i anledning av väckt motion angående vissa vid vattenfallsstyrelsens kraftverksbyggnader och sjöregleringsarbeten anställda arbetares tjänstårsberäkning för pension;

nr 101, i anledning av väckt motion om livränta åt f. d. stationskarlen A. I. Ståhlberg i anledning av skada till följd av olycksfall i arbete;

nr 102, med vissa allmänna synpunkter i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49; och

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 28.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 29.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 30.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 31.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckt motion;

Interpellation ang. ändring av lagen om förlängning av tiden för vissa servitut.

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 112, i anledning av väckt motion om ersättning till G. I. Lager för skada, ådragen under militärtjänstgöring;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till fångvårdsstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till centraldepån för blindas arbeten;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1949/50 till ersättningar för vissa läkarundersökningar enligt arbetarskyddslagen m. m.;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till sjuksjuknämnden för budgetåret 1949/50;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av investeringsanslaget till lån till uppförande i Stockholm av en byggnad för blinda; och

nr 118, i anledning av väckt motion

om åtgärder i syfte att förebygga återkommande oroligheter och bereda personalen vid fångvårdsanstalterna skydd och säkerhet i tjänstgöringen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 32.

Interpellation ang. ändring av lagen om förlängning av tiden för vissa servitut.

Ordet lämnades på begäran till

Herr JACOBSON i Vilhelmina, som anförde: Herr talman! Lagen den 6 december 1946 om förlängning av tiden för vissa servitut tillkom i syfte att åt ägare av fastigheter i Norrland med tidsbegränsade skogsservitut trygga behovet av de nyttigheter, servituten avse, då giltighetstiden för dessa utgått. Skogsfångs- eller mulbetesservitut i Norrland, som är begränsat till minst 15 år eller till fastighetsägarens livstid och vars giltighetstid utgår före den 1 januari 1960, skall sålunda enligt berörda lag bestå intill nämnda dag. Lagen trädde i kraft den 1 januari 1947 men inbegriper även servitut, vilka då formellt redan upphört, under förutsättning att giltighetstiden utgått tidigast den 1 januari 1940 och att den med servitutet avsedda rättigheten utövats ännu vid 1946 års utgång.

Under förarbetena till ifrågavarande lagstiftning voro meningarna delade, huruvida och i vilken utsträckning ersättning borde utgå för det tvångsinsgrepp, som en förlängning av de tidsbegränsade servituten innebure för de tjänande fastigheternas ägare .

Interpellation ang. ändring av lagen om förlängning av tiden för vissa servitut.

Enligt ett av *norrlandskommittén* framlagt förslag — innebärande att skogsfångs- eller mulbetesservitut i Norrland, som vore begränsat till minst 20 år eller till fastighetsägarens livstid och vars giltighetstid utginge före den 1 januari 1955, skulle bestå intill nämnda tidpunkt — skulle i regel någon ersättning i angivna hänseende ej utgå. Kommittén framhöll att, om förlängningen sålunda begränsades till tiden, densamma i regel komme att bli föga kännbar för den servitutsbelastade fastigheten. Begränsning av tiden för ett servitut hade i allmänhet ej skett med tanke på att förhållandena just vid denna tids utgång skulle göra servitutet mindre behövt för den härskande fastigheten eller mera betungande för den tjänande fastigheten, utan som uttryck för obenägenheten hos ägaren till denna senare fastighet att för all framtid avstå från möjligheten att disponera över den ifrågavarande skogsmarken. Det vore därför icke sannolikt, att vid upplåtelsen av servitutet större vikt tillmätts, om servitutet bestämts för några år kortare eller längre tid, eller att denna omständighet i nämnvärd mån skulle ha påverkat storleken av eventuell ersättning för servitutet. Med hänsyn till vad kommittén sålunda anfört och till önskvärdheten att kunna anordna en provisorisk förlängning av de tidsbegränsade servituten på ett så enkelt och praktiskt sätt som möjligt hade kommittén funnit sig — trots vissa principiella betänkligheter — böra uttala sig för att förlängningen skulle ske utan att särskild ersättning utginge till de servitutsbelastade fastigheternas ägare. I en del fall, när en fastighet tyngdes av servitut i sådan omfattning, att tillgången på skog för eget behov äventyrades därav, eller eljest särskilda förhållanden vore för handen, syntes dock möjlighet böra finnas för fastighetens ägare att erhålla skäligt understöd av statsmedel med hänsyn till de svårigheter, som även en

kort tids förlängning av servituten kunde föranleda.

Över norrlandskommitténs förslag avgåvos efter remiss yttranden av ett flertal myndigheter och sammanslutningar. *Sveriges skogsägareförbund* anförde därvid i avgivet yttrande, att förbundet endast med tvekan ansett sig kunna tillstyrka förslaget om att servitutsförlängning skulle ske utan vederlag till de belastade fastigheterna. Principiellt vore ett sådant förfarande helt förkastligt. Då emellertid beräklandet och fastställandet av ersättningarnas storlek ävensom utdelningen av ersättningsbeloppen skulle bli ett mycket arbetskrävande och tidsödande förfarande, som måste fordra en stor och dyrbar apparat, ville förbundet av praktiska lämplighetsskäl godtaga förslaget.

Ett inom jordbruksdepartementet upprättat lagförslag, över vilket lagrådets utlåtande inhämtades, innehöll beträffande förutsättningarna för ifrågasatt servitutsförlängning enahanda bestämmelser som de i lagen sedermera upptagna stadgandena. Berörda lagförslag innehöll även en bestämmelse av innebörd att, därest genom förlängningen av servitutstiden märklig olägenhet tillskyndades den av servitutet besvärade fastigheten, dennas ägare skulle vara berättigad till ersättning därför. Vid remissen till lagrådet av nämnda lagförslag erinrade *departementschefen* om att enligt norrlandskommitténs förslag ersättning icke skulle utgå för förlust eller skada, som tillskyndades ägaren av den tjänande fastigheten i anledning av servitutsförlängningen, samt anförde att en bestämmelse av dylik innebörd givetvis kunde ingiva principiella betänkligheter med hänsyn till hittills gällande regler för liknande fall. Departementschefen ansåge sig emellertid i betraktande av vad i ärendet förekommit kunna förordna en begränsning av rätten för den tjänande fastighetens ägare till ersättning till att avse de fall,

Interpellation ang. ändring av lagen om förlängning av tiden för vissa servitut.

då förlängningen medförde märklig olägenhet för hans fastighet. Eftersom den servitutsberättigade fastighetens ägare i regel kunde antagas icke vara i stånd att av egna medel gälda berörda ersättning, syntes möjlighet böra stå honom till buds att erhålla statsbidrag för bestridande av denna utgift.

Lagrådet anmärkte i sitt utlåtande, att det remitterade förslaget beträffande ersättningsfrågan avveke från de principer, vilka plägade läggas till grund, då genom civilrättslig lagstiftning tvångsvis gjordes ingrepp i bestående rättigheter. Av gällande rättsgrundsatser ansåges nämligen följa, att av sådant ingrepp orsakad förmögenhetsförlust skulle ersättas. Den långtgående begränsning av rätten till gottgörelse, som förslaget stadgade, motiverades i remissen endast med en hänvisning till vad i ärendet förekommit, varmed närmast åsyftades det förhållandet, att Sveriges skogsägareförbund i avgivet yttrande förklarat sig — änskönt förfarandet vore principiellt förkastligt — kunna, om ock allenast med tvekan, tillstyrka norrlandskommitténs förslag, vilket innebar att servitutsförlängning skulle ske utan vederlag. Väl finge detta uttalande anses representativt för de till förbundet anslutna stora skogs- och trävarubolagen. Och enligt vad utredningen i lagstiftningsärendet visade, vore det till större delen å dem tillhörig mark, som ifrågasvarande servitut upplåtits. Nämnade förslag var emellertid i vissa hänseenden mindre ingripande än det till lagrådet remitterade. Vidare framginge, att fastigheter, vilka besvärades utav servitut av hithörande slag, i ej obetydlig omfattning tillhörde mindre bolag och enskilda. Även om det på grund av förbundets uttalande borde antagas, att från de stora bolagens sida erinran ej gjordes mot den lösning, som i förslaget givits åt ersättningsproblemet, kunde näppeligen något motsvarande medgivande presumeras beträf-

fande omförmälda mindre bolag och enskilda fastighetsägare, inom vilkas krets tvivelsutan funnes jämväl personer i knappa ekonomiska villkor. Tillräcklig grund för att här frångå vad som i allmänhet tillämpades beträffande rätt till ersättning syntes följaktligen icke vara för handen. Med hänsyn till det anförda hemställde lagrådet, att å ifrågasvarande bestämmelse gäves det innehåll att, om genom förlängningen av servitutstiden förlust uppstode för den av servitutet besvärade fastigheten, dennas ägare skulle vara berättigad till ersättning därför av ägaren till den fastighet, till vars förmån servitutet gällde. Lagrådet tillade, att det icke syntes behöva befaras, att i följd av denna avfattning av ersättningsstadgandet det allmännas utgifter — i form av de uti remissen omnämnda statsbidragen — skulle komma att ökas i sådan utsträckning, att lagstiftningens genomförande bleve alltför kostsamt. Tvärtom borde man kunna räkna med att även under de av lagrådet föreslagna betingelserna åtminstone de större skogsbolagen icke skulle göra gällande anspråk på gottgörelse.

I anledning av vad lagrådet sålunda anført erhöi i det lagförslag, som genom proposition förelades riksdagen, ifrågasvarande stadgande om ersättning det innehåll att, därest genom förlängningen av servitutstiden olägenhet av någon betydelse tillskyndades den av servitutet besvärade fastigheten, dennas ägare skulle vara berättigad till ersättning därför av ägaren av den fastighet, till vars förmån servitutet gällde. Då propositionen bifölls av riksdagen, kom berörda ersättningsstadgande även att inflyta i den sedermera utfärdade lagen i ämnet. Vid propositionens avlåtande till riksdagen framhöll *departementschefen*, att lagrådets hemställan om ändrade bestämmelser rörande frågan om ersättning i anledning av sådan servitutsförlängning, som avsåges med det remitterade lagförslaget, syntes ha

Interpellation ang. ändring av lagen om förlängning av tiden för vissa servitut.

tillkommit närmast med tanke på de fall, då den servitutsbelastade fastigheten ägdes av ett mindre bolag eller en enskild person i knappa ekonomiska villkor. Enligt departementschefens mening skulle emellertid även med den lösning, ersättningsfrågan erhållit i det remitterade förslaget, en dylik fastighetsägares intresse bli i huvudsak tillgodosett. I de flesta fall syntes nämligen en fastighetsägare icke ha betraktat ett å hans fastighet vilande servitut av ifrågavarande slag som någon tunga för fastigheten, och ur hans synpunkt hade i allmänhet rättigheten icke ansetts ha något penningvärde. Det syntes under sådana förhållanden knappast rimligt, att i dylika fall fastighetsägaren skulle kunna påkalla ersättning för rättighetens utövande i fortsättningen och samtidigt därmed måhända betunga statsverket med kostnader för ersättningsbestämmande, vilka icke kunde anses stå i skäligen proportion till den ersättning, som kunde komma att fastställas. I anslutning till lagrådets yttrande hade departementschefen dock ansett sig böra förorda, att en mindre jämkning i det remitterade förslaget företoges, så att ersättningsrätten gjordes beroende av om förlängningen tillskyndade den tjänande fastigheten olägenhet av någon betydelse.

Sedan propositionen hänskjutits till behandling av sammansatt andra lag- och jordbruksutskott, erinrade *utskottet* i sitt utlåtande om de meningsmotställningar, som under förarbetena till propositionen förekommit beträffande frågan, huruvida och i vilken utsträckning ersättning borde utgå för det tvångsingrepp, som den förordade servitutsförlängningen inneburde för de tjänande fastigheternas ägare, samt anförde att en återspeglning därav förekommit inom utskottet, som likväl icke funnit tillräcklig anledning föreligga att föreslå någon jämkning av den ståndpunkt, som intagits av departementschefen vid lagförslagets slutliga

utformning, nämligen att den servitutsbesvärade fastighetens ägare skulle vara berättigad till ersättning för olägenhet av någon betydelse. Utskottet uttalade härjämte, att det på grund av vad Sveriges skogsägareförbund anförde i sitt remissyttrande syntes kunna förväntas, att från de större skogsägarna i sagda förbund icke komme att framställas anspråk på vederlag ävensom att övriga skogsägare i anslutning härtill skulle visa sådan förståelse för lagstiftningens sociala innebörd, att gottgörelser behövde ifrågakomma allenast i tämligen begränsat antal fall.

Ersättningsfrågor skola enligt förevarande lag prövas av särskild nämnd, bestående av tre ledamöter. Det har i lagen tillagts Kungl. Maj:t befogenhet att utse dessa ledamöter ävensom att bestämma, för vilka områden sådan nämnd skall tillsättas. Med stöd av denna befogenhet har Kungl. Maj:t tillsatt tre dylika nämnder, nämligen en för Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län, en för Västerbottens län och en för Norrbottens län.

*

Av den redogörelse, som nu lämnats rörande tillkomsten av ersättningsstadgandet i lagen om förlängning av tiden för vissa servitut, framgår att nämnda stadgande erhöi sin slutliga avfattning med föranledande av lagrådets hemställan om en utvidgning av den rätt till ersättning, som var medgiven i det till lagrådet remitterade förslaget. Såsom departementschefen vid propositionens avlåtande till riksdagen framhöi, synes lagrådets berörda hemställan ha tillkommit närmast med tanke på de fall, då den servitutsberättigade fastigheten ägdes av ett mindre bolag eller en enskild person i knappa ekonomiska villkor. Lagrådet förklarade ju också uttryckligen, att man borde kunna räkna med att även under de av lagrådet föreslagna betingelserna åtminstone de större skogsbolagen icke

Interpellation ang. anordnande av viss försöksundervisning i ämnet samhällskunskap

skulle göra gällande anspråk på gottgörelse. I dylik riktning uttalade sig jämväl sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet, då utskottet i sitt utlåtande yttrade, att det på grund av vad Sveriges skogsägareförbund anfört i sitt remissyttrande syntes kunna förväntas, att från de större skogsägarna i sagda förbund icke komme att framställas anspråk på vederlag ävensom att övriga skogsägare i anslutning härtill skulle visa sådan förstäelse för lagstiftningens sociala innebörd, att gottgörelser behöfve ifrågakomma allenast i tillräckligt begränsat antal fall.

Erfarenheten under den tid, som hittills förlutit från det lagen om förlängning av tiden för vissa servitut trädde i kraft, har icke givit vid handen, att de större skogsbolagen skulle vara benägna att avstå från rätt till sådan gottgörelse, som avses i nämnda lag. I varje fall inom Västerbottens län ha sålunda flera av de större, till Sveriges skogsägareförbund anslutna skogsbolagen till den för sagda län tillsatta nämnden för prövning av ersättningsfrågor inkommit med ett icke obetydligt antal framställningar om bestämmande av dylik gottgörelse, och enligt uppgift kunna ifrågavarande bolag väntas inkomma med ytterligare ett stort antal framställningar om ersättning. Då ägarna av de fastigheter, beträffande vilka förlängning av servituttiden kan komma i fråga, vanligen befinna sig i synnerligen knappa ekonomiska omständigheter och på grund därav äro i behov av statsbidrag till gäldande av ersättning i anledning av servituttidens förlängning, torde följaktligen det allmännas utgifter i form av dylika statsbidrag kunna väntas stiga till avsevärt mycket större belopp än man vid lagens tillkomst trodde sig ha anledning att räkna med.

Eftersom de förutsättningar, under vilka ersättningsstadgandet i lagen om förlängning av tiden för vissa servitut

erhöll sin slutliga avfattning, sålunda få anses ha brutit, synes det böra tagas under övervägande, huruvida icke en ändring av berörda stadgande kan vara av behovet påkallad. Lämpligt torde härvid vara att återgå till den ståndpunkt, som intogs av departementschefen vid remissen till lagrådet, nämligen att rätten för den tjänande fastighetens ägare till ersättning bör begränsas till att avse de fall, då servitutförlängningen medför märklig olägenhet för hans fastighet. Beträffande de i lagrådets utlåtande åsyftade fallen, då den servitutsbelastade fastigheten äges av ett mindre bolag eller en enskild person i knappa ekonomiska villkor, skulle, såsom departementschefen vid propositionens avlåtande till riksdagen framhöll, även med en sådan lösning av ersättningsfrågan en dylik fastighetsägarers intresse bli i huvudsak tillgododott.

Under återopande av det anförda får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande spörsmål:

Anser icke herr statsrådet en sådan ändring av bestämmelserna enligt lagen om förlängning av tiden för vissa servitut önskvärd, så att endast mindre bolag och enskilda fastighetsägare i knappa ekonomiska villkor kunna komma i åtnjutande av gottgörelse? Kan i så fall förslag härom förväntas till nästa års riksdag?

Denna anhållan bordlades.

§ 33.**Interpellation ang. anordnande av viss försöksundervisning i ämnet samhällskunskap.**

Herr WIDÉN erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I den sedan någon tid tillbaka pågående debatten om vårt skolväsen och dess framtida utformning har kritik särskilt riktats mot den bristfälliga undervisning i

Interpellation ang. anordnande av viss försöksundervisning i ämnet samhällskunskap.

samhällskunskap, som meddelas enligt nu gällande undervisningsplaner. En vidgad undervisning i detta ämne har framstått såsom ett allmänt önskemål.

I sitt förra året framlagda betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling instämmer 1946 års skolkommision i denna kritik och redovisar de enligt dess mening rådande bristerna. Skolkommisionen föreslår ävenledes en väsentligt stärkt ställning för undervisningen i det berörda ämnet. Enligt det framlagda förslaget skulle denna undervisning utbyggas inom skolväsendets alla stadier, från folkskolan till gymnasiet.

Här förevarande framställning kommer endast att beröra samhällskunskaps ställning i det framtida gymnasiet, speciellt dess ställning till ämnet historia, samt frågan vilka kompetensfordringar, som böra ställas på lärarna i ämnet.

Skolkommisionen uttalar här ingen slutlig ståndpunkt, utan framhåller att »de båda ämnenas ställning till varandra måste underkastas ytterligare prövning, sedan universitetsreformen förts i hamn och lärarutbildningsfrågorna slutgiltigt utretts». Skolkommisionen föreslår emellertid i annat sammanhang att historia och samhällskunskap blir den s. k. allmänna linjens huvudämnen, att samhällskunskap tillsammans med historia får ett stort utrymme på denna linje samt att samhällskunskapen beredes en stärkt ställning även på övriga linjer. Beträffande kompetenskravet på läraren uttalar skolkommisionen å ena sidan att ett samarbete mellan skolämnenas historia och samhällskunskap alltid är att rekommendera, å andra sidan att i vissa fall annan lärare än historieläraren torde vara den lämplige att leda elevernas samhällsorientering och att därför pol. mag.-examen eller därmed jämförlig kompetens kan tänkas som grundval för undervisning i samhällskunskap. Även denna fråga bör enligt

kommissionen underkastas ytterligare prövning.

I en skrivelse av den 20 december 1948 till Kungl. Maj:t framlägger skolöverstyrelsen förslag till viss försöksundervisning vid ett begränsat antal läroverk i ämnet samhällskunskap. Skrivelsen utgör remissvar över en framställning av Statsvetenskapliga intresseförbundet, vari hemställts dels om utredning angående en fristående obligatorisk försöksundervisning i samhällskunskap, dels om behörighet för dem, som avlagt statsvetenskaplig examen, till lärarbefattning, varmed är förenad sådan undervisning. I sitt ytterande framhåller skolöverstyrelsen, att »man måste — — — under alla förhållanden inom våra skolor förutse ett så starkt ökat studium av vårt moderna samhälle, att det kan betraktas såsom något tämligen nytt och oprövat, och i den omfattning det avses få på den nya tredje gymnasielinjen kan det närmast betraktas som ett nytt ämne». Skolöverstyrelsen anser därför, att en försöksundervisning skulle kunna lämna värdefulla erfarenheter till ledning för det slutgiltiga avgörandet av denna fråga, såväl vad gäller ämnets utrymme på undervisningsschemat som undervisningsmetoderna och lärarutbildningen. Enligt överstyrelsens förslag skulle samhällskunskapen upptagas som tillvalsämne i vissa ämneskombinationer och som tilläggsämne i gymnasiet bäge högsta ringar samt upptagas till ett timantal av högst tre i vardera ringen. Antalet läroverk skulle vara högst sex. Kostnaden beräknar skolöverstyrelsen till 13 000 kronor. Till den särskilda frågan om lärarkompetensen för den föreslagna försöksundervisningen påpekar skolöverstyrelsen, att denna närmast avser timplärartjänst, samt erinrar om att för sådan tjänst inga behörighetsvillkor finnas fastställda, varför inga hinder torde föreligga för att även personer med statsvetenskaplig examen här kunna förekomma. Överstyrelsen

Interpellation ang. anordnande av viss försöksundervisning i ämnet samhällskunskap.

finner vidare skäligt, att »med hänsyn till den särskilda garanti för lämplig vetenskaplig utbildning, som statsvetenskaplig examen utgör beträffande den föreslagna försöksundervisningen, timlärare med denna utbildning i befattning, varmed är förenad skyldighet att meddela här avsedd undervisning, avlönas i likhet med den som är behörig till anställning såsom extra adjunkt».

Sedan skolöverstyrelsen framlämnat sitt förslag har Historielärarnas förnings riksorganisation beretts tillfälle att yttra sig i ärendet. I sitt den 18 febr. 1949 daterade yttrande hemställer även denna riksorganisation om anordnande av här omnämnd försöksundervisning, fast utformad på annat sätt än den av skolöverstyrelsen föreslagna. Framför allt understryker nämnda riksorganisation angelägenheten av att försöksundervisningen omhänderhaves av pedagogiskt utbildade och erfarna lärare, samt att undervisningen anknytes till ämnet historia.

I årets statsverksproposition liksom i den särskilda propositionen, nr 55, om anslag för budgetåret 1949/50 till avlöningar vid de allmänna läroverken har skolöverstyrelsens här anförda skrivelse icke upptagits. Med hänsyn till den delvis centrala ställning, som undervisningen i samhällskunskap avses få inom vårt skolväsen, och till den jämförelsevis ringa kostnad den föreslagna försöksundervisningen skulle förorsaka, är detta att beklaga. Som skolöverstyrelsen framhåller synes det vara av stort värde för det slutliga avgörandet, att man medelst praktiska försök här prövar sig fram. Av givet värde torde vara, att dessa försök insätts snarast möjligt, så att desto större erfarenhetsmaterial hinner insamlas. Det förefaller även som om med hänsyn till den

utformning, som ämnet samhällskunskap föreslagits få — med införande av undervisning även i samhällsekonomi — kompetensfordringarna för lärarna böra underkastas omprövning i jämförelse med vad som är fallet för dem som nu undervisa i motsvarande ämne. En förskjutning från kunskaper i historia till egentlig samhällsvetenskaplig utbildning torde här bliva oundgänglig. Men såsom av ovan lämnade redogörelse för de i ärendet avgivna yttrandena framgår, gå uppfattningarna i detta stycke isär, en omständighet som emellertid understryker angelägenheten av en försöksundervisning.

Slutligen må även erinras om den försöksundervisning, som planeras att anordnas i ett mindre antal kommuner inför den förestående skolreformen. Denna försöksverksamhet, vilken endast berör den framtida medborgarskolan, upptar bl. a. vidgad undervisning i samhällskunskap. Det synes vara lämpligt att denna försöksverksamhet kompletteras med den försöksundervisning beträffande gymnasiet, som skolöverstyrelsen föreslagit.

Med stöd av det ovan anförda får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ekle-siastikdepartementet få rikta följande fråga:

Är herr statsrådet villig medverka till sådan försöksundervisning i ämnet samhällskunskap, som i ovan omnämnda skrivelse från skolöverstyrelsen föreslagits, och när anser statsrådet dylik försöksundervisning i så fall böra och kunna anordnas?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 5.01 em.

In fidem
Gunnar Brith.

Beskattningen av inkomst, som uppstår på grund av ofrivillig avverkning av skog.
— Främjande av det frivilliga enskilda sparandet.

Onsdagen den 4 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet och leddes därvid förhandlingarna till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 27, i anledning av väckta motioner om siloanläggningars jämställande i taxeringshänseende med fasta maskiner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Beskattningen av inkomst, som uppstår på grund av ofrivillig avverkning av skog.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 28, i anledning av väckta motioner om utredning angående beskattningen av inkomst, som uppstår på grund av ofrivillig avverkning av skog i vissa fall.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr JANSSON i Aspeboda: Herr talman! Även om jag förstår att det för ögonblicket icke är möjligt att komma längre än till vad utskottet föreslagit, vill jag passa på tillfället säga några ord med hänsyn till att vi få allt fler och fler kraftledningarna i landet. Många skogsägare nödgas därigenom företaga tvångsavverkningar, som stundom bli av rätt omfattande beskaffenhet. Jag har själv sett ett par fall, där icke mindre än 5 resp. 6 hektar skog fick lov att kalhuggas. När den nuvarande lagstiftningen säger, att inkomsterna av

en sådan skogsavverkning äro likställda med vanlig inkomst, få skogsägarna på det sättet fram kanske under ett år en i förhållande till gårdarnas storlek måhända alltför stor skattepliktig inkomst.

Jag har med intresse läst utskottets utlåtande, och jag är tacksam för att utskottet skrivit så positivt som det gjort. Jag har, herr talman, med detta endast velat säga, att jag hoppas att den utredning som pågår snart måtte komma till stånd, så att vi få en ändring av beskattningsbestämmelserna på detta område, detta närmast som sagt med hänsyn till att det planeras mycket stora kraftledningar. Det torde därför icke dröja länge förrän allt fler och fler komma i denna belägenhet.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Gent emot den siste ärade talaren vill jag säga att det förslag som 1944 års allmänna skattekommitté avlämnat — jag tror det var i februari månad — innebär en lösning av det problem som herr Jansson i Aspeboda fört på tal. Detta förslag är nu ute på remiss och vi skola väl hoppas, att man eventuellt under nästa riksdag har att emotse en proposition i detta ämne.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Främjande av det frivilliga enskilda sparandet.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 29, i anledning av väckta motioner om åtgärder för främjande av det frivilliga enskilda sparandet.

Främjande av det frivilliga enskilda sparandet.

Sedan utskottets hemställen föredragits, yttrade:

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Bevillningsutskottet har behandlat föreliggande motion på ett mycket välvilligt sätt. Utskottet understryker, att det även enligt utskottets mening är synnerligen önskvärt att en ökning av det frivilliga sparandet äger rum. Utskottet fäster i detta sammanhang uppmärksamheten på att en ökning av sparandet utgör en av förutsättningarna för att vi skola kunna arbeta oss ut ur de alltjämt bestående krisregleringarna. Utskottet framhåller, att det bl. a. måste vara en uppgift för den nya skatteutredningen att söka finna nya lämpliga vägar till lösning av detta problem.

Att utvecklingen på sparfronten inte har varit tillfredsställande de sista åren tror jag måste vara uppenbart för alla. Jag har här några siffror som belysa den saken. Dessa siffror redovisa ökningen av det synliga penningssparandet i olika institutioner, dels i affärsbankerna beträffande allmänhetens inlåning, dels i sparbankerna och i postsparbanken beträffande insättarens behållning; de lämna vidare uppgifter om ökningen av sparandet i Kooperativa förbundet och i Centralkassan för jordbrukskredit. Dessa siffror visa, att den sammanlagda ökningen av penningssparandet i de olika här namngivna institutionerna var under 1945: 1 162 miljoner kronor; under 1946 916 miljoner kronor; under 1947 865 miljoner kronor och under 1948 613 miljoner kronor. Till dessa siffror bör självfallet rätteligen läggas det s. k. försäkrings-sparandet, som för närvarande torde uppgå till omkring 400 miljoner kronor årligen. Nu är jag fullt medveten om att det synliga sparandet icke på långt när sammanfaller med det totala sparandet i samhället. Men man ser ju av denna sifferserie i varje fall att kurvan

för en mycket viktig del av sparandet befunnit sig i sjunkande under de senaste åren. Jag tror icke, att man kan komma ifrån att siffrorna visa att sparviljan under dessa år befunnit sig i sjunkande hos stora medborgargrupper och även att sparandet hos dessa grupper är otillräckligt i den aktuella situationen.

Jag vill, herr talman, sluta med att uttala den förhoppningen att den nya skatteutredningen verkligen kommer att lägga fram förslag, som skola kunna på ett effektivt sätt bidra till en lösning av denna viktiga samhällsfråga.

Jag har, herr talman, icke något yrkande att framställa.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Vad den nya skatteöversynen kan komma att göra i det här fallet, skall jag icke ett ögonblick söka uttala mig om. Såväl i det majoritetsbetänkande, som kammaren godkände, som i de olika reservationerna, som voro fogade till detta betänkande, har ju starkt understrukits sparsamhetens betydelse. Ett problem i detta sammanhang, som jag skulle vilja fästa uppmärksamheten på och som utskottet här pekar på, är ungdomskommitténs framställning till Kungl. Maj:t om ungdomssparandet. Det är möjligt att man kan komma fram där också. Ty även om man genom skatteöversynen skulle lyckas anvisa möjligheter till ökat sparande, är jag rädd för att man inte får det bästa resultatet, om sparandet inte också kommer att omfatta ungdomsåldrarna. Där bör man verkligen försöka sätta in lite större kraft.

Utskottet har genom att peka dels på vad som ligger under Kungl. Maj:ts prövning, dels på skatteöversynen ännu en gång understrukit den betydelse som sparsamheten har i det läge i vilket vi nu befinna oss.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Statsmonopol eller annan jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker.

Överläggningen var härmed slutad. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Statsmonopol eller annan jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 30, i anledning av väckta motioner om utredning rörande statsmonopol eller annan jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I:106 av herr *Birger Andersson m. fl.* och II:153 av herr *Gavelin m. fl.* hade hemställts, »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande möjligheten att vinna ökad folknykterhet och ekonomisk rationalisering genom införande av statsmonopol eller därmed ur nu angivna synpunkter jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker».

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I:106 av herr *Birger Andersson m. fl.* och II:153 av herr *Gavelin m. fl.* om utredning rörande statsmonopol eller annan jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Sandberg*, som yrkat, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande möjligheten att vinna ökad folknykterhet genom införande av statsmonopol eller därmed ur nykterhetssynpunkt jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **SANDBERG**: Herr talman! I de föreliggande motionerna har man yrkat

»att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande möjligheten att vinna ökad folknykterhet och ekonomisk rationalisering genom införande av statsmonopol eller därmed ur nu angivna synpunkter jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker». Utskottet har emellertid med åberopande av att frågan redan är föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet avstyrkt motionerna. Utskottet har därmed givetvis icke tagit någon som helst ställning till frågan om själva företagsformen, då det gäller tillverkningen av de här ifrågakarande dryckerna. Utskottet betonar emellertid, att motionen gäller ett spörsmål av stor vikt. Jag vill med tacksamhet notera detta utskottets betonande av att det här är fråga om en sak av icke ringa betydelse, ty så är det säkerligen. Det är en fråga som nog tyvärr ej heller är så lätt att lösa, så att man når ett tillfredsställande resultat.

Frågan om de skattepliktiga maltdryckerna, deras tillverkning och försäljning, faller givetvis inom ramen för den nu arbetande nykterhetskommitténs uppdrag. Framställningar i denna sak ha också av finansministern överlämnats till kommittén. Sådana framställningar om en skyndsamt utredning av förevarande spörsmål ha nämligen i skrivelse till Kungl. Maj:t gjorts av bland annat Sveriges nykterhetsvänners landsförbund och Nykterhetsfolkets sextonde landsmöte. När det nu förhåller sig så som jag här angivit, att frågan kan anses falla inom nykterhetskommitténs arbetsområde och vissa framställningar redan översänts till Kungl. Maj:t, kan man fråga, varför man icke låter sig nöja med den saken och väntar på vad kommittén möjligen kan komma att föreslå. Jag har stor respekt för den ordning som vi här i riksdagen brukar inte skriva till Kungl. Maj:t i en fråga, som redan är föremål för

Statsmonopol eller annan jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker.

utredning eller i alla händelser ligger inom en arbetande kommittés verksamhetsområde. Men, herr talman, det kan ju ändå finnas omständigheter som göra, att man ibland finner sig böjd att frångå nyssnämnda eljest i och för sig riktiga ordning och gör sig påmint genom en skrivelse till Kungl. Maj:t.

I detta fall beror den framstöt som här gjorts på att man fått den uppfattningen, att det är ovisst om nykterhetskommittén kommer att framlägga något förslag i denna fråga. Kommittén har som sagt givetvis att syssla även med pilsnerdryckslagstiftningen. Om den har någon i direktiven grundad skyldighet att framlägga förslag i detta ärende, kan ju emellertid vara mycket ovisst. Enligt vad som under hand försports — jag hoppas att det icke är på något sätt olämpligt att jag yttrar mig därom — torde det vara tveksamt om kommittén kommer att upptaga hela det ifrågavarande stora problemkomplexet till utredning. Kommittén har ju redan hållit på en avsevärd tid med sin stora arbetsuppgift, och det är ju i och för sig icke något att säga om att den svåra fråga kommittén arbetar med tar sin rundliga tid. Den stora fråga som det här ytterligare skulle gälla kommer givetvis också att kräva sin avsevärda tid. I alla händelser förefaller det efter den uppfattning man fått på olika sätt, att det åtminstone icke är troligt att kommittén kommer med förslag i den riktning som i motionerna begärts, nämligen om ett förstatligande av denna näring eller någon annan därmed i nykterhethänseende jämförlig driftform.

Detta är alltså anledningen till att man från nykterhetsfolkets sida aktualiserat denna fråga. Man fruktar för att om ingenting göres, kommer frågan att ytterligare fördröjas.

Problemet om en reviderad pilsnerlagstiftning är ju gammalt. Jag erinrar om att ett förslag från 1934 icke har

föranlett någon åtgärd. Det är sålunda en gammal fråga som väntar på sin lösning, och det är ej underligt om man så att säga vill använda tillfället till att i någon mån skynda på denna sak. Från vårt lands organiserade nykterhetsfolks sida har man länge och bestämt yrkat på en sådan ordning i frågan, att det enskilda vinstintresset skulle avkopplas vid tillverkningen och försäljningen av de skattepliktiga maltdryckerna liksom när det gäller spritdryckerna. Vi tro, att det skulle vara till gagn ur nykterhetssynpunkt om så skedde.

Om icke särskild anledning därtill gives, ämnar jag ej gå närmare in på olägenheterna av nuvarande ordning och om de fördelar man beräknar skulle vara att vinna genom en annan ordning. Den saken beröres för övrigt i ifrågavarande motioner. Jag har med detta endast velat något motivera varför vi, trots de förhållanden som berörts, likväl mena att vi skola skriva till Kungl. Maj:t i detta ärende. Ett beslut i riksdagen i motionens syfte skulle innebära en betydelsefull opinionsyttring i denna fråga och påskynda dess lösning.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr HAMMAR: Herr talman! Även de här motionerna kunna glädja sig åt en mycket välvillig skrivning från utskottets sida, men det är tyvärr så i denna vrånga värld, att det icke är skrivningen det till sist beror på, utan på den hemställan som gjorts. Faller frågan kan man säga, att den nog kommer att falla framåt, och jag tycker att motionärerna med mycket stor tillförsikt kunna våga sig på att komma tillbaka till ärendet ett kommande år.

Efter att till en början ha redogjort för bestämmelserna om koncessions-tvång går utskottet in på de skäl som

Statsmonopol eller annan jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker.

motionärerna andragit till förmån för sin hemställan om utredning, och så återgivas, mycket utförligt förresten, till utskottet inkomna skrivelser från Kopparbergs läns allmänna nykterhetsförbund och från Sveriges storloges av I. O. G. T. verkställande råd. Redovisningen är så utförlig och så positivt hållen att utskottets eget omdöme om motionerna, att det gäller spörsmål av mycket stor vikt, tycks ligga fullt i linje med hela uppläggningsen av utskottets betänkande. Det är ej att undra över att man blir en smula förbryllad, när man kommer fram till betänkandets kläm, som innebär direkt avslag å motionen.

Givetvis har utskottet skäl för sitt avslagsyrkande. Reservanten har gått in på den saken. Det har uppvisats att framställningar i motionens syfte redan överlämnats till nykterhetskommittén. Utskottet menar då, att det icke kan finnas skäl att för närvarande förorda skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning i ämnet. Skäl finnas sålunda för utskottets ståndpunkt, men för min del tycker jag ej att de äro tillräckligt starka. Av det som kommit till allmän kännedom om 1944 års nykterhetskommittés arbete — det har varit strödda notiser och mycket motstridiga uppgifter — framgår emellertid att bemästrandet av nykterhetsfrågan i hela dess vidd visat sig vara en mycket svår uppgift. Det ligger givetvis i hela det stora problemkomplexets karaktär, men framgår också av de skilda uppfattningar som nykterhetskommitténs ledamöter själva givit uttryck för. Att kommitténs arbete fördenskull drar ut på tiden är helt naturligt, fastän man som utomstående tycker att dröjsmålet är i det allra längsta laget.

Den fråga åter som motionären tagit upp är helt annorlunda beskaffad. Några större meningsskiljaktigheter torde icke råda om fördelarna, ur nykterhets-synpunkt, av ett undanröjande av det enskilda profitintresset på rusdrycks-

hanteringens område, i varje fall icke inom den organiserade nykterhetsrörelsen. Utskottet har redovisat uttalanden från Kopparbergs läns allmänna nykterhetsförbund och I. O. G. T:s verkställande råd. I själva verket har styrelsen i samtliga de stora nykterhetsorganisationerna I. O. G. T., N. T. O., N. O. V., Sveriges Blåbandistförening och arbetsutskottet i D. K. S. U. vid nyligen hållna sammanträden uttalat sin anslutning till motionens tankegång. Här står Sveriges nykterhetsfolk i stort sett enigt. Om framkomstvägarna och arbetsmetoderna kunna eljest divergerande uppfattningar vara rådande. Men när det gäller denna fråga är man som sagt i stort sett enigt. Ytterligare en sak som inte får glömmas är, att motionärerna för sin hemställan om utredning för att få ökad folknykterhet och ekonomisk rationalisering genom införande av statsmonopol eller dylikt för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker faktiskt ha en viss erfarenhet att bygga på. Jag avser de relativt stränga restriktionerna och frånvaron av enskilt vinstintresse som kännetecknar sprithandeln. Mot detta kontrastera tämligen oförmedlat de relativt fria försäljningsformerna och det starka privatintresset inom malt-dryckshandeln. Att denna handel såsom den för närvarande är ordnad i vårt land med obesuret privatvinstintresse såväl beträffande tillverkningen som försäljningen innebär allvarliga vådor i både socialt och moraliskt avseende är uppenbart. Och då vi under många årtionden prövat fördelarna av ett eliminerande av det privata vinstintresset i fråga om försäljningen av spritdrycker och vin tala alla skäl för att liknande former även böra övervägas i fråga om de skattepliktiga maltdryckerna. Jag ser givetvis dessa spörsmål helt ur praktisk synvinkel och uteslutande med hänsyn till hanteringens socialt skadliga konsekvenser. En skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning på

Statsmonopol eller annan jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maldrycker.

denna speciella punkt, i fråga om detta strängt begränsade område, där Sveriges nykterhetsfolk står så enigt och där divergerande åsikter inte gjort sig gällande, kan knappast tänkas fördröja den nu sedan fyra, fem år fungerande nykterhetskommitténs arbete. Som jag ser saken torde det väl snarast påskynda kommitténs arbete, om kommittén får bort detta komplex av frågor. Det är av den anledningen, herr talman, jag för min del tillåter mig att yrka bifall till den av herr Sandberg avgivna reservationen.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Det är ju en ödets ironi för den som har ägnat så mycket intresse åt denna speciella fråga som jag, att jag i dag skall behöva ta upp en diskussion med folkpartister om bryggeriindustriens socialisering och att det är jag som i det fallet skall avråda. Men, mina damer och herrar, frågan ligger ju inte alls på det planet. Innebär det ingenting, att herr Sandberg står ensam för denna reservation och att alla hans folkpartistiska bröder i bevillningsutskottet ha övergivit honom? Vad det innebär förstår väl herr Sandberg själv. Allt som det här är fråga om är hur postgången mellan Kungl. Maj:t och riksdagen skall skötas. Om man har skrivit en gång till Kungl. Maj:t från olika håll och Kungl. Maj:t har tillsatt en utredningskommitté, till vilken alla framställningar i detta ämne ha överlämnats, så betyder det, att kommittén har att ge ett svar på dessa framställningar, och det är ju rimligt, att man under den tid som detta arbete verkställs inte skriver på nytt och talar om att man har ungefär samma uppfattning som förut.

Jag skulle vilja säga, och det medger väl även herr Sandberg, att det finns mer än en representant för nykterhetsintresset i bevillningsutskottet. Det är bara en reservant! Herr Sandberg talar

om nykterhetsfolkets intresse i detta sammanhang. Jag tycker inte vi skola tala så förfärligt högt om det. Det finns de som ha lika stort intresse principiellt på denna punkt. Tillåt mig säga, att 1936, således för 13 år sedan, avgav jag i 1934 års maldryckskommitté en reservation, om vilken jag blev ensam. Den ståndpunkt jag intog var jag ensam om i många herrans år, men så småningom växte skaran av dem som ville göra något på detta område. Då fanns det inget intresse för saken, och jag är inte alldeles övertygad om att den siste ärade talaren har rätt, när han säger, att detta är en fråga, där vi alla äro eniga. Jag skulle tvärtom vilja säga, att det är nog en fråga, som ju närmare man granskar den, desto tydligare kommer det att visa sig, att den frågan blir en av de största stridsfrågor, som kunna tänkas föreligga i detta land. Det är ju därför nödvändigt att få den klarlagd.

1934 års maldryckskommitté gjorde ett försök att få dessa spörsmål klarlagda. Undersökningen kostade något över 100 000 kronor. Den är i dag så pass föråldrad, att den inte torde kunna läggas till grund för ett överförande i statens händer av hela denna verksamhet. En ny undersökning, som jag skulle tänka mig kommer att kosta i nuvarande valuta kanske det dubbla beloppet, torde bli erforderlig. När nu en kommitté har alla dessa saker om hand, är det då inte överensstämmande med god praktisk ordning, sådan vi ha tillämpat den, att vi först avvakta vad denna kommitté kommer att göra? Om kommittén säger: vi vill ingenting göra, då, herr Sandberg, är tiden inne, och då skall jag vara på samma linje som herr Sandberg, att säga till Kungl. Maj:t: låt oss få en kommitté som gör en undersökning av den art det här gäller.

Det är ingen liten fråga, det försäkrar jag. Det här är en fråga, som säkert kommer att röra sig om ett belopp, som jag inte skall försöka ange, men i det

Statsmonopol eller annan jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker.

nuvarande läget skulle jag anse det vara uteslutet för statsverket att skaffa fram den summa, som är erforderlig för att lösa problemet. Men det är en sak för sig, och det hoppas vi väl få klarlagt så småningom. Det är sålunda inte här fråga om något principiellt ståndpunktstagande. I sak är det nog ingenting som skiljer herr Sandberg och mig. Jag har samma uppfattning i dag, som jag hade 1936. Min uppfattning har inte på något sätt förändrats. Skillnaden mellan situationen då och situationen i dag är, att en hel del människor ha fått ögonen öppna för detta problem och kommit underfund med att det är ett problem, som förr eller senare måste komma till en lösning. Men detta uppvaknande bör ju inte föranleda, att man lämnar alla gamla hävdvunna former, när det gäller att utreda en sak. Ja, herr talman, jag skall inte fortsätta tvisten i detta sammanhang. Jag tror, att den sak, som man vill gagna, gagnas bäst genom att kammaren bifaller vad bevillningsutskottet här har hemställt.

Herr SANDBERG (kort genmäle): Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse, att herr Olsson framhåller, att det i själva sakfrågan inte torde finnas någon större meningsskiljaktighet mellan mig och honom och att det egentligen rör sig om formerna om hur man här skall gå fram för att nå målet, bästa möjliga resultat. Jag sökte i mitt tidigare anförande i all korthet, så gott jag kunde, motivera varför jag menade, att man, trots att det förhållande föreligger, som också jag erkände, nämligen att en utredning pågick, likväl för att påskynda denna frågas lösning borde skriva till Kungl. Maj:t. Herr Olsson säger, att det är rimligt, att man väntar på ett svar från kommittén, som ändå måste syssla med denna sak. Ja, det är riktigt, men som jag antytt, har man anledning förmoda, att frågan därmed

inte är löst utan att man får lov att ta upp den igen till förnyad utredning, och då kommer det att draga ut på tiden, så att vi få vänta ytterligare.

Sedan bara ett enda ord till, herr talman. Herr Olsson betonade med stor styrka, att jag här stod alldeles ensam. Jag tror nu inte att någon i denna kammare låter sig påverkas av det förhållandet, att man råkar vara ensam reser vant. Man kan ju ha rätt, även om man är ensam. Jag befinner mig i mycket gott sällskap i detta sammanhang. Utan att uppta tid med att upprepa alltihop vill jag erinra om att centrala organisationer för Sveriges nykterhetsfolk stå bakom motionens yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning. Jag känner mig sålunda inte ensam, men även om jag så vore, skulle jag inte vara så ledsen för det.

Herr OLSSON i Gävle (kort genmäle): Herr talman! Jag menade inte precis ensam i det avseendet. Vad Sveriges nykterhetsrörelse gör i denna fråga är en sak. Den kan göra en opinionsyttring för att påverka utredningen. Men vad andra kammaren gör är en annan sak i detta sammanhang. Jag skulle ha förstätt herr Sandberg och motionärerna om de hade sagt: Vi måste nu skriva till Kungl. Maj:t i denna fråga. Hur skola vi då skriva? Jo, vi skola säga, att det är en så viktig fråga, att det är det centrala problemet i hela vår nykterhetslagstiftning, så nu bör 1944 års nykterhetskommitté lägga undan allt det andra, motboken och hela det övriga eländet, och bara ägna sig åt detta problem. Då skulle jag ha förstätt, att herrarna ville skriva på nytt, men så är det ingen av herrarna som vill skriva.

Herr GAVELIN: Herr talman! Efter utskottsordförandens deklARATION skulle man ju kunna anse, att det är obehövt med någon ytterligare diskussion i föreliggande fråga. Då jag i varje fall

Statsmonopol eller annan jämbördig företagsform för tillverkning av skattepliktiga maltdrycker.

står som motionär i frågan, ber jag emellertid att få ta kammarens tid i anspråk några minuter för att säga ett par saker.

Jag vill först till fullo understryka vad en föregående ärad talare, herr Hammar, här sade om nykterhetsfolkets intresse för att få denna fråga löst på något sätt. Jag är trots ordförandens deklaration lika skeptisk som reservanten beträffande frågan om nykterhetskommittén kan anses ha den fullmakt som erfordras för att ta upp saken till utredning. Det säges här, att de framställningar, som ha gjorts, ha remitterats till kommittén, men vad som för mig är det väsentliga är, huruvida kommittén anser sig därmed ha fått Kungl. Maj:ts uppdrag att ta upp frågan på det sätt som motionärerna här ha önskat.

Jag skall inte gå in på frågan i hela dess vidd, men det är ett par saker, som jag vill passa på att säga, när nu frågan har kommit upp och debatteras. Motståndare till nykterhetsrörelsen kasta ofta fram påståendet att man här försöker göra det svårare för den enskilde individen att få tillfälle att använda pilsner som vanligt måltidsdricka. Jag skulle för min personliga del vilja deklarerera, att jag har ingenting emot att det finns möjlighet för den som så önskar att använda pilsner på vanligt sätt som måltidsdryck, men vad jag känner en oro över är den utveckling som ägt rum på detta område den senare tiden, i det att man i allt större uträkning använder pilsnern som berusningsmedel. Var och en som här i staden går ut och tittar på de s. k. ölkaféerna bör bli verkligen betänksam när han ser hur massor av arbetare dag ut och dag in sitta och pimpla pilsner. Jag måste i det sammanhanget säga, att jag finner det mänskligt, att bryggerihanteringen, de enskilda företagarna, inte har så stort intresse av att denna förtäring minskas. Det är ju mänskligt,

att de söka få så stor förbrukning som möjligt för att på det sättet tjäna så mycket som möjligt.

Jag känner mig tacksam för att utskottets skrivning ger ett litet hopp om att frågan kan komma upp till realbehandling. Emellertid är jag liksom reservanten inte absolut övertygad om att man kan utgå ifrån att så kommer att ske. Därför har jag den uppfattningen att det skulle ha varit till stort gagn både för nykterhetskommittén och för nykterhetsfolket i allmänhet, om man hade kunnat få riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t och begära att frågan tas upp till behandling. Ordföranden säger, att han skulle ha kunnat förstå denna sak, om man velat vara med på en skrivning, som givit kommittén uppdrag att taga upp enbart denna fråga, därför att man ansett den vara så betydelsefull att den behövde ställas i förgrunden. Men det hindrar icke att man från nykterhetskåll understryker att man ansett denna sak vara så viktig, att den bör komma i förgrunden, när det gäller lagstiftning på detta område.

Jag ber alltså att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid utskottets utlåtande.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! På den direkta frågan till mig av herr Gavelin vill jag säga, att det kan icke råda några delade meningar därom, att om Kungl. Maj:t till en kommitté överlämnar fyra eller fem olika framställningar, såsom skett i detta ärende, är denna kommitté tvingad att giva Kungl. Maj:t ett svar. Härom böra således icke råda några delade meningar. Jag skulle ju tänka mig, att den nykterhetsrepresentation, som finnes även i 1944 års nykterhetskommitté, icke är så funtad, att den underlåter att bevaka sina intressen. Jag tror således att man kan ha en smula förtroende för den.

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

Nu vill jag säga, att det skulle vara en egendomlig praxis, om man varje gång som man komme på idén att vilja påskynda en sak som ligger under utredning skulle i riksdagen motionera om att skriva till Kungl. Maj:t. Det skulle bli en mycket utvecklad postgång mellan detta hus och kanslihuset, något som bevillningsutskottet för sin del icke velat medverka till.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 29, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande nr 23 i anledning av väckta motioner om pension åt assistenten hos riksdagens revisorer K. J. Hedberg.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 6.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § lotteriförordningen den 19 maj 1939 (nr 207).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av väckta motioner angående kontroll av den offentliga partipropagandan samt angående bokförings- och redovisningsplikt för sammanslutningar och andra, som bedriva politisk propaganda.

Första lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft följande fem till lagutskott hänvisade motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 2 i första kammaren av herr *Bergvall m. fl.* samt nr 1 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*, dels motionen nr 51 i andra kammaren av herrar *Severin* och *Lindberg*, dels ock de likalydande motionerna nr 162 i första kammaren av herr *Lindström m. fl.* och nr 202 i andra kammaren av herr *Sehlstedt m. fl.*

I motionerna *I: 2* och *II: 1* hade hemställts, »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla dels om en ingående utredning av möjligheterna att åstadkomma en rättvisande, realistisk och kontrollerbar redovisning av omfattningen och kostnaderna för publik partipropaganda inför val och folkomröstningar, dels om de förslag till lagstiftning rörande sådan redovisning, vartill utredningen kan giva grund».

I anslutning till detta yrkande hade i motionen *II: 51* hemställts, »att riksdagen, därest beslut fattas att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning av valkostnaderna, också måtte besluta att i samma skrivelse begära utredning även om partiernas inkomstkällor».

I motionerna *I: 162* och *II: 202* hade hemställts, »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning huruvida och under vilka förutsättningar sammanslutningar och andra som bedriva politisk propaganda böra genom lag åläggas skyldighet att föra böcker över sina inkomster och utgifter samt att årligen avgiva offentlig redovisning för sin propagandaverksamhet».

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av motionerna *I: 2* och *II: 1*, *II: 51* samt *I: 162* och *II: 202* måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan, huruvida organisationer, som bedreve politisk propa-

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

ganda, borde åläggas bokföringsskyldighet samt förpliktas att offentligen låta redovisa sina inkomster och utgifter.

Reservation hade avgivits av herrar *Hedlund* i Östersund, *Ivar Nilzon*, fröken *Andersson* samt herrar *Pettersson* i Ersbacken och *Fagerholm*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att de förevarande motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställen föredragits, yttrade:

Herr **HEDLUND** i Östersund: Herr talman! Jag har jämte fyra andra ledamöter av första lagutskottet reserverat mig mot det förslag till utredning i anledning av de väckta motionerna som utskottet gjort i förevarande ärende. Jag gör liksom motionärerna, framför allt i herr *Sehlstedts* m. fl. mycket väl-skrivna motion, den frågan: Föreligger behov av den lagstiftning motionärerna begärt? Och, för det andra, är en sådan lagstiftning genomförbar?

Herr *Sehlstedts* motion säger att det är nödvändigt att först göra klart för sig, huruvida behov av en utredning om en lagstiftning föreligger, samt, i andra hand, huruvida en lagstiftning är genomförbar.

Jag har själv gjort mig frågan: Vad är det man vill vinna genom att lagstifta om skyldighet för de politiska partierna att föra böcker och offentligt redovisa sina inkomster? Motionärerna — alltjämt i herr *Sehlstedts* motion — säga, att det ur demokratisk synpunkt icke är förkastligt, att politiska partier taga emot understöd för sin propagandaverksamhet av fackföreningar, fackförbund och industriföretag. Det är sålunda av motionärerna själva erkänt, att den politiska propaganda, som politiska partier bedriva, mycket väl kan, utan att man kommer i konflikt med demokratiska principer, finansieras av andra sammanslutningar än sådana

som bestå av det egna partiets medlemmar.

Om nu detta är riktigt, vilket det naturligtvis är, varför skulle icke fackföreningsrörelsen t. ex. ha lov att ekonomiskt stödja det socialdemokratiska partiet utan skyldighet för partiet att offentligt redovisa understödsbeloppet? Och varför skulle ej ett industriföretag, som tror sig ha sina intressen bevakade av de borgerliga partierna, ha lov att under lagliga former understödja dessa utan åläggande för stödmottagaren att offentligt redovisa hjälpen? Jag utgår alltjämt ifrån att varje understöd, som sålunda lämnas till partierna, användes i lojalt syfte och att givaren har lojalt syfte med sina gåvor. Jag kan aldrig föreställa mig, att det i detta land finnes ett demokratiskt parti, som tar emot pengar från ett industriföretag eller en facklig organisation med löfte att i strid mot partiets politiska program stödja intressen som givaren vill ha främjade.

Men, säger man, den demokratiska renligheten kräver, att man får veta vilka som äro givare och huru stora belopp som lämnas. Ja, jag begriper icke logiken i detta. Om man å ena sidan fastslår, att demokratien icke har något att erinra emot att de politiska partierna taga subventioner ifrån vilken lojal givare som helst, så förstår jag ej, vad det kan vara för ett demokratiskt renlighetskrav att få veta vilken som är givare och med vilket belopp givaren vill lämna sitt stöd till partiet. Men jag ser naturligtvis gammalmodigt på saken. Jag är politiskt uppfostrad under den tid, då föreningslivet krävde att leva sitt eget fria liv utan obehörig inblandning i sin verksamhet. Det var en gång inom det socialdemokratiska partiet ett oeftergivligt krav, att vi fritt skulle få i lagliga former propagera, agitera och begagna våra pengar såsom det passade oss utan att lägga fram någon balansräkning för allmänheten och utan att meddela vilka som lämnat oss

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

sitt stöd. Det är denna uppfostran jag fått, och av denna är jag ännu påverkad.

Det är möjligt att min åskådning är föråldrad. Men även om så är fallet och det numera skulle vara ett demokratiskt renlighetskrav att få vetskap, varifrån de politiska partierna få sina pengar, tror jag, att det är alldeles omöjligt att skapa en lagstiftning, som effektivt möjliggör detta. Utskottet självt radar upp alla de svårigheter som upptornas för att en sådan lagstiftning skall bli effektiv. I justitiedepartementet har man gjort en förberedande utredning om denna sak. En utredning som oförtydligt visar, att en lagstiftning, som skall leda till något positivt resultat, är fullständigt utesluten. Vad skall det då tjäna till att sätta i gång denna utredning? Möjligen få vi till stånd en lagstiftning, som kommer att ställa stora administrativa krav på det politiska partilivet utan att detta kommer att tjäna något förnuftigt ändamål. Om det skulle finnas den minsta misstanke, att de demokratiska partierna skulle ha smussel för sig genom att taga emot mutor för att begå handlingar, som ej harmoniera med ett demokratiskt samhälle, då skulle jag förstå, att alla medel måste tillgripas för att förhindra detta. Men det är icke alls detta man talar om. När man skall motivera vad man vill, tar man bara till frasen om demokratiens renlighetsintresse att få fram vilka som äro givare och vilka penningbelopp det gäller.

Man tornar upp svårigheterna, säges det. Jag bestrider detta. Enbart följande belyser svårigheten att göra kontrollen effektiv. Om det väsentliga är att få veta vilka givarna äro och vilka belopp som lämnats, så begår icke ett politiskt parti, som får redovisningsplikt, något brott mot lagen, om det under beteckningen »okända givare» redovisar allt, som ramlar ned i kollekthatten på valmötena. En givare, som vill vara anonym, kan lämna 10 000 kronor i kol-

lekthatten på valmötet eller på annat sätt bevara sin anonymitet. Tror någon att samarbetet mellan partierna befrämjas om 10 000 kronor redovisas som kollektgåva från okänd givare? Nej, det är smussel, svaras det. Då ha vi i gång en agitation och ett valarbete, som blir mera irriterande än det vi nu få bevittna. Det är långt ifrån att skapa samarbete partierna emellan att tillgripa lagstiftning på detta område. Det är så fjärran från detta att vi i stället i största utsträckning öka de strider i denna fråga som redan nu finnas.

Jag skall icke längre uppehålla mig vid detta. Jag yrkar givetvis avslag på denna mina partivänners motion.

Så har också en motion väckts som är av något annan innebörd. Det är folkpartiets motion, som icke önskar veta varifrån partierna få sina inkomster utan enbart se till hur partierna använda pengarna. Även om man vill begränsa valkostnaderna, tjänar det icke heller här någonting till med en lagstiftning, därför att den blir lika ineffektiv som en lagstiftning om offentlig redovisning av partiernas inkomster. När börjar en valrörelse? När började förra årets valrörelse? Den började strax efter valet för fyra år sedan och pågick i fyra år. Hur skall man kunna få klart för sig, vad valkostnaden för det sista årets andrakammarval var? Var skola vi få fram alla dem, som voro med i valrörelsen utan att de hette politiska partier? Jag tänker på hela den annonskampanj som fördes icke av något ansvarigt politiskt parti utan som dök upp än här och än där, jag vet icke i hur många variationer, som Wigforss var fotograferad och beskriven som ett skrämmande exempel på hur det svenska samhället vansköttes. Vem skulle kunna räkna ut eller tillförlitligen deklarerat, vad en sådan valrörelse kostar svenska folket? Det är omöjligt.

Denna fråga har varit föremål för en grundlig utredning i första lagutskottet.

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

Det har varit litet svårt för socialdemokraterna och folkpartiet i första lagutskottet att ena sig. Jag sade vid den sista bordläggningen: Kunna folkpartiet och socialdemokraterna enas i denna fråga, då upphäves sanningen att eld och vatten äro oförenliga. Nu ha vi betänkandet här, och sanningen är alltjämt den, att eld och vatten kunna ej förenas. Den som läser betänkandet och följer fortsatt debatt får bekräftelse på detta.

Jag yrkar, herr talman, bifall till min reservation, vilken går ut på avslag på utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Forsberg*, *Fröderberg* och *Svensson* i Stenkyrka.

Herr NETZÉN: Herr talman! Av mina erfarenheter både från pressläktaren förut och här i kammaren under en mycket kort tid borde jag egentligen ha avskräckts från att taga till orda så omedelbart efter herr Hedlund i Östersund, som visat sig vara en så utomordentligt framgångsrik debattör — jag tors väl icke säga domptör — de gånger han gått vid sidan av utskottsmajoriteten. Men som medansvarig för en av de motioner, som väckts i denna fråga vid årets riksdag, och därtill på grund av att jag släppts fram från väggen till bordet vid handläggningen av frågan i utskottet, har jag ändå dristat mig att taga risken.

Herr Hedlund frågade, om det föreligger ett behov av en ifrågasatt lagstiftning. Jag tror att denna fråga saknar resonans i dag, därför att i dag är det nog icke så många som tänka på om det förelegat behov tidigare. Men jag skulle tro, att ingen i denna kammare eller annorstädes är obekant med det förhållandet, att under en mycket lång tid före slutspurten av fjolårets valrörelse ingick som ett av de mest irriterande och bedrövliga inslagen diskussionen omkring partiernas finansiering.

Jag behöver icke säga, att denna diskussion var i åtskilliga stycken överdriven och missvisande. I den delen gjorde man sig nog på alla håll skyldig till åtskilliga överdrifter. I sin tur förde det under alla förhållanden med sig, att den allmänna opinionen piskades fram till ett stämmningsläge, som verkligen aktualiserade behovet av att om möjligt finna en form för ekonomisk insyn då det gäller partiernas finansiering. Det är ingen som ifrågasätter annat än att industriföretag, fackföreningar eller vad det är fråga om kunna ha politiska intressen i överensstämmelse med ett politiskt partis intressen samt också äro beredda att satsa en slant för att få dessa intressen tillgodosedda på bästa sätt. Men det finnes ingen större risk för att detta samband skall kunna missförstås eller misstolkas än om det hela skall smusslas på baksidan och det icke föreligger någon offentlig redovisning. Jag skulle gärna — delvis på grund av vad herr Hedlund sade — önska säga vad som också står i motionen, nämligen att man vet mycket väl, att det förekommer ekonomiska anslag till politiska partier från olika intressegrupper, men just därför att det icke sker någon offentlig redovisning sipprar det fram på andra vägar, icke alla gånger fullt korrekt. Alla äro väl icke så politiskt upplysta som vi ibland göra anspråk på att vara i denna församling. I den allmänna opinionen kan det lätt uppträda tvivel om den demokratiska renligheten, om en sådan diskussion, med de dimensioner den hade i fjol, upprepas valrörelse efter valrörelse. Är det icke en fara för en av demokratiens finaste egenskaper, den offentliga insynen i statsförvaltningen och det politiska livet på olika områden, att man på detta område skall förhindra ett försök till undersökning, om det kan finnas former för en sådan insyn?

Herr Hedlund tyckte, att det var någonting lika omöjligt som att förena eld och vatten, när folkpartiet och so-

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

cialdemokraterna utom herr Hedlund kunde ena sig på denna punkt. Jag medger att det kan ligga något i detta. Måhända ligger det i varje fall något mera i det än det samband som framgår av att en rad av högerns tidningar i dag rekommenderar denna kammare att besinna, att riksdagens anseende fordrar att man följer herr Hedlunds råd. Man kan kanske kvittera de ömsesidiga förbindelserna på det sättet.

Jag skulle i själva sakfrågan vilja tillfoga ett par synpunkter. Som herr Hedlund anförde ha redan i motionen mycket utförligt redovisats alla svårigheter som en lagstiftning på detta område skulle innebära. De flesta skäl, som anförts mot tanken på lagstiftning, ha också mycket utförligt redovisats i såväl utskottets utlåtande som den motion jag i detta fall syftar på. Dels gäller det tvivel på om det kan vinnas klarhet över partiernas finansiering utan att valhemligheten äventyras. Det ifrågasättes om det kan föreligga risk för politiska trakasserier. Det antydes också de svårigheter som bestå i möjligheterna att kringgå en eventuell lagstiftning. Det påpekas vidare risken för olika verkningar för olika partier, och det yppas vidare farhågor för att en ifrågasatt lag, om den eventuellt skulle komma till stånd, kan bli totalt verkningslös mot de illojala men, såsom herr Hedlund anförde, bli till mycket besvär för de lojala. Slutligen har också åberopats den invändningen, att en lagstiftning skulle i sämsta fall till och med kunna tänkas innebära kontroll över åsiktsbildningen. Utskottet drar således fram nästan exakt samma omständigheter, som motionärerna och reservanterna åberopat till stöd för sitt ståndpunktsstagande. Vi äro fullständigt ense om att det finns svårigheter och vanskligheter, men ändå ha vi kommit till olika resultat. Våra meningar skilja sig i frågan, om riksdagen skall avgöra saken redan nu eller inte. I motsats till herr Hedlund i Östersund skulle jag vilja

hävda den uppfattningen, att utskottsbehandlingen inte kunnat bli så grundlig, som man kan förutsätta att en direkt utredning har möjlighet till. Och då blir frågan, om riksdagen återigen på samma sätt som tidigare skall avfärda saken utan vidare spising eller om man skall tillgodose den allmänna opinionen åtminstone så långt att man uppdrar åt en utredning att titta närmare på alla dessa problem och överväga dem mycket noga för att man därefter så mycket säkrare skall kunna ta ståndpunkt till frågan. Och alldenstund problemet om partiernas finansieringsplaner i valrörelse efter valrörelse föranleder motioner i riksdag efter riksdag tycker jag, att det är ganska uppenbart, att de förhållanden som för närvarande råda inte kunna betraktas som tillfredsställande. Om en utredning tittar närmare på problemet och penetrerar det i minsta detalj och kommer till ett positivt eller negativt resultat så blir frågan avgjord — eller, som herr Hedlund i Östersund önskar, avlivad — för en längre tid än från den ena riksdagen till den andra. Jag föreställer mig, att det förhåller sig så att man inte här i landet behöver riskera medvetna överträdelser från de demokratiska partierna, som samtliga mycket öppet givit till känna, att de självfallet lojalt vilja ställa till förfogande uppgifter om det samband, som kan finnas mellan pengar och idéer. Att det hela skulle bli så oerhört komplicerat, som herr Hedlund i Östersund gjorde gällande, har jag för min del ganska svårt att förstå, men jag skulle vilja tillfoga, att det enligt min mening kommer att bli lättare att bedöma frågan, sedan en kvalificerad utredning hunnit titta på saken.

Första kammaren har redan med 76 röster mot 42 beslutat utredning av frågan, och jag skulle tro, att det näppligen kan vara någon skada för den demokratiska renligheten, om denna kammare följer medkammarens ståndpunktstagande och bestämmer sig för

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

en utredning av frågan för att på grundval av utredningens resultat kunna avgöra, om en lagstiftning är möjlig, eller om saken definitivt skall kunna avlivas.

Med vad jag sålunda anfört och i avslutning till den motivering utskottet redovisat ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **FAGERHOLM**: Herr talman! Den föreliggande frågan är ingalunda ny. Den jämfördes förra gången den var uppe, vill jag minnas, med galten Särimer, ty den slaktas varje riksdag för att riksdagen därpå komma upp igen.

Jag har inte tänkt att nu närmare gå in på någon historik angående de omständigheter, som gjort att riksdagen tidigare avslagit utredningskravet, utan bara dröja ett ögonblick vid det sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande år 1945. Detta utlåtande utmynnade i ett klart och enhälligt avstyrkande. Bakom utlåtandet stod vår förre kollega herr Lindqvist i Halmstad, där stod också den kanske främste juridiske representant vi haft under senare tid i riksdagen, nämligen justitierådet Gärde. Sålunda två representanter för samma meningsriktningar, som nu vilja genomdriva utredningskravet. Riksdagen konstaterade då, att det inte fanns anledning att begära någon utredning. Man frågar sig nu: Vad har hänt sedan dess, som ändrat situationen? Vad är det som hänt? Jo, det har inträffat dels att herr Molander fantiserade om vissa sifferuppgifter och dels att ett bokföringsbesked i Bolidenbolaget kom på avvägar, ett bokföringsbesked, som visade att folkpartiet mottagit 50 000 kronor, eller vad det nu var för belopp. Det är detta som inträffat, men detta kan väl inte i all rimlighets namn vara av karaktär att motivera ett ändrat ståndpunktstagande från riksdagens sida. Vad då först angår det förhållandet att en människa fantiserar så är det ingenting att göra åt genom en utredning, och vad för det andra be-

träffar att Bolidenbolaget stöder folkpartiet är det allmänt bekant, att de större industriföretagen lämna sådana bidrag. Vad skola vi utreda där? Ja, när det gäller partifinanserna har det visat sig, såvitt jag kunnat finna, att det kommit en hel del känslotänkande med i spelet. Jag skall därför besvära kammarens ärade ledamöter med att försöka systematisera frågeställningen litet närmare, detta även om det kanske blir litet torrt.

Den *första*, grundläggande frågeställningen är: Vad är tillåtet och icke tillåtet, när det gäller partiernas finansiering? Vad är lojalt och vad är illojalt? Innan man klarlagt den frågeställningen är det svårt att fatta ståndpunkt i själva sakfrågan. Ja, illojalt är för det första, om utländsk makt lämnar understöd — om det sker i form av pengar eller billigt levererade tryckpressar är sak samma. Vidare är det lagstridigt och illojalt, om man stöder omstörtningpartier, som förbereda uppror eller på annat sätt syfta att nedbryta den lagbundna ordningen. Och slutligen anses det i vart fall icke lojalt, om till bidrag knytes förbehåll om visst ståndpunktstagande i en konkret fråga. Det är detta som är illojalt, därom äro utskottsmajoritet och reservanter i stort sett överens. Men dessa saker kommer man inte åt med en kontrollagstiftning. Ingen föreställer sig väl, att någon, som tänker begå förräderi eller som tar utländska mutor, bokför detta. Det är väl heller ingen som föreställer sig, att ett omstörtningparti skulle skriva i böckerna vad det fått för bidrag eller vad det använt dem till. Tvärtom blir verkan av en sådan här lagstiftning, om den kommer till stånd, den att de illojala partierna kunna åberopa formellt oklanderlig redovisning eller t. o. m. en av samhället auktoriserad redogörelse för att bland dem inte finns något smussel. En sådan anordning är ägnad att underlätta verksamheten för de illojala partier, som finnas eller kunna komma att finnas.

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

Vi nödgas sålunda konstatera, att hela frågeställningen gäller icke hur man skall komma åt de illojala partierna utan på vad sätt man skall kontrollera de lojala partierna. Det råder hos oss en rörande enighet om att det inte är något illojalt att ett politiskt parti motar understöd från en fackföreningsorganisation eller ett industriföretag. Men det är inte så överallt. I Amerika äro de politiska partierna förbjudna att motta understöd av fackföreningar eller sammanslutningar, men sådan är som sagt frågeställningen inte hos oss. Man har både vid tidigare debatter och i dag ingående anfört skälen för och mot en lagstiftning av nu ifrågavarande slag; herr Hedlund i Östersund har redovisat dem. Man talar om ett *demokratiskt renlighetskrav*, och man har försökt skildra vad det skulle vara för något. Jag för min del vågar påstå, att det är ett talesätt, som låter bra och som man använder för att dölja den oklarhet, som i själva verket vidlåder ens tankegång. Det är en klyscha utan närmare precisering; men låt gå för att det finns ett demokratiskt renlighetskrav, som kan förtjäna ett visst beaktande.

Vidare kommer folkpartiets nya melodier, att man skall *begränsa valkosnaderna*. Man frågar sig onekligen, om folkpartiet överansträngde sin ekonomi genom den dyrbara valkampanj partiet hade i höstas, så att det nu måste lägga upp ett ekonomiskt konsolideringsprogram, och att detta skulle vara den synpunkt, som behärskar partiets ståndpunktstagande — detta sista sagt som en liten elakhet. Men det är väl ingen människa, som föreställer sig, att därför att man redovisar omkostnaderna på det ena eller det andra sättet, så minskar man sina omkostnader; jag får anledning att återkomma till folkpartiet litet senare, när jag skall se på dess ståndpunktstagande.

Det finns också ett tredje skäl för en sådan här lagstiftning eller utredning, men det är ett skäl, som ingen

talar offentligt om och ett skäl, det vill jag uttryckligen understryka, som inte bär upp herr Netzéns eller Olssons i Mellerud och andras ståndpunktstagande här i riksdagen. Det skälet är mycket enkelt. Det är viljan att komma oppositionen till livs, medvetenheten om att man på detta sätt kan försvåra dess finansiering, viljan att på detta sätt i striden dra in ett nytt argument, nämligen den rena maktutövningen. Jag säger fortfarande, att vad vi här tala om är de lojala politiska partierna, men det är väl i alla fall fullt klart, att följdverkan av en sådan här lagstiftning kommer att bli svårigheter av nu angivet slag. Jag förstår mycket av vad herr Hedlund i Östersund sagt i dessa frågor, men jag tycker, att det är ett fattigdomsbevis ur det socialdemokratiska partiets synpunkt att man tydligen inte tror att man skall kunna möta t. ex. den enligt min mening i vissa stycken mycket överdrivna PHM-propagandan med tyngden av sina egna argument, utan man söker i stället indirekt strypa förekomsten av en dylik propaganda; jag tror att i många avseenden har PHM-propagandan varit till fördel för det socialdemokratiska partiet, men det är en annan historia.

Skälen emot den offentliga redovisningen eller offentliggörandet av bokföringen äro egentligen av tre olika huvudtyper. Det gäller, om jag får gruppera dem i mera systematisk ordning, de *lagtekniska svårigheterna*, det gäller de *praktiska svårigheterna*, och det gäller de *konstitutionella eller principiella betänkligheter*, som följa med en sådan anordning. Jag skulle vilja fråga herr Netzén om en sak, men jag tror inte att han kan svara på frågan. Bedriver HSB politisk propaganda? Ja, det beror på vad man menar med politisk propaganda. HSB stöder hyresgästföreningarnas sak, som stödjade LO, som stöder det socialdemokratiska partiet. Är det politisk propaganda eller inte, när hyresgäströrelsen i sitt organ

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

talarna om vikten att rösta på något av de politiska partier — därmed menar man tydligen det socialdemokratiska eller kommunistiska — som bedriva aktiv bostadspolitik. Är det politisk propaganda, om ett utredningsinstitut inom näringslivet påvisar ohållbarheten i den ekonomiska politik regeringen för? Bedriva fackföreningarna politisk propaganda, skola de in under den offentliga redovisningen eller ej? Ja, dessa frågor tror jag ingen kan svara på, och det är en mycket allvarlig sak, att ingen kan svara på dem, ty därom komma de politiska motsättningarna att röra sig. En lagstiftning, som är oklar i de fall där man drabbar samman i politisk strid, har förlorat all effekt och berättigande; aktningen för lagen undergräves. Vi ha vidare frågan om enskilda personers ställning. Ingenting hindrar, att enskilda personer emotta bidrag för att utgiva en broschyr eller driva en politisk verksamhet. Uppenbarligen kunna de icke åläggas redovisning härför.

Jag skulle slutligen vilja anknyta till vad herr Hedlund i Östersund sade om de anonyma givarnas bidrag. Efter vad jag kan förstå måste den logiska konsekvensen av herr Netzéns tanke bli den, att anonyma bidrag skola förbjudas, ty annars blir hela lagstiftningen meningslös. Antag att ett antal bidragsgivare tycka, att det är obehagligt att behöva skylta i sammanhanget och att de därför skicka in pengarna utan angivande av namn och adress. Hur skola pengarna redovisas? Som anonyma bidrag och alltså okontrollerbara, eller skola de konfiskeras och avsättas exempelvis till riksdagshusets utsmyckning? Det är också en frågeställning, som man härvidlag måste ha klar för sig. Gör man en lag på detta område, går det inte att uttala några allmänna förhoppningar eller förväntningar om att så och så skall det nog bli, utan då är det nog bäst att se till realiteterna.

Vi ha vidare de praktiska svårighe-

terna med bokföring och redovisning. Om lagstiftningen skall få någon effekt måste den — därom är även utskottsmajoriteten överens med oss — gälla alla politiska organisationer ned till den minsta lokalavdelning. Det skulle ju bli en oerhört stor apparat. Hur skall det ämbetsverk, som skall granska saken, kunna klara ut t. ex. det förhållandet, att ett distrikt har en ombudsman med en årslön på 2 000 à 3 000 kronor, som han naturligtvis inte kan leva på utan därför är ombudsman för t. ex. en lantmannaförening eller en köpmannaförening med en viss lön. Då uppkommer frågan, om denna senare omständighet är att betrakta som ett indirekt bidrag. Denna fråga måste knäckas, när redovisningen skall läggas fram. Eller låt mig ta ett annat fall, t. ex. när folkpartiet hade ont om pengar 1942, eller om det var 1944, och tog emot bidrag av Filadelfia i form av — jag tror det var kuvert — som levererades till nedsatt pris. Skall detta redovisas som bidrag? Själv förstår jag inte, hur frågorna skola kunna redas ut ur lagstiftningssynpunkt.

Vi komma så till de *konstitutionella eller principiella svårigheterna*, och där skulle jag vilja gå litet närmare in på ämnet än herr Hedlund i Östersund gjorde; jag anser dem nämligen väsentliga. Vi ha här frågan om valhemligheten. Jag vet inte, om jag missuppfattat den demokratiska tanken om den fria åsiktsbildningen, men nog skulle jag, om jag inte vore riksdagsman eller politiskt verksam och ville bidraga med 500 kronor eller 1 000 kronor till en insamling åt ett politiskt parti, som jag tyckte drev en riktig politik, anse det vara min ensak. Om t. ex. en fackföreningsfunktionär skulle ekonomiskt stöda låt oss säga det kommunistiska partiet eller folkpartiet, vilket kanske i hans kamraters ögon är ungefär det samma, betyder detta att han är omöjliggjord. Såvitt jag kan förstå är det inte tänkbart att en sådan man skulle

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

kunna fortsätta sin verksamhet som facklig förtroendeman i arbetarrörelsen. Det är väl då ett legitimt krav att det skall iakttagas absolut diskretion om vilket parti han ekonomiskt stödjer.

Det finns emellertid en ännu allvarligare sida av saken. Vad leva vi i för politiska förhållanden här i landet f. n.? Det är utan tvekan tämligen idylliska förhållanden, men om det skulle inträda en förskjutning härvidlag och det blir fråga om att upprätta t. ex. den folkdemokratiska republiken Sverige — ingen människa vet hur förhållandena kunna utveckla sig under det internationella trycket — äro då inte dessa i den offentliga myndighetens förvar till äventyrs befintliga redovisningshandlingar en guldgruva för de patruller, som skola sätta i gång exekutionen? Jag tycker redan den omständigheten gör att man inte på detta sätt bör prisge valhemligheten.

Nu säger man, att vad vi ha rätt till är att rösta i hemlighet, men vi ha inte rätt att propagera i hemlighet. Vad är det nu för skillnad?

Nästa invändning, och den tycker jag är den allra allvarligaste, är att det politiska livet i och med denna anordning mer eller mindre, till en början kanske mindre, kommer under administrativ kontroll. Det kommer herr Netzén att vifta bort med att säga, att det inte är fråga om detta utan bara om att man skall sända in vissa handlingar. Se vi närmare på saken blir det emellertid klart att om det föreskrivs att de politiska partierna skola redovisa vissa uppgifter och vara beredda att överlämna sin bokföring för att bestyrka detta, medför det med logisk nödvändighet att det statliga organ, som skall revidera eller kontrollera räkenskaperna, också måste se efter, huruvida räkenskaperna förefalla rimliga. Antag att ett stort parti redovisar att dess propaganda i Stockholm kostar 20 000 kronor. Kan det offentliga kontrollorganet sätta sitt signum under

detta? Nej, det måste infordra utredning om vad de olika kostnaderna ha gått till, och därmed är man inne på en administrativ kontroll av politiken. Det kan börja så smått, men det kommer att gå vidare, och efter varje valstrid kommer det att vara en diskussion om i vad mån kontrollen varit fullständig.

Detta är således inte någon liten kortfristig fråga som herr Netzén vill göra den till, utan det är en fråga på lång sikt. Den gäller inte bara att man skall lugna en opinion för tillfället, utan den har på lång sikt betydelse för under vilka former vår demokrati skall arbeta.

Nu säger kanske någon, att detta är svepskäl, som man suttit vid skrivbordet och radat upp. Samtliga dessa skäl ha dock under de senaste åren åberopats, i vissa fall av en enhällig riksdag, i vissa fall av ett enhälligt utskott och i vissa fall med betydande majoritet. De äro inte några fantasifoster från min sida.

Jag ber Gud bevara oss för att om ett antal år få en proposition från Kungl. Maj:t om att den byrå på patent- och registreringsverket, som mottar dessa anmälningar, skall utbrytas och bli ett särskilt ämbetsverk under benämningen kungl. partikontrollstyrelsen. Det kan naturligtvis utveckla sig i den riktningen, om man som man gjort på flera håll sätter skygglappar för ögonen och inte ser verkligheten sådan den är.

Jag kommer så till utskottets ståndpunktstagande. Jag kan på ett sätt förstå den socialdemokratiska inställningen till denna fråga. Det är naturligtvis besvärande med exempelvis den kolossalt psykologiska affisch som folkpartiet satt upp med en arbetare som bryter sig ur solidariteten. Det är naturligtvis också besvärande med dessa PHM-annonser i veckopressen, vilkas naivitet ofta överskrider vad man trodde vara

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

möjligt, men det är väl inte för att komma åt sådana ting som man gått på utskottets linje? Jag vill säga till herr Netzén, att om man har denna utgångspunkt, kunde man likaväl bestämna, att de politiska partierna icke få understödjas av organisationer eller företag, alltså gå på den amerikanska linjen. Jag undrar vad herr Netzén skulle säga, om man en annan dag med annan maktställning i riksdagen ville förbjuda fackföreningarna att lämna bidrag till det socialdemokratiska partiet. Det är en annan sida av saken, men den ligger i någon mån på samma plan.

Jag kommer så till folkpartiets ståndpunkt. Herr Dickson har en gång fått ett känt uttalande, att han sett tre folkpartister som bara haft två meningar, och det noterades som en viktig händelse i kammarens protokoll. Man kan säga, att folkpartiet nu gått ett steg längre. Det är nu tre folkpartister som ha *en* mening. Jag vet inte hur jag skall uttrycka det: så småningom ha de fått en mening. Jag skall inte avslöja några närmare detaljer om utskottsbehandlingen, men jag tror man utan vidare kan beteckna den folkpartistiska anslutningen till majoritetens åsikt som en, för att tala militärt språk, typisk diversionsmanöver. Man talar om någonting annat för att söka komma ifrån någonting som är besvärligt. Vad skulle det besvärliga vara? Att folkpartiet får understöd från industrien? Är det något fel, något som man bör skämmas för? Vi ha ju alla i korus sagt att det är lojalt. För detta är folkpartiet berett att sadla om på en gång från den inställning det hade för några år sedan, då dess främste expert på detta område förkastade kontrollinjen såsom olustig och stridande i viss mån mot demokratin. Jag tycker det är en väl hastig omsvängning. Det förvånar mig särskilt att man inte på folkpartistiskt håll har insett, att man här räcker fingret åt en administrativ kontroll av

det politiska livet. Jag föreställer mig att de gamla stora liberalerna skulle vända sig i sina gravar, om de såge sina efterföljare. Man är ju, för att ta ett exempel från en helt annan fråga, upprörd på folkpartihåll över att domaren får lämna nämnden vissa upplysningar i ett tryckfrihetsmål. Det säges vara skadligt ur demokratisk synpunkt, men här är man beredd att medverka till en utredning sådan som den föreslagna. Jag förstår inte hur detta kan hänga ihop.

Jag skall inte längre uppehålla mig vid dessa allmänna reflexioner. Nu kanske man för fram det gamla argumentet, som vi alla känna till, att det bara är fråga om en utredning och att det inte kan skada att frågan utredes och att man alltid därigenom får någon klarhet. Jag vill då säga till utskottsmajoritetens talesmän, att denna fråga redan är utredd. Efter Molanderaffären tillsattes inom Kungl. Maj:ts kansli en särskild utredningsman, hovrättsassessor Björklund, som i en promemoria på femtio sidor har gått igenom hela detta ämne. Promemorian har sedan cirkulerat bland alla regeringens ledamöter. Såvitt jag har förstått har man konstaterat, att det inte är någonting att göra, detta trots att stämningen efter valrörelsen var mycket uppjagad. Det har sålunda redan genom en utredning konstaterats, att det inte är lämpligt med lagstiftning och att det inte går att förverkliga motionernas krav.

Nu är det väl antagligt att denna kammare på herr Netzéns och andras rekommendationer kommer att följa första kammaren, men jag har ändå velat säga detta. Jag anser nämligen, att man i sådana här frågor, som dock gälla de former, i vilka vårt politiska liv arbetar, skall vara mycket försiktig att av taktiska skäl eller dimbildnings-skäl begära en utredning. Det är alltför viktiga frågor det här rör sig om.

Herr talman! Jag ber att med vad jag anfört få yrka bifall till reservationen.

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

Häruti instämde fru *Ewerlöf*.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **OLSSON** i Mellerud: Herr talmän! Det spørsmål, som vi nu diskutera, är ingalunda alldeles nytt. Vi ha haft överläggningar om det här i kammarerna vid, om jag inte missminner mig, fyra olika tillfällen. Det nya i ärendet i dag är att det vid sidan om yrkandet, att organisationer, som bedriva politisk propaganda, skola åläggas bokföringsskyldighet och förpliktas att offentligt redovisa sina inkomster, föreligger ett yrkande att redovisningsplikten skall omfatta även utgifterna.

Framställningen bygger på tvenne olika moment. Det ena momentet är oron över de ständigt stigande valkostnaderna, och det är framfört i folkpartimotionen. Enligt min mening är även detta problem värt allt beaktande.

I en annan motion kräver man insyn i valpropagandans finansiering i stora drag. Det är självklart, och det har framgått dels av de diskussioner, som förekommit här tidigare, och dels av utskottets utlåtande, att man ingalunda avser någon granskning i detalj. Vi avse endast en översyn över de viktigaste momenten i stora drag. Det blir väl utredningens sak, om en sådan beslutas, att åstadkomma den ram, inom vilken redovisningen skall ske, men min privata mening är, att man mycket väl kan reda sig med bokförings- och redovisningsskyldighet för de politiska rikspartierna och för valkretsorganisationerna. Längre ned har man såvitt jag förstår inte någon rimlig anledning att gå, om man inte vill någonting annat än nå de syften, som motionärerna och utskottet haft.

Bokföringsskyldigheten kan ju inte gärna bli någon tung börda, då ju som vi känna till varje politiskt parti för närvarande för böcker över sina utgifter och inkomster och det därför bara gäller att finna en lämplig form för den

sammanställning, som skall ställas till allmänhetens förfogande.

Jag tror inte heller att det skall behövas ett ämbetsverk för att kontrollera de inkomna framställningarna. Det är en konstruktion, som herrar opponenter frikostigt gjort — vi känna ju till att de äro flitiga att göra sådana konstruktioner. Någonting sådant har aldrig föresvävat vare sig utskottet eller motionärerna. Den redovisning, som sålunda bör bringas till offentlighetens kännedom, kan såvitt jag förstår överlämnas åt patent- och registreringsverket. Den blir i och med det en offentlig handling, som varje intresserad äger rätt att ta del av.

Vad detta ämbetsverks kontroll över huruvida uppgifterna äro riktiga eller inte skulle tjäna till kan jag uppriktigt sagt inte förstå. De som äro intresserade — och det finns givetvis sådana både inom pressen och inom de olika valkorporationerna — ha möjlighet att ta del av det material som är överlämnat, och det blir sedan deras sak att se efter om där finns någonting som inte stämmer.

Jag tror för övrigt inte på den där svartmålningen, att partierna skulle pröva alla möjliga vägar att komma förbi vad en eventuell lagstiftning på detta område skulle föreskriva. Tror man att våra politiska partier bestå av figurer, som bara ängsligt försöka bedraga allmänheten? Det finns ingen anledning att tro någonting sådant. Om statsmakterna säga ifrån, att de politiska partierna äro skyldiga att avge en viss sammanställning, då är det väl sannolikare att partierna ställa sig en sådan bestämmelse till efterrättelse? Till dess herrarna på andra sidan kunna bevisa någonting annat vägrar jag att tro, att partierna skulle handla annorlunda.

Vill man saken, kan jag sålunda inte förstå annat än att det skulle vara möjligt att finna en lämplig och enkel metod för en sådan redovisning. Att författaren till den omtalade promemorian,

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

som vi faktiskt inte fingo del av vid utskottsbehandlingen, mött sådana svårigheter, beror väl på att han satt sig andra uppgifter före än den utskottet och motionärerna avse. Det bör rimligen vara möjligt att åstadkomma en sådan enkel redovisning i stora drag, som utskottet och motionärerna tänkt sig. Under alla förhållanden är det för tidigt att innan utredningen givit sig i kast med detta problem säga, att det är omöjligt. För min del anser jag att det beror på vilken målsättning man har. Önskar man inte en reglering i detalj, vilken såvitt jag förstår saknar allt intresse, bör det inte möta några oöverstigliga hinder. Det saknar sålunda intresse att veta, om Andersson eller Petersson eller Svensson har skänkt femtio eller hundra kronor till valrörelsen, men av betydelse är däremot, att valmannen genom en offentlig redovisning får möjlighet att se om det eventuellt finns dirigerande krafter bakom kulisserna, som inte komma till synes i valpropagandan. Det är detta vi haft i tankarna, när vi talat om ett demokratiskt renlighetskrav. Jag tror det var under-tecknad som myntade detta uttryck, vilket opponentererna nu sökt gyckla med. Jag vill för min del hävda som min allvarliga mening, att det *är* ett demokratiskt renlighetskrav att väljarna skola ha möjlighet att se, om ett parti stödes av en stor ekonomisk sammanlutning eller inte.

Jag vill erinra om att det i historien ingalunda saknas exempel på att en sådan möjlighet att genomskåda sammanhangen skulle kunna ha betytt ofantligt mycket. Hur var det när nazismen slog igenom i Tyskland? Det är känt att det var magnaterna inom Ruhr-industrien som försågo nazismen med de penningmedel, över vilka den så rikligt förfogade. Det var Ruhr-industriens stora penningtillflöden som gjorde det möjligt för nazismen att över huvud taget slå igenom i Tyskland. Jag vill nu inte påstå, att hos oss hotar en sådan fara.

Herr Fagerholm talade om att vi inte veta vilka tider vi gå till mötes. Jag tror emellertid inte att en sådan fara för vårt vidkommande är aktuell, men det anförda exemplet visar i alla fall att historien kan berätta åtskilligt på detta område, som ingalunda är utan intresse, när man bedömer dessa frågor. För att inte röra vid problem som ligga närmare, kan jag ju gå tillbaka någon tid här i vårt land. Vi känna till att en stor ekonomisk koncern bakom kulisserna försåg en partiledare med betydande medel för den politiska propagandan. Det är uppenbart, att om vi haft en redovisningsskyldighet, skulle ett sådant spel inte ha kunnat förekomma.

Med tanke på den bitterhet, som präglade fjolårets valrörelse, tycker jag att man ingalunda drar de riktiga slutsatserna därav, om man inte söker att på detta område sanera vad som går att sanera och försöker att riva undan grunden för onödigt misstänksamhet. Jag har ingenting emot en intensiv och öppen kamp i valstriden mellan partierna, men med blanka vapen och med rent spel. I den mån som vi kunna sanera de här träskmarkerna och rubba grunderna för misstänksamheten tror jag att vi lyfta upp valarbetet och valrörelsen på ett högre plan.

Jag tror också att det ligger någonting i folkpartimotionen på detta område, när den vill ge en bild av valkostnadernas, låt mig gärna säga våldsamma stegring. Det är inte ett intresse för oss att vi skola amerikanisera våra valrörelser på ett sådant sätt, att den rikligaste penningtillgången skall vara avgörande vid en valrörelse. Det är enligt mitt sätt att se ett viktigt demokratiskt problem, och jag tror att vi gagna en sund utveckling om vi söka fullfölja denna tanke om utredning.

Jag skall villigt erkänna att det kan tänkas att jag har fel i mitt bedömande av svårigheterna och att det inte är möjligt att komma till resultat, men så

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

långt jag nu kan bedöma förefaller det mig som om kritikerna ha ställt sig andra mål före än dem som initiativtagarna till motionen och utskottet ha gjort.

Vinsten av en redovisning enligt förslaget skulle sålunda vara att minska misstänksamheten mellan partierna och motverka den amerikanisering av valrörelsen som faktiskt varit på väg under senare tid. Den kritik som riktats emot denna tanke har gått ut på att genom dess realiserande valhemligheten skulle uppluckras. Vi äro lika angelägna som reservanterna om att valhemligheten skall skyddas. Just därför ha vi inte någon anledning att gå till detaljer, när det gäller den redovisning, som vi ha krävt. Men jag vill å andra sidan säga, att ett skyddande av valhemligheten är inte detsamma som om man, på det sätt som nu kan förekomma, medger stora ekonomiska koncerner att *bakom kulisserna* faktiskt vara med om att dirigera valet. Det är detta vi vilja söka förekomma.

Man har vidare sagt, att en sådan här lagstiftning skulle befördra politiskt trakasseri. Det tror jag för min del inte ett ögonblick på. Det är ingen människa som ifrågasätter annat än att om någon vill skänka medel till politisk verksamhet, till ett politiskt parti, så är det den mannens eller det företags fulla rätt. Det är också det politiska partiets fulla rätt att taga emot dessa medel, men de böra på något sätt redovisas. Det kan ju inte strida på något sätt emot det skydd, som den enskilde valmannen bör ha för sin politiska åskådning och rätten att utöva sin rösträtt.

Personliga bidrag till en valrörelse ske ju i regel med relativt små belopp. Det kan inte vara något som helst politiskt intresse att genomföra en registrering av desamma. Men jag vill ytterligare påpeka, att en rimlig insyn på detta område är en rätt, som bör tillkomma den enskilde valmannen, och om förslaget skulle fällas i dag, är det

min bestämda övertygelse att denna fråga faller framåt. Den kommer igen, och vi få syssla med den tills att vi på något sätt få en lösning av densamma.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Herr RYLANDER: Herr talman! Det har som vi alla veta förekommit tilldragelser och det har funnits drag i den politiska debatten som gjort det ganska naturligt, att man åter kommit tillbaka till den en gång väckta och många gånger avvisade tanken på att partierna skulle åläggas att offentligt redovisa inkomster och utgifter i sin verksamhet. Emellertid har detta problem inte bara aktualiserats av sådana händelser och drag i debatten, utan också framför allt av det förhållandet, att partiernas kostnader i samband med de allmänna valen visat en oavbruten tendens att stiga. Jag tror, att man allmänt är ense om att något bör göras också åt den saken. Folkpartiet har, då det i år varierat det gamla temat något, slagit in på den linjen, om man inte i stället för att välja att ålägga partierna skyldighet att redovisa inkomster, mot vilken utväg åberopats många och starka skäl i de många tidigare debatterna, skulle välja den vägen, att man skulle försöka att förebygga missbruk och misstänkliggöranden genom att få en redovisning av valkostnaderna. En sådan väg blir inte utsatt för en hel del av de skäl mot, som man har kunnat åberopa mot de tidigare förslagen. Man skulle på detta sätt säkerligen motverka en orimlig ansvallning av propagandaansträngningarna och även få ett visst skydd mot vilseledande beskyllningar partierna emellan. Det synes så mycket mera angeläget att kunna vinna något på denna väg, om den av riksdagen begärda utredningen om ett effektiviserat folkomröstningsinstitut skulle leda till resultat.

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

Det finns alltså skäl, synes det mig, för att göra ett försök att skapa ett redovisningstvång i fråga om omfattningen av propagandan just för val och folkomröstningar. En sådan reglering behövde inte inkräkta på det anonymitetsskydd, som man med all rätt ansett hotat genom de förslag som tidigare ha framlagts, och inte heller skulle man med denna reglering behöva en så komplicerad apparat som detta skydd måhända eljest nödvändiggjorde. Det vill synas som om man skulle kunna genom sammanställningar, gjorda på partikanslierna, få fram i huvudsak allt det material som skulle behövas. En förutsättning för att gå denna väg är givetvis, att begreppet valpropaganda kan definieras på ett ändamålsenligt sätt. Häri ligger naturligtvis en svårighet. Jag skall inte nu närmare gå in på vad man kan vinna i detta avseende, och det är kanske tveksamt om några större resultat kunna vinnas ens på denna väg. Ett försök synes mig emellertid böra göras att gå denna väg. Det är inte heller någon ny upptäckt, som herr Fagerholm vill göra gällande. Det är i själva verket en ganska gammal och redan beprövad väg som här föreslås. Den förekommer ju i England ända sedan 1853, och det är väl troligt att inte resultatet har varit alltför dåligt, även om man i England måhända är konservativ i detta hänseende.

Jag har inte gjort någon hemlighet av att jag själv har varit mycket tveksam, hur jag skulle ställa mig till den fråga som vi nu avhandla. Jag anser emellertid att det av folkpartiet resta utredningskravet är förtjänt av beaktande och att en utredning bör komma till stånd. Om en sådan utredning skulle komma till stånd, finner jag att det är all anledning att man också utreder de gamla spörsmål, som gång på gång ända sedan 1934 ha aktualiserats.

Jag inser väl, att de skäl, som ha anförts emot en redovisning av in-

komsterna, äro synnerligen starka, och vid ett första betraktande kan det synas som om det skulle vara omöjligt att komma tillrätta med dessa problem. Men jag kan inte anse det tillfredsställande, att en sådan fråga som denna utredes av en än så klok hovrättsassessor, som sitter ensam vid sitt skrivbord i departementet och som rimligen inte kan veta så förfärligt mycket om de bittra fejder, som utkämpas mellan partierna, och om alla de svårigheter som sammanhånga med de problem, varom här är fråga. Jag tycker, att utredningen borde bedrivas under medverkan av företrädare för de olika politiska partierna. Det är möjligt att man under en sådan utredning, om den kommer till stånd, inte kan komma fram till något resultat. I så fall tror jag att det i år är sista gången vi i riksdagen behöva diskutera detta problem. Jag tror att vi, som nu tala för en utredning, då skola låta oss nöja med att det är omöjligt, men det har ju också hänt att en kungl. kommitté har kunnat finna en lösning även där meningarna varit mycket delade och där mycket stora svårigheter ha framdragits. Hur utgången än blir, anser jag, att en utredning nu bör komma till stånd, och skulle utredningen utmyнна i att det inte blir något resultat, så må väl denna fråga vara av den vikt och betydelse, att den kan vara värd en sådan mera högtidlig begravning, varom en kungl. kommitté väl också någon gång kan föranstalta.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SEVERIN: Herr talman! Ehuru jag är motionär i frågan befinner jag mig i den bekväma situationen att jag kan rösta ungefär hur jag vill. Den motion, som jag tillsammans med min bänkkamrat väckt, har nämligen karaktären av ett komplement till motionen om utredning rörande redovisning av valkostnader, och yrkandet är gjort

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

villkorligt, på det sättet nämligen att om riksdagen bifaller motionen om redovisning av valkostnaderna, så är mitt yrkande, att riksdagen också skall skriva om en utredning rörande partiernas inkomstkällor. Nu har utskottet slagit båda yrkandena samman och framställt förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning rörande partiernas valkostnader och inkomstkällor. Vare sig riksdagen bifaller eller avslår utskottets hemställan kan såtunda min motion sägas bli bifallen.

I och för sig är jag inte särdeles intresserad av en dylik utredning, det skall jag deklarerar omedelbart. Jag tvivlar på att det skulle vinnas något egentligt med en sådan redovisning av valkostnaderna, som från folkpartihåll har föreslagits. Visserligen anser jag det inte så omöjligt som herr Hedlund i Östersund på grund därav alltså, att kostnaderna för ett val inte kunna fastställas. Det är i grund och botten inte kostnaderna för valet som här föreslås bli utredda, utan det är partiernas inkomster och utgifter. Med detta måste förstås inkomster och utgifter inte allenast för ett val utan inkomster och utgifter över huvud taget varje år, inte allenast valår. Men trots detta tvivlar jag på att en sådan redovisning med säkerhet kan sägas vara fullständig. Jag vill inte göra någon insinuation att partierna skulle begå underslev och draga undan den ena eller andra inkomsten eller den ena eller andra utgiften för ett val. Det är inte det jag vill säga. Vad jag ville säga var, att man har ingen annan garanti för riktigheten av de givna uppgifterna än partiets egna. Skulle man nämligen ha en garanti från myndigheterna, skulle någon myndighet, polismyndighet eller annan, utfärda ett vederhäftighetsintyg för en sådan redovisning, då föreställer jag mig att det skulle fordras en ofantlig apparat för att man skulle verkligen känna sig säker på att intyget var tillräckligt starkt. Kostnaderna

för en sådan apparat skulle också bli ofantliga. Jag vill erinra om att det beräknas att mellan två och tre miljarder deklarationspliktig inkomst i detta land faller bort vid deklarationerna. Till taxeringsmyndigheternas förfogande står en oerhörd apparat. Det finns väl knappast någon som har större möjlighet att snoka i enskilda personers och företags inkomster än taxeringsmyndigheterna ha. De äro utrustade med stora rättigheter, och ändå går detta ofantliga belopp förlorat för dem. De kunna inte hitta det och veta inte vart det tar vägen. Skulle någon myndighet verkligen kunna utföra en sådan kontroll rörande ett politiskt partis inkomster och utgifter bättre och noggrannare än taxeringsmyndigheterna kunna följa enskilda personers eller företags inkomster? Jag tror det inte.

Så kommer frågan, vilka fördelar en sådan redovisning av partiernas valkostnader egentligen skulle skänka. Antar man att partierna inför den offentliga redovisningen av kostnaderna skulle skämmas och på grund därav nedskriva dem? Om så vore fallet, om man verkligen hoppades på att partierna skulle gripas av skamkänsla inför de väldiga utgifter, som ett val drar, så tycker jag att det skulle vara mycket enklare att partierna komme överens om att spara en smula på utgifterna. En sådan överenskommelse träffas ju ibland. Överenskommelser träffas exempelvis här i Stockholm nästan vid varje val, att viss propaganda skola vi inställa därför att den är för dyr, och viss propaganda skola vi begränsa därför att den är för dyr. Om partierna verkligen äro besjälade av den meningen, att kostnaderna äro alldeles för höga, skulle överenskommelse om begränsning kunna träffas. En sådan begränsning måste givetvis vila på en överenskommelse, ty så snart en fri konkurrens mellan partierna skulle råda, kunde ett parti inte be-

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

gränsa sin propaganda, om ett annat parti så att säga droge på för fullt. Har man för övrigt inte anledning att frukta, att om partierna verkligen skämdes för de stora valkostnaderna, de hellre sökte att dölja några utgifter än de försökte att nedpressa dem? Jag är faktiskt rädd för det. Man förutsätter naturligtvis inte att staten tvångsvis skall nedbringa kostnaderna. Det har i varje fall inte sagts. Det skulle naturligtvis kunna bli effektivt ändå, förutsatt att man verkligen kunde konstatera kostnaderna. Men om man verkligen skulle sätta i gång en lagstiftning för redovisning av partiernas valkostnader, och man sedan skulle få göra sig allt detta besvär, sätta i gång denna väldiga apparat, nedlägga dessa kostnader, medge polis eller annan myndighet att gå igenom partiernas räkenskaper och konstatera deras kostnader, då kunde man, ansåg jag, lika gärna konstatera deras inkomstkällor och redovisa dem offentligt, ty det har i grund och botten större intresse än kostnaderna. Kostnaderna kunna i själva verket ändå inte göras hemliga. De gamla tränade partibossarna ha mycket stora förutsättningar att beräkna ett annat partis valkostnader, visserligen inte på kronan, inte på 10 000 kronor och kanske inte på 50 000 kronor heller, men om det slår fel på 50 000 eller 100 000 kronor så spelar det inte så stor roll, då man vet, att kostnaderna för ett val för ett parti går på flera miljoner. Man kan tämligen säkert fastställa, att det partiet måste ha haft valkostnader som hålla sig vid omkring 3 miljoner kronor. Det kan man göra utan någon redovisning. Kostnaderna ha sålunda inte så stort intresse, men skall man göra sig allt detta besvär, kan man, som jag sade, lika gärna redovisa inkomstkällorna, ty det har onekligen ett visst intresse. Jag vill visst inte säga, att något parti, om det får 50 000 kronor från något håll, erhåller dessa 50 000 kronor mot en utfästelse att föra den eller den

politiken i riksdagen. Det tror jag inte, att något svenskt parti gör sig skyldigt till. Men det ligger ju ändå nära till hands att förmoda, att den som stöder ett parti med penningmedel, större eller mindre belopp, antar, att detta parti befrämjar hans, skola vi säga idéer och intressen eller intressen och idéer. Det spelar nog i grund och botten inte stor roll i vilken ordning man tar det, ty det är i själva verket omöjligt att verkligen härvidlag skilja på familjerna. Där sker alltid en förblandning mellan idéer och intressen. Ibland är den för all del omedveten, men det ligger ändå en mycket stor sanning i vad Marx yttrade, och jag citerar Marx utan att vara någon rättrogen marxist — det gör jag inte anspråk på att vara — men i detta fall har han säkert sagt en sanning: »Idéerna blamera sig alltid, när de uppträda skilda från de intressen, i vilka de egentligen äro förankrade.» Därför kan man antaga, att om någon stöder ett parti, antager han, att detta parti skall förfäktat eller befrämja hans intressen, och det kan ha ett visst intresse att veta vems intressen ett parti förfäktar. Jag vill säga, att när vi veta, att fackföreningsrörelsen stöder det socialdemokratiska partiet, äger man rätt att därav draga den slutsatsen, att det socialdemokratiska partiet befrämjar fackföreningsrörelsens intresse, och det har det socialdemokratiska partiet aldrig gjort någon hemlighet av. Det kallar sig ju inte för inte socialdemokratiska arbetarpartiet. Det är sålunda inte någon ärerörlig insinuation mot andra partier, om jag antar, att de befinna sig i samma ställning, och därför kan en sådan redovisning, om vi i alla fall skola göra oss besvär, ha sitt intresse. Men om vi inte göra oss besvär med att redovisa valkostnaderna, förfaller också mitt intresse för att redovisa inkomstkällorna, och så som yrkandet här är skrivet, kan jag alltså, trots den motion jag väckt i frågan, med lugnt samvete

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

och utan att motsäga mig själv rösta för reservationen, och det kommer jag också att göra.

Herr MOSESSON: Herr talman! När i folkpartiet förslag kom upp om att väcka den motion, som ligger på kammarens bord, talade jag emot det förslaget, och jag vågrade givetvis att tillsammans med förtroenderådets ledamöter underteckna en motion, som jag inte ansåg skulle väckas. Med anledning av den ståndpunkt jag sålunda intagit skulle jag be att få säga några ord här.

Jag har kanske inte så rik erfarenhet som många andra här i kammaren av valarbete, eftersom jag ju blott varit ordförande och kassör i ett enda valkretsförbund, men jag har varit det mellan 20 och 25 år. Jag har den uppfattningen, att varje enskild man och varje förtroendeman bör handla så, att han skall vara redo att, om det påfordras, svara för sina gärningar och låta allt komma i dagen, och det gör, att jag har ingen som helst hund begravad som jag behöver dölja. Vem som helst, motståndare eller meningsfränder, kan få granska de räkenskaper som jag har fört. Ibland har det inträffat, att när jag i min fattigdom varit ute för att samla penningar, någon sagt: Detta vill jag skall redovisas som givet av en onämnd. Det har emellertid hänt bara i enstaka fall. I de flesta fall ha de öppet sagt vilka de äro. Deras namn stå där. Det har ofta varit bekymmersamt. När valstriden har varit över, har jag mycket ofta befunnit mig i den ställningen, att jag har fått ödmjukt gå till tidningsredaktioner och säga: Nu kan jag inte betala mer än så och så mycket på den skuld valkretsförbundet har. Vill Ni vara så vänlig efterskänka eller låta mig få betala så mycket jag kan få ihop genom insamling bland vänner eller på annat sätt? Och de ha varit vänliga; om det nu berott på att de trott, att de inte kunde få något mer genom hårdhet, el-

ler det varit av andra skäl, vet jag inte. Det har i alla fall knallat och gått, och jag skulle tro, att många här, som ha haft hand om arbetet i valkretsarna, gjort ungefär samma erfarenheter som jag.

Låt mig, herr talman, säga, att jag öppet sätter denna för mig lilla fråga i det större sammanhanget, nämligen det sammanhanget, huruvida en utredning eller en eventuell lagstiftning i detta hänseende skulle komma att öka aktningen, respekten och förtroendet de olika partierna, deras förtroendemän, emellan. När jag fruktar, att så inte blir fallet, så menar jag, att jag inte vill med min röst vara med om att någon sådan utredning eller någon sådan lagstiftning skall komma till stånd. Vi ha — det har sagts här i debatten — allesammans den uppfattningen, att det är för varje enskild person lovligt att ge av de pengar, som han äger och förfogar över, till vem han vill. Vi ha väl också den uppfattningen, att förtroendemän i ett bolag ha rättighet att göra detta. Det är ju bolagets revisorer och skattemyndigheterna som ha att ge akt på det, granska det. Jag har aldrig kunnat förstå, att människor kunnat göra erinran mot att fackföreningsfolk, av vilka väl den överväldigande majoriteten anser, att det socialdemokratiska partiet främjar deras intressen, bidrager till partiets valkostnader. Jag anser inte att det är någon anledning att klandra andra sammanslutningar som handla på ett likartat sätt. Vi söka ju allesammans efter bästa förmåga främja det, som vi anse för vårt gamla land och för vårt folk vara nyttigt, och böra möta varandra ridderligt och med förtroende. Hur det är i andra länder kommer oss inte vid i detta sammanhang. Vi känna ju förhållandena i vårt land och böra handla därefter.

Det är, som herr Severin sade, ett intimt samband mellan frågan om utgifterna och inkomsterna. Det säger sig självt. Man kan enligt min mening inte

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

ta upp den ena frågan och lämna den andra åt sidan. Om jag skulle få sluta dessa få ord med en elakhet skulle jag vilja säga, att jag tror att om sådan här lagstiftning kommer till stånd, så blir effekten ett ämne mer för kaffekonseljer än det är för Kungl. Maj:ts konselj. Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr SEHLSTEDT: Herr talman! Det är ju onekligen ganska intressant att lägga märke till att både de, som tala för bifall till utskottsförslaget, och de, som tala för bifall till reservationen, utgå ifrån ungefär samma begrepp om ridderlighet i valrörelsen, men jag förutsätter, att det måste vara fel på någon sida, ty bägge kunna ju inte använda samma motiveringar. Jag har fäst mig vid att själva svårighetsgraden vid tillkomsten av en sådan här lag eller bara av själva utredningen fått spela en så avgörande roll. Jag hade ju faktiskt för mig, så grön som jag är i kammaren, att det är varken det utskott som sysslar med motionerna eller kammaren som skall göra en utredning, som är fullt tillfredsställande, utan det resultatet skall man väl försöka nå genom att få hela området lagt under en allmän utredning.

Jag ber dessutom att få erinra om att det faktiskt inträffat någonting under den senaste valrörelsen, som ändå är väsentligt. Tidigare har diskussionen om understöd till de politiska partierna varit ganska ensidigt inriktad. Den har varit riktad mot det socialdemokratiska partiet, som fått uppbära klander, för att inte säga förolämpningar, för att det tagit emot pengar från fackföreningsrörelsen. Man har funnit det osympatiskt med en viss intresseidentifikation mellan det socialdemokratiska partiet och fackföreningsrörelsen. Jag erinrar kammaren om att det är en diskussion som pågått i detta land praktiskt taget ända sedan socialdemokratien och fackföreningsrörelsen började allmänt fram-

träda. Det kanske inte förvånar någon, att dessa ganska ensidigt inriktade diskussioner gentemot socialdemokratien så småningom också framkallat ett behov på den kanten att försöka utreda i vilken mån man på den andra kanten toge emot pengar ifrån sådana, som hade sina intressen förenade med dessa partier, och man gör sig väl inte skyldig till något misstag, om man konstaterar, att det under de senaste valrörelserna i stigande grad har blivit så, att själva frågan om valets finansiering och pengarnas ursprung kommit att bli en ganska väsentlig del av själva valrörelsen.

Eftersom motionärerna djärvt använda begreppet demokratiskt renlighetskrav, tillåter jag mig verkligen fråga kammaren, om det kan anses vara demokratiskt renligare att låta ett sådant tillstånd få fortsätta eller om det inte bör vara en gemensam partiangelägenhet att försöka undersöka, om man kan liksom mönstra ut detta ifrån den allmänna valdiskussionen. Folk måste nämligen ändå få en ganska underlig uppfattning om partisystemet och dess verkningar under sådana här förhållanden. Det är ur den synpunkten jag betraktar det som en renlighetsåtgärd att försöka få bort ur den allmänna diskussionen under valrörelsen frågan om de politiska partiernas finansiering. Eftersom Molanderhistorien har apostroferats i debatten, går jag faktiskt så långt, att jag vågar hävda, att om vi hade varit så pass förutseende, att vi hade fått en sådan här utredning, möjligen en lagstiftning eller ett embryo till lagstiftning, så skulle Molanderhistorien över huvud taget inte ha inträffat. Den har inträffat därför att hela propagandaverksamheten och diskussionen i valrörelsen ha kommit att veckla in sig på sådana här områden.

Till herr Hedlund i Östersund, som med sedvanlig grandezza avrättar alla meningsmotståndare i diskussionerna, skulle jag vilja säga ett par ord. Han

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

frågade, vad man egentligen vill veta genom denna utredning. Han anser det fastslaget, att det är självklart, att både socialdemokratien och de borgerliga partierna äga rätt att, utan att klandras, ta emot pengar ifrån sådana, som vilja lämna pengar till dem, därför att de anse, att det gagnar deras intressen. Han tycker, att all diskussion är liksom avsågad därför att man på alla håll erkänner, att man kan gå till väga på det sättet.

Man skall komma ihåg, att det egentligen, såvitt jag kan erinra mig, är först under den senaste valrörelsen och tiden efter den som man på verkligt allvar har börjat få klart för sig, att man också på borgerligt håll tar emot pengar. Bolidenpengarna ha spökat i denna diskussion. Jag uppmärksammade, att herr Fagerholm med utsökt insinuant ton talade om att folkpartiet hade fått 50 000 kronor från Boliden, men jag hörde honom inte i ärlighetens namn inför kammaren säga, att högern hade fått 62 000 kronor. När man alltså i själva diskussionen är beredd att utnyttja penningfrågan på sätt som skedde i herr Fagerholms anförande, tycker jag att det är ett utmärkt belägg för att det faktiskt måste bli en utredning på detta område. Vi ha kommit så långt, att vi börjat erkänna för varandra — och det är utan tvivel ett framsteg — att vi ta emot pengar från olika håll för att finansiera valrörelsen. Det ha vi gjort på vårt håll sedan mycket länge, och det gör man nu också på borgerligt håll.

Herr Hedlund skall emellertid inte betrakta saken som avsågad ur den allmänna opinionens synpunkt därför att man nu även på borgerligt håll vidgår, att man tar emot pengar. Ty för en stor del av väljaropinionen är själva penningströmmens källa och uppkomst ganska avgörande för bedömningen av den politiska halt som partiet representerar. Detta har sagts i motionen, och jag tycker, att det mycket väl kan sägas också här i kammaren. Herr Hed-

lund i Östersund och jag — och jag förmodar även herr Netzen och herr Edberg, som är medmotionär — kunna säkerligen driva valrörelserna på det gamla hederliga sättet, dvs. vi vilja ha rätt att fritt förfoga över de pengar vi få. Det är ingen som ifrågasatt den rätten. Jag bara noterar, att herr Hedlund i Östersund genom att använda de synpunkter, som motionärerna framfört i sin motivering, med en glidande bevisföring försöker komma fram till slutsatser, som skulle avrätta motionen. Att tala om den utan tvivel mycket märkliga situation, som skulle kunna inträffa enligt herr Hedlund, nämligen att okända givare uppträda ute på valmötena och lägga 10 000 kronor i närmaste hatt, är väl ändå att använda större våld än nöden kräver i uppgörelsen med motionärerna. Jag förutsätter, att om det går till på det sättet, så kan det ju också tänkas, att andra få checker och inkomster på ungefär samma sätt, men vi som skrivit motionen ha ju ändå utgått ifrån, att de politiska partierna skola finna det angeläget att uppträda så hederligt som möjligt även i de ekonomiska sammanhangen.

Beträffande herr Fagerholms anförande skall jag bara tillåta mig att säga ett par ord. Jag har redan berört den insinuanta tonen beträffande pengarna från Boliden. När herr Fagerholm förutsätter, att motionärerna på socialdemokratiskt håll här närmast ge uttryck för någon underförstådd vilja att komma oppositionen till livs, så frågar jag mig själv, om det inte är så, att herr Fagerholm känner merken skälva under fötterna, eftersom han är rädd för att det skall ske någonting, därest det kommer till en utredning och en lagstiftning. Är det inte i så fall bättre att erkänna, att man helt enkelt inte vill ha en lagstiftning eller en utredning därför att man tror, att väsentliga ekonomiska intressen äro hotade. Om man på socialdemokratiskt håll under den senaste valrörelsen hade att göra med den här

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

berörda PHM-propagandan, så har jag nog en känsla av att socialdemokratien inte stod så särskilt handfallen inför den. Jag tror att det är riktigare att notera, att den väsentligare delen av den propagandan var en utmärkt propaganda till förmån för socialdemokratien. Jag hoppas att man på den kanten har lärt sig en del av tvånget att uppträda anständigt även i propagandan under valrörelserna.

Till slut äro de många frågor herr Fagerholm ställde i och för sig mycket försåtliga frågor i en diskussion som denna. Frågan om HSB är att betrakta som ett politiskt organ, som utövar propaganda, frågan om företagsutredningar, som fälla omdömen om regeringspolitiken, äro att betrakta som politisk verksamhet och skola falla under redovisningsskyldigheten, frågan om fackföreningsrörelsens omdömen gentemot sina motståndare också äro av den beskaffenheten att de falla under en lagstiftning — dessa och en lång rad andra frågor äro väl ändå av den karaktären, att de knappast kunna besvaras här i kammaren, lika litet som de ha besvarats av den profet, förlåt det justitieråd eller vad det var, som i justitiedepartementet har genomfört en utredning på detta område. Jag har själv haft nöjet att läsa utredningen. Jag har ingalunda blivit övertygad om att den på alla punkter avfärdar de önskemål man kan ha om en utredning på detta område. Jag tror det vore ganska fatalt, om kammaren för sitt vidkommande föll för frestelsen att betrakta en inom departementet utarbetad promemoria som tillfyllest för kammarens avgörande. Jag känner inte till vad herr Fagerholm har för kanaler tvärsöver till regeringsbänken, men det skulle vara ganska underligt, höll jag på att säga, om det skulle ha undgått motionärerna, att regeringen eventuellt för sitt vidkommande med stöd av departementsutredningen skickat ärendet

under bordet. Personligen tror jag i alla fall inte att det ligger till på det sättet.

Jag skall inte förlänga diskussionen utöver detta. Det är självfallet, att det är varje människas ensak att lämna bidrag till en valrörelse. Man har i det sammanhanget anfört att genom att man ger offentlighet åt namn på dem, som eventuellt lämna anslag under en valrörelse, har man förgripit sig på själva valhemligheten. Jag tror att det är viktigt att göra en bestämd boskillnad mellan medborgarens rätt att lägga sin röstsedel bakom skärmen vid ett val å ena sidan och å andra sidan medborgarens lika självklara rätt att lämna penningbidrag till en valrörelse, men då skola vi komma ihåg, att det inte är fråga om hans egen person och hans egen uppfattning utan att han lägger pengarna till tjänst hos ett parti, som skall övertyga andra människor om att de skola rösta för det partiet. Jag tycker att det är en väsentlig skillnad, och man bör nog göra en viss boskillnad mellan dessa två omständigheter i diskussionen. Jag har för mitt vidkommande varit med om att skriva motionen, inte med några insinuanta avsikter med hänsyn till de borgerliga partierna utan uteslutande av den bevekelsegrunden, att det är angeläget och att det är ett demokratiskt renlighetskrav, att vi försöka föra undan ur diskussionen frågan om partiernas finansiering. Det målet kunna vi kanske nå genom en utredning och kanske ännu effektivare, om vi eventuellt få en lagstiftning på området. Jag medger dock, att det kan vara svårt att åstadkomma en sådan lagstiftning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OHLIN: Herr talman! Herr Hedlund i Östersund och kanske även någon annan talare har här i debatten framfört den uppfattningen, att det i

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

praktiken är omöjligt att tillämpa det förslag, som presenteras i den från folkpartihåll väckta motionen om en redovisning av *omfattningen av den väsentliga valpropagandan*. När jag lyssnade till herr Hedlund noterade jag, att han nöjde sig med en enkel hänvisning till att man inte kunde precisera för vilken period redovisningen skulle gälla och hur stor den totala valkostnaden var för varje parti. Låt mig svara herr Hedlund: Det möter väl inte någon väsentlig svårighet att redovisa t. ex. hur många valaffischer de olika partierna ha tryckt och vad de kostat under året mellan valen eller under valåret. Det kan inte vara så svårt att redovisa hur många broschyrer man tryckt och distribuerat t. ex. under dessa båda år, hur många annonser man satt in, hur många filmer man producerat, hur många kopior därav man sänt ut för visning. Även om det inte skulle bli en fullständigt hundraprocentig redovisning, skulle en redogörelse för allt detta ge en ganska god överblick rörande omfattningen av de olika partiernas propaganda.

När herr Severin säger, att det inte är av något större intresse att veta detta, skulle jag vilja svara honom, att det har det allra största intresse att veta, och det av två olika skäl. Det första — vilket också behandlats i utskottet — är att jag tror, att det är av ett visst intresse för varje parti att inte skylta som det som använder de största och dyrbaraste medlen i valkampanjen. Jag tror att man åtminstone på vårt håll skulle vara angelägen om att inte vinna i den konkurrensen. Vid tvekan om man skulle trycka en broschyr eller inte, skulle man nog taga någon hänsyn till det.

Det finns emellertid ett annat skäl, som såvitt jag förstått behandlats varken i utskottets utlåtande eller tidigare i dagens debatt, och det är att en sådan redovisning rörande omfattningen av partiernas propaganda skulle omöjliggöra den propaganda, som spelade en

så stor roll under fjolårets valkampanj, en propaganda byggd på oriktiga och osanna uppgifter om de konkurrerande partiernas valpropaganda. Märk väl, herr talman, att när man t. ex. påstod, att folkpartiet gick storfinansens ärenden, kunde man inte dokumentera det. Man kunde inte hänvisa till vår ståndpunkt i räntefrågan, i frågan om omsättningsskatten, i frågan om folkpensionernas dyrtidstillägg och allt detta. Man skulle över huvud taget inte ha kunnat göra ett försök med storfinanspropagandan, om man inte samtidigt hade kunnat påstå det man utan grund påstod dag efter dag i den socialdemokratiska pressen: Folkpartiet har sina miljoner och därför överflödar dess propaganda av filmer och trycksaker, o. s. v.

Läget hade varit ett annat om det funnits uppgifter tillgängliga om att den socialdemokratiska propagandan i fråga om filmer och dessa andra ting var större än folkpartiets. Sådana uppgifter behövde man inte vänta med till valkampanjens slut; de kunde i viss mån redovisas efter hand; det skulle i varje fall — om uppgiftsskyldighet fanns gällande kampanjen i dess helhet — vara svårt för ett parti att vägra lämna vägledande upplysningar i en offentlig debatt. Då skulle hela denna kampanj mot folkpartiet ha fått läggas ned. Det finns därför ett samband mellan de osanna påståendena om våra finansiella resurser och de oriktiga påståendena att vår propaganda var kvantitativt större. Därför vill jag säga till herr Severin och andra, att det är av ett mycket stort intresse, om vi kunna få en ordentlig redovisning, som omöjliggör sådana osanna beskyllningar och påståenden.

Sedan vill jag säga, att jag delar den uppfattning som framförts från olika håll och som innebär, att det måste vara mycket svårt att få en redovisning rörande partiernas *inkomster*, som respekterar det anonymitetsskydd, som

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

jag verkligen trodde vi alla voro överens om bör respekteras. Jag blev därför en liten smula överraskad, när jag hörde herr Sehlstedt säga, att man skall respektera intresset att få rösta anonymt men att det däremot inte är lika klart, att man skall få ge bidrag till ett parti anonymt.

Följer man herr Sehlstedts tankegång till dess slut blir resultatet, att de medborgargrupper, som tycka, att de gärna kunna tala om hur de rösta, ha möjlighet att understödja sitt partis verksamhet, medan den möjligheten skulle berövas dem, som av vissa skäl — vilka kunna vara mycket goda — inte vilja tala om sin politiska åsikt. Nej, herr Sehlstedt, vi måste nog hålla på anonymitetsskyddet både när det gäller rätten att rösta och rätten att ge bidrag till partierna. Genom offentliga uppgifter om den senare saken angripes anonymitetsskyddet i fråga om *det politiska ställningstagandet*. Det är ju detta man vill ge anonymitetsskydd, inte bara själva valhandlingen.

Jag kan inte heller följa herr Seve-rins och andras tankegång, när de säga, att eftersom den som stödjer ett parti gör det för att han vill befrämja partiets verksamhet, så kan man genom att studera vilka som stödjade partiet och vilka deras intressen äro få klart för sig vilka intressen partiet vill främja. Detta är med förlov sagt, herr talman, en slutsats som är alldeles oriktig. Jag kan tala om, för att taga ett konkret exempel, att åtskilliga människor ha sagt till mig: Vi ogilla folkpartiets politik på nästan alla punkter. Vi äro emot er i räntefrågan, i frågan om omsättningskatten, i frågan om hyresregleringen och i frågan om folkpensionerna, men vi anse det viktigt, att de partier som försvara näringsfriheten skola kunna verka här i landet med ungefär lika stora ekonomiska resurser som de partier, vilka vilja arbeta för socialisering, och därför skola vi ge er bidrag i alla fall. Jag måste säga: Att

genom ett studium av de givarnas politiska åsikter kunna draga några slutsatser rörande folkpartiets politik, det måste ju alla inse vara alldeles omöjligt. Man kan endast konstatera *en* sak, nämligen att folkpartiet försvarar näringsfriheten, vilket vi ju inte gjort någon hemlighet av, lika litet som socialdemokraterna gjort någon hemlighet av sin socialistiska inställning.

Partierna böra bedömas efter sina program och sina handlingar. Det har i dag som så många gånger förut kommit fram försök — det har varit ett av skälen för mig att över huvud taga till orda i denna debatt — att hävda att partierna skola bedömas inte efter sina program och sina handlingar utan med ledning av något studium av åsikterna hos det konglomerat av personer som eventuellt ge dem ekonomisk hjälp. Om den ståndpunkten måste man väl säga: Det vore ett i högsta grad demokratiskt intresse att den kunde skrinläggas. Det är en fara för demokratien, om vi icke hålla fast vid principen att bedöma partierna efter deras program och deras handlingar och avstå från andra försök att tolka deras verksamhet. Det är dock för handlingarna partiet skall svara.

Jag lyssnade med intresse till herr Sehlstedts anförande, men det var en tankegång däri som jag vill invända mot. Han sade, att ett skäl till att han anser, att man skall kontrollera även utgifterna, var, att det annars kan sippa fram uppgifter som inte äro fullt korrekta, och då kan det vara bra att ha de korrekta tillgängliga. Skola vi undgå missbruk genom spridande av oriktiga uppgifter, sådant som förekom under fjolårets valkampanj, finns det emellertid en enklare metod, som kan tillämpas utan någon utredning och därför ge omedelbar effekt: Man kan vara litet mera kritisk mot sina uppgiftskällor än vad det socialdemokratiska partiet var i Molander-affären, som herr Sehlstedt talade om. Och man får inte, som det socialdemokratiska

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

huvudorganet gjorde, vägra att låta uppgiften omedelbart kontrolleras. Det hade på den vägen varit mycket lätt att undgå de olägenheter som utan tvivel uppstodo. Med detta har jag bemött herr Sehlstedts anmärkning på den punkten.

Herr talman! Jag skall inte taga upp herr Fagerholms långa anförande till bemötande. Frånsett hans allmänna skepsis i fråga om vissa delar av utredningen, vilken jag förklarar mig i många avseenden dela, var det en sak som gick igenom hela anförandet. Det var att herr Fagerholm försökte suggera fram det intrycket, att folkparti-representanterna genom att gå med på en utredning över hela området redan nu ha accepterat att denna skall leda till ett positivt resultat, vilket herr Fagerholm konkretiserade med tal om »partikontrollstyrelsen». Herr Fagerholm visade sig inte kunna göra en distinktion mellan å ena sidan att man accepterat, att en utredning får en större omfattning än många av oss tro kan ge ett positivt resultat, och å andra sidan att man accepterar de resultat av utredningen som herr Fagerholm skisserade upp.

Det är klart, att sett ur mina synpunkter är inte utskottets utlåtande idealiskt, men det är ju många gånger så här i kammaren, att bakom ställningstagandet till utskottet ligger i viss mån en kompromiss. Om man är av den uppfattningen, att en del av problemet bör kunna utredas med ett gott positivt resultat, och är skeptisk på andra punkter, men det på andra håll finns ett intresse av och en önskan att problemet skall utredas i större omfattning, kan det finnas starka psykologiska skäl till att man accepterar den utredningen. Det tycker jag även herr Fagerholm skulle kunna förstå så att han inte skulle behöva försöka suggera fram ett annat intryck. Jag vet inte om hans framställning berodde på

tanklöshet eller bristande distinktionsförmåga, men överraskande var den.

Herr talman! Från denna utgångspunkt kommer jag, med allt betonande av skepsis i fråga om resultatet på vissa punkter, till den uppfattningen, att det finns anledning att, när en fråga har spelat så stor roll i debatten som denna, verkligen försöka göra en auktoritativ utredning, som kan accepteras på alla håll i högre grad än en av en hovrätts-assessor i och för sig mycket skickligt gjord sådan. Jag tror att det vore av en viss betydelse att få en sådan auktoritativ utredning, så att i framtiden valkampanjerna kunna fördelaktigt skilja sig från 1948 års och komma att gälla partiernas program och gärningar och inte sådant som här i debatten berörs.

Det kan väl anses vara ett demokratiskt intresse att partierna kunna säga, att vi ha gjort allt som göras kan för att få ljus över detta problemkomplex, så att vi i framtiden kunna få en mera saklig valdebatt än den vi hade i fjol.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SEHLSTEDT (kort genmäle):
Herr talman! Det borde räcka att de som tänka följa utskottet och de som tänka följa reservationen äro oeniga i kammaren, och det är kanske onödigt att vi, som tänka rösta för bifall till utskottets förslag, också gräla inbördes. Men jag måste tillstå, att vissa delar av herr Ohlins anförande voro sådana, att till och med motionärerna nästan började fundera på att rösta på reservationen, och det är ju ändå inte meningen. Jag tänker inte göra det, men jag säger det för att påpeka, att det mitt i all enighet tydligen finns påtagliga divergenser i uppfattningen.

Jag begärde ordet närmast i anledning av herr Ohlins anmärkning beträffande mina påpekanden om den s. k. valhemlighetens bevarande. Jag

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

skall nöja mig med att läsa upp en mening ur motionen. Där står: »Med hänsyn till de farhågor, som yppats rörande valhemligheten, finna vi det angeläget att i vår tid en bestämd boskillnad göres mellan å ena sidan rätten till hemlig röstning och å andra sidan kravet att under anonymitetens skydd utöva ett ibland kanske avgörande inflytande på opinionsbildningen.» Det är framför allt det sistnämnda jag vill betona. Det är frågan om att använda de pengar man har, vare sig det är ett större eller mindre belopp, till att via ett parti utöva inflytande på opinionsbildningen hos en massa andra människor inom samhället, och det kan väl ändå varken formellt eller reellt ha något med själva valhemligheten att göra. Jag förutsätter, att de som äro angelägna att lämna stora summor även vilja stå för vad de göra.

Beräffande herr Ohlins anmärkning, att de socialdemokratiska tidningarna bort vara litet mer kritiska mot sina uppgiftslämnare, tillåter jag mig hänvisa till att en socialdemokratisk tidningsman lika väl som andra lätt faller för risken att tro på en riksdagsman. Det ligger nämligen i yrkets natur, att man skall hysa god tro mot dem som styra det svenska landet.

Herr **PETTERSSON** i Ersbacken: Herr talman! Då jag har deltagit i behandlingen av detta ärende i första lagutskottet och därvid anslutit mig till reservationen, skall jag be att få säga ett par ord. Det har talats så mycket både för och emot i denna fråga, att det väl kan vara en överflödsgärning att anföra flera sakskaäl för sin ståndpunkt.

Av herr Ohlins yttrande föreföll det som om bokföringen av de olika poster det här gäller vore oerhört enkel. Men jag tror ändå inte, herr Ohlin, att det kommer att bli så enkelt som det är att säga det här i kammaren. Det blir nog en synnerligen komplicerad sak.

Den partigrupp, som jag tillhör, har ingen anledning att dölja någonting, så det är inte för den skull som jag har anslutit mig till reservanterna. Det är tvärtom så att vi ha små resurser, mycket mindre än andra partier. Vi kunna inte alls jämföra oss med dem. Det vore nästan genant att tala om hur litet vi förfoga över.

När man ser på de oerhörda kostnader, som ett val kräver, och vilka ansträngningar som göras under ett sådant, kan man hålla med motionärerna om att det vore önskvärt att man kunde bringa ned valkostnaderna. Jag tror dock inte att man kan komma dithän genom några utredningar. Från olika håll har ju berörts vilka svårigheter man vid en sådan utredning skulle stöta på.

Om man tänker sig att en utredning och ett därefter följande beslut om redovisningsskyldighet skulle omöjliggöra subsidier till de politiska organisationerna, är det ingenting som hindrar att subsidierna givas direkt till en person inom ett visst parti och på så sätt komma partiet till godo. Vi kunna i detta sammanhang erinra oss hur det gick till under frihetstiden, hur den svenska riksdagen översvämmades av franska och ryska agenter, vilka understödde sina respektive män med rikliga subsidier. Det rådde intet idealtillstånd i den svenska riksdagen då, och jag tror inte det skulle bli det nu heller, om vi på nytt skulle komma i samma belägenhet. Det bleve nog raka motsatsen. Jag tror att en lagstiftning på det här området skulle leda till ofrihet och tvång, och jag vill för min del inte vara med om något sådant. Ty friheten är ju det bästa ting som finns.

Vad jag nu anfört är emellertid inte, herr talman, den huvudsakliga orsaken till att jag anslutit mig till reservationen. Vad som för mig har varit det avgörande skälet är att jag i princip är emot utredningar. Jag tycker att vi ha kommit så långt på den vägen, att vi

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

böra akta oss för att inlåta oss på några nya utredningar. Det finns väl numera knappast någon riksdagsman disponibel för att gå in i en sakkunnigkommitté. De flesta riksdagsmän sitta väl i kommittéer, och en riksdagsman med något anseende skall sitta i flera kommittéer. Riksdagsarbetet blir då en andrahandsuppgift, och det blir svårt att hinna med detsamma. Riksdagsarbetet bör väl i alla fall gå före kommittéarbetet.

I egenskap av kommunalman hemma i Dalarna vet jag av erfarenhet, att man varje vecka blir överhopad av blanketter och cirkulär av alla slag. En övervägande del av dessa utgör cirkulär från utredningar. Som exempel kan nämnas att nu senast kom det ett cirkulär från folkbadsutredningen. Denna utredning skulle ha svar på en massa frågor. Jag tog mig före att räkna samman frågorna i cirkuläret. Det var 166 frågor, som skulle besvaras, frågor om allting som rörde folkbad och folkhälsa. Man skulle redogöra för hur många badhus som fanns i kommunen, hur långa, breda och höga dessa voro, hur många som badade där om dagen och vilka åldrar som voro representerade. Man skulle vidare lämna uppgift på hur många simhallar som funnos i närheten och hur långa, breda och höga dessa voro o. s. v. Då jag kom till frågan om simhallar — jag nämner detta bara som exempel på hur våra utredningar kunna urarta — kunde jag inte erinra mig att vi hade en enda simhall inom Kopparbergs län. Jag visste däremot att det i Västmanlands län finnes en simhall vid Tärna folkhögskola. Den är emellertid i första hand byggd såsom branddamm för folkhögskolan och har endast i andra hand till uppgift att tjäna som simhall. Jag tycker att sådana där frågor äro litet enkla och att det är onödigt att belasta våra kommunalmän med dylika ting.

Jag vill som sagt på det bestämdaste varna för att vi inlåta oss på några nya utredningar. Jag tror inte, herr talman,

att vi på den vägen kunna hindra sådana företeelser som man här talat om. Jag tror att det är bäst att följa reservanternas förslag, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr LINDBERG: Herr talman! Jag begär ordet för att polemisera en liten smula mot herr Hedlund i Östersund och hans historieskrivning rörande hela det här ärendet. Först kanske jag bör säga att det har blivit ett förfärligt väsen, för att inte säga ett oändligt väsen, om denna fråga.

Herr Hedlund i Östersund frågar patetiskt, om inte fackföreningarna i fortsättningen skulle ha rättighet att anslå medel till det socialdemokratiska partiet och om meningen vore att också en sådan sak skulle förbjudas. Jag måste då fråga herr Hedlund: Var står det skrivet att man skulle förbjuda det? Det är ju bara fråga om att få reda på varifrån ett politiskt parti får sina pengar. Det är inte fråga om att förbjuda några människor i Sverige att skicka pengar till ett parti för dess valrörelse. Det skulle helt enkelt vara omöjligt för något politiskt parti att driva en valrörelse i fortsättningen, om det inte skulle få ta emot pengar ifrån något hall.

Vad nu gäller den fackliga rörelsen borde väl också herr Hedlund, som anser sig själv vara ganska föråldrad och ha en föråldrad uppfattning i dessa frågor, nog samt känna till hurusom striden har stått om just fackföreningsrörelsens gåvor till det socialdemokratiska partiet. Så länge jag kan komma ihåg har det i alla fall från andra partiets sida klandrats alldeles våldsamt att fackföreningsrörelsen har vågat sig på att skänka pengar till det socialdemokratiska partiet. Man har ju också insinuerat, att samtliga som ha enrollerats i den fackliga verksamheten på samma gång ha varit inskrivna i det social-

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

demokratiska partiet. Det hjälper inte att det socialdemokratiska partiet varje år redovisar sin medlemssiffra, som är ungefär hälften av den fackliga rörelsens. Det spelar ingen roll. Det påstås i alla fall, att samtliga fackföreningsmedlemmar äro politiskt organiserade i det socialdemokratiska partiet. Herr Hedlund måste mycket väl känna till hur dessa diskussioner ha förts under årens lopp. Men för honom är det väl angelägnare att ta emot blommor ifrån högerens förnämsta applådknipare här i kammaren än att göra klart för sig hur frågorna i verkligheten ligga till.

För det socialdemokratiska partiets vidkommande torde det inte föreligga någon risk, om en utredning eller till och med en lagstiftning kommer till stånd på det här området, därför att allt som gives till det socialdemokratiska partiet redovisas offentligt. Om en fackförening anslår 25 öre eller 50 öre till det socialdemokratiska partiets valfond, så står ju detta dagen efter i tidningarna. Och om landsorganisationen anslår ett stort belopp, har man till och med ibland signalerat detta i tidningspressen innan beslutet fattats. Varifrån man då har fått uppgiften vet inte jag. Men i varje fall förekomma inga försök ifrån landsorganisationens och fackföreningsrörelsens sida att vara anonyma. Jag vet inte vad det skulle finnas för behov, herr Hedlund, att gå omkring och vara anonym, om man nu vill skänka 1 000 kronor eller 10 000 kronor till ett parti. Det kanhända föreligger ett behov för herr Hedlund att vara anonym, men för oss andra är detta inte förhållandet. Vi kunna klara oss ändå. Jag brukar i mån av fattig förmåga bidra till valrörelsen, men inte skulle jag ha någonting emot att mitt namn publicerades i det sammanhanget. Jag har ju visserligen inte tänkt skänka några pengar vare sig till folkpartiet, högern eller kommunisterna, men det spelar väl ingen roll till vilket parti man ger. Om jag ger till det socialde-

mokratiska partiet, bör partiet om det så vill, kunna annonsera den saken i tidningarna. Det gör inte mig någonting. De argument som anförts ha sålunda inte så värst mycket med de här frågorna att göra.

Mot herr Fagerholm och hela hans argumentering mot en sådan här utredning skulle jag bara vilja åberopa satsen, att den som bevisar för mycket bevisar strängt taget ingenting alls. Och det är just vad herr Fagerholm har gjort sig skyldig till. Det var visst herr Severin som talade om att skattemyndigheterna med de stora möjligheter de ha att kontrollera folks inkomster ändå inte kunna få fram cirka 2 miljarder skattepliktiga pengar. Ja, det är väl troligtvis på det sättet. Men därför har väl ingen människa funderat på att avskaffa skattemyndigheterna eller att avskriva alla skatter. Om det nu, därest en sådan här lagstiftning kommer till stånd, i något enstaka fall skulle hända att någon kommer på den idén att försöka dra myndigheterna och andra vid näsan, skulle man då säga, att eftersom den och den inte har fyllt sin redovisningsskyldighet, så skall hela lagstiftningen slopas.

Jag skall, herr talman, trots att jag är medmotionär till herr Severin, kort och gott be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr FAST: Herr talman! Vid de tidigare tillfällen, då denna fråga varit föremål för behandling i riksdagen, har jag röstat emot den ifrågasatta utredningen. I dag kommer jag inte att motsätta mig en utredning. Jag skall ange några skäl till att jag inte kommer att göra detta.

Det har ju i denna fråga drivits en livlig agitation från mycket olika utgångspunkter. Här föreligga så många olika meningar om vad man egentligen avser att nå fram till och få klarhet i, att vi enligt min mening inte få något

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

slut på det hela, förrän vi få en utredning till stånd, få se resultatet därav och få klarhet i vilka svårigheter som föreligga när det gäller partiernas redovisning av såväl inkomster som utgifter.

Men sedan jag har avgivit denna declaration, herr talman, vill jag gärna medge att detta i och för sig inte är något skäl att gå med på en utredning. Men situationen kan bli sådan, atmosfären så förtätad, att det rent av blir nödvändigt att det sker någonting som liksom friskar upp luften. Jag måste säga, herr talman, att jag inte minst när jag hörde herr Ohlin hade en känsla av att det inte skadade att man öppnade en liten smula på fönstret och läte litet frisk luft komma in. Men när jag sagt detta vill jag gärna erkänna, att jag inte tror mycket på att man kan komma fram till något resultat, vilket man åtminstone från en del håll tror vara möjligt.

För det första ha förespråkarna för förslaget inte kunnat ange vad det är de vilja ha redovisat. Är det huvudorganisationernas pengar, inkomster och utgifter, som de vilja ha redovisade? Eller skall man också sträcka sig ned till kretsorganisationerna eller till de lokala organisationerna? Det är en mycket avgörande punkt. Ty det parti som så vill kan ju helt och hållet lägga sin verksamhet på ett sådant sätt, att det ena täcker det andra. Om man vill veta någonting som är värt att veta, blir det därför nödvändigt att sträcka sig över hela fältet. Denna redovisning är en mycket vidlyftig affär. Den saken är tämligen klar.

Vidare får man tänka på alla dessa till de politiska partierna angränsande organisationer, vilkas gränser äro mycket svåra att angiva. Man kan ta t. ex. PHM. Inte är det något av de borgerliga partierna som vill vidkännas denna organisation. Men vi veta i varje fall, att organisationen i fråga täcker en del av den borgerliga propagandan

när det gäller att bekämpa socialdemokratien. Det är ingen tvekan om den saken. Jag tror att man på detta område möter en hel rad av problem, som äro svårlösta, såvida man inte helt enkelt vill sätta de politiska partierna under förmynderskap och gå ganska långt i sin fordran på redovisning. Men ingen har ju här såvitt jag förstår tänkt att man skulle stadga någon straffpåföljd på något sätt, och då blir ju det hela till sist en förtroendesak. I vårt demokratiska samhälle, där utvecklingen har framskridit så långt som den har gjort och där vi umgås med varandra, i regel åtminstone, på ett sådant sätt, att vi stå för både vad vi komma överens om och för vad vi säga, skulle man nästan kunna nå ungefärligen lika långt genom överenskommelser.

Jag har nu försökt antyda skälen till att jag inte nu kommer att motsätta mig denna utredning. Jag tror som sagt att vi inte komma att få något lugn och någon klarhet i denna sak förrän en utredning har kommit till stånd.

Sedan skulle jag vilja yttra ett par ord med anledning av herr Ohlins anförande. Först måste jag säga, att herr Ohlin måste ha en mycket brokig samling av bidragsgivare, som nästan på alla punkter äro motståndare till folkpartiets idéer och politik men ändå understödja detta parti ekonomiskt. Ja, jag har precis trott att det ligger till på det sättet. Ty vi ha alltid vetat om att vad som binder alla de borgerliga samman med varandra, trots allt tal om meningsskiljaktigheter, är rädslan för socialdemokratien och över huvud taget rädslan för att det skall bli något av socialism i samhället. Herr Ohlin medgav ju också, att det förhöll sig på det sättet. Det var i alla fall intressant att få detta konstaterat. Jag vet mycket väl, herr Ohlin, att det är på det sättet. Det ingår också i ett av dessa moment i denna fråga, för vilka jag sätter ett frågetecken.

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

Man får i detta sammanhang beakta även en annan sak. Då människor skänka pengar till något ändamål göra de det på ett mycket irrationellt sätt. Jag tror inte att deras handlande grundar sig på några rationella tänkesätt eller något särskiljande av dem som de ge bidrag till. Det finns en hel del människor, som ge nästan åt alla håll, helt enkelt för att de skola få vara i fred. Om folk ger och hur mycket de ge beror till stor del också på vem som går med bidragslistan. Vi ha haft en verklig stortiggare här i landet. Det var den sympatiska tiggare, som hette P. P. Waldenström. Honom var det, som det sades, totalt omöjligt att komma undan.

Vidare har Molanderaffären spelat en viss roll i denna diskussion. Jag förvånar mig över att man tagit upp den på det sätt som här har skett. Jag vill erinra om att när det blev tämligen klart att man hade misstagit sig i fråga om de uppgifter som lämnats, skyndade sig statsministern i egenskap av ordförande för det socialdemokratiska partiet att omedelbart se till, att detta förhållande blev klarlagt. När detta har skett, tycker jag verkligen att man också borde medge att i varje fall partiet härvidlag har handlat på ett fullt just sätt. En olycka kan alltid inträffa. Sådana ha inträffat för andra partier. Jag har aldrig haft någon lust att kasta sten i sådant sammanhang. Olyckan drabbar den ene då och den andre en annan gång.

Jag tycker ändå att man i det borgerliga lägret inte skall tala alltför högljutt om Molanderaffären. Ty den blev oss i verkligheten en sådan black om foten under de sista dagarnas valrörelse, att jag kände mig verkligen besvärad. Jag har för mitt vidkommande icke haft behov av att utnyttja vetskapen om var andra partier ha fått pengar ifrån. Jag förstår inte att man har tid med detta, när vi ha så mycket annat att tala med varandra om i valrö-

relsen. På den punkten delar jag sålunda i huvudsak herr Ohlins mening. Idéerna och gärningarna böra därvidlag spela huvudrollen. Detta har varit vårt partis styrka. Vi ha kunnat peka på partiets gärningar under gångna tider. Jag har några gånger här i kammaren, som herr Ohlin vet, fått uppbära förebråelser för att jag har erinrat om de tidigare gärningarna både vad det gäller vårt eget parti och herr Ohlins parti. Det har emellertid inte passat. Ja, det må vara. Jag vet inte vilken tidsgräns man skall sätta för att man skall kunna säga, att därefter får ett partis handlingar inte granskas. Det må emellertid vara en smaksak. Men faktum är, herr Ohlin, att denna affär åstadkom sannerligen inte bara en obehaglig känsla utan medförde också mandatförluster för det socialdemokratiska partiet. Man har sålunda sannerligen ingen anledning att här uppträda såsom den alldeles särskilt förfördelade i detta sammanhang.

När jag hörde herr Ohlins anförande föll mig i minnet vad jag vid ett annat tillfälle sagt om denna fråga. Man vill, sade jag, så långt det nu låter sig göra med enkla metoder, ha en uppgift om vad ett val har kostat ett parti. Sedan skulle man i valrörelsen tala om, att det och det partiets valrörelse har varit så och så många hundratusen kronor dyrare än det egna partiets valrörelse o. s. v., till vilken även fattigt folk har varit med om att satsa pengarna. Det var ungefärligen vad jag trodde skulle ske, och det har varit en anledning till att jag tidigare motsatt mig en sådan här utredning.

Man kan givetvis inte komma förbi att en eventuellt kommande utredning måste omfatta både utgiftssidan och inkomstsidan. Ty här finnas mycket stora möjligheter att i fråga om utgiftssidan låta andra än partiet bära en del av kostnaderna. Det finns folk som gärna bär dem frivilligt utan att på något sätt behöva synas. Men verkningarna

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

i propagandahänseende bli precis desamma. När man vet detta, tror jag inte det tjänar mycket till att, som herr Ohlin gjorde, fästa alltför stort avseende vid huruvida ett parti har högre eller lägre valkostnader. Det är för mig ingen väsentlig sak. Det är mycket möjligt att det socialdemokratiska partiets valkostnader äro högre än något av de andra partiernas. Jag tror att så måhända är förhållandet. Men är detta i så fall så underligt, när vi skola slåss med tre borgerliga partier och dessutom hålla stången emot kommunisterna i det här landet? Att ett partis valkostnader äro högre än ett annat partis säger sålunda ingenting. Man måste ta hänsyn till vad slags propaganda ett parti skall föra och vad denna propaganda i detta sammanhang avser att täcka.

Herr talman! Jag har haft behov av att framföra dessa synpunkter. Jag har haft anledning att uttala min verkliga skepsis gentemot resultatet av denna utredning. Men jag vill sluta med att understryka, att vi ha kommit in i ett sådant läge, att det i renlighetens namn är bäst att utredningen nu får komma till stånd, så att man får se vilka svårigheter som i detta sammanhang äro att övervinna. Vi få då verkligen överväga, huruvida vi äro beredda att betala det pris som ett verkligt uppgiftslämnande från partiernas sida kan komma att medföra. Och då tror jag det blir åtskilliga som komma att vägra i vändningen.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Det är mycket av det som herr Fast sade, och den anda i vilken han sade det, som jag finner sympatiskt. Jag vill bara, för att det inte skall uppstå någon mytbildning, säga en sak. Jag tänker inte alls ta upp någon debatt om den s. k. Molander-affären, som andra talare före mig här ha berört. Jag vill bara konstatera, för att inte

herr Fasts yttrande skall vilseleda någon, att de oriktiga uppgifterna om folkpartiets tillgångar publicerades två veckor före valet, att utredningen beslöts först *elva* dagar därefter och igångsattes den *tolfte* dagen men inte hann bli färdig då förrän så sent på kvällen, att en del av de tidningar, som sista gången före valet kommo ut den trettonde dagen, lördagen, icke hunno få in uppgifterna om utredningens resultat. I vissa landsdelar svävade man därför ännu på valdagen i okunighet om sanningen. Detta sagt endast som en belysning av herr Fasts uppgifter på denna punkt.

Sedan vill jag endast tillägga en sak. Herr Fast sade: »Det är väl bara ganska naturligt att vår valkampanj är större och mera omfattande än oppositionens.» Ja, jag har inte alls sagt att det inte är naturligt att socialdemokraterna ha en större valkampanj. Jag tycker bara att det skulle ha varit värdefullt om detta hade klargjorts för folket, så att de oriktiga påståenden som den socialdemokratiska pressen överflödat av, att just folkpartiet hade en så stor valkampanj, icke hade kunnat framställas.

Herr FAST (kort genmäle): Herr talman! När herr Ohlin talar om att det fanns en del platser, som inte fingo reda på utredningens resultat före valet, så vill jag säga, att så långt jag hade möjlighet att kontrollera det underlät man då inte från folkpartiets sida att utnyttja varje tillgänglig plats för affischering — där man sannerligen inte drog sig för att klistra över både egna och andras affischer — och där man gjorde utläggningar om hur det förhöll sig med denna sak. Jag tycker att herr Ohlin skall vara glad åt den chans som han där fick att klarlägga situationen före valet. Vi däremot hade ingen möjlighet att lägga saker och ting till rätta i denna sak.

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Jag hade inte tänkt lägga mig i denna diskussion. Det gäller ju här ett eventuellt skrivelseförslag till Kungl. Maj:t, och det är kanske inte så vanligt att man ger råd åt riksdagen vad den skall skriva till Kungl. Maj:t, när man själv, mer eller mindre tillfälligt, representerar denna Kungl. Maj:t.

Jag hade inte tänkt ta till orda ens efter herr Ohlins första, enligt min mening mycket provocerande anförande, i vilket han faktiskt lade upp saken som om en väsentlig del av fjolårets valrörelse hade rört sig om de oriktiga uppgifterna att folkpartiet här i Stockholm vid en viss tidpunkt skulle ha disponerat över tre och en halv miljoner kronor. Herr Ohlin tycks ha glömt att det som var det väsentliga i det socialdemokratiska partiets resonemang omkring valkostnaderna var något helt annat, nämligen uppgiften att ett visst stort industriföretag hade ansett det vara med sina intressen förenligt att finansiera folkpartiets propaganda. Det var det s. k. guldlet från Boliden som kom att dominera en del av agitationen — och denna uppgift, herr Ohlin, var ju sann! Det fanns ingen möjlighet att bestrida den! Vid sidan av den uppgiften, som har ett betydande intresse, kom det sedan fram uppgifter om att folkpartiet vid en viss tidpunkt disponerade över en viss summa pengar i en bank i Stockholm — en uppgift som, uppriktigt sagt, inte gärna kunde ha något större intresse. Det uppstod dock diskussion om den saken. Jag kunde då inte tänka mig att en aktad ledamot av denna kammare, dessutom revisor i en bank, kunde lämna oriktiga uppgifter. Det föreföll mig fullkomligt groteskt, och jag föreställer mig att vilken tidningsman som helst skulle ha betraktat det som fullkomligt uteslutet. Men inför det bestämda förnekande som gjordes från likaledes mycket aktade män ansåg jag det vara

nödvändigt att själv resonera med uppgiftslämnaren. Och, herr Ohlin, samma dag som jag hade haft detta samtal och förstått, att det i varje fall fanns anledning att göra en undersökning, lät jag inte en timma gå innan denna undersökning kom till stånd! Jag försökte på alla sätt att komma i kontakt med herr Ohlin och herr Bergvall, och jag vågar påstå, att det sätt på vilket denna affär handlades icke vittnade om något annat än om en uppriktig vilja hos det socialdemokratiska partiets ledning att så fort som möjligt lägga papperen på bordet. Det hade varit mera ridderligt om herr Ohlin hade givit ett erkännande åt denna hållning än att begagna sig av affären på sådant sätt som har skett här i dag.

Herr **OHLIN** (kort genmäle): Herr talman! När statsministern överraskade med att säga att Molander-affären icke spelade någon väsentlig roll i valrörelsen måste jag konstatera, att statsministern tydligen inte läste tidningarna då, i varje fall inte sitt eget partis huvudorgan. Jag vill därför uppmana honom att någon gång läsa de nummer av Morgon-Tidningen, som utkommo under de ifrågakvarande veckorna.

Statsministern säger, att frågan om folkpartiets tillgångar inte kunde vara av något intresse. Det var synd att Morgon-Tidningens chefredaktör inte hade samma mening om den frågan. Om vi nu skola diskutera detta, fastän jag erkänner att det kunde vara lika naturligt att inte närmare ingå på den saken i dag, och jag har verkligen försökt att inte ta upp några detaljer, men då statsministern tydligen så önskar får jag erinra om, att under en vecka, inte den sista före valet utan veckan dessförinnan, försökte vi från vårt håll hela tiden att få uppgifterna kontrollerade. Ingenting skedde. Morgon-Tidningen fortsatte bara att skriva. Man ville där icke ta upp frågan till pröv-

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

ning. På måndagen före valet träffade jag på tåget nuvarande statsrådet Sven Andersson och sade då till honom: »Ni bli tvungna att medge kontroll av denna uppgift.» Men först på onsdagens eftermiddag, på utrikesnämndens sammanträde, meddelade statsministern, att han ville tala vid mig, dock utan att nämna vad saken gällde. När jag då trots stora svårigheter stannade för några timmar, vilket jag annars inte hade tänkt göra, fick jag veta, att statsministern var villig att verka för att saken blev utredd. Denna utredning kom så i gång under fredagen.

Jag har inte här riktat några beskyllningar mot statsministern. Jag har heller inte givit honom några sådana komplimanger som herr Fast tycktes efterlysa, utan jag har endast velat konstatera vad som var det samlade resultatet av de socialdemokratiska krafter, som tillsammans influerade på detta ärende. Ett samlat resultat av dessa handlingar blev att uppgiften i fråga lämnades 14 dagar före valet, och först en kvart över elva på fredagskvällen före valet var utredningen klar för publicering — och då använde utredningen ändå inte mer än några timmar. Jag upprepar, herr talman, att jag inte säger detta för att rikta någon beskyllning mot statsministern för dröjsmålet — statsministern hade många andra saker att tänka på — men jag har velat klarlägga detta för att herr Fasts ord om att vi skulle vara skyldiga att komma med några komplimanger icke skola stå oemotsagda.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Jag begärde inte några komplimanger. Jag begärde bara att man inte skulle dra upp denna affär på det sätt som herr Ohlin gjorde i sitt första anförande. Vad övriga talare ha yttrat om Molanderaffären kan jag inte uttala mig om. Jag har inte hört någon annan än herr Ohlin beröra

den mera ingående. Och det vill jag säga, att den skildring som jag lämnat här är exakt riktig. Det finns inte något som helst spår från det samtal som uppenbarligen, enligt vad jag nu vet, ägde rum mellan statsrådet Andersson och herr Ohlin och till den överläggning, som jag hade med herr Molander på tisdagen, och med herr Ohlin och herr Bergvall under onsdagen, så fort jag kunde få tag på dem. Det var ett initiativ från partiledningens sida i det ögonblick man började tvivla på uppgiften. Om jag hade velat låta denna affär glida över valet, så hade jag väl inte handlat på det sätt, som jag gjorde. Det tycker jag verkligen att vi skulle kunna respektera varandra för och inte nu ta upp denna affärs handläggning som ett belägg för nödvändigheten av en lagstiftning på detta område.

Sedan vill jag säga, att jag tycker det vore utmärkt om denna utredning kunde komma till stånd. Jag tror kanske inte så mycket på möjligheterna att komma fram på den vägen, eftersom jag vet vilka svårigheter som en sådan redovisning är behäftad med, men jag tror att det skulle vara utomordentligt bra om det vädrades ut en del av den unkenhet, av vilken det tyvärr har varit mycket kvar i denna debatt.

Herr **OHLIN** (kort genmäle): Herr talman! Statsministern har inte övervarit hela debatten och har därför inte klart för sig vad som förevarit. När denna sak togs upp från olika håll, framhöll jag, som kommentar till vad herr Netzen sagt om pressens uppgifter, att det finns möjligheter att undvika de olägenheter, som han och andra talat om, genom att vara mera kritisk mot sina källor och underkasta dem kontroll *i tid*. Jag har alltså icke riktat några beskyllningar mot statsministern men väl mot det pressorgan, som drev dessa uppgifter och som hela tiden vägrade att låta undersöka saken.

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

Sedan måste jag också konstatera, att när det gick så lång tid som till sent på kvällen den tolfte dagen innan rätelse vanns, så var samspelet mellan de olika socialdemokratiska krafterna här icke vad man skulle ha önskat.

Så jag vill gärna tillägga, att jag icke antytt eller tänkt eller velat antyda att statsministern haft någon avsikt att dra ut på denna fråga för att få avslöjandet uppskjutet till efter valet. Om jag har varit något kritisk, så är det för att statsministern rätt länge intresserade sig för litet för vad hans eget partis huvudorgan hade för sig, och den kritiken tror jag att jag måste vidhålla.

Herr **FAST** (kort genmäle): Herr talman! Endast ett par ord. Jag vet inte varifrån herr Ohlin har fått att jag skulle ha bett om komplimanger för statsministerns del för hans ingripande. Herr Ohlin fällde detta yttrande två gånger i den näst sista repliken. Vad jag ifrågasatte var bara, om det inte hade varit lämpligt att herr Ohlin, när han väl lämnat den redogörelse som han gjorde, också hade givit ett erkännande åt de ingripanden, som verkligen gjordes från partiledningen och partiordföranden. Detta är inte det samma som att tiggas om komplimanger.

Herr **FAGERHOLM**: Herr talman! Det kunde i och för sig vara mycket intressant att få ta del av herr Ohlins strikt inrutade dagsschema i samband med Molander-affären och det som hände de dagarna. Jag skall dock inte gå in på den frågan här. Den är för länge sedan avförd från dagordningen. I varje fall har den inte något med den lagstiftning att göra, som vi nu diskutera. Jag skall i stället gå in på herr Ohlins första anförande. Jag misstänkte att herr Ohlin skulle lägga upp sitt anförande på det sätt som skedde, men jag var inte riktigt säker på det.

Hur vore det, herr Ohlin, om vi under några ögonblick gjorde ett par distink-

tioner? Här ha vi nu två frågor. Dels ha vi utredningen av partiernas finansiering — vilket är den oändligt mycket större frågan — och dels ha vi en förhållandevis liten fråga, nämligen den om redovisningen av utgiftssidan. Herr Ohlin anser, att det inte är någon mening med en utredning beträffande den första frågan. Däremot anser han att den andra frågan behöver utredas, och därför går folkpartiet på den linjen att man begär utredning av det hela, i stället för att nöja sig med att endast begära utredning av det som man vill ha utrett. Nu är det sålunda klarlagt att folkpartiets ståndpunkt är, att man icke önskar utreda den första men väl den andra frågan, och då kunde denna uppfattning också ha redovisats här i utskottsutlåtandet.

Så skulle jag vilja säga några ord till herr Sehlstedt. Han ifrågasatte om jag inte kände marken gunga under mina fötter. Nej, herr Sehlstedt, jag är artillerist. Det behövs större kanoner för att jag skall känna marken gunga under mina fötter! Annars var herr Sehlstedts anförande något ganska intressant — om jag får ta kammarens tid i anspråk med den saken. Det framlades däri en ny definition på begreppet demokratiska renlighetsåtgärder. Jag trodde att herr Olssons i Mellerud definition, att man skulle se efter vilka krafter som finnas bakom kulisserna, var vad man menade med renlighetsåtgärder. Herr Sehlstedt däremot tog upp frågan om hur vi skola få bort gnabbet och grälet ur valstriden. Det är en skillnad som natt och dag mellan dessa två saker. Tror verkligen herr Sehlstedt att man under valrörelsen skulle kunna få bort striden om partiernas finansiering genom att man — som det har sagts från utskottsmajoritetens sida — skickar in en klumpredovisning på vissa huvudposter till patent- och registreringsverket? Resultatet blir naturligtvis det motsatta, därför att då kommer man i stället att resonera om vad posterna inne-

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

bära. Man kommer att fråga: »Var komma de sju olika posterna ifrån, och vad döljer sig under dem?» Skall man i valrörelsen komma bort från grälet om finansieringen, så är den vägen omöjlig att gå fram på. Man måste då gå över till en fullständig kontrollverksamhet — en tanke som herr Severin snuddade vid — med undersökningar av taxeringsmyndigheterna och med vederhäftighetsintyg därifrån. I så fall blir det annorlunda, men därmed är även den offentliga kontrollen av partierna ett faktum.

Mitt förra anförande sägs av herr Sehlstedt ha varit ett typiskt exempel på hur det insinuanta beljugandet av de övriga partierna tränger in även i riksdagsdebatten. Jag omnämnde nämligen att folkpartiet hade mottagit vissa bidrag, men jag sade inte samtidigt att också högern mottagit bidrag. Men, Herre Gud, det är väl ingen människa som har förnekat den saken! Har det någonsin i något enda sammanhang från högerhåll eller från dess press gjorts någon affär av detta? Vi äro väl alla överens om att bidrag från lojala företag till lojala partier äro all right. Då är väl detta inte något uttryck för ett försök att här vilseleda kammaren genom insinuanta yttranden. Jag tycker ändå att det skall finnas vissa proportioner, herr Sehlstedt, mellan de slutsatser man vill dra och det man grundar dem på.

Till slut vill jag komma till själva realiteterna. Jag gjorde här vissa allmänna reflexioner. Varför? Jo, därför att jag menar och därför att jag alltid för min del har trott — tydligen i motsats till herr Sehlstedt — att innan riksdagen begär en utredning, och alldeles särskilt innan första lagutskottet begär en utredning, bör man väl försöka att göra klart för sig vad det hela gäller och vart en utredning skall kunna leda. Då är det väl ganska förklarligt, att jag ställer vissa frågor. Jag konstaterar nu, att herr Sehlstedt inte på en enda punkt gjorde något som helst försök att gå in

på de konkreta frågeställningarna. Herr Sehlstedt kom i stället in på allmänna talesätt i olika avseenden. Jag försökte hålla mitt första anförande så fritt som möjligt från dylika allmänna talesätt. Jag kan också konstatera, att den socialdemokratiska riksdagsgruppens ordförande här förklarar, att han för sin del inte tror på resultatet av en utredning i denna fråga. Han ville ändock inte motsätta sig en utredning för att man därigenom så att säga skulle få lugn på torpet. Utskottets ordförande, herr Rylander, sade ungefär detsamma, d. v. s. han utgick ifrån att det troligen inte skulle bli något resultat av utredningen. Även statsministern förklarade ungefär detsamma.

Jag vill nu fråga: Skall verkligen den psykos, som här tycks ha utbrett sig på grund av en tillspetsad situation under valrörelsen, på detta sätt rycka med sig kammaren att man sätter i gång en utredning, trots att den ene efter den andre av riksdagens tongivande ledamöter säger ifrån att han inte tror på något resultat av utredningen i fråga? I så fall är det väl redigare, att man direkt sätter sig ned och funderar över frågan, om man skall låta verkställa denna utredning eller ej.

Om det tillåtes mig att vara något personlig i denna fråga, vill jag vidare säga ifrån att av alla dem som på majoritetssidan yttrat sig här i kväll har herr Olsson i Mellerud verkat mest övertygande på mig. Jag kan visserligen inte för egen del på grund av annan principiell uppfattning ansluta mig till den ståndpunkt, som herr Olsson i Mellerud här intagit, men han företräder en klar och genomtänkt linje. Man kan dock peka på en del svagheter i hans resonemang. Det verkar, som om han trodde, att om man hade haft en lag av detta slag i Tyskland, när nazismen trängde fram, så hade man kunnat stoppa nazismen. Ingen tror väl att industribaronerna i Rhenlandet eller Ruhrområdet skulle ha gått i den fällan att redovisa

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

sina miljoner till Hitlerrörelsen. Jag tror inte heller, att herr Olsson i Mellerud menade så. Men jag har velat beröra detta som ett bevis på orimligheten med en lagstiftning av detta slag.

Herr Olsson i Mellerud är den ende, som närmare gått in på frågan om kontrollen i samband med denna lagstiftning. Jag högaktar herr Olsson för att han berörde denna fråga, som ju är den viktigaste i detta sammanhang, men samtidigt också den känsligaste. Herr Olsson i Mellerud sade, att man skulle kunna skicka in redovisningshandlingarna till patent- och registreringsverket. Det är uppenbart, att ett sådant insändande av redovisningshandlingar måste bli föremål för någon sorts granskning i patentverket; detta för att uppfylla de villkor om redovisning, som kunna komma att bli föreskrivna i lagen. Sådana villkor kanske komma att bli ganska lindriga till en början, men sedan skärpas de säkert undan för undan. Man är då inne på frågan om den offentliga kontrollen.

Om det vore på det sättet, som tydligen i varje fall vissa av folkpartiets ledamöter — dock inte herr Ohlin — och socialdemokraterna äro ense om, nämligen att man av redovisningen borde få klarhet i vem bidragsgivaren är eller vilken grupp han tillhör, så skulle ju vederbörande kunna ordna detta genom att bara lägga fram redovisningshandlingarna. På det sättet skulle ju saken bli klar. Men på detta enkla sätt lär det nog inte gå.

Jag tror, att det enda säkra sättet att föra denna fråga till ett misslyckande ur utskottsmajoritetens synpunkt är att skjuta lagstiftningen och utredningen i förgrunden i stället för att haka på den andra linjen, som jag anser vara den naturliga, nämligen att de politiska partierna söka att sinsemellan få fram en hederskodex beträffande hur de skola ordna föreliggande problem. På det sättet kommer man säkerligen mycket längre än med försök till lagstiftning,

som för stora grupper med rätt eller orätt — jag går inte närmare in härpå nu — måste betraktas som en kränkning av deras legitima intressen. Även om det endast för några dagar skulle finnas en uppgift i patentverket på vilka som lämnat ett visst politiskt parti ett bidrag — hur stort eller hur litet spelar ingen roll; man kan ju icke spjälka upp bokföringen — är det förkastligt att statsmakterna på detta sätt få insyn och möjlighet att göra ingrepp i de krafter i samhället, som utgöras av de lojala politiska partierna. I varje fall för mitt demokratiska tänkesätt är detta ytterst stötande.

Herr talman! Det skulle vara mycket mer att säga i denna fråga, men då tiden är långt framskriden, får jag nöja mig med vad jag nu anfört.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! När jag såg folkpartiets förslag i denna fråga undrade jag, vart man egentligen ville komma. En utredning om respektive partiers propagandakostnader inför ett val samt en eventuell lagstiftning i anledning av en sådan utredning måste ha något annat syfte än att endast klarlägga själva kostnaderna. Om syftet skulle vara det, att man ville främja något slags likställighet mellan partierna beträffande de ekonomiska resurserna, så att de skulle bli jämställda i konkurrensen, då skulle jag vilja fråga om vederbörande verkligen menat allvar med ett sådant förslag.

Själva bakgrunden till motionen är ju tämligen klar. Det var tydligen litet genant för folkpartiet att det avslöjades, att Bolidenbolagen givit 50 000 kronor till dess propaganda. Det var även mycket genant för socialdemokraterna att de misskötte propagandan i detta fall och verkligen tillät hugg på sig, när de i alla fall hade fullständigt rätt i sak. Det var ju alldeles klarlagt att de borgerliga partierna — i detta fall folkpartiet — inte kunde stödja sin propaganda

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

på ett allmänt ekonomiskt underlag bland sina medlemsmassor och sympatisörer, utan måste taga understöd från en mycket begränsad klick — låt mig kalla det den svenska storfinansen. Detta faktum är nu klarlagt, och jag tycker att det är ett framsteg när man i denna debatt öppet erkänner, att så verkligen är förhållandet, och att så bör det vara; de borgerliga partierna vill ha rätt att taga emot ekonomiska understöd från den svenska storfinansen — så mycket de önska!

Jag kan nog förstå de borgerligas ståndpunkt, som man här lägger upp den. Jag kan emellertid inte förstå synpunkterna från socialdemokratiskt håll — jag tänker närmast på vad herr Hedlund i Östersund sade. Man vill ju där ibland beträffande skattefrågorna framställa det som något allmänt intresse, att företagen skola kunna driva sin verksamhet så räntabelt som möjligt. Jag kan då inte förstå hur man från socialdemokratiskt håll kan hävda den meningen, att de skola ha fullständig rättighet att engagera sig och understödja det parti, som de vilja gynna.

Vilken lagstiftning man än skulle utforma, så skulle man inte kunna hindra de borgerliga partierna från att taga emot pengar från den svenska storfinansen. Även om någon gång en majoritet här i riksdagen skulle komma till den slutsatsen, att det är omoraliskt att enskilda kapitalistiska sammanslutningar på detta sätt skola kunna subsidiära vissa politiska partigrupper för att dessa skola befördra deras intressen, så tror jag inte att man kommer att kunna begränsa vederbörandes möjligheter att »köpa upp» partier.

När jag tänker på hur missgynnad den svenska arbetarklassen är när det gäller politiska propagandaresurser, så är det närmast skrottretande att taga del av uppläggningsen av dessa motioner. Ännu efter 60 år förfoga de borgerliga partierna över 85 % — jag skulle gissa den siffran — av pressen. Social-

grupp III, som omfattar de egentliga lönearbetarna, tre femtedelar av folket, förfogar över resten av pressen. Jag måste ju räkna socialdemokratien inom socialgrupp III, eftersom detta parti uppbäres av denna folkgrupp. Tänk om man skulle komma därhän — det borde ju vara den enda förnuftiga konklusionen av folkpartiets yrkande — att man ville åstadkomma något slags likställighet mellan partierna när det gäller att disponera medel för propagandan. Då skulle de borgerliga partierna hastigt och lustigt sopas bort från detta land. Jag tänker mig bara hur förhållandena skulle te sig om mitt parti hade 98,5 % av pressen och de andra fyra partierna 1,5 %. Jag föreställer mig, att dessa partier då skulle få det mycket svårt att gå ut i val och taga hem 250 000 röster i detta land. Just på grund av att de mäktiga kapitalintressena stått och stå bakom de borgerliga partierna blir det möjligt för dessa intressen att fortfarande samla mycket stora folklager, vilkas intressen egentligen inte kunna sammanfalla med dessa partiers verksamhet.

De socialdemokratiska motioner som tillkommit som ett svar på folkpartiets framstöt, och där man kräver att man även skall redovisa från vilket håll vederbörande partier hämta sina pengar, anser jag vara en logisk konsekvens och i sin ordning. Om jag vore socialdemokrat skulle jag emellertid akta mig för att tala med brösttoner i denna fråga. Jag tror nog att jag kan uppskatta antalet kommunister och kommunistympatisörer i den svenska fackföreningsrörelsen till ett par hundra tusen. Av var och en av dessa tar man varje år utan att blinka kr. 2: 40. Bara detta blir ju nära en halv miljon kronor, för att nu inte tala om allt man tar ut genom förbunden och genom Landsorganisationen, som man behärskar med anledning av att man sörjer för att majoriteten skall vara partitrogna socialdemokrater. Skall man nu vara verkligt moralisk och ef-

Kontroll av den offentliga partipropagandan m. m.

tersträva rättvisa i politiken på detta område, då borde man känna att det är något skevt, när man tvingar människor med en annan politisk åskådning att antingen betala till det egna partiet eller ställa sig utanför den fackliga rörelsen med alla de konsekvenser, som detta kan medföra. Jag tror därför att man kan avföra de moraliska argumenten från denna debatt. Frågan har inte någonting med moral att göra, utan den har med politik att göra.

När vi för vår del tidigare understött socialdemokratiska framstötter att få en överblick över partiernas finansiering, så ha vi bland annat haft den lilla baktanken att på så sätt åstadkomma en smula likställighet. Det parti jag representerar är verkligen granskat. En gång skickade man tusen poliser på oss. På ett visst klockslag — som tydligen regeringen själv bestämt — satte sig denna polisarmé i gång. Man tog sig in i alla våra partilokaler och på våra tidningar samt hos alla kommunister, som man kände till namnet. Man granskade alla deras papper — även privata papper och privat korrespondens — samt behöll partiets böcker i månader. Man gick igenom varenda inkomst- och utgiftspost och kollade dem. Sedan man gjort detta gjorde man ytterligare en razzia. Detta var samtidigt som tyskar-na överföllu Sovjetunionen.

Jag vet mycket väl, att man hade två syften med dessa razzior. Dels ville man ha klarlagt, om Sveriges kommunistiska parti verkligen engagerat sig i sabotage-rörelsen mot Hitler och nazismen. Detta syfte erkändes ju sedan. Det andra syftet framgick mycket klart av den noggrannhet, varmed man kontrollerade alla våra insamlingslistor och alla våra postanvisningsblanketter. Man gick igenom samtliga dessa papper, och när man i vissa fall tyckte att något belopp verkade stort, skickade man polisen för att fråga vederbörande bidragsgivare, om han verkligen givit detta belopp. Det framgick således klart, att syftet

var att klarlägga vilka finansieringskällor det kommunistiska partiet hade. Om det hade funnits det allra minsta underlag för den lömska propaganda, som man bedrivit beträffande det kommunistiska partiets finansieringskällor, så finns det ingen tvekan om att detta — under den allmänna hysterien och skräcken för nazismen, som rådde efter 1941 — hade utnyttjats för att rikta ett bedövande slag mot vårt parti.

Jag vill verkligen medge det, herr talman — det kanske är en illusion från min sida — att när jag och mina åsiktsfränder nu rösta för utskottets förslag, så göra vi detta med den lilla baktanken, att vi kanske kunna åstadkomma en smula likställighet mellan partierna i detta avseende. Jag önskar verkligen att detta klarlägges. När nu folkpartiet, tanklöst nog, föreslagit den svenska riksdagen att man skall börja granska detta, så tycker jag att man skall taga folkpartiet på orden och genomföra en verkligt allvarlig och nitisk granskning för att undersöka, vilka krafter som finansiera vederbörande partier.

Det har här givits många olika motiveringar för och emot detta förslag. När bondeförbundets talesman anförde bristen på badlokaler i Dalarna som motivering för att man inte skall genomföra en sådan här undersökning, så tycker jag tvärtom att denna brist lika gärna kunde vara en motivering för att genomföra detta; detta har ju nämligen, så vitt jag förstår — åtminstone symboliskt — med renlighet att göra.

Till mina vänner bondeförbundarna må det tillåtas mig att säga en sak. Jag tror inte detta parti får så mycket av storfinansien, men jag ser ju en del av deras tidningar och annonser, och man kan väl alltid lägga ihop två och två. Även om herr Pettersson i Ersbacken tycker att partiet har genant litet pengar att röra sig med, så har jag dock kommit till den slutsatsen, att man inte kan säga att bondeförbundet precis är något styvbarn i politiken när det gäl-

Interpellation ang. posttrafiken på landsbygden.

ler att ha ekonomiska resurser att röra sig med.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Fagerholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Fagerholm begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 121 ja och 62 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Interpellation ang. posttrafiken på landsbygden.

Ordet lämnades på begäran till

Herr KYLING, som anförde: Herr talman! Vid flera olika tillfällen ha stats-

makterna med all önskvärd tydlighet uttalat som sin uppfattning, att främjandet av kommunikationerna på landsbygden måste betraktas såsom en av de viktigaste uppgifterna, då det gäller att bereda landsbygdens befolkning trivsel och samma service som städernas innevånare. Tyvärr ha i nuvarande ekonomiska läge åtskilliga inskränkningar i tidigare påbörjade förbättringsarbeten visat sig oundvikliga. I motion nr 68 i första kammaren och 86 i andra kammaren till innevarande års riksdag — vilken motion erhållit en välvillig skrivning i andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 3 — har framhållits betydelsen av att man redan nu inom respektive statliga ämbetsverk vidtager förberedelser för ett fortsatt utbyggande och förbättrande av kommunikationsmedlen på landsbygden — icke minst i fråga om post och telefon.

Med en viss förvåning erfar man därför, att postverket på vissa platser i landet, bl. a. i Siggard och Midskog, Skaraborgs län, förbereder förändringar i nu rådande förhållanden i den riktningen, att man på dessa platser ämnar indraga poststationerna och ersätta dessa med s. k. postombud.

Åtgärden lär vara föranledd av att omkostnaderna för poststationens upprätthållande hittilldags finansierats under medverkan av såväl postverket som ett privatägt järnvägsbolag. Sedan emellertid järnvägen i fråga numera övertagits av staten och all persontrafik ombesörjes medelst landsvägsbussar, har sådan personalindragning vid järnvägsstationen skett, att postverket i fortsättningen måste påtaga sig hela kostnaden för poststationen.

Givetvis måste man i ett fall som detta noggrant väga mot varandra å ena sidan kostnaderna för det allmänna och å andra sidan de fördelar, som de kringboende av naturliga skäl önska få bibehålla i fråga om postservice. Med tanke på att en övergång från poststa-

Interpellation ang. posttrafiken på landsbygden.

tion till postombud emellertid medför försämringar i postservicen, måste kostnaderna för ett bibehållande av ifrågasvarande poststationer uppgå till relativt stort belopp, om man utifrån ren besparingssynpunkt skall kunna motivera en dylik försämring av postservicen. Att denna försämring blir avsevärd framgår bl. a. av 72 och 85 §§ i allmänna poststadgan.

Då det torde äga stort intresse för landsbygdens befolkning att få taga del av kommunikationsministerns motiveringar och synpunkter på spörsmål av hithörande slag, har jag velat fästa uppmärksamheten på de båda här omnämnda aktuella fallen.

Enligt min uppfattning bör man i fall som dessa gå mycket försiktigt fram, då man i avsikt att förbilliga kommunikationsverkens driftsomkostnader ser sig tvingad att försämma kommunikationsförhållandena i det ena eller andra avseendet för den rena landsbygden. Som ett led i kampen att hejda den alltjämt pågående flykten från landsbygden bör man inte underlåta att med alla till buds stående medel söka upprätthålla och — så snart möjligt är — förbättra landsbygdens kommunikationer.

Med stöd av vad sålunda anförts anholder jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få rikta följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att lämna en redogörelse för de överväganden, som ligga till grund för postverkets tilltänkta inskränkningar och försäm-

ringar i posttrafiken på vissa håll på landsbygden?

Denna anhållan bordlades.

§ 9.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från bevillningsutskottet:

nr 180, i anledning av väckta motioner om siloanläggningars jämställande i taxeringshänseende med fasta maskiner; och

från jordbruksutskottet:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

§ 10.

Anmäldes, att följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 184, med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m. under sammanträdet avlämnats till talmannen, nämligen:

nr 413 av herr andre vice talmannen *Skoglund m. fl.* och

nr 414 av herr *Edenman m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härfter kl. 11.44 em.

In fidem
Gunnar Britth.